AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

ÖSSZE-VISSZA

ELBESZÉLÉSEK

IRTA
KAZÁR EMIL

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA
1897.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-96-5 (online)
MEK-14834

TARTALOM

ELSŐ KÖTET.

Láng, mely korommal ég.
Becsületből.
Van, vagy nincs?
A nazarénus.
A szeretetreméltó ember.
Nász-ut.
Kujon.
A vaddisznó.
A friss levegő.
Bánk bán becsülete.
Ugyan mért?
A zseb-kés.
A becsületes kéz.
Paraszt végrendelet.

MÁSODIK KÖTET.

A Stefánia-utról.
A szent-János bogár.
Csak az Isten tudja.
A sphynx.
Gálé Balázs adjutánsai.
A sárosi gázló.
A második kötet.
A kisasszony fejkötője.
Az uti társ.
A szél szekerén.
Mit őröl a molnár?
A csodálatos kép.
Csorvinka felesége.
A keztyü fele.
Idill a drámában.

ELSŐ KÖTET.

Láng, mely korommal ég.

Az alkonyati szél jótevő hüvössége érzett a falusi nyaraló verandájában. Beáradt vele a kertből a viola, a betunia, a tubarózsa illata, a növények lélegzete, a frissen öntözött gyep és a föld átható szaga. A falu zaja egyetlen zsongássá alakult. Csak a szekerek zörgése, az ostor pattogása és a dal vált ki belőle.

A lak mindjárt a falu szélén emelkedett, s a vadszőlők felfutó lombjai közül kaczéran tekintett a vasuti töltésre. Olyan faluban volt, mely közel a fővároshoz, a városiak nyaraló helye.

Fiatal, szép asszony ült a verandában, hátradőlve, lecsukott szemekkel. Könny patakzott végig az arczán, és nem igyekezett fölszántani. A kertben két gyermek játszott és lármázott, két kis fiu 4-6 évesek. Egyik vagy másik föl-fölszaladt a verandára. Az asszony végig nézett rajtok szomorú, fájdalmas tekintettel.

- Játszatok tovább!

Ő pedig leborult az asztalra és sirt.

Azután bejöttek megint a gyermekek, előbb az egyik, a nagyobbik, akinek egész játszó kedve elmult azonnal, amint a mamát ott látta sirni. Behivta a kis öcscsét is, és akkor két oldalról megfogták a mama kezét, csókolgatták, az ölébe másztak. Az asszony magához szoritotta őket, szorosan egymás mellé a két fejet, ugy hajtotta rá harmadiknak a magáét is, és megint patakzottak a könyei. A két kis gyermek meghúzta magát az anya keblén, csöndesen maradt, mint a fészkek apró fiókái, melyek megérzik a szeretetet és vihart.

A vonat dübörögve érkezett meg. Ott zakatolt el a falusi lak előtt. A városból ilyenkor jönnek meg, akiknek napközben odabent kell lenni, s csak éjjel szivhatják a friss levegőt. A két kis fiú hirtelen kiszaladt a nyaraló elé, s onnan látták, hogy az akáczfával beültetett uton csakugyan jön az édes atyjuk is. Messziről kiabáltak eléje, s az apa meggyorsitotta lépteit. Elébe futottak, elvették kézi táskáját, és csacsogtak, mint a fecskék.

- Hol a mama?

Máskor a mama is együtt várt a gyerekekkel.

Most azt mondta, hogy nagyon elbágyasztotta a forróság. A könyei már fölszáradtak. Keze forró volt, arcza szomoru.

- Beteg vagy, Vilma?

Fejét rázta, azután elsietett. A férjet egészen igénybe vették a gyermekek. Ma nagyon beszédesek voltak, tömérdek sokat kérdezősködtek és pajkoskodtak.

Az asztalt fölteritették a vacsorához. A férj elmondta a városban hallott hireket, beszélt az ismerősökről.

Az asszony hallgatott.

- Istenem, beteg vagy, Vilma! - szólt ismét a férj, aki orvos volt.

Ekkor az asszony szivéből kitört az elfojtott fájdalom; görcsösen felzokogott.

- Hadd menjenek a gyermekek szobájukba, - szólt fuldokolva, s maga támolyogva állt föl az asztaltól, hogy megcsókolja két kis fiát és elmondassa velük a rövid kis imádságot.

A német leány azután elvitte a gyermekeket szobájukba.

A férj megdöbbent az asszony viseletén és fájdalmán, amelyet az hiába akart leküzdeni. Mindig gyöngédség uralkodott köztük. Házas életük derült volt.

Az asszony a gyermekek után nézett bódult fájdalommal, ugy hogy a mint a férj meglátta ezt a tökéletes szenvedést, ezt a sápadt arczot, reszkető szájával, mély üregü szemeivel, tekintetének lázas fényével: rémülten kiáltott és karjaiba akarta szoritani. De az asszony hevesen eltolta magától, visszahuzódott tőle.

- Nem szeretsz többé. Tudom!

Alig volt ereje, hogy ezt elmondja az asszony. De ezekben a szavakban benne dult egy sziv mélységes fájdalma, egy lélek boldogtalansága, a marczangoló szenvedés. Két karját föltette a fejére. Ez a két fehér kar olyan volt homloka fölött, mint egy koszoru; isten tudja: milyen koszoru, tövis vagy liliom a sápadt arczhoz. Az ég felé forditotta képét, oda emelte szemét.

- Oh jaj, istenem! - fuldokolta.

A férj hozzá ment, átölelte, lebontotta karját, magához szoritotta az asszonyt; de az elforditotta arczát.

- Mit beszélsz, édes feleségem?

- Nem szeretsz - tudom.

Ércz nélküli, tompa hang volt ez, mintha nagy mélységből jönne, de komoly, ünnepies, mint a konfesszorok hitvallása, akik készek meghalni.

- Álmodtál valamit, mert ez csak rossz álom lehet.

- Álmodtam, hogy boldog voltam eddig, hogy szeretsz. Vége az álomnak!

A bánatos hang, a feldult arcz, a megtört test egy rettenetes titkot - nem! egy szörnyű tudatot látszott rejteni. Ez az asszony csupa szeretet és gyöngédség volt mindig. Most égető szemrehányás és kiáltó vád.

- Szeretlek, Vilma!

- Nem! Az mondta meg, aki legjobban tudhatja, hogy nem szeretsz. Maga Gyimesiné, a kit szeretsz.

- Nem szeretem!

- Szeretted, mikor azt hittem, hogy engem szeretsz.

Oda nyujtott férjének egy levelet. Ő maga leült, csendesen, omlatagon, összeesve, mint egy üres zsák, mint valami tartalomnélküliség.

- Ki irta ezt a levelet?

- Ő! Olvasd.

- Kinek irta?

- Nekem!

A férj olvasta.

> ...»Őrült fájdalomban irok, Asszonyom - egy anya az anyához. Férjem halála után megmaradt kis fiam - éppen három éves most. Haldoklik. Ember nem segithet rajta, csak az Isten. Én pedig látom, tudom, hogy az Isten látogatott meg engem és büntetni akar rettenetesen - férjemért, aki tán a más világon tudta meg bűnömet és vádat emelt az örök Igazság itélőszéke előtt büntetni akar egy asszonyért, aki ellen vétettem, aki senki más, mint ön!«

»Szerettem férjét, szerettük egymást. A boldogságból immár nem maradt számomra semmi, csak e gyermek. Mikor férjem meghalt, fölfogadtam, hogy megvezeklem bűnömet, leküzdöm bűnös szerelmemet, érdemessé teszem magam, hogy csak e gyermek anyja legyek. Az ön férje orvos, talán segithetett volna a gyermek szörnyű betegségén. Mindenki azt mondta, hogy őt hivassam. Nem tettem, nehogy ujra találkozzam vele. A kedves gyermek, az én életem fényessége haldoklik! Ezen a földön csak egy lehet, akinek joga van, hogy az Éghez forduljon ellenem és megbüntetésemet kérje, Ön, asszonyom! csak önért büntethet engem az Isten oly irtózatosan, oly megérdemelten. A halálos ágy mellől fordulok önhöz, esedezve, könyörögve bocsásson meg nekem. Legyen irgalmas, legyen kegyes! Imádkozzék az ártatlan gyermekért, legyen szószóló mellette az Égben. Bevallottam bűnömet irgalmazzon gyermekemnek! Intézze az Éghez fohászát, a boszuló Igazsághoz intézze. Csak az ön szavára hanyatlik le a sujtoló csapásra emelt kar. Oh asszonyom, az ön imádságára van szükségem, ugy érzem. Imádkozzék a haldokló gyermekért!«

- De én nem birok imádkozni érte! sóhajtott az asszony.

A veranda boltozatáról lelógott a lámpa nagy, világos gömbje, mint valami bolygó plánéta, mely a sötétségben tünt föl egyszerre, hogy világokat zuzzon össze. Éjjeli pillangók és bogarak röpködték körül, zizegve, zümmögve, a téboly mindannyi fantomjai, melyeket őrületes láz hajt a megsemmisülés felé.

- Ki hozta ezt a levelet?

- Négylovas fogaton hozták még délben.

- Fájdalmában őrjöngő asszony hallucinációja. A kinpad mondatta vele.

- Nem! Ez a mardosó lelkiismeret őszintesége. Én érzem, hogy igaz. Megérezzük, ha szerettetünk, megérezzük, ha már elveszett ez a szeretet. Házi orvosa voltál Gyimesiéknek. Sokszor minden nap ott voltál, késő estéken is. Most már mindenre visszaemlékezem. Komorságodra, szótlanságodra. Négy év előtt! Épen Pétert ringattam ölemben, és te oly keveset voltál itthon. Járvány uralkodott. ...Oh Istenem, és én hittem, hogy ezért kell távol lenned. Sajnáltam, mennyit fáradsz, de a családodért. Teremtő Isten, igy kellett csalódnom!

A légvonat lobogtatta a lámpát; az árnyékok tánczoltak a falon, mint valami bódult, tobzódó szellemek.

- Ember, mit tettél velem, a ki azt hittem, hogy szeretsz, a ki büszke voltam szerelmemre, a kiről pedig ki tudja, hányan jól ismerik, hogy kijátszott, megcsalt asszony vagyok.

- Szeretlek!

- Eltagadod bűnödet? Becsületes ember vagy te?

Az az ember letérdelt és megragadta kezét a feleségének.

- Vilma! Egy gonosz álom volt az, egy vizió, az alvajáró lélek öntudatlan élete. Sohasem szüntelek meg szeretni.

Vilma megint visszahuzódott tőle. A férj tovább beszélt.

- Szép asszony volt és kaczér. Körülrajongták s ő engem részesitett figyelmében. Fény és hódolat vette körül. Ah, Vilma, nem éltem ilyen körben, ilyen nőket nem ismertem. Minden uj és szokatlan volt, még az érzés is, a mely elkábitott közelében.

- A szenvedély, mely korommal és hamuval ég! - szakitotta félbe az asszony.

- Elfojtottam, mert mindig csak téged szerettelek.

- Későn! Mikor már én megégtem azon a máglyán. Csak nekem lehet arról beszélnem, mennyire szerettelek. Oh milyen alkalmatlan ez a föld, megérdemelni az eget! Nincs többé egem!

Az asszony sirt keservesen. Férje ott beszélt, ott suttogott lábánál, ott térdelt bűnbánattal.

- Lehetek-e valaha boldog? - kérdezte az asszony, nem a férjétől, hanem a szenvedőket körülvevő kétségbeeséstől, melyhez annyin fordulnak, pedig megszólithatatlan az. - Lehet-e hinni, hogy visszatér még a boldogság? Lehet-e csak elgondolni is, hogy ki ne ujuljon szivemnek ez a sebe?

- Nem hiszed, hogy szeretlek, hogy szeretni foglak mindig? - fogadta reszketve a férj.

- Gondolhatod, hogy kegyetlen csalódásomból még az emlék sem marad meg? - kérdezte a feleség. - Hogy nem támad soha pillanat, egyetlen alkalom sem fogja vonzani, a lelket soha sem lepi meg hangulat, és elenyészik, eltünik mindez, mint a tükörről elmulik a belenéző kép, ha egyszer eltávozott? Hogy összeforr életem, szivem kiszakitott része? Hogy még az álom sem keresi föl? Hallgatsz? Magad sem hiszed.

- Bebizonyitsam, mennyire szeretlek?

- De nem mindig szerettél.

Sápadtan néztek egymásra, mint a fájdalom és kétségbeesés pedantjai.

Az asszony kezét nyujtotta, fájdalmasan, mintha bucsuznék.

- Megbocsátok, - suttogta. - Imádkozni fogok azért a gyerekért, ha nem késő.

- Vilma!

Az asszony eltávozott. A férj egyedül maradt.

- Megbocsát, de feledni nem fog soha!

Ismerte Vilmát. Szeretetben élt a szülői házban; szeretet övezte azontul is - csak szeretetet kivánt. Soha sem fogja többé látni azt a gyöngéd, gondtalan, vidám asszonyt.

Az orvos végig gondolt mindent. Nem hazudott, csakugyan mindig szerette ezt az asszonyt. Mégis ő mérte rá a csapást.

Ott ült a verandán még éjfélkor is, kezébe sülyesztett fővel. Hallotta, hogy a lakásban az ajtók csöndesen nyiltak, bezáródtak. Vilma szokás szerint a gyermekekhez ment, megnézte, hogy be vannak-e takarva, van-e viz ágyuk mellett.

Oh ez a szegény, boldogtalan asszony, hogyan fogja ez elviselni csalódását, mutatva az elégültek arczát, mosolyát, egy megcsalt becsületes asszony örökösen vérző szivvel.

A lámpa pislogni kezdett, ki akart aludni.

- Az élet is kialszik, ha elfogy olaja.

Bement szobájába, ott felnyitotta szekrényét, hol orvosi szereit tartotta, s parányi üvegeket nézett sorba. A keze reszketett, a mint egyenkint nézegette.

- Nem vagyok nyomorult!

Halkan fölnyitotta az ajtót, lábujjhegyen, óvatosan kiment a folyosóra, azután a gyerekek szobájába, hol egy kék lámpa világitott. A két gyermek édesdeden aludt a csipkés ágyban. Megcsókolta őket többször.

- Már csak a tietek édes anyátok minden szeretete.

Épen olyan nesztelenül, mint ahogy jött, visszatért szobájába. Rendbe szedett ismét mindent, elzárta a szekrénybe. Csak egy kis üveg maradt nála. Azt gyorsan kiüritette.

Lihegni kezdett, lélekzete sipolt.

- Ajtaja küszöbére fekszem.

A második szoba a hálószoba, előbb van még az ebédlő. Ide lépett be - sötét volt az ebédlőben.

És mégis látott benne.

Valami csodálatos, kisérteties világosság derengett, pokolbeli kénköves fényü gőz, fehér és kékes, mely mozgott, mint a füst.

Egy emberi alak, egy asszony világitott, mely ott ült a divánon és gőzölt róla a fényesség, a foszfor hideg, baziliszkus fénye. Az asztalon egy pohár, mely szintén világit, gőzöl, mint szörnyűséges boszorkány-üst. A szőnyegen itt és ott kis és nagy fénypontok, melyeknek nincs tüzük, csak lomhán lobogó fényes sörényök, mint a gnómok apró üstökei.

Az orvos felorditott s oda rohant a divánon ülő alakhoz, melynek egész arcza világitott és kezei, ujjai is fényesek voltak. És a mint az egyik kéz felemelkedett és megsimogatta a homlokát, a homlok még jobban fénylett és sebesen szálltak fel róla a fehér párák. A hová a kezek elértek, mindenüvé széthintették az ördögi világosságot, a gyehenna sugarait. A haj fénykoszorú volt; a ruhára rettenetes ezer-virágot rajzoltak az ujjak. Az arcz is villogott, kivéve a szemeket, azok sötétek maradtak. Az ajkról sürű gomolyokban szállt el a nehéz felhő, mely a sötétben ott uszott mindenfelé. Átok, vagy imádság lehelte ezt a ködöt?

- Vilma! - hörgött az orvos, és összeesett a diván előtt, a fénylő alaknál, mely olyan volt, mint sötétben világitó opál.

Az ajk nagyot hörgött, s a fényes párák magasra lövelődtek.

- Igy kellett tennem...

De hiszen még lehet mentség.... Az orvos azonban nem birt felemelkedni.

- Menj be a szobámba, - fuldokolta. - Ott a szekrényben, abban a négyszögletű zöld dobozban, abból végy be.... Hol van itt a csengetyü?... Vilma, apátlan, anyátlan maradnak a gyermekek! Mentsd meg magad, az én számomra nincs mentség.... A zöld dobozban...

A hangja csuklott és rikácsolt. Egész teste irtózatosan vonaglott. Hebegett, dadogott, de érteni többé nem lehetett.

A villogó asszony felállt, fel akarta emelni, de nem volt már annyi ereje. Elvonszolta magát a földön végig a csöngetyűhöz, de nem tudta elérni. Visszakuszott férjéhez, tapogatta homlokát, szivét, üterét és fényessé tette ezt az embert is. Most már az is villogott, meredten, mozdulatlanul, mint egy opál szobor.

Két holttest ragyogott egymás mellett a sötét éjben.

Reggel két kis árva sirt.

Becsületből.
(Régi paraszt történet.)

Még 1842 tavaszán történt.

A verbunkos asztalt három nap előtt felállitották már a sápi községházának az udvarán. Szépen felvirágozták, fölteritették. Ott huzta szakadatlanul Balucza Bankó, ott állt a csapra ütött hordó, de hogy ne csak a dongái közt tespedjen a jó tulajdonsága, a hosszú asztalt is megrakták telt üvegekkel, sőt egy pár tál pogácsa szintén akadt, noha minden sápi asszony megesküdött, hogy száradjon el tőbűl a kezeszára annak, a ki erre az elátkozott asztalra csak egy morzsát is juttat.

Ötödmagával Sikos Gyuri káplár ott kurjongatott és aprózta a tánczot; egyik markából a másikba csapdosta át a nagy csomó márjást. Ezüst huszas, sarkantyu akkurátosan pengett a muzsikához. A festett leányok ott billegették magukat, a mig egyik vagy másik huszár derékon kapott egyet-egyet és forgatta részeg sikoltozás közt, azután itatta a hosszu nyakú üvegekből, vagy a képébe locscsantotta, mire leázott nagy foltosan a bécsi rongy vörössége. A községháza ámbitusán olykor meg-megjelent a hadnagy is, ezüst sujtásos ruhájában és el-kiáltotta magát:

- Gyöngy élet a katona élet! Igazi gyöngy csak a huszáré!

Egy téglavető czigány-legény, a ki a perzekutoroktól félt teljes életében, azután Kanta Gyuszi a lókötő, és a tolvaj Zsákos Marczi, a verbunkos-asztalnál ittak és gajdoltak. Ezek oda csapták már a parolát Sikos Gyuri markába, a csákó is a fejükön ült. Összesen hát hárman akadtak három nap alatt. Pedig a szolgabiró öt legényt rótt ki Sáp községére.

A gyerekek, vénasszonyok a községháza előtti léczkeritésnél bámészkodtak egész estig. De a nagyja kerülte még a táját is, mint a pestist. Apák, anyák otthon zárták a fiokat, vagy kivitték a tanyára. Még kémény se füstölt egész Sápon. Étel adja meg a kivánságot a borhoz. Most pedig minden korty méreg.

A verbunkosok fölkerekedtek délben, végig muzsikáltatták magukat az egész falun. Minden huszár rózsát, virágot tűzött a csákójára; egy szál rózsát a foga közt szoritott. Hej, be bokáztak, hej be pengett a sarkantyu, csörömpölt a kard! A hol legény lakott, az előtt a ház előtt volt dinom-dánom, dobzódtak fél órát is. Ott muzsikált a czigány legszivrehatóbban. Sikos Gyuri elővette a két gyürüre nyiló erszényét, ugy öntötte abból a lázsiást a markába. Ilyennel fizet a császár; később meg aranynyal. Hej huszárnak kell fölcsapni, annak jó hosszú a csizmaszára! Taljánországban pedig arany még a por is, ha lepuczolják a csizmát, merő aranyat háritnak le róla. Gyerünk, komám, Taljánországba!

De hát sem a negyedik, sem az ötödik nem akart fölcsapni a komisz életre. A másik hármat is falu csufjára bámulták.

A perzekutor komiszáros két legényével a korcsma előtti leveles szinből nézte a verbunkosokat. A biró a harmadik nap alkonyatán hozzá ment:

- Nem hiszem, hogy több telik annál a háromnál, kérem alássan.

- Hát csavargó sincs Sápon?

- Volna egy, hanem azt el kellene fogni, - mondja a biró bizonytalanul. - Vásott, czudar legény. Bizonyosan tudom, hogy most is rosszban járt a Hortobágyon. Két nap előtt visszajött.... Gim Peti... Most hallom, hogy a »sárga csárdánál« látták az este.

A biró egészen közel ment a hadnagyhoz és bizalmasan folytatta:

- Hadd vigyék ő kelmét kárhozásra, megérdemli. Soha sem lesz belőle jó. Nagyon a menyecskék után vetette magát. Mondanék valamit, komiszáros uram.... Egy süldő, meg két köböl buza, mihelyt el van csipve... Nem bánnám, ha megszabadulna tőle a falu.

Bementek még egy pár szóra a korcsmába.

Az utczán egyre szólt a muzsika. A verbunkosok tánczolva járták be az egész falut; de estére megint csak azzal a három mihaszna legénynyel tértek a községházába.

A verbunkosok érkeztének hirére Kéri Bálint is kivitte Miska fiát az urasági tanyára. Volt ugy is urasági munka elég, hadd apaszsza a gyerek. Ő meg a ladányi vásárra látogatott. Oda ment el a tanya minden népsége már hajnalban, s csak Miska maradt otthon, hogy a jószágra ügyeljen.

Májusi idő volt, s még a sovány szikes földek is zöldeltek. A szík-fű nagy táblákban fehérlett, s arra a Sárrét felé a vadvizek ragyogtak. Az aranyos, meleg levegő fölfakasztotta a délibáb hullámzó tengerét. A vándorló felhők sötét árnyékai száguldottak végig a réten, mint valami vad ménesek, tüskén-bokron keresztül.

Miska a legelő ökrökre vigyázott, bámulta a csillogó tavakat és az uszó fellegeket. A lapos sikságon messzire el lehet látni. Ismert minden tanyát, minden bokrot.

Egyszerre egy embert pillantott meg, a ki nagyon sietett a dülői uton, s egyenesen feléje tartott. A nap épen szemközt tüzött; sokáig kellett a tenyerével beárnyékolt szemével nézni, mig jobban kivehette. Ráismert végre és már előre rákiáltott:

- Hol jársz erre, Gim Peti?

Az még sokszor hátranézett és egészen elfuladva ért Miskához.

- Reggel óta üldöznek, - szólt lihegve. - Nyomomban vannak a pandurok.

- Mi rossz fát tettél a tüzre, Peti?

- Katonának akarnak fogni. Elrejtesz, ugy-e Miska?

Megragadta a Miska kezét, s azután visszafordulva, abba az irányba, ahonnan jött, ugy vizsgálta a napfényes tájékot.

- Most amott lehetnek, a két jegenyefa körül, lent a mélyedésben. A vadvizek és zsombékok közt nem birtak nyomon követni. Talán egy félórai út is van köztünk a kerülőkkel együtt, de ezentul már csupa sikság minden; bizonyosan utolérnek, mielőtt a Kunságba jutnék. Bujtass el, édes czimborám. Lásd, házasságot igértem Fehér Lidinek. Miatta üldöztet a biró. Tudod, az ő kezébe jutott az árva és korai neki a számadás. Rejts el, Miska! Majd átmegyek a Kunságba.

Kéri Miska is abba az irányba nézett, merre Gim Peti. De nem látott senkit. A pandurok még mindig lent jártak valahol a horpadásban.

- Elbujtatlak, ha tudlak.

Bevitte a tanyára. A kutyák ugatni kezdtek, de Miska lecsititotta.

- Ugy rejts el ám, hogy mindent felkutatnak, - szólt Gim Peti.

- Nézd, Peti, ott vannak a vermek. A kolompért kiszedték az egyikből, a másikból nem. Egy-egy rakás már itt szellőzik. Menj le abba az üregbe; rád teszem azt a hosszu asztalt, meg egy pár szál deszkát; arra hányok egy pár sor kolompért. Ott senki sem fog keresni.

Ugy tett. A vermet félig hányta kolompérral. Volt ott szerteszét elég kolompér-kupacz, épen pálinka-égetésre szedték föl. Feltünőnek senki sem találhatta, hogy egyik verem üres, a másik félig van. Miska aztán kiment a tanya elé, leheveredett a fűbe s leste, hogy mikor közelednek a pandurok.

Azok már látszottak az itatónál. Hárman voltak. Jött a perzekutor-biztos is. A sárga-gombos rajthuzliján szinte sziporkázott a nap fénye már a távolból. Ugyancsak ügettek erre felé. Látszott, hogy nyomot sejtenek.

Miska az ökröket kezdte hajszolni, nagyokat kiáltott rájok és kongatta az ostort. Ezalatt szépen kigondolta, hogy mit fog mondani. Petit el nem árulja ember fiának.

A pandurok hamar megérkeztek s a hadnagy az utról kiabált Miskára, hogy jőjjön arrább.

- Egy legény járt itt! Nem láttad?

Miska szépen levette a kalapját, mint a hogy illik ilyen ur előtt, kinek kezében ott van a karikás ostor is. Nem látott ő senkit.

- Már pedig Gim Peti erre jött. Ki van még a tanyán?

- Mind Ladányba mentek, csak én maradtam itt.

- No hát akkor te add elő Gim Petit.

- Hogy adnám elő, nemzetes uram, mikor nem adhatom.

- Itt kellett járnia, még a kutyaugatást is hallottuk.

- A varjakra ugattak, biztos uram.

- Gyere velünk, Miska, majd megmutatod te, hol van a Gim gyerek.

Bevitték Miskát a tanyai házba. Ott felhánytak mindent. Összekutatták a padlást, az udvart, még a kazlakat is megbolygatták, de nem találhatták meg a legényt.

Az udvaron maga elé állitotta a biztos ur Miskát, és feltartotta előtte a karikást, mely mint a kigyó kunkorodott háromszor is a czifra nyelére.

- Látod, szógám, ha én ezt ki találom bontani, akkor ez veszi át a szót. A Gim fiú ide jött, az bizonyos. Látta a csordás. Innen tovább nem ment, az is bizonyos, mert különben látnunk kellett volna. Hová tetted, add elő.

- A tél óta se láttam Petit.

A csendbiztos kibontotta a karikást. Miska nagyon alázatosan nézett rá.

- Megkötöztetlek, lehuzatlak, gazember!

- Meg is nyuzhat, nemzetes uram.

A biztos feléje csapott az ostorral, de a legény félre ugrott. A két pandur megragadta a legény karját és hátra szoritotta.

Mégis mást gondolt a biztos. Ezen a tanyán sokszor nyugodalmas pihenője esett. Kéri Bálint mindig jól ellátta őt is, meg a legényeit is. Az uraság meg kedveli az öreg Kéri Bálintot, nem jó lesz, ha a biztos megharagitja. Hát majd csak szőrmentében bánik a makacs fiúval.

Benyult a bekecse zsebébe, kivette belőle a tajték pipáját.

- Nézzed, kölyök.... Ezüst a kupakja.... Soha ilyen füstölő szerszámot nem szoritsz az agyarad közé. Kell-e?

Miska nagyot nézett ugy félszemmel és nyelt is egyet hozzá. Hát mit csináljon azért a pipáért; parancsoljon vele a nemzetes ur.

A nemzetes ur káromkodott, majd belenyult a rajthuzli zsebébe és kivett egy marék ragyogó holmit, gyürüt, függőt, finom aranylánczot, jáspisgombot. A kabai uraságtól rabolták el ezeket, épen most kerültek meg, s a biztos ur tartja őrizet alatt.

- Ha te, Miska, ezt a pirosköves gyürüt felhuznád az Évi ujjára...

Oda adta a kezébe a gyürüt, hadd nézze meg jól. Nézte is ugyancsak.

- Nagyságos kisasszonynak való ez, - dünnyögte a legény.

- A tied lehet a gyürü, a pipával együtt. Akarod, Miska?

- Ejha! - kiáltott a legény, átvéve a feléje nyujtott pipát is.

Egy szempillantással a gyürüre, egygyel a pipára sanditott. Aztán a pipa rövid szárával a háta mögé bökött.

- Ott, a veremben.

Meg is találták Gim Petit; összekötözték és ugy kisérték el a pandurok.

Lent a két jegenyénél, a forduló uton találkozott velük az öreg Kéri Bálint. A legény olyan szurtos volt, ugy összecsapzott homlokán a haja, hogy hirtelen meg sem ismerte.

- Kit fogott a nemzetes ur mi nálunk?

- Elfogtak katonának! - kiáltott ekkor Gim Peti. - Elárult a kelmed fia egy pipáért, meg egy gyürüért. Fizesse meg neki az Isten, a mit a pajtása ellen tett.

Kéri Bálint még egyszer akarta volt a hallani, hogy mit tett az ő fia, de Gim Peti már csak átkozódott, a pandurok pedig nógatták, hogy siessen. Az öreg paraszt szomorún nézett utánok s a kezefejére huzott ingujjával törülgette a homlokát.

- Miska árulta el?

Sebesen ment tovább, a tanya felé.

Miska a jószágot terelte össze s akkora lármát csinált, mintha a saját lelkiismeretét akarná túlkiabálni.

Az apja egészen oda ment hozzá.

- Innen vitték el Petit, itt fogták el katonának? - kérdezte olyan szigoru hangon, hogy a fiú megremegett.

- Itt találták meg, édesapám, - felelt zavartan Miska.

- Hát tudod, hogy tizenkét esztendeig most már nem látja az a fiú a szülötte földjét?

Miska a vállát rángatta. Az apja pedig mind a két kezével megragadta vállát és megrázta.

- És te árultad el, haszontalan, te árultad el jutalomért!

A gyürü ott volt a fiú kezén, a pipát a korczába dugta. Apja lerántotta kezéről a gyürüt, elhajitotta valahová; a pipát pedig összetaposta.

- Nyomorult fiú vagy te. Gyere velem!

Vitte magával, le Sápra.

A verbunkos asztal estére is meg volt teritve és fölgyertyázva. A czigány szakadatlan huzta; a huszárok fáradhatatlanúl járták. A pántlikás leányok énekeltek. A három legénynek is eszeveszett kedve jött. De volt már negyedik is, aki odakönyökölt az asztalra, s lehuzta a csákót jó mélyen a szemébe, hogy senki se lássa. Szegény Gim Peti ugy sirdogált csendesen.

A léczes kertnél bámulók közül Kéri Bálint félretaszigált egy párt és ugy kergette maga előtt a fiát az udvarra, a felvirágozott asztalhoz, Sikos Gyuri káplár elé. Ott egy nagyot lóditott rajta, hogy majd orrára bukott a fiú.

- Itt hozom az ötödiket is! - kiáltott Kéri Bálint reszkető hangon.

Sikos Gyuri a legény elé tartotta a tenyerét.

- Csapj föl, öcsém!

Kéri Miska belecsapott a verbunkos tenyerébe.

Van, vagy nincs?

A Margitszigetre menő gőzhajón ott szorongtak: az öreg Pitter, születésnapra kapott szipókájából eregetve a füstöt; fia, Pisky Károly a feleségével és ennek hugával, Klárival. Szép fekete asszony az egyik, szép barna leány a másik. Wagner Ferencz, egy jól táplált és vérmes képü ur, világos nyári ruhában és fehér napernyővel, nagy nehezen közéjük furakodott, az asszonyt és a leányt ismerősen üdvözölte, s azután Pitterhez fordult:

- Bocsánatot kérek. A hölgyeket van szerencsém ismerni. Örvendek, Pitter ur... Wagner Ferencz a nevem... Azt hiszem, nem először hallja ezt a nevet.

Pitter zajos elragadtatással fogott kezet.

- Vághy Dezső atyja, ugy-e? Valahára, valahára! A szigetre, Wagner ur? Oh, mennyire örvendek.

A két fiatal hölgy ezalatt egymás vállával sokat jelentő érintkezést folytatott. Klára kisasszony szemmelláthatólag zavarban volt. A férj pedig, a Piskyre magyarosult ifjabb Pitter, rejtelmes pillantást váltott a feleségével. Mindenből látszott, hogy Pitter és Wagner találkozása nem közönséges esemény.

Pitter karját öltötte a Wagnerébe.

- Kitünő fiát, Vághy urat, régen van szerencsém ismerni. Ha nem csalódom, meg is igérte, hogy a szigeten találkozunk. Nagyon komoly fiatal ember - szép jövővel.

- Köszönöm, Pitter ur, - mond Wagner. - Ha már szóba hozta a jövőt, maradjunk csak a jövő mellett. Ön bizonyosan tud valamit, édes Pitter. Az ön kedves családjában ismerkedett meg Dezső a szép Klára kisasszonynyal. Hanem mondja meg nékem, édes Pitter ur, mit tart ön a lány apjáról, a vén Kappáról, arról a görögről?

Pitter kikapta szájából a születésnapi ereklyét, és savanyu képet csinált.

- Kappa Zachariásnál nincs a világon zsugoribb ember.

- És micsoda hozományt adott a leányával az ön fiának?

Pitter a körme hegyét mutatta.

- Ennyit se! Én azt mondtam nagylelküen, hogy tizezer forinttal megelégszünk. A vén görög azonban csak káromkodott és esküdözött, hogy akár megnyuzhatjuk, neki ugy sincs egyebe, csak a bőre. A fiam aztán elszeleskedte az egész dolgot. Kiszalasztotta a száján, hogy nem kell neki semmi, csak a leány. És csakugyan nem is kapott semmi egyebet. Én vagyok különben az oka, minek hivtam föl a fiam figyelmét a Kappa-család kriptájára.

- Oh, én is jól ismerem. Nagyon szép kripta, és nagy gazdagságot hirdet bizanci stilusban.

- Persze, persze! Mindenkinek feltünik, aki csak egyszer is megfordul a temetőben. Én is megmutattam a fiamnak, mikor szegény anyja sirjára koszorut tettünk. A fiu két hét mulva véletlenül meglátta Kappa leányait, és az egyikbe beleszeretett. Igy történt. Hozományról azonban beszélni sem lehetett. Kappa Maurokordáto fia nem ád hozományt a leányával! Se baj, édes Wagner ur!

- Kappa Maurokordáto? - gondolkozott Wagner. - Ott volt a fehérhajó-utczában. Smirna-szőnyeg, pokrócz, posztó.... Én is jól emlékezem. De hát, édes Pitter, nem lehet semmire sem menni a vén göröggel?

Pitter megvető mozdulatot tett.

- Nem, nem! Az ember azt hinné, hogy valósággal nyomoruságban él. Még Klárit sem akarja ruházni.

- Szépen összekuporgathatott már az öreg!

- Reménylem is! - mondta a mély meggyőződés hangján Pitter. - De életében egy batkát sem mutat. Ha ön látná a lakását.... Azonban mindenki tudja, hogy mennyit ér a vén zsugori.

A két hölgy igyekezett, hogy meghalljon valamit a beszélgetésből. Ezalatt a hajó a lipótvárosi kikötőhöz ért. Ott beszállt a Wagner fia is, Vághy Dezső, egy szőke fiatal ember, a ki a Klára piros napernyőjét csodálatos gyorsasággal fölfedezte. A társaság az egész estét a szigeten töltötte, és Wagner ur meglehetős jó hangulatba jutott, ugy hogy Vághy Dezső és Klára egészen felhőtlennek látták a csillagos eget.

Az idős Pitter is nagy barátságba jutott Wagnerrel, és apró történeteket beszélt a vén görög zsugoriságáról. Másnap reggel Klárát maga kisérte haza apjához, az öreg Kappához, bizonyos előre föltett szándékkal.

Kappa Zachár a fehérhajó-utcza egyik sötét házában lakott, ugyanott, ahol egykor az öregek kereskedése virágzott. Szegényes kis udvari lakás volt, két szobából, ócska butorokkal. Pitter nagy ritkán szokott ide bekopogtatni. Az öreg Kappa el is bámult, a mint meglátta és összehuzta a szőrös szemöldökét, mintha két sündisznót tartana a homloka alatt.

- Hiszusz! - kiáltott kedvetlenül, a mi magyarul annyit tenne, hogy Jézus, de a mint hangoztatta, inkább azt lehetett érteni belőle: téged is az ördög hozott.

- Még mindig megvan a rongyos japonikád, Zachár? - szólt Pitter, megállva a szűk szoba közepén s végig nézve a kis görnyedt ember vedlett pongyoláján. - Haza hoztam Klárikát, hanem majd elviszi más. Talán tudsz is valamit róla?

- Mi az, Klára? fordult a vén Kappa a leány felé. - Miről van szó?

- Ne vágj a szavamba, Zachár. Azt hiszed, mindig melletted marad Klára ebben a nyomoruságos zugban?

Az öreg ember gyanakodva nézett hol a lányra, hol Pitterre.

- Nem akarom, hogy Klára férjhez menjen, - kiáltott egyszerre ingerülten. - Sokszor megmondtam ezt Klárának. Az ilyen szegény lány apácza legyen. Hát azt hiszitek, - folytatta mérgesen - hogy én még egyszer végig akarom szenvedni, mikor vallatnak: mid van, mit adsz a lánynyal? Semmim sincs, koldus vagyok. Ezt mondtam neked is, ezt mondanám akárkinek. Hagyjatok békét nekem.

Kappa Zachariás parancsolóan intett a lányának, hogy menjen a másik szobába. Ő pedig sebesen simogatta a tar koponyáját.

- Még a leányodat is el akarod zárni, mint a pénzedet? - folytatta Pitter a szemrehányást.

- Ki mondta neked, hogy pénzem van? Ki hiresztelte el rólam, hogy zsugori és förtelmes fösvény vagyok? - fakadt ki Kappa nekivörösödve. - Nézd, most is két napos zsemlyét ettem reggelre. A vacsorát magam hozom a hentestől. Az öltözetemet ismered már régen. Az utczán kikerülsz, ha meglátsz. Hát jól van, ti maradjatok urak, én nem kérek tőletek semmit, nem is háborgatlak. De mért nem hagytok nekem békét, mért nem hagytok szegénynek lenni?

- No, no! öreg Zachár, ne tüzelj. Tudod, hogy nem mindent szoktam elhinni.

Kappa Zachariás nagyokat fujt.

- A fiad elcsavarta a Sassa fejét, elbolonditotta a szegény leányt. Én nem türtem. Egyenesen hozzád mentem és megfenyegettelek. Azért egyeztél bele a házasságba.

- Ravasz számitással dolgoztál akkor is, Zachár barátom. Lépen fogtad a fiamat. Tetszett, ugy-e, a Pitter-család? Soha jobbat a lányod férjeül, mint Pitter- Pisky Károly. Bolond voltam, hogy jobban a sarkamra nem álltam, mikor fenyegetőztél. Szörnyen megbántam, Kappa Zachár, szörnyen!

A vén ember gúnyosan nézegetett végig Pitteren.

- Hát nem megboszultad már magadat rajtam? - kérdezte Kappa rikácsoló hangon. - Mindenkit azzal bolonditasz, hogy a te fiad apósa nagyon gazdag, hanem utálatos fösvény! Merő komédia volt, mikor tanuk előtt szóba hoztad a hozományt. Komédiát csinálsz azóta velem mindig, mert gőgös és kevély vagy és szégyenled, hogy a fiad olyan szegény lányt vett feleségül. Te hiresztelted mindenfelé, hogy az öreg Kappa Zachariás kincset gyüjt és mellé fukarkodik. Mióta téged ismerlek, azóta mutogatnak rám: ni, a vén bolond fösvény.

- Az is vagy, öreg Zachár!

- A szemembe pedig azért mondod, mert te vagy a fösvény, a szivtelen, és félsz, hogy én vagy Klára hozzád fordulunk. Ne félj, soha! Sanyargunk, de a te segitséged nem kell.

Pitter egynehányszor vállat rántott, de máskülönben pedig nyugodt maradt.

- Csak azért jöttem, Zachár, hogy Klárának tisztességes szerencséje kinálkozik. Egy kevés hozomány nagyon illendő volna. Több lányod ugy sincs.

Kappa Zachariást fuldoklás és köhögés fogta el és csak a kezével hadonázott.

- Ne gunyolódj, te kegyetlen ember! - hörögte. - Az Isten majd megsegiti Klárát.

A heves szóváltásra Klára épen belépett. - »Te beszélj vele!« - szólt Pitter mérgesen a lányhoz s eltávozott.

Az öreg ember megölelte a lányát s azt kérdezte tőle, hiszi-e ő is, hogy apja eldugdossa a pénzét. A leány zavarodottan nézett maga elé.

- Csakugyan olyan szegények vagyunk, mint aminőnek látszunk? - szólt kétkedve.

Apja összecsapta a kezét.

- Elhiszed, hogy én fösvénységből teszlek ki annyi nélkülözésnek, hogy azért kell dolgoznod, mert én félre rakom a pénzt?

- Istenem, Istenem! - sohajtott a lány, megijedve apja elkeseredett hangjától. - Mondták sokszor, hogy te nagyon takarékos vagy, de azért soha sem jutott eszembe, hogy itéletet mondjak rólad, mert szeretlek.

- Pitter és a rokonsága mondhatta.

- Végre is annyiszor hallottam, hogy nem hihettem magunkat oly szegénynek, - szólt Klára könyezve. - Ha csakugyan tudtam volna, hogy teljesen szegény lány vagyok, nem engedtem volna, hogy hozzám közelitsen...

- Kicsoda?

- Akiről a bácsi akart beszélni.... Azt hittem, hogy nincs köztünk oly nagy különbség.

Kappa Zachariás ledőlt a nagy avult bőrszékbe, hátravetette a fejét és hallgatott. Klára leült egy másik székre s csendesen sirdogált, mignem eljött az idő, hogy hozzálásson a szerény ebéd elkészitéséhez.

Zachariást valósággal megriasztotta, a mikor kopogtatás hallatszott az ajtón. Ő hozzá nem szoktak látogatók jönni. Most két ur lépett be, a kik közül a fiatalabb nagyon gondosan és finoman volt öltözve. Wagner és fia, Vághy Dezső mutatták be magukat. Az idősebb ur nagy meglepetéssel nézett körül a szegényes szobában.

- Fiamnak volt szerencséje megismerkedni Klára kisasszonynyal Pitteréknél, - igy kezdte Wagner.

A vén görög most már tudott mindent. Ugy zugott a feje, hogy alig hallotta, mit beszéltek.

- Én pedig nagyon régen ismerem uraságodat, sőt még az édesatyját is, és valahányszor a temetőbe megyek, gyönyörködni szoktam abban a szép kriptában.

- Még a nagyapám épittette.

Bizony jobban szeretne inkább ott pihenni, mint hallgatni, a mit most beszélnek. A fiatal ember is közbe-közbeszól. Vasuti mérnök, jó állása van. Kappa bólint a fejével. Aztán megint a másik veszi át a szót. Apa és fiu néha pillantásokat cserélnek egymással. Kappa Zachariásnak egyszer ugy tetszik, hogy most már neki kell valamit mondani.

- Még nem beszéltem Klárával, - feleli.

- Én határozott igéretét birom a kisasszonynak, - szól ünnepiesen a fiatal ember.

Klára alighanem hallgatózott, mert erre belépett.

- Én visszaadom a Vághy ur szavát. Akkor még nem tudtam, hogy teljesen vagyontalan, szegény lány vagyok.

Wagner erre fölkaczagott. Vághy meg volt lepve, de mosolyogni próbált. Kappa Zachariásnak lángolt mind a két arcza.

- Igen, uraim, - szólt fölemelkedve és a hangja kongott. - Mi nagyon szegények vagyunk. A ki feleségül veszi Kricsát, semmire sem számithat. A ki azt mondja, hogy nekem valamim van, az hazudik.

Minden szót keményen megnyomott. Klárinak megeredtek a könyei, ki akart futni, de Vághy nem engedte. Wagner az avult bőrszéket nézte, mert az akadt épen a szeme elé.

- Én sokat hallottam a Kappa-családról, - mondogatta zavartan. - Kappadóciából ered - tudom. Hiszen a mi a hozományt illeti, talán nem vesznénk össze! Hat szobára való butor... minek is több?

- Semmim sincs! - volt a kisajtolt válasz.

Pitternek is ezt mondta az öreg. Wagner kezet nyujtott Kappának. Majd beszélnek még erről. Meg van győződve, hogy mind a ketten egyformán óhajtják gyermekeik boldogságát.

Mikor aztán eltávoztak, Wagner azt mondta fiának: »Nem tudom, mit is gondoljak az öregről. Hanem annyi bizonyos, hogy nagyon különös ember és hogy fogalmam sem volt ilyen megátalkodott fösvényről, ha csakugyan fösvény.« Dezső kedvetlenül mosolygott.

Közel a házhoz az öreg Pittert találták a napernyője alatt. Hamar tudni akart mindent.

- Oh, előre láttam! - kiáltott aztán. - Kinzó szerszámokkal sem lehetne kivenni belőle egy fillért. Kuporgat, mint valami kincsőrző sárkány. Az én meggyőződésem, hogy minden forint jól meghizik, ami nála marad s a hozományt sehol sem lehetne különben kamatoztatni.

A következő alkalommal, mikor Wagner ismét beszélni akart Kappa Zachariással (mert Vághy Dezső mindenféle bolondságokkal fenyegetőzött és Pitter folyton apró történeteket beszélt a zsugori emberekről), az öreg be sem bocsátotta a szobába, hanem csak ugy az ajtón

keresztül kiáltozta, hogy hagyjanak neki békét. Már megmondta, hogy szegény. Nem lehetett vele boldogulni.

Az öreg Pittert mód nélkül bosszantotta ez a dolog.

- Nem elég, hogy ilyen házasságba keveredett Károly, hanem az a vén ember még azt is akadályozza, hogy olyan jó rokonságba jussunk, mint Wagnerék. De hiszen majd egyszer csak nem tér vissza Klára az apjához. Hé, Károly meg Sassa, minél többet beszéljetek Vághy Dezsőnek Kláráról.

És csakugyan - egy este nem tért vissza Klári az apjához. Bizonyosan Pitteréknél maradt. De reggel sem tért vissza. Délben aztán egy czédulát kapott az öreg Pittertől. Az volt benne, hogy Klára tegnap óta a Vághy Dezső felesége.

Kappa Zachár darabokra tépte a czédulát.

- Még jó, hogy nem három nappal később. Akkor nem mondhattam volna föl a lakást.

Rögtön sietett a háziurhoz; felmondta a lakást. Neki nincs többé szüksége két szobára.

- Még mindig takarékoskodik, Kappa Zachár? - jegyezte meg a háziur.

Kappa becsapta maga után az ajtót. Aztán beköltözött egy kis hónapos szobába, ott éldegél egyedül, nem látogatja senki. Az ebédjét maga főzi, a szobáját maga takarítja. Senkivel szóba nem áll, de hallja, mikor az emberek suttognak a háta mögött. A kopott embert jól ismeri mindenki.

Se Pitterékhez, se Wagnerékhez nem megy el. Az unokáival a városligetben, vagy az utczán találkozik. Azok eleinte féltek a furcsa vén embertől, de mióta olykor czukrot ád nekik, megbarátkoztak vele.

Az egészsége kifogástalan.

- Na hetvenhat éves már az öreg, - szólt egyszer Pitter, aki épen sárgaságban szenvedett, az öreg Wagnerhez. - Soha sem volt beteg. Elél az kilenczven évig is. Annál több jut az unokákra.

- Ördög vigye el az ilyen vigasztalást. Te még mindig azt hiszed, hogy annak a vén gaz-embernek csakugyan sok pénze van?

- Van, van! - kiáltott epésen Pitter.

- Nincs, nincs! - kiáltott vissza Wagner dühösen.

...Kappa Zachariás most már nyolczvan éves. Egészsége kitünő. A titok megfejtése késik.

A nazarénus.

Már több vasárnap mult el a nélkül, hogy a Rosta házaspár megjelent volna az isteni tiszteleten. A legények, a kik az oszláskor ott szoktak állni a templom előtt, épp ugy észrevették ezt (hisz Rostáné szép menyecske), mint az öreg asszonyok, kik a zsoltáros könyvből fölfölpillantva, loppal vetettek egy szemszurást a kaczkiás asszonyra és gondolták magukban: sokkal jobban járt, mintha a Gericze-fiu felesége lett volna.

Hát már Rostáék is?

Érteni kell ezt a gondolkozó kérdést. Ugyanis a nazarénusok nagyon emésztik az eklézsiát. Még nyolcz-tiz esztendő előtt szűk volt a templom, ma már néha félig is alig telik meg, pedig akkor az öreg fogatlan Szijjas tiszteletes hirdette az igét, most pedig olyan pap, a kinek szózata a templomajtónál is csak oly ékesen hangzik, mint a prédikálószék mellett. De a nazarénusok bevették magukat ebbe a vidékbe olyan erősen, mint a pecsét.

Rosta György uram messzire elkerüli a tiszteletest, ha meglátja. Ez már tudja, hogy mit jelent az. Az ilyenhez aztán elszokott menni, lelkére beszél. Használ is, nem is. De a nazarénusok csak szaporodnak.

Rosta György akkor is éppen a bibliából olvasott a feleségének, mikor a tiszteletes ur hozzá szintén megérkezett.

- Jámbor dolgot cselekszik, Rosta uram, - kezdte a tiszteletes. - Gyarapitsa is a jóságos Istent, a kit azonban hálaadó szivvel illik fölkeresni az ő szent házában. Ott pedig gazd uramat és élete párját régen nem láttam már; azért, mint az ur hű sáfárja, magam jöttem a kelmedék uri házába.

Rostáék a kesernyés beköszöntésre is nagy becsülettel fogadták a tiszteletest. A menyecske mindjárt lerántotta a kanapéról a tarka takarót. Az ember benyult az almárjomba, kivette onnan az orros kancsót.

- Kóstolja meg, nagytiszteletü uram, beválik-e, hogy az ur asztalára küldjék belőle.

- Hej, Rosta uram, tiszta szinbor kell oda. A maguké pedig nem az.

Rosta uram szemével int a feleségének, hogy hozzon valami harapni valót. Igazán pedig azért küldi ki, hogy minél kevesebbet halljon abból, a mire most a tiszteletes készül. De előbb maga veszi fel a szót.

- Nem istentelenség az, hogy templomba nem járunk, - mondja akkor az ember. - De már az Isten házában is nagy a hiuság és czifrálkodás. Kiöltözködve megy oda, kivált az asszonynép és kész a rossz példa. Mindent magára aggat, nézeti magát s nézik utczahosszant, hát még a templomajtósok! Nagyon rosszabbul a világ!

Azután türelmesen hallgatja végig, a mit a tiszteletes mond, a ki szépen tud beszélni. Örül is Rosta, hogy nincs bent az asszony. Ő pedig közbe-közbe csak ismétli a pipafüst közül:

- Rosszak az emberek! A java különválik.

Bejön az asszony is, czipóval, hideg tányérral.

A tiszteletes ekkor veszi észre, hogy a jómódu menyecske milyen közönséges karton ruhába van öltözve, még fülbevalója sincs. Lesüti a szemét, ölébe rakja a kezét, ugy ül az asztalnál. Ismerte még lánykorából. Eleven, jókedvü teremtés volt. Nagyot változott.

- A jámborokat szereti az Isten! - fohászkodik a kegyes Rosta György, ki nagyon nyughatatlan. - Ahhoz szítunk, tiszteletes uram, a hol az alázatosságot minél kevesebben zavarják. Mert ugy iratott vala: a gyümölcs pedig elválik az ágától, hogy uj fának hajtása legyen ő tőle.

A tiszteletes ur nem ment semmire a Rosta házaspárral. Rosta György kereken megmondta, hogy ő nazarénus akar maradni, mert a természete a szelidség után szomjazik.

- Soká nem szomjazta Rosta uram a szelidséget.

- De már megizleltem az igazi forrását.

A házaspár összekulcsolta a kezét, s ájtatosan fölnézett a szoba gerendáira. A pap pedig elment.

- Ne engedjük magunkat eltántoritani! - szólt megkönnyebbülten a gazda, mikor a látogatótól megszabadultak.

Rosta ismét elővette a bibliát s olvasott.

Szép nyári alkonyat volt. A mezei munkát már elvégezték, a gabona behordva. Az ákáczos utczában a házak előtt kiültek a kis padra. Rostáéknál az sem volt szokás.

Rosta György már a harminczas esztendőben járt s mint özvegy ember vetette szemét a szép Vásárhelyi Borcsára, a szél-molnár árva hugára. Atyafisága hiába akarta lebeszélni. A lány anyátlanul nőtt fel, - ez pedig hiányosság egy leánynál, a mi majd idővel tetszik ki. Most is szereti a tánczot, a vásárról legalább egy keszkenő vagy csecsebecse nélkül haza nem jön. Vagyonosabbat is nézhetne Rosta György. Aztán mindenki tudta, hogy a Gericze-fiu vette meg a szivét Borcsának.

Épen Gericze is szomoritotta meg, mert a katonáskodás első esztendeje sem mult el, máris bizonyosan megtudták, hogy Szegeden a legény ismeretségbe keveredett valami afféle leánynyal, a kitől nem könnyen szabadulhat. Rosta György hát sürűn vitte az őrleni valót a szélmalomba és vigasztalgatta Borcsát.

A leány kétszer sem kérette magát. Rosta szép kőházába beköltözött az uj asszony. Az ura nagyon szerette, elvitte vásárokra meg a bányába. Az oldala mellett élt, mint az árnyéka.

Mégis mire megjött a katonaságból Gericze, megdobogtatta a szivét Rosta Györgynek a nyalka fiu látása. Be szerette volna megtudni, hogy mi történt a szegedi lánynyal.

- Borcsa, - szólt otthon szeretettel az asszonyhoz, - tudom milyen jó indulattal vagy hozzám, hanem Gericze Sándort magad választottad ki, hajlott hozzá a lelked...

- Vége annak, apjukom. Régen visszahatott az, és ráborult kelmedre, mint a saját szárnya.

Megölelte, megcsókolta a feleségét.

De az mégis nyugtalanitotta, hogy Gericze szerencsésen lerázta nyakáról a szegedi lányt. Vette is észre, hogy a legény el-eljár a ház előtt. Borcsa most még szebb, mint lánykorában volt. A multkor is, mikor a főherczeget várták a honvédek a vasutnál, Borcsát a főszolgabiró az első sorba szólitotta. Oda illett személyénél és módjánál fogva. Tetszett ez a menyecskének.

Hanem most egyszerre otthonülőbb lett Rostáné. Ritkábban látták. No persze, ha egyszer Basa koma jött látogatóba, az rendesen sokáig ott maradt s jött még vele később néhány szál atyafiság is.

Szépen, jámborul beszéltek ezek, noha eleget ittak. Egyszer énekelni is kezdtek, vontatott hangon. Akkor este pedig odakünn az utczán, a ház előtt szintén énekelt valaki. Rosta György is hallotta és tudta, hogy ki énekel. Csakhogy elfojtsa azt a másik éneket, vastag, dörmögő hangjával ő is belekezdett a nazarénus énekbe.

Ezekkel eltelt az idő esténkint, sőt olykor a vasárnap délután is.

Basa Gábor ismeretes buzgóságú nazarénus volt, prédikálni is szokott és összevissza járta már az országot.

- Távolodjunk el azoktól, kik nem az igaz utat keresik. A jámborság és alázatosság a mi próbakövünk: ez az elválasztó mesgye a hivalkodók és csalárdok birodalmától.

Ez nagyon megtetszett Rosta Györgynek.

- Borcsa, soha el ne mulaszd az imádságot, kivált este. Engem egészen megkönnyit és elveszi a rossz gondolatokat.

Azután olvasgatni kezdett esténkint a feleségének a bibliából. Végre elmentek a gyülekezetbe is, hol a világ gonoszságáról prédikáltak és a gonoszok rettenetes büntetéséről. A szelid és erényes asszonyokat pedig a fehér liliomhoz hasonlitották. A prédikátor dörgedelmes hangon még hozzátette: »Jaj és jaj a fajtalanságnak.«

Rekedt levegő, gőz és dohos szag volt a magtárban, hol a nazarénusok a tiszta buzát válogatták a konkoly közül. A magasan levő apró ablakon bejövő napfény csak a magtár felső levegőjét világitotta meg. Borcsa csakhamar álmos lett s mintegy félálomban hallotta a zümmögő éneket, a szentbeszédet, mely a tulsó végről szakgatottan jött el ide. Kábult volt még akkor is, mikor hazafelé mentek. Basa Gábor s néhány jámbor testvér is elkisérte őket, kiket Rosta vacsorára hivott.

- Borcsa, - mondta utközben Rosta - igazán milyen kevesen gondolnak a lelki üdvösségre. Fogadást teszek, hogy keresztény leszek.

- Nazarénus akarsz lenni? - kérdezte halkan Borcsa.

- Oh ezek igaz emberek. Milyen ájtatosak voltak mindnyájan. Soha sem fogom elfelejteni. Egy asszonyt vagy lányt sem láttam fölpántlikázva. Bezzeg ezek nem ugy veszik a templomot pedig templomuk sincs.... Nem bizony, mint...

De nem folytatta tovább, eleget mondott, és meg is érkeztek. A vacsorát imádsággal kezdték, vacsora után szent ének hangzott. Különben csak hajnalban mentek szét.

Ettől kezdve Rosta már csak hol a szérün járt, hol a bibliát és szent énekeket lapozgatta. A legközelebbi vasárnap nem mentek el a templomba, noha Borcsa este kiaggatta a rokolyáit és a selyem ujjast.

- Világ hiusága, világ romlása! - sóhajtott Rosta. - Még eső is kerekedhetik, mert borult az idő.

Az első ház ablakai nyitva álltak, hogy szellőzzön a szoba. Épen most ment el az utczán Gericze, harmadmagával. Mindnyájan ünneplő kék posztóba voltak öltözve, apácza virággal a kalapon, igazi virággal a szájukban. A templom felé tartottak, mert a fiatalság isteni tisztelet előtt ott szokott dandározni. Gericze Sándor egész képével a ház felé fordult, ugy firtatta, hogy nincs-e valaki az ablaknál.

- Eső lesz - bizonykodta most már határozottan Rosta György, kidugva fejét az ablakon, hogy hát ő benne gyönyörködjék a visszanéző Gericze-fiu.

Borcsa erre hirtelen leszedte rokolyáit a fogasról s beakasztotta a zárt helyére.

- Akkor nem megyünk templomba, édes apjok, - felelte csendes, nyugodt hangon. - Néha kis felhő is nagy esőt vet.

Rosta a ház előtt pipázgatva töltötte a délelőttöt; ott a kispadon olvasta el az ujságját is, a melyik minden vasárnap szokott érkezni. Háromszor ment el ezalatt Gericze a ház előtt.

- Borcsa, nézz ki már egyszer, - szólt be az ablakon Rosta a feleségének, - legalább az a himpellér nem oldalog, mint a rák.

De Borcsa nem nézett ki, hanem a konyhába ment, sütött-főzött, mert Basáékat várták délutánra. Csakugyan el is jöttek s egy darabig járta a szentkönyv és a kegyes ének, azután pedig szintén a szentkönyvvel tartották, hogy: nemcsak igével él az ember.

Az asszony türelmes, de kedvetlen volt.

Ezek az összejövetelek gyakran ismétlődtek s a hátsó házban mindannyiszor fölhangzott a csöndes ének. Rosta György ájtatosan részt vett a kántálásban.

- Borcsa, te is énekelhetnél. A nótához ugy is jól értesz.

Hát Borcsa is énekelt, összetéve a kezét, lecsukva a szemét.

- Édes apjukom, ha ez magát megnyugtatja...

- A jámbor és példás élet a földi boldogság, - válaszolt kenetesen Rosta György.

Az asszony összeszedte a gyürüit (csak a karika-gyürüt hagyta a kezén), a fülbevalóit, a kalárist és szépen beletette egy skatulyába. A kuczkóból levette a ruháit, beaggatta a kvadrupba, a keszkenőit eltette a ládába.

Rosta Györgynek gyönyörűsége telt ebben. Lám, az uj vallás mit nem mivel még asszonynyal is. Fütyörészhet, énekelhet már Gericze Sándor. Még a szomszéd búcsúra sem vágyott Borcsa, pedig mióta fölserdült, mindig ott volt. Most még elő sem hozta.

Gericze Sándor is beleunt végre, hogy hasztalan rójja az utczát. Rosta hetekig sem látta szinét.

- No, én csakugyan hálát adhatok a Názáretbelinek! - sóhajtott mély meggyőződéssel a gazda.

Nyugodtan és boldogan élt az uj vallásban, a mig egyszer a gyülekezetben ott látja Gericze Sándort, a mint kántál az is egy csomó vén asszony közt. Rostának torkán akadt a szenthang és nagyot csuklott. Hirtelen ránézett a feleségére, de az lesütött szemmel ült ott, mint egy jámbor, igaz asszonyhoz illik.

Az isteni tisztelet után sem tudott még lecsillapodni, s nyüzsgött benne minden, mint a fán a levelek.

- Basa komám, hát a Gericze-fiu is a mi hitünkre tért?

- Már jó régen. Jámbor, igaz legény az. Bezzeg nem futkos azóta az asszonyok, meg lányok után.

Rosta maga elé bökött a botja hegyével s ugy nézett, mintha a szemöldökét akarná meglátni.

- Mind a két végén égeti az a gyertyát; nálunk is, meg a kálvinistáknál is. De majd a körmére ég, fogadom! Hanem ha ez a legény is nazarénus, akkor én nem hiszek a komámék vallásában, mert akkor ide is beáradhat a gonoszság iszapja. Akkor nekem ez az eklézsia nem kell.

Basa koma szelid és magasztos nyugalommal hallgatta ezt a zsémbes kifakadást.

- Komám, testvérem, hát te is hurrogatsz? - kérdezte az apostoli ember, kétfelé simogatva bajuszát. - Csak ilyen erős istápolója vagy te a mi hitünknek? Belefáradtál már pitymalatkor a munkába? Az asszonyok bizgattak ugy-e? Borcsa öcsémasszony mondta bizonyosan, hogy a

vallás nagyon paskolja őket. Siránkozott az elzárt ruhája után? Ugy-e, komám, igy történt? Tudom, a többi asszony is hajtogatja, hogy a kálvinista pap bezzeg nem szapulja őket. A hol asszony van, oda el is hozza magával, a mi asszonyé szokott lenni. Nem engedi az a jussát. Testvér, légy nyugodt. A jövő télen eljön hozzánk Vásárhelyről a mi legszentebb, legbölcsebb prédikálónk. Az majd megnyugtatja az asszonynépet. Öcsémasszonyék elővehetik a pillangós ruhájukat. Mondd meg Borcsának is ezt az ujságot, kedves testvér. A vásárhelyi szent ember messzire járt a világban; Amerikában is megfordult, érti a csiziót. Bizzunk meg benne igazi szeretettel. Összetart az minket.

Rosta György a tarkójára tolta vissza a kalapját, hogy az egész képét megmutathassa. A szemét azonban összehuzta, hogy a pillantása annál szuróbb legyen.

- A Názáretbeli tanitványai nem jártak Amerikában. Egyszerü halászok voltak mind. Minek nekünk az amerikai próféta? Az asszonyok maradjanak ugy, a hogy eddig voltak. És minek nekünk az apostolok közé Saul?

- Csakhogy nem akarnak ugy maradni. Azt pedig mi is tudjuk, hogy egy kanál mézzel több legyet lehet fogni, mint egy akó eczettel. A római Saul akkor jött a próféták közé, mikor épen szükség volt rá.

Basa homlokára ráborult a verejtékkása, mint az üveg oldalára, melybe hideg vizet öntöttek.

- Ejha! Imádkozással nem lehet körül sánczolni az asszonyt!

Haragosan intett Borcsának, hogy menjenek haza.

A szeretetreméltó ember.

Az operában ismerkedtem meg egy szeretetre méltó modorú urral, ki a bal oldalamon ült, s udvariasan fölvette leejtett szinlapomat; előadás végén pedig fölsegitette felöltőmet. A czifra előcsarnokban aztán gyorsan eltünt az inasok és cselédek közt, kik a felső ruhákkal szoktak ott ücsörögni.

Pár hét mulva találkozás a lóvasúton. Én éppen belekapaszkodtam a ragadós, piszkos kender szijba, mert nem kaptam helyet. Valaki hirtelen felugrik, helyet kinál. Ő volt, a nyájas ember. Nem vettem igénybe szivességét. Ő azonban a legközelebbi megállónál távozik, de én, mielőtt lelépett volna, kezet szoritok vele. Nehány nap mulva a dunaparti kioszkban vagyok, s valaki ide adja nekem valamelyik élczlapot. »Éppen most hozták. Talán még nem méltóztatott olvasni.« Most már mint ismerősök nyujtunk kezet egymásnak és azt mondjuk, hogy a Duna körül mégis csak lehet egy kis friss levegőt szivni.

Egyszer is, máskor is találkozás utczán és kalap levétel. Majd meg, mialatt mind a ketten várjuk, mig a villamos kocsi elhalad előttünk, ő a legfinomabb nyájassággal jegyzi meg:

- Gratulálok a kitünő egészséghez. Bizonyosan nyári lakás, falusi jószág..

- Ohó! - tiltakozom, félbe szakitva. - Minden nap dologház!

De ő olyan alázatosan mosolyog, olyan mélyen meghajtja magát és olyan gyorsan elsiet, mintha evvel az egy-két szavammal is nagyra volna, éppen mint a polgármester, a kitől megkérdezi a felség: »hogy van?«

Ki volt ez az ember? Sokáig nem tudtam. Egész megjelenésében uras, órával, óralánczczal, gyürükkel, gyémánttűvel és különböző virággal a gomblyukban.

Lelkiismeretesen összehasonlitva magammal, nálam különb legény. Szabója, mosónője, modora kifogástalan. Mióta figyelmemet igy felköltötte, elég gyakran találkoztunk az utczán, konczerteken, szinházi előadásokon, a miből azt következtettem, hogy sokat forgolódik a világban. Soha közeledési szándékot azonban el nem árult, hanem folytonos figyelmet tanusitott, mintha életét mentettem volna meg.

Bár elég nagy a mi fővárosunk, mégis van egy része lakosainak, melyről azt lehet mondani, hogy állandón ugyanaz bizonyos helyeken; például a szinházi premiereken, a hangversenyeken, a szigeten, a korzókon, a különböző rendű mulató helyeken, kávéházakban, sorházakban, sőt a mentő kocsik megjelenésének vészteljes és szenzácziós helyén. Már annyiszor összejöttem emberemmel, hogy végre megtudtam kicsoda. Egy bankintézet fő tisztviselője, a neve pedig Illés. Ha a szinházban, ha az utczán távolból is látott, mindig köszöntött.

Ujévre elküldte névjegyét. Egy redout-bálban arról gondoskodott, hogy a vacsoránál kényelmes helyhez juthassak. Egy világhirű csillagzat konczertjére jegyet szerzett. Telefonon tudatta a sorsjegyek huzását és hogy a jövő hónap elsejétől beváltásra kerülő szelvényeket már e hónap második felében is kifizetik. Nyáron pisztrángot küldött csalánba csomagolva; télen nyulat és fenyő madarat, alázatosan esedezve, hogy fogadnám el. Sőt figyelme annyira kiterjedt, hogy borovicskát és cognacot áruló tótokat és dohány csempésző vén asszonyokat is hozzám igazitott, a mi már igazán a bizalom nagy jele.

Olykor névjegyem hátára irtam neki nehány udvarias szót.

Mért ilyen figyelmes irántam, el sem képzelhettem. Senkit a Dunából ki nem húztam; akadémián, szinházban meg nem koszoruztak; az esküdtszék előtt felségsértőt nem védtem; se biró, se szekundázó professzor nem vagyok. Itt valami rejtély lappang, ha egyéb más nem, hát az

én ismeretlenem maga, a ki előttem kellemes talán. De utóvégre is mért ne lehetne a főváros hatszázezer lakosa közt egyetlen, a ki engem nagyra becsül és vonzódik hozzám. Azt kérdem, mért ne?

Hetek multak, mig láttuk egymást, mikor a különlegességek trafikjában találkoztunk.

- Ah uram, - igy szóltam önkéntes vazallusomhoz, - ön annyi figyelmet és barátságot tanusit irántam, hogy kisszerü dolog, ha szóval hálálkodom érte. Fájdalom, nincs alkalmam, hogy a foglyokat és nyulakat vaddisznóval viszonozhatnám, s a pisztrángokért czethalat küldhetnék.

- Bocsánat, ha oly vakmerő vagyok, - szólt igen szépen meghajtva magát. - Ne vegye tolakodásnak, esedezem, kimondhatatlanul vonzódom önhöz az első pillanat óta. Valósággal szomjuhozom önt. Mennyire szeretnék minél többször abban a szerencsében részesülni, hogy társaságában lehessek.

- Hisz az egészen öntől függ, Illés ur, - viszonzám meghatva, és kegyesen.

Hirtelen körül nézett. Gyorsan tárczájába rakta a vásárolt szivarokat és halkan szólt:

- Ha szabad kérnem... Csak a nevemet ne! Pénztárnok vagyok, egy nagy bank pénztárnoka. Minden pénztárnok kisebb nagyobb mértékben titkos felügyelet és gyanú alatt van. Öt forint ára havannát vettem most, de ez is elég, hogy egy pénztárnokot gyanusitsanak. Oh uram, egy pénztárnoknak végzete van, mint a görög tragédiák hőseinek. Csak lappangva lehet élniök. Ha az operában zártszéken ülök, félek, hogy valakinek szemet szur. Tüntetőleg lóvasuton kell járnom, noha egyfogatura is telnék. Kerülnöm kell az embereket, a kikhez vonzódom, mert ha észre vennék, hogy valakivel többször találkozom, ha megtudnák, hogy valaki barátom, akkor talán azt az embert is velem együtt gyanusitanák, hogy valamire készülünk. Nem is akarok arról beszélni, ha egy szép nőnek udvarlunk. Ez az én válaszom az ön előbbi, véghetetlenül szives, nekem oly jól eső szavaira. Fájdalom, kerülnöm kell önt is, másokat is. De tartsa meg irántam uraságod jóakaratát. Isten önnel!

Hevesen megszorította kezemet és elsietett, mint valami szinpadi hős, kire a következő felvonásban nagy dolog vár.

Sokat gondolkoztam szavain. Egy kicsit különcznek és tulságos lelkiismeretesnek találtam emberemet.

Szinte sajnáltam, hogy tavaszkor, mikor a vidékre helyeztek át, nem találkozhattam Illéssel, s a nélkül kellett eltávoznom, hogy elbucsuztam volna a figyelmes, szives és skrupulózos embertől.

De ime, már a tizedik nap csomag érkezik számomra a postán, ismeretlen nevü feladótól. Egy kosárka cseresznye volt benne, még pedig - mint a kosárba tett névjegy felvilágositott, - Illéstől. A legnagyobb ujság volt még ekkor a cseresznye; nálunk a fán egészen zöld. Illés tehát tudja, hová távoztam. Mily figyelem és ragaszkodás ez!

Levélben köszöntem meg neki. Postafordultával már válaszolt rá. De kért, hogy a leveleket, valahányszor megtisztelni akarom soraimmal (várva várta!) poste restante czimezzem, »S. M. 27« jegy alatt, mert egy pénztárnokra nézve tanácsos, ha csakis hivatalos ügyekben levelez. A csomagot is azért küldte álnév alatt. Ő korrekt tisztviselő akar maradni.

Semmi kétség, hogy Illés képzelődő és hipokhondrita.

De honnan e nagy vonzódása, hűsége, hozzám? Kénytelen voltam a feleletet oly egyéni tulajdonságaimban képzelni, melyekről nekem fogalmam sem volt.

Aztán érkeztek a korai uborkák, turkesztán, pompás baraczkok, szőlő, mind Olaszország szép földjéről - mikor nálunk még bámulatot okoznak.

Minden héten leveleztünk, s egész bizalmas barátokká váltunk.

Elérkezett az ősz.

Egy alkonyatkor kocsi állt meg lakásom előtt. Nem ismertem, a ki benne ült. De mikor a gangon utánam kérdezősködött, a hangja ismerősnek tetszett. Tehát kisiettem elébe, még mindig nem tudva bizonyosan, hogy ki a látogató. Egy hosszú porköpenybe öltözött ur állt előttem, kék szemüveggel. Hanem a mint megszólalt, bámulva ismertem föl Illést. Őszinte örömmel fogadtam, hogy annyi udvarias szivességét végre a saját küszöbömnél köszönhetem meg.

- De mennyire megváltoztál! - szóltam hozzá. (A levelezésben már per tu lettünk.)

Tövig le volt nyirva és simára borotválva, mint valami színész, vagy pap. Igy kevésbbé tetszett nékem.

- Egyenesen hozzád jöttem kedves barátom, - válaszolt. - Hanem a kocsi csak maradjon a kapu előtt, mert mindjárt tovább megyek.

Tiltakoztam ez ellen és szemrehányást tettem neki, hogy noha egyenesen hozzám jött, megérkezéséről nem tudósitott, pedig a vasuti állomás jó órányira van innen. Kocsit küldhettem volna elébe.

- Mindent megtudsz azonnal, - szólt Illés, a mint a szobába léptünk, a hol letette kék szemüvegét. - Bizalmasan akarok veled beszélni.

Izgatottsága feltünt. Nyughatatlanúl tekintett körül, s aztán megfogta a kezemet.

- Nagyon megtetszettél nekem. Kifogástalan ember vagy, szerény, becsületes. Én egy nagy terven törtem már akkor a fejemet, mikor az operában mellettem ültél, egy merész operáczión. Elhatároztam, hogy téged is részessé teszlek meggazdagitlak. Ne vond vissza a kezedet, hanem mondd csak, hogy mit tartasz te a bank-igazgatókról, a kik fejedelmi fizetést huznak; az igazgatósági tagokról, a részvényesekről, a kik számára minden krajczár forinttá hizik. Gyülölöm őket.

Én megvallottam, hogy nem foglalkoztam soha a pénzintézeteknek se erkölcsi, se financziális tulajdonságaival, mire Illés magyarázni kezdte, hogy arról semmi jót nem lehet mondani.

- Lásd barátom, - folytatta, miközben egész karmazsin vörös lett az arcza, - ilyen banknál egy pár százezer forint annyi, mint semmi, ha elpárolog a pénztárból. A pénztár olyan, mint a szita, keresztül bocsátja a - vizet. Senkinek azért még egy piccoló feketével sem kell kevesebbet szürcsölni teljes életében. Például kétszázezer forint hiányzik. Hát kié az? Csak akkor lesz valakié, ha kiszáll a pénztárból. Barátom, láttál már egy csomóban kétszázezer forintot? Ime! Ez a kis csomó itt kétszázezer forint.

Oda vetett egy csomagot az asztalra. Papirba volt göngyölve négyszögletesen, mint valami könyv.

- Nem is nagyobb egy kötet regénynél, - jegyzé meg nevetve látogatóm, s még hozzá tette: - Divatos regény.

Megrezgett bennem minden. Gonosz regény lehet az. Ez jutott eszembe.

- Csakugyan pénz ez?

- Kétszázezer forint, - felelt halk, suttogó hangon Illés és szétbontotta a külső papirt.

- A tied?

Kaczagott a kérdésre alattomosan és gunyosan.

- Fölszedtem, mint a ragályt! - volt a válasz. - Vedd ugy, mint a himlőt, és ne kutasd honnan jött.

Az a finom modorú, előzékeny ember most förtelmesen kaczagott, s a mint gyanakodó tekintetemet szinte arczába kapcsoltam, czinikusan beszélni kezdett tovább:

- Ne félj, nem lesz belőle nagy baj. Soká egyengettem én a magam utját. Csak nem gondolsz valami könnyelmü, hebehurgya fráternek, a ki a rendőrségnek szerez dicsőséget? Nem hiszem, hogy rám tehesse a kezét. Tiz napi szabadságot kaptam, addig aligha meg tudnak valamit. Hanem mindenre el kell készülni, ha az ember biztos akar lenni a czéljáról. Tegyük föl, hogy elcsipnek. Egy pár ezer forintnál többet nem találnak nálam. Mi történik? Elcsuknak négy vagy öt esztendőre. És ha kiszabadulok? Ur leszek.

Ádáz nyugodtsággal beszélt. A keze sem reszketett, a mint az angyalkás ezreseket szépen szerteszét rakta az asztalon, mintha kártyát vetne, hogy lássak egy nyáj bankót, kétszázezer forintot egy falkában.

- Szedd föl ezt a pénzt az asztalról! - kiáltottam rá mély fölindulással és elképedve.

- Nézd meg csak jól és ne érzelegj, - szólt, ismét Illés rövid lélekzetet véve, s hol rám, hol a bankjegyek halmazára pillantva, melyet én megvetőleg turtam össze. - A pénz nagyon szépen tud beszélni. Én öt esztendeig hallgattam és kihallgattam, hogy mit képes mondani.

- Én pedig nem hallgatlak téged tovább szerencsétlen ember. Menj, fuss!

- Hogyan? Csalódtam volna számitásomban? - kérdezte, a szemembe nézve, bizalmas, czimborás tekintettel. - Te benned csalódtam volna? Ezt a pénzt itt akarom hagyni nálad. Tégy vele, a mit akarsz, mert én megbizom benned. Sokáig kerestem egy becsületes embert, s benned találtam föl. Soha hozzá nem fogok az operáczióhoz, ha téged meg nem ismerlek. De a te megbizhatóságod sarkantyuzott. Tudakozódtam utánad, s a mit rólad hallottam, eltökélésre vitte homályos szándékomat. Te megőrzöd számomra a pénzt. Benned föltaláltam azt az embert, a ki nekem kellett. Ha biztos helyen leszek, akkor elhozod a pénzt és megosztozunk. Ha pedig el találnak fogni, te hallgatsz. Használni fogod a kamatokat, hozzá is nyulhatsz a tőkéhez; tudom, hogy elég marad nekem még k é s ő b b r e. Ilyen embert kerestem én. Te rád nem gyanakszik senki.

Magamon kivül voltam. Ott álltam előtte, rámeredt szemekkel. Fuldokoltam a fölindulástól. Csak hörgő hangon, fej- és kézvetésekkel birtam tiltakozni.

Hátha őrült ez az ember?

- Oh édes barátom - folytatta a semmirekellő - az aggodalom, a nyugtalanság rossz mártás a legjobb pecsenyéhez. Mire való ez a habozás? Azt hittem, fel birod fogni a jelentőségét kétszázezer forintnak. Igazán fenhéjázó vagy, mikor egy jóakaró barátodon kellene segiteni, a ki pénzt kinál neked és csak egy biztos kézre van szüksége, mely a markába szoritson kétszázezer forintot. Mitől félhetsz? Rád ugyan senki sem fog gyanakodni. Kezdet óta gondoskodtam én róla, hogy semmi nyoma se legyen a mi ismeretségünknek. Még ha telefonoztam is neked, mindig akkor tettem, ha senki sem volt jelen. Senki sem képzeli, hogy ismerjük egymást. A nevedet ki nem mondtam. Végig nézhetik a postai könyveket, ott rá nem találnak, hogy leveleztünk együtt. Álnév alatt adtam föl a küldeményeket, poste restante vettem a válaszokat. Mitől tarthatsz? Lásd, én megbizok benned. Itt a pénz, tedd el. Én nyugodtan távozom. Rövid idő alatt megtudod, hol vagyok. Ejha, ha azt mondtam volna most neked, hogy 60 frtot elvesztettem, egész szives barátsággal rendelkezésemre adtad volna a pénzt. De elképedsz kétszázezer forinton. Látszik, hogy nem ismered a törvényt. Ötven forinton felül már mindegy a törvénynek, ha egy millió is. A legjobb esetben szárazra viszem a bőrömet, türhető esetben két esztendő, a legrosszabb eset négy esztendő. Ne légy oly érzelgős!

- Gazember!

Ennyit mondtam neki, s kezdtem összeseperni egy halomba a pénzt és dugdostam vissza a zsebébe.

- Lehetséges, hogy ennyire csalódhat valaki egy emberben! - Ezt nem én mondtam, hanem Illés suttogta boszusan. Most már maga is igyekezett elrakni a lopott kincset.

- Ember, menj és add vissza a pénzt!

Egy pillanatig gondolkozott.

- Iszonyun csalódtam benned. Nélküled nem tudok semmire se menni. Nagyon jámbor vagy és élhetetlen, barátom. Jó, tehát visszamegyek.

- És vége köztünk mindennek! - tettem hozzá reszketve.

Szitkozódva ment el. Már este volt ekkor. A kocsi a következő pillanatban tovább zörgött.

De nem ment vissza, nem vitte vissza a pénzt.

Máig sem tudja senki, hová lett. Talán volt neki még egy másik preparált barátja is.

A nagy sikkasztásról sokat olvastam a lapokból. De Illésnek nyoma veszett. Ugy látszik, hogy nem ejtette porba a pecsenyéjét s megtalálta hozzá a mártást is.

Nász-ut.

A templomban várják az ismerősök, a kiváncsiak az esküvő párt. A koldusok sorba ülnek a templom lépcsőjén, s felköltik az utcza figyelmét is. Mikor aztán a tüll, mousselin, selyem, brokát, az uszályok, fátyolok, fehér vállak, fodrászati fejek, nagy virágbokréták, meg a fekete frakkok megérkeznek a sorban robogó kocsikon, már egész bámész csoport állja el utjokat a templomnál.

A homályos templomban a szentély körül gyülekeznek a kiváncsiak, nézik a násznép öltözetét; suttognak, halkan kérdezősködnek, kimeresztik nyakukat, ágaskodnak, s a mint a pap elkezdi a mormolást, egyszerre köhécselés, orrfuvás támad, hogy mindjárt hirtelen csend legyen. Mindenki hallgatja, vajjon a vőlegény és menyasszony bátran mondja-e ki az igent, s tétován vagy meghatottan teszi-e a fogadalmat: holtomiglan.

Most már megesküdtek: férj és feleség. A kocsik sebes robogással viszik a násznépet a hotelbe, a finom asztalhoz. A szülők, az ifju pár az üdvözléseket fogadják, aztán Sándor és Vilma sietve átöltöznek, mert nem sokára el kell utazniok. Igenis, e l k e l l utazniok, mert a menyegző nászutazás nélkül jaj be közönséges. A vendégek elhelyezkednek az étteremben, s a pinczérek széthordják az apró pohárkákat cognachoz, chartreusehez és likőrökhöz.

Még az esküvőről jövet, Vilma, férje oldalán nagyon figyelmes lett valamire az utczán, épen egy fogadó előtt.

- Milyen pompás uti ruha!

A fogadó előtt épen egy nő szállt ki a bérkocsiból, szürke selyem, galléros uti ruhában, nyakba akasztott hosszu arany óralánczczal.

- Ugy-e édes Sándor, lesz még annyi időnk az elutazásig, hogy az én uti köpenyemet kicserélhetjük másikkal, egy ilyennel?

A mint megérkeznek a hotelbe, Vilma rögtön visszaküldi az uti köpenyt Márta nénivel, a ki megmagyarázza, hogy milyennel kell kicserélni.

A lunch pompás. Csak az uj pár érzi, hogy ennek a napnak izgalma és igézete van, mely ráborul a lakomára is, és halk zsongássá teszi a legharsányabb felköszöntőt. Vilma atyja folytonosan előrántja az óráját s már a harmadik pinczérével hasonlitja össze, hogy jól jár-e. Nehogy lekéssen a fiatal pár a vonatról.

De most már csakugyan itt az idő. Az uj pár távozik. A szülők sirnak. Vilmának is vörössé válik a szeme.

Ah végre annyi készülődés után, a kelengyerendezés sivár hetei után ott ülnek a robogó vonaton, egymás mellett. Mily jól esik a mai nap után megpihenni, egyedül lenni. A férj először szoritja meg felesége kezét, hosszan, melegen, s révedezve, lágyan mondja:

- Legelőször is teljesen idegen helyre megyünk, a hová talán többször sohasem jutunk el. Mennyivel szebb volna, ha boldogságunk első napjait olyan helyen élhetjük végig, melyet azután is sokszor meglátogathatnánk s megkoszoruzhatnánk.

Az ifju asszony feje férje vállán pihen.

- Velencze a nász utazóké. Szinte ugy tetszik, hogy kiegészitője a menyegzőnek. Akárhányszor fölkereshetjük még. Aztán Sándor, mért nem mondta maga, hogy ne Velenczébe menjünk, hanem máshová.

- Ugy szerettem volna beszélni erről és sok száz más dologról, de maga édes Vilma olyan nagyon el volt foglalva az utolsó napokban, sőt az utolsó hetekben mindig, de talán hónapokig is.

- De mennyire, oh de mennyire! - kiáltott élénken Vilma. - A butorok, a szőnyegek, a függönyök, a varrónők, a lakás berendezése... Ah Sándor, milyen izgalmas napok voltak. Maga el sem képzelheti.

- Minden nap tapasztalhattam. Magával beszélni sem lehetett. Legalább háromszor kellett mennem, hogy egyszer otthon találjam. Ha otthon volt, ötperczenkint kiszólitgatták.

- Valamit próbálni.

- Minden szobában varrtak! - tette hozzá nevetve Sándor.

- És tudja meg, hogy azért még sem vagyunk készen.

- Meg birná nekem mondani Vilma, hogy körülbelül mikor használjuk el azokat a huszonnégy személyre való abroszokat, asztalkendőket? Mert azokhoz sok vendég kell.

- Oh hát az esküvőnk évfordulóin nem adunk ebédet, vagy vacsorát? És más alkalom is kinálkozhatik.

- Hála istennek, az aranylakodalmunk asztaláról már gondoskodtunk.

Ezen nevettek. Vilma tovább folytatta:

- A butorokkal még sem vagyok megelégedve.

- Oh istenem, minden asztalosnál, minden butorkereskedőnél jártak már magok.

- És mégis mikor tegnapelőtt bucsuzni voltam Belláéknál... Ah, milyen egészen más butorokat láttam nálok. Barok-butorokat, fantáziafoteleket, aranyos lábakon.

- Vilma, édes Vilma, talán a mai napra hagyjuk abba a butorokat. Azt hiszem, magának is könnyebbülésére válik, ha végre fél esztendő mulva lesz egy napja, mikor nem kell a fejét törni, azt a kedves, drága szép fejecskét.

A homlokát meg is csókolta Sándor.

Állomáshoz érkeztek, s többé nem voltak egyedül, mert utas szállt a kupéba, a kire görbe szemmel is néztek.

- Sándor, - sugta Vilma, - azt a kis táskát tegye ide mellénk. Az ékszereim vannak benne. Vigasztalhatatlan volnék, ha elveszne.

Este lett már, mikor étkező állomáshoz jutottak. Az étteremben petroleumlámpák égtek. Sok előbb járt vonat utasainak dohányfüstje még ezt a világitást is homályosabbá tette.

- Valami különbet vártam ettől az állomástól, - sugta oda a férjének Vilma elégületlenül.

De a szép asszonykát azért nagyon megnézték, mert elegáns volt. A kicserélt uti ruha csakugyan pompás. A gyémánt fülbevalót is suttyomban föltette Vilma, s a mint az étterembe lépett, rögtön kivette a csörömpölő zsu-zsukkal tele aggatott óráját és összehasonlitotta a hivatalos vasuti órával.

- Mennyi ideig vár itt a vonat? - kérdezi férjétől, kinek zsebében volt a menetrend.

- Fél óráig.

- Addig Sándor maga ir egy levelezőlapot a mamáéknak, hogy szerencsésen ide érkeztünk. Én pedig irok egy másik levelező-lapot..

- Az asztalosnak vagy a szabónénak?

- Nem találja ki a gondolatomat már az első napon sem. A kárpitosnak akarok valami bővebb utasitást adni.

- Vilma, ha szeret, csak három napi szünetet esedezem félesztendő után.

- Micsoda félesztendőt ért ön?

- A mig jegyesek voltunk Vilma és szétszakitott bennünket egymástól a tömérdek előkészület, a szörnyü kelengye, a lakások és árjegyzékek végignézése; a gyolcsok és siffonok görgetege. A mig a szivünkkel éreztünk, de a fejünket boszantottuk, hogy okvetetlen főjjön benne valami, mikor a szivünknek lett volna kedve forrni; a lábunkat pedig fárasztottuk, holott egy titkos kézszoritásra epedtünk. Ingerültek, boszusak, tyukszem-fájósok voltunk, s a lótásfutásban és légvonatos butorraktárakban náthával teltünk el szerelem helyett. Vilma, édesem, csak három napi pihenőt, hogy megint szerelmesek lehessünk, mint mikor a kelengyéről még szó sem volt.

- Maga szörnyünek nevezte már azt az időt is, a mióta jegyesem?

- Oh mert kiszolgáltatta magát a mesteremberek, a lépcsőmászó ügynökök és varrónők hatalmába.

A főpinczér hajlongások közt kinálja, hogy méltóztassanak helyet foglalni, és parancsolni, mert 20 percz van hátra.

Megrendelik a vacsorát és szemlesütve nézik a tányért. Alig esznek egy-egy falatot, de szót egyetlenegyet sem ejtenek ki. Sándor megir egy levelezőlapot, mialatt Vilma a lámpába bámul.

- Tehát nem ir a kárpitosnak?

- Megtiltotta. Oh mennyire megváltozott ön reggel óta, hogy feleségének esküdtem.

A portás becsenget és elkiabál egy csomó állomás-nevet. Két percz alatt kiürül az étterem és a vonat tovább megy.

Férj és feleség szemközt ülve, kibámulnak az ablakon a sötét éjbe, melyben nincs más nézni való, csak az őrházak lámpája.

- Azt akarta mondani, hogy félesztendeig nem gondoltam egyébre, csak a kelengyére?

- Valóban azt mondtam volna? Nem hiszem.

- Eltagadja?

Hátra huzódnak az ülésben. A vonat robog tovább ismeretlen vidéken. A vaskerekek kimért szabályossággal, ütemszerün zakatolnak, mint valami egyhangu, tompa dal. A gőzsip közbe rikkant. A lánczok csörömpölnek. Egy-két perczre meg-megáll a vonat. Az ablakon át a hajnal kezd derengeni.

- Az éjet átvirrasztottuk, ugy-e édesem? Maga sem aludt?

Megérkeznek Velenczébe, az elegáns nászutazók révpartjára, a hol a palazzok és hotelek ablakainak üveg tábláit szokás tele karczolni monogrammokkal és emlékezetes dátumokkal.

A kialkudott három nap elmulik szerelemben.

- Szabad-e beszélnem? - kérdezi három nap mulva a menyecske igéző kedvességgel.

- Minden szavadat lesem, Vilma.

- Szeretnék emlékeket vinni Velenczéből. Apró-cseprő arany haszontalanságokat a barátnőimnek. Mennyit olvashat az ember a velenczei aranyművesekről. Láttam egy kis asztalt, gyöngyházzal berakva. Oh be szép volna a mi szalonunkba. Egy tükröt is szeretnék. Ah, igazi velenczei tükör! Hányszor hallottam róla. És talán csipkék!

- Csalódol Vilma. A csipkéket illetőleg földrajzi tévedés áldozata vagy. Alighanem valenciai csipkéket gondolsz. Valencia, azt hiszem, Spanyolországban van.

- Messzire innen?

- Ugy tetszik, hogy a legközelebbi város is nagyon messze lesz számunkra, ha itt a lagunák elnyelik a pénzünket.

- Sándor, ismét prózai vagy. Menj ki az erkélyre, szivj el egy szivart, én nehány levelet irok. Három nap után megengedted.

A meleg, a verőfényes napok egymás után mulnak. A vasut tovább dübörög Velenczéből, le dél felé. Mosolygó kék ég, telt szív. Müvészet, csengő dal és édes suttogás.

Csak egy hónap az egész idő!

- Már szeretnék otthon lenni, - mondja a férj.

- Én is kiváncsi vagyok, hogy mi történt otthon.

Négy-öt távirat hirdeti, hogy mikorra várják, mikor érkeznek haza. Várják is őket ünnepélyesen az uj otthonban, a fészekben.

- Sándor, légy elkészülve egy kis meglepetésre, - mondja az asszony gyöngéd, szerelmes hangon, mikor már a lakás felé koczog a kocsi. - A vén, rozzant iróasztalodat nem fogod látni. Mást rendeltem helyette. A vén karos széked is bóbiskáló öreg urnak való volt már. Nem illett volna a mi butorainkhoz.

Csakugyan pompás és fényes minden otthon.

- Hát nem szebbek ezek a barok butorok, mint azok a német stilü, nagy párkányu, lomha holmik voltak? Nézd az ebédlőt, nézd ezt a kredenczet, ezt a pohárszéket, ezt a tükröt! Nézd a függönyöket, a szőnyegeket!

- De hisz itt egészen más butor volt, Vilma!

- Azt hiszed, hogy a nászut alatt én nem gondoltam a mi kedves fészkünkre? Hanem azt a bizonyos három napot megtartottam édes Sándor, esküszöm! A smirniai szőnyegekről táviratilag intézkedtem. Igazán pompás mai világban a posta és táviró szolgálata.

Végig néznek minden szobát. Az utolsó szoba a Sándor irodája. Oda maga előtt ereszti be férjét az asszony, hadd gyönyörködjék.

- Meg sem csókolsz Sándor a meglepetésért?

Megöleli és megcsókolja a feleségét.

A szép, faragványos iróasztalon ott hevernek az időközben érkezett levelek, mindenféle számlák, hosszában két rét hajtott kék papirok, bélyeggel ellátva.

Az asszonyka még egyszer végig fut a szobákon, nevet és boldog.

- Szebb minden, mint Belláéknál...

Reggel Sándor végig olvassa a leveleket, a számlákat, a miket az este ott talált a diszes iróasztalon, s elzárja a fiókba.

Egy halványbarna, bélyeges hosszu papirra kezdett irni azután. Jól a zsebébe tette, s mikor megcsókolta a feleségét, mielőtt eltávozott volna hazulról, azt mondta neki szerető hangon:

- Még egy pár lépéssel ki kell egészitenem a nászutazást. Két órakor megérkezem az első otthoni ebédre.

Valami bankba ment. Kölcsönt vett föl. A nászut rendesen ezzel végződik és kezdődik egy másik ut, melyről nem tudni, hová vezet.

Kujon.

Egy kis gyermek, sápadt és sovány, mint a nagyvárosban szokott lenni a gyermek: ez Kujon. Igy nevezték abban a bizalmas körben, mely négyszögletü volt, ott a ház harmadik emeletén, a vasrácscsal övezett gangon, a hol Kujont napközben állandóan látni lehetett, a mint belefogózott a rács vas pálczáiba, azokat rázta, s lenézett az alsó két emelet gangjának különböző látványosságára: a szőnyegporoló cselédekre, a főhadnagy kiteregetett czifra egyenruhájára, a nyelvelő cselédekre, a bankigazgató leánykáinak pompájára, az udvaron kiáltozó házalókra és főképen a kintornákra, melyek délután egymást váltották föl.

Kujon gyakran változtatott nevet. Csaknem oly hamar elnyütte, mint ruháit. Mikor először megjelent, mint jövevény a gang keramit burkolatán, négykézláb és a legnagyobb igyekezettel valami homályos czélok után, akkor egy hang azt kiáltotta utána, hogy »Gömbi.« Ez a »Gömböcz« ideálizálása lévén, ily elbizakodott névvel nem soká kérkedhetik a falak közé szoritott városi gyerek, s nem sokára »Ürge« lett belőle, majd »Czirmos.« Még egy sereg nevet szoktak rápazarolni, ha kiszabadult a gangra. Igy aztán nem lehet csodálni, ha nem is akart érteni azokról. Végre hosszabb ideig a »Lala« név maradt rajta, mert Lajosnak hivták, de négy éves korán tul mint Kujon vált ismeretessé mindazok előtt, kiknek ablaka a gangra nyilt.

Az apja városi szerény hivatalnok, a ki délután 2 órakor kerülhet haza, ebéd után pedig valami mellékfoglalkozásra jár. Anyja egy szabó műhelyben dolgozik, s csak dél körül jön meg »berántani az ételt« - mint mondani szokás, - s hirtelen bekapni az ebédet. Kujon egészen egy éltes cselédre volt bizva, a ki ugy látszik már régen szolgált a háznál s a gyermek fölötti teljes fenhatóság is ráruháztatott.

Kujon rendkivül hajlandó lett volna a zajos életre, s az emeletről-emeletre való expedicziókra, de az ilyen szenvedélyek a lakók, a házmester és egy szük udvar korlátai közt meg nem férhetnek. A gyermeknek ott kellett meghuzni magát a sarokban, saját ajtajoknál, a cseléd szemei előtt, az ólom katonákkal, a kopott falóval együtt, még akkor is, mikor az iskolai padok mintájára készült ülőkéje volt, asztalocskával együtt. Ott dúdolt, kalapált, s rikkantott néha egyet, ott fogyasztotta el uzsonnáját, ott nyomta el sokszor az álom.

Az emeleten nem valami barátságos emberek laktak. Egy éltes házaspár; egy ügyvéd, a kinek az irodája a gangra nézett; egy postatiszt, a kinek éjjeli szolgálatai voltak s nappal kellett aludnia. Ezek nem szerették, ha Kujon az ő ablakuk alá vonult és ismerkedni akart. Rögtön rázörgettek, vagy rákiabáltak.

A fiu olyan csöndes fajta gyermek lett, a kinek csak a szeme mosolygott, de még hangosan nevetni sem mert. Unatkozva járt-kelt azon a kis gang-részen, melynek használata beleesett az ő házbérökbe; bámulgatott az udvarra, az emeletek gangjára, s aztán vissza kullogott a sarokba; dünnyögve összetépte papirosait és elaludt.

Én is ezen az emeleten laktam. Két ablakom nézett a gangra. Megengedtem Kujonnak, hogy ott is játszhat.

Sajnáltam a szegény, magános gyereket, ki egészen lázba jött, mikor vasárnap délután felöltöztették, hogy szülei elvigyék valahová.

A barátságot egészen bensővé fejlesztette köztünk a következő eset.

A sógorom gyermekei számára egy csomó nyalánkságot vásároltam a czukrásznál. A mint Kujon meglátott, hogy érkezem, előmbe futott, s rámutatva a kis csomagra, titkolózó arczczal mondja:

- Bácsi, a nagy lépcsőn nem szabad felhozni pakkot, hanem a másik lépcsőn. Nem látta meg a házmester?

Nevettem, de meghatott ez a fegyelmezett gyerek, kinek nevelésére a házmesternek ily befolyása van. Megosztottam vele a csomag tartalmát, a mit jó néven vett.

Az ablakon rostély volt, s nálam rendesen leeresztve a vastag vászonfüggöny, ha nem voltam a szobában. Kujon napjában huszszor is fölemelte a függöny sarkát, hogy megtekintse, otthon vagyok- e?

Más különben az ablak párkányát valóságos raktárnak használta.

Mindig találtam én ott valamit. Egy zsemlét, kifli véget, krétát, golyót, tükör darabot, fejetlen báránytt, kirakó koczkát. Ha valami játékot kapott, s én csak este tértem haza, oda volt téve az is, hadd lássam.

Én szintén oda szoktam tenni egyet-mást, mert korán reggel távoztam hazulról, de déli 12 óra után már megjöttem, mert a szomszédságban volt a hivatalom. Ilyenkor szoktunk beszélgetni hol az ablakon keresztül, hol bent a szobában.

Olykor délután elvittem sétálni és hogy több szórakozása legyen, egy hintalóval is megajándékoztam a születés napjára.

De avval ugyan rosszat tettem, mert másnap már fölüzentek a második emeletről, hogy micsoda pokoli tombolás az a fejök fölött, majd rájuk szakad a plafon.

- No hát fiacskám, Kujon, lovagolj itt az én ablakom alatt a gangon.

Hogyis ne! Hát össze akarja tördelni a keramit koczkát? Csak az kellene még!

Szegény Kujon, oda állitotta a sarokba a hintalovat, ugy simogatta, ugy ölelgette. De ráülni nem volt szabad. Beszélgetett hozzá, énekelt neki, pattogtatta az ostort és epedt a tantalusi szomjuságtól.

Megváltás volt rá nézve, a mint elvitték kisdedóvóba. Ragyogott a szeme és az arcza, mikor elmondta, hogy hol volt délelőtt. Majd elfult, annyit tudott beszélni. Tizenkét óra után már lármásan követelte az ebédet, hogy mehessen.

Ez az öröme sem tartott soká, mert himlőbe esett. Az ajtóra kiszegezték a vörös czédulát. Az anyja kétségbe volt esve, s átkozta magát, hogy mért is adta a kisdedóvóba, mikor előre tudhatta.

A betegség még soványabbá tette a fiut és megnyujtotta. Mikor meggyógyult, bánatos lett, hogy mért kell otthon maradnia.

Vittem neki festéket, képes könyvet, csakhogy eltölthesse az időt, s én is csak ugy örültem, mint a szülei, hogy lassankint kezdett magához jönni, egy kis szint nyert az arcza és türelmetlen vágyakozása csillapult.

De csak rövid időre. A szabadságból már megizlelt valamit. Látni kellett, mily csöndesen, óvatosan ment odább és odább a gangon, meg-megállva ravaszúl, szinleg lebámulva, a mig eljutott a lépcsőig, s ott egyszerre csak eltünt. A cseléd nem a legjobb indulattal futott utána, s hozta vissza a kapu alól, az utczáról, vagy a szemközti kereskedés kirakata elől.

Mivel pedig egyszer két óra hosszat nem volt föltalálható, s porosan és fáradtan érkezett haza valamely fölfedező utról, Kujont ettől kezdve zár alá helyezték, s a mi közlekedésünk is meg volt nehezitve az ablaknál.

Végre iskolába mehetett Kujon. Szépen el volt látva mindennel, matróz ruhával, tarsolylyal, ábéczés könyvvel, pala táblával, süteménynyel vagy zsemlével.

Megélénkült s a második héten már fütyörészett.

A gyermekség hamvasságát azonban az iskola kezdte róla letörülni. Szembetünőleg megöregedett. Eddig sem volt hitványabb, mint a többi városi gyerek, de megkapta azt a felületet, a mit a tej, ha egy pár órát áll az edényben.

Reggel mindig ásitott és álmos vala, ha iskolába ment. A városi gyerekek nem szoktak korán lefeküdni, mert csak este lehetnek együtt szüleikkel. Az iskolából falánkan sietett haza, s ha az ajtót zárva találta, dörömbölt. Könyves tarsolyát nehány napig büszkén akasztotta vállára, de aztán mint valami kolonczot czipelte és csakhamar eltépte szijját, s magát a tarsolyt. Akkor zsineggel kötötte össze vékony könyvecskéjét, melynek fölperdült szélü lapjai ugy néztek ki, akár egy halmaz palacsinta.

Láttam az ideges, türelmetlen városi gyermeket Kujonban, a ki nem játszott, a ki nem a napfényen, hanem az árnyékban nőtt, a ki alig van együtt szülőivel, csak mikor alusznak. Most, a mint kiszabadult a házból, rögtön megváltozott s eltelt az utcza bámulásával, a gyerekpajtások pajkosságával. Mintha megmérgesedett volna.

Én igy is szerettem. Ha délben haza mentem, mindig számítottam rá, hogy ott találom az ablak alatt, a mint rám vár, unatkozva, mint azelőtt, vagy a gyermekek számitó önzésével. Ilyenkor szokott nekem vallomásokat tenni palavesszőkről, tollakról, czeruzákról, melyek veszendő természetéről bizonyára mindenki hallott. Én egész készletet tartottam e tünékeny holmikból.

Bizonyos volt, hogy délben mindig beszélgetünk egymással, a mig Kujonnak iskolába kell mennie.

Nem, még sem oly bizonyos. Egyik délben nem találtam Kujont se az ablak alatt, se be nem jött a szobába. Semmi kétség, hogy nincs itthon, mert különben mutatná magát. Ez olyan szokatlan volt, hogy nyugtalanitani kezdett, s a cselédtől tudakozódtam. Kujon még nem jött meg az iskolából, pedig már 1 óra és készen várja az ebédje.

- Mért nem néz utána, hogy hol marad Kujon?

- Ki főzi meg akkor az ebédet. Az ur pedig nagyon éhesen szokott haza jönni. Ma együtt jönnek haza az asszonysággal. Itt hagyjak mindent a tüzhelynél? Kujon már elég nagy, magában is járhat. Bizonyosan csavarog valahol az utczán.

Kujon még mindig nem tért haza. Ilyen eddig nem történt. Mikor ebédel a gyermek? Hol van? Töprengésemből és nyugtalanságomból vettem észre, hogy mennyire megszoktam a gyermeket.

Lementem az utczára, s mivel sehol sem láthattam meg, elindultam fölkeresésére. Igy jutottam el az iskolába. Ott csakugyan megtaláltam, mert Kujont ott marasztották ebédre.

- No kis pajtás, hát ugyan mit tettél? - kérdeztem a gyerektől, ki szégyelte magát és szepegetett a sok sirás miatt.

Tagadta, mintha legkisebb rosszat is tett volna. Könyei megeredtek, s oly kitörő fájdalom közt, milyenekre csak gyermekek képesek, nyujtotta felém az abéczés könyvét.

- A tanitó azt mondta, hogy nem tudok olvasni.

- Persze Kujon, az elég baj. De hiszen pajtás, te eléggé tudsz olvasni.

Hálásan emelte föl hozzám könyei közül a tekintetét, s kinyitva könyvét, az ujjával rámutatott egy helyre.

- Ezért zártak be, - szólt ujra kitörő zokogással.

A hol a könyvre mutatott, a baktatva olvasók számára »A kacsa« czimü történet van lenyomtatva. Fuldokló zokogással mutatott ujra egy szóra:

- Ez itt!

Azon a helyen a sor utolsó szava ez: f e n e-

- Kujon, hát ezt nem tudtad olvasni?

- Tudtam, de nem mertem kimondani. Hiszen ez káromkodás. Féltem, hogy meghuzzák érte a fülemet. Akkor a tanitó leszidott, hogy semmit sem tudok és bezárt.

- Olvasd csak pajtás, - szóltam odatartva Kujon elé a könyvet.

»A kacsa a viz....« Itt Kujon elakadt.

- Tovább fiacskám.

- Hát szabad ilyet a tanitó ur előtt felolvasni?

- Mit te Kujon?

- F e n e...

- Olvasd tovább a következő sort is.

- A viz fenekén...

- Látod, hogy tudsz te olvasni.

Kujon elgondolkozott.

A jó és gonosz tudásának viaskodása kezdődött meg a gyermekben.

- Kujon, ezentul mindennap én tanitalak egy órát. Én jobban rá érek a tanitásra, mint a tanitó urak.

Hirtelen a szomszédos sörházba vittem Kujont, hogy ebédelhessen.

A vaddisznó.

A saison királynéja Kohárinné volt. Szép asszony, ügyes asszony, a ki nemcsak a legelső divatkereskedések czimével ellátott skatulyák és ládák tömegével jött a fürdőre, hanem minden vonattal szállingóztak utána udvarlói is. Egy hét alatt együtt volt ismeretes udvara, mely a fővárosban az aszfalton, a gyepen, a páholyban, a parquetten és a szalon plüs székein és puffjain körül szokta venni. Most a forrás körül gyültek össze a reggeli órákban napról-napra többen, aztán a promenádon portyáztak s kirándulásra fölszerelt kocsikkal álltak készen; este pedig tombolákat rendeztek. Szokás volt természetesen szerenádokat is adni, de ez a szokás egyszerre monopóliummá vált, mert a czigányok minden este ugyanazon balkonos ablak alá voltak rendelve.

Maga Kohári Gerzson, a férj, szombaton az esti vonattal szokott érkezni, galléros hosszu szürke felöltőben, skót sipkában és nagy bőr tárczával, melyet mindig maga czipelt fülénél fogva, s melynek nikel sarkai, csattjai és zárai szombaton az alkonyati, hétfőn pedig a hajnali fényben tündököltek. Ugyanis Kohári Gerzson hétfőn kora reggel ismét visszautazott, ha szombaton megérkezett; de nem minden szombaton érkezett meg ismeretes bokros elfoglaltságainak berkeiből és csalitjaiból, melyekből helyiérdekü vasutak ágaztak szerteszét. Az ő nikel diszitésü bőrtárczájában mindig volt legalább is egy helyiérdekü vasut engedélyokmánya és egy csomag elsőbbségi kötvény ugyanezen közkedveltségü vállalatokból.

Bal kezében a bőrtárczával, jobb karján szép feleségével, Kohári Gerzson igy szokott megérkezni a fürdőre. Háza ismert látogatóinak összegyülése jól esett neki és büszkévé tette. A fürdővendégek kiváncsi érdeklődéssel nézték a köpczös embert, ki hétfőtől szombatig nem látható.

Szombaton azonnal tombolajegyeket vásárol a promenádon a hölgyektől, kik kötőkosaraikban és bársony zacskóikban tartják készen ezeket az értékpapirokat. De még soha sem nyert egyebet egy tuczat fogpiszkálónál. Azt fehér ruhás lánykákból álló küldöttség nyujtotta át neki ünnepélyesen.

*

A kis Basa Mili huzza ki a tombola-számokat és egy stentori hangu ur kiáltja ki.

- Quinterno! - szól egy mély basszus valamelyik asztal mellől.

Kohárinné oda tekint. Ezt a basszus hangot sokszor hallotta már. Csakugyan Csabai Elek. Maga viszi el oda neki a nyeremény-tárgyat, mely szépen bele van rejtve egy skatulyába.

A nyerőt meglepi a figyelem. Föláll, meghajtja magát és kezet csókol. Megmondja a nevét is.

- Örülök, hogy mint a szerencse hirnöke közeledhetem önhöz, Csabai ur, - felel a szép asszony. - Nem kiváncsi rá, hogy mit nyert?

És készségesen felnyitja neki a dobozt. Egy házi sipka.

- Ez már a hetedik sipka nagyságos asszonyom. Mintha hétfejü sárkány volnék.

Kohárinné nevet ezen, s az ő kedves modorával oda nyujtja a kezét Csabainak.

Ez volt köztük az első beszélgetés. Nehány nap mulva pedig következett egy fölöttébb ünnepélyes alkalom. Egyszerre ugyanis csak hire terjedt, hogy Csabai Elek az erdőben vadkant lőtt. Hirtelen elhatározták, hogy ezt a Nimród-fajzatot ünnepélyesen fogadják. Valóban az egész fürdőközönség ki is gyült az erdei ut elé s ott várta a vadász társaságot, mely jó soká késett, mert a zsákmány ünnepélyes leczipeléséhez ebben a munkaidőben nem kaptak

könnyen legényeket. De a lombos ágakból hevenyészett saroglya semmi kivánni valót sem hagyott, s a vadkan két agyara imponált. A szerencsés vadászt beszéddel és tussal üdvözölték.

Kohárine egy szegfüt szúrt a Nimród zekéjének gomblyukába.

A szép asszony udvara összenézett.

Csabai Elek karját nyujtotta Kohárinénak, s a nap hőse a szép asszonynyal oldalán vonult be az ünneplésére megjelentek sorai közt.

- Hogy ejtette ön el azt a fenevadat? Beszélje el.

- Hallottuk, hogy vaddisznó jár az erdőbe. Hajtást rendeztünk rá. A vad felém vette futását én meg leteritettem. Ennyi az egész.

- Igen, csak ennyi annak, a kinek biztos a fegyvere.

Csabai Elek harsányan felkaczagott.

Határozottan ő volt a legkülönb férfi a fürdőben. Szép, erős, de nehézkes.

Kohári Gerzson megörült, mikor a legközelebbi szombat este Csabai Eleket ott találta a felesége közelében.

- Berta, tudod, hogy ez az ember a legdühösebb »érdekeltségek« közül való, a ki mindig szörnyen piszkálta az izsép-damaszk maróti vonal kilométerjeit. Nagyon drágának tartja. Valóságos vaddisznó.

*

Ha a viczinális vasutak kilométerjeihez nem is értett Csabai Elek, kirándulásokat pompásokat tudott rendezni, gyalog, lóháton, a mint tetszett. Ő vezette szerteszét: erdőbe, bérczre és patakokhoz az egész fürdőt.

- Ördög vinné! - mondták egymás közt az udvarlók. - A vadkannal meglőtt bennünket is. Kohárinénak még nem volt falusi udvarlója.

Az udvarlók a társaság többi hölgyeivel kezdtek foglalkozni, adták a közömböst Kohárinéval szemközt. Csakhogy Kohárine nem látszott törődni velök.

- De hát micsoda ember ez a Csabai? - kérdezte az egyik epedő a másiktól, a ki ismerte régebben Csabait.

- Falusi ember, a ki megyegyülésekre jár, s a ki legfeljebb egy mezei szépséget képes veszélyeztetni.

*

Nehány nap mulva az udvarlók elutaztak.

- Barátom, - szólt egy este Kohárine Csabai Elekhez, mikor ez a promenádon ismét hozzá csatlakozott. - Ön feltünővé tesz engem.

- Mit ért ez alatt nagyságos asszonyom?

- Mindig körülöttem van.

- Szeretem.

- Ah istenem, de szükséges-é azt tudni a világnak? Mihelyt ön hozzám csatlakozik, a ki csak mellettem van, ürügyet keres és magunkra hagy. Azt hiszik, hogy sok mondani valónk van egymásnak. És nézze csak, a ki csak elmegy mellettünk, mindenki megnéz és sugdos valamit.

- Ne adjunk a világra semmit.

- Hogy is ne barátom! A világra sokat kell adnunk, mert a világban élünk. Ha ugy öltözködünk, mint a világ kivánja, más egyebekben is a világ a parancsolónk. Én bizony szeretem, ha jól érzem magam a világban.

- Ah, de hát mit tegyek, mikor egész boldogságomat a közelében találom.

A szép asszony mosolyogva csóválta meg fejét.

- Kompromittálni akar?

*

Három nap mulva Kohárinénak családi körülmények miatt váratlanul el kellett utazni a fürdőből.

A bucsuzáskor Csabai nagyon levert volt, a szép asszony pedig csupa izgalom, mint mindig, mikor az asszonyok pakkolnak. Csabai dorombolt, mint egy hizelkedő macska.

- Én sem maradok itt, - dörmögte.

- Már pedig önnek itt kell maradni. Ha ön mindjárt itt hagyja a fürdőt, a mint én eltávozom, mindenki azt mondja, hogy többé nem érzi jól itt magát és utánam utazott. Édes barátom, önnek kimélnie kell engemet. Itt fog maradni legalább két hétig, jól mulat és én megengedem, hogy diszkrét módon megjegyzéseket tegyen rám. Ezt követelem öntől édes barátom, mert jó hirnevem ugy kivánja.

De már nyolcz nap mulva Csabai Elek ott türelmetlenkedett Kohárinné szalonjában, mogorván forgatva a képes albumokat és minden pillanatban az ajtót nézve, hogy mikor nyilik meg.

Végre megjelent Kohárinné elegáns pongyolában. Szép volt, de a hangja tele szemrehányással.

- Ezt igérte ön nekem? Mért sietett utánam?

- Borzasztó dolog történt velem. Sietnem kellett, hogy mindent megtudjon, mielőbb.

Csabai Elek olyan komolyan és olyan felindulással beszélt, hogy az asszony megijedt.

- Tudja meg asszonyom, hogy én levelet irtam kegyednek, lángoló levelet, a milyenre csak egy elhagyatott sziv képes.

- No ez még nem olyan nagy veszedelem. Én ugy is elégettem volna.

- De a levelet, mielőtt a postára tettem volna, elvesztettem.

- Rajta volt már a czim is?

- Csak a postabélyeg hiányzott róla. Kétségtelen, hogy azt a levelet valaki megtalálta a fürdőn.

Kohárinné haragosan kiáltott föl.

- Barátom, ön csuffá tett engem!

- Meglehet, hogy a levél férje kezébe fog jutni.

- Ön talán még kerestette is a levelet, hogy annál jobban fölhivja rá a figyelmet?

- Asszonyom, hagyjon föl most a szemrehányásokkal. A dolog nagyon komoly és én jól ismerem kötelességemet. Ön mélyen kompromittálva van a levéllel; én kompromittáltam. Férje is kompromittálva van. Én kész vagyok leszámolni férjével, ha ő ugy kivánja. De ez mellékes. Asszonyom, én kegyedet feleségül veszem.

Kohárinné ajkán megakadt a hang. Bámulva, rémülten nézett Csabaira.

- Oh asszonyom, és én boldog leszek! - fuldokolt mély érzéssel Csabai.

- Az isten szerelméért Csabai, mit beszél itt össze-vissza?

- Berta, - hisz én ugy is szeretem. És talán kegyed is. Nem maradhat férje mellett tovább. Az a levél elválasztja tőle. Az a levél férfiui kötelességeket hárit rám, és én meghajlok a kötelességek előtt.

- Szép történet! - kiáltott az asszony. - A gyujtogató veri félre a harangot.

- Látja Berta, Luna is leszállott az égről, és fölkereste Endymiont.

- Szép mithologia. Luna nem volt Kohári Gerzson felesége.

- Válni fog.

- Kohári Gerzsontól? - kérdezte éles hangon az asszony. - Tudja-e, hogy kicsoda Kohári Gerzson?

- Azt tudom, hogy gazdagabb mint én. De a szerelem, a szerelem drága asszonyom?

- A szerelemnek nem következése a házasság. Ez egészen független, sőt nagyon sokszor egészen házasságmentes.

- Berta, igy beszélhet nekem, mikor annyira kompromittálva van. Azt hiszi, én eltürhetem, hogy engem nőcsábitónak tartsanak?

- Önnek valóságos közvádlói temperamentuma van. Ön nem udvarlónak, hanem birónak való. Ah istenem, hagyjon magamra, hadd gondolkozzam.

- Nincs mit gondolkozni. Hátha valami gonosz kéz egyenesen férjének küldi meg a levelet. Be akarja várni, hogy férje kiutasitsa önt?

Kohárine két kezét a halántékára nyomta, ugy járt alá és föl.

- Az a levél mese is lehet. Ön kelepczébe akar keriteni engem, és kényszeriteni, hogy a felesége legyek. Oh milyen sulyosan bünhődöm!

Végig nézett az erős, és szép emberen, ki becsületes zavarodással és méltatlankodással állt előtte és nem tudta, hogy mit tegyen. Megharagudjék vagy bizonyitsa, hogy ő azt a levelet elvesztette.

- Azt hiszi, az is olyan egyszerü, - kérdezte az asszony, - mint mikor a vadkan ön elé jött, ráfogta fegyverét és lelőtte?

- Természetesnek találtam, hogy becsületét megóvjam.

- A férfiak minden után szaladnak, a mi tőlük fut, mint az ebek.

- Kegyed fut előlem?

- Mindennek legyen vége köztünk. A levéltől nem félek. Ön ellensége volt férjem egyik vasutjának. Én is segitek neki vasutat épiteni, de nem azért, hogy megszökjem rajta. Hanem édes barátom, ön használhatja egy retour-biléttel.

A friss levegő.

Az államtitkár ur mind a két kezét rendkivül barátságosan nyujtotta Muslai tanácsos elé, a mint ez belépett hozzá hivatalába.

- Nem lehet, édes Muslai, nem lehet, kedves barátom. Ne haragudjék rám, de nem kaphat a nyáron szabadságot. Én ellenzem, egyedül én, mert fontos dolgokat kell végeznünk; itt lesz a perzsa vámszerződés, és önt, kedves barátom, lehetetlen nélkülözni.

- Pedig egész bizonyosra számitottam a szabadságra. Hat esztendő óta egyetlen hivatalos perczet sem hiányoztam.

- Ugy van, drága Muslai, mindig itt volt, ebben a - mondjuk csak ki - taposó malomban.

- Tizennégy esztendő alatt háromszor jutottam szabadsághoz; egyszer hat hétig, mert az ágyat nyomtam; egyszer négy hétig.

- De épen most nem lehet. Az ön tehetségére, szorgalmára, megbizhatóságára van szükség, - folytatta rábeszélését az államtitkár. - A jövő esztendőre bejárhatja akár a fél világot is. El akar menni a monarkhia külső vámjainak vizsgálására? A jövő esztendőre mi magyarok vizsgáljuk végig a közös vámokat. Kezdjük Dalmácziában... nézni szép vidék. Megyen Istriába, Tirolba, Galicziába, Bukovinába. Jó fogadtatás mindenütt. Hivatalos formaiság az egész. Napidijak. - No édesem, a jövő nyáron pompás kirándulást tesz. Most azonban poszton kell maradnia, mint a jó katonának. Ha erőszakolja, rögtön megkapja a szabadság időt, hiszen ugyan ki más, ha nem ön. De én nagyon kérem.

Muslai meghajtja magát. Az a tudat, hogy ő ily nélkülözhetetlen, szinte kiegyenesitette az iróasztalhoz hajolva nőtt alakját.

- Rendelkezésére állok méltóságos uram. Sehova sem megyek az idén.

Az államtitkár összevissza szorongatja a két kezét és megveregeti bizalmasan a vállát. Ez semmijébe sem kerül az államnak, s mégis jól esik egy gépnek, mely állami szolgálatba kerülve, emberi tulajdonságait csak akkor nyeri vissza, ha naivsága és önérdeke mozgolódik. Muslai nehány centimeterrel magasabbnak tünik föl, a mint távozik. Sovány arcza kipirul egy kicsit, szeme fénylik, s az egész ember rendkivül jó benyomást tesz egy segédfogalmazóra, ki a hosszu folyosón találkozik vele, és oda megy hozzá, esdekelve nézvén rá:

- A kérvényem tanácsos ur...

- Négy heti szabadság ugy-e?

- Esedezem.

- Megkapja. Meglátogathatja a mamáját.

A fiatal ember hálásan tekint főnökére, ki részvéttel néz végig rajta, de a kiről nem sokat tart ettől a pillanattól kezdve, hogy ilyen teketória nélkül lehet vele elintézni valamit.

- Igen, szüksége van egy kis falusi levegőre.

Muslai azzal az idilli öntudattal megy az irodába, hogy ő rá az államnak szüksége van. A szolgának meghagyja, ne háboritsa senki. Felhuzza jobb karjára a schirting tokot, (allegorikus pótléka a festői és szobrászati rablánczoknak), hogy a kabátja ujját kimélje, mert az nem az államé, hanem az övé. Ő vele rendelkezhetik az állam.

Pontosabb hivatalnok nincs nála.

Az iroda tinta-pöttyös fenyőfa asztalánál, a nagy szegélyzetü és roppant pohos tinta-tartók közt élte le fiatalságát, ráhajolva a papirlapokra, forgatva az elzsirozott kötésü, felperdült levelü rubrikás könyveket, a madzagok kantárába szoritott aktákat. Megőszült a sárgára fényezett asztalnál, mely a hivatalokban is az aszaló szint jelenti, mint az erdőn és mezőn; de itt már külön szolga tartotta rendben az irószereket, az ollót, spanyolviaszkot és hamutartót. A szolga még rendületlenebb pontossággal helyezte az asztal melletti irástartó polczaira a különböző vastagságu halvány kék papir nyalábokat, mint ahogy ő elvégezte.

Harmincz éves korában meg volt az iróasztali termete. A jobb válla fölemelkedett, a bal leszállt, épen a hogy az egyik kezében az irótollat, a másikban a szivart tartotta. Ilyen momentán fölvételekben szereti a hivatalok travesztáló plasztikája átadni a későbbi időknek a maga embereit, vékony csontokkal, beesett szemekkel, sárgás arczczal, korán őszülve, kifogástalan peruvien kabátban, vékony óralánczczal, illedelmes nyakkendővel. A háta is megdomborodott, mint a bogárnak. De azért az egész ember nagyon jól festett a hivatalban, mert személyi és dologi körülményeiben kifogás nélküli. A kegyelmes miniszter ur, az államtitkár ur nagyon szeretik. Dolgozott, mint valami gép.

A felesége tüntető elkeseredéssel fogadta, mikor meghallotta, hogy az idén megint nem mennek nyaralni.

- Már a télen arra kezdtünk zsugorgatni, hogy nyaralunk. Ma egy hete a piknikre sem mentem el, csakhogy legyen egy angol köpenyem a hegyek köztre. Bezzeg a pénztárnok Svájczba megy egész családjával.

- A pénztárnok bankhivatalnok; az egészen más!

- Te pedig a pénzügyminisztériumnál vagy. Igazán keserü gúny. Egy miniszteri tanácsos! Szégyenlem magam a házbelieknél, hogy mi soha sem nyaralunk.

- Elmentek a gyerekekkel falura.

- Biri nénihez! - sóhajtott az asszony vértanui felségességgel. - Köszönöm szépen, az aludttejes köcsögök, meg a kotlós tyukok és kis sárga libák közé!

- Az állam érdekei...

- Ostobaság! Utálom, ha az állammal állsz elő. Ne beszélj az állam érdekeiről. Az állam meglesz nálad nélkül is, épen ugy, mint a hogy most megvan. Mindig az állam, mindig a hivatal. Soha se magad, soha se a családod, hanem csak az állam, melynek nem árt semmi, csak mikor már végképen odáig jutott. Tesz valamit az állam érted? Na mondhatom, ennél valami tehetetlenebb és szivtelenebb nincs a világon. Olvastam az afrikai utazásokat, olvastam az ottani bálványok leirását. Emberekkel áldoznak nekik és a finom európai utazók ezen még elszörnyednek. Persze, nálunk cseppenkint sajtolják csak a vért. Tegnap azt mondja a harmadik emeleti kereskedő a lépcsőn a házmesternek: »Annak az öreg urnak a gyermekei ott az első emeleten nagyon lármáznak.« A te gyermekeid - te vagy az öreg ur. Én istenem! öreg ur! Volt már rá eset, mikor nem akarták elhinni, hogy a férjem vagy, hogy az én férjem ilyen - öreg! Hiszen nem is vagy öreg!

Az asszonyt elfojtja a méreg; könyeit törli, siratja a nyaralást, kifakad a szentséges állam ellen és föltárul előtte Biri néni unalmas falusi portája, a hajnali csordás kürttel, melytől nem lehet aludni, az éneklő szunyogokkal, melyektől nem lehet elaludni.

Muslai elgondolkozik, aztán megszólal az ő ádáz bürokrata minőségében:

- Sok elismerésben, sőt kitüntetésben részesültem.

Az asszony félrehuzza az ablak függönyeit, hogy jobban lehessen látni, s oda áll egy üveges szekrény elé.

- Itt ebben őrizzük azt a sok elismerést. A pénztárnoknénak jóval nagyobb üveg-szekrénye van ennél, ezüst gyertyatartókkal, szelenczékkel, gyümölcstartókkal. Hiszen tudod. Ebben pedig van először is egy album.

- Tisztviselőtársaim ajándéka, arczképökkel.

- Másodszor megint egy album.

- Szolgálatom huszonöt éves emléke, remek kötés. Legalább kétszáz forintba került.

- Kétszáz forint! - szörnyűködött az asszony, aztán tovább magyarázta a gyüjteményt. - Harmadik album.

- Igen, mikor tanácsossá neveztek ki. Kedves emlék.

- Egy ezüst toll... Nyolcz szivar-szivó. Egy csomó szalag...

- Koszorukról, mikor negyven éves lettem.

- Egy piczi kis kereszt.

- Kitüntetés!

- Soha se felejtem el. Ujdonatuj ruhát készittettél hozzá, mert a miniszter tüzte a melledre. Egy téli bundára kellett volna nekem az a pénz. Kétszáz forintos album, aztán megint album, egy szalagos kereszt. A pénztárnok egész évi fizetést kapott husz éves szolgálatakor.

A gyerekek épen hazaérkeznek az iskolából. A legidősebb fiu sem több tizenöt évesnél. A hivatalnokok csak későn házasodhatnak. A nagyobbik fiu dicsekedni kezdett, hogy ma lovat hajtott, Izidor barátja kocsiján. Sőt már néhányszor lovon is ült, szintén Izidor szivességéből. Anyja megijed, hogy nyakát szegi.

Most már az apából tör ki a nehéz hangulat.

- Hadd tanuljon lovagolni Dezső, ha van alkalma hozzá, én ugyis csak vesszőparipát adhatok neki. Szeretem, hogy ügyesen tánczol. A csónakázó egyletbe is beiratom. A mit az iskolában tanúl, az épen csak annyi, hogy az államtól könyöröghessen érte kenyeret. A tanárok gondoskodnak, hogy égig ne nőjjön a fa. Hát mi lehet belőle, akármilyen jól tanul? Hivatalnok, biró? Életpálya ez? Többet ér, ha jól tánczol, lovagol, ért a sporthoz, akkor kitünő partit csinálhat, pompásan házasodik. Ez pedig a valami és nem az érettségi bizonyitvány.

Besietett szobájába, elővette az aktákat és dolgozott sokáig, mint a hogy megszokta évek óta minden nap, sőt éjjel is.

Felesége végre bement hozzá.

- Hagyd abba. Agyon dolgozod magad. Már étvágyad sincs. Jere, menjünk sétálni. Az imént sem magamért beszéltem én, hanem te értted. Szükséged volna pihenésre.

- Majd ha kitöltöm a negyven évi szolgálatot.

- Messze van még az. Jőjj, menjünk valahová!

Muslai engedi magára húzni a felöltőjét. Épen akkor jön a hivatalszolga, hosszu nagy papir boritékkal, mely egy vég vászonnak néz ki. Az van rá irva, hogy sürgős. A miniszteri tanácsos ur kéri kedves barátját, intézze el azonnal az aktákat, mert a miniszter ő kegyelmessége holnap délelőtt referáltatni kiván magának róla.

Az asszony néma megadással megnyugszik, hogy csakugyan első a hivatal.

Muslai másnap ebédre sem jöhetett haza.

A hivatalos dolgokat nem lehet hatásosan magyarázni. Egy Hondurassal kötött kereskedelmi szerződésről a fecske sem beszél, de Muslainak két hetet kellett vesződni magyarra forditásával, és egyes tételeivel. Jött aztán a perzsa szerződés, s abban egy kényes pont, mely a magyar és osztrák kormány közt heves tárgyalást idézett elő, mert a selyem és ópium vámjáról volt szó. Már pedig se Magyarországnak, se Ausztriának, se Perzsiának nincs selyme és ópiuma. Ezért Bécsből a kollegák leutaztak Budapestre, innen a magyar kollegák felutaztak Bécsbe, mig végre kiderült, hogy a perzsa kormány a Khinával kötött szerződés példányát adta át tévedésből.

A perzsa sah oly figyelmes volt, hogy a fáradságért a fölötte ritka természetü kitüntetéssel, az oroszlán-renddel fejezte ki kegyelmes elismerését s abból Muslainak is kijutott egy, a ragyogó keleti nappal együtt. Ez azonban mégis csak csekély volt (mert oroszlán távol büszkélkedik, keleti nap messze tündöklik) ahhoz képest, ahogy a lapok irtak arról a szakavatott és erőfeszitő munkásságról, melylyel kitünő szakemberek hazánk érdekeit összeegyeztették Ázsia érdekeivel. Muslaiék és perzsa érdekü társai ezeket a lapokat összegyüjtötték és eltették büszke emlékül az unokák számára.

Muslainé megint csak a bank pénztárnokra hivatkozott, a ki valami pénzügyi műveletért olyasmit kapott, hogy nem az unokái számára érik meg, hanem maga vágta zsebre.

Az orientális rendjel fölragyogását lakomával is üdvözölni kellett, hogy tökéletes értéket kapjon.

- Most már se karácsonyi, se ujévi meglepetésre nem számithatok! - sóhajtott Muslainé, mikor a vacsora költségeit összeszámitotta.

Mert mind ilyen az asszony. Tud mélyen érezni, hanem azért a szerelemnek is a gyakorlati részét tekinti. Muslainak kissé fejébe szállt a vacsora aromája és a felköszöntések tömjéne, s kipirult arczczal, nagyzoló lélekkel mondta feleségének:

- Mégis szép dolog, ha megemlékeznek valakiről Teheránban, vagy Ispahánban. Soha semmi protekczióm nem volt, magamtól lettem valami és ime eljutottam a perzsa sah elé.

- Igen, igen! Egész este ezt mondták a toasztokban.

Még az első érdemjelről Muslai nem beszélt senkinek. A csillagokat nálunk nem szeretik. A második érdemjel azonban az exotikus világból való volt, hát maga is előhozta.

- A tanácsos ur öregszik és gyöngül, - mondta bizalmasan a hivatalszolga. - Sós-borszeszszel mossa a szemét és tegnap elaludt az iróasztalánál. Mért nem is ad már másnak helyet?

Igen, a tanácsos ur, mikor dolgozott, sokszor nyomkodta mind a két szemét a zsebkendőjével. A szemüveg homályosan mutatott. A mint a karvédő schirting tokot felhuzta, ugy érezte, mintha kényszer zubbonyt öltene. Keze reszketett, s olyan betüket vetett a Regist Nr. 3 papirra, hogy maga is alig tudta elolvasni. Minden gallérja bő lett a nyakán, s a mult esztendei tavaszi kabátja fityegett róla.

Az államtitkár ő méltósága a legnagyobb előzékenységgel adta tudtára, hogy két hónapi szabadságra mehet.

- Nem is kérte, kedves barátom. De megérdemli.

Egy teljes hétig megfeszitett erővel dolgozott a tanácsos ur, hogy mindent rendben hagyjon. Igenis, vannak a minisztériumokban hivatalnokok, a kik dolgoznak. Mellesleg még ráért kitudakolni, hogy hova is menjen, hol van legüditőbb ereje a levegőnek, a forrásnak.

A két hónapból nem akart elveszteni egy napot sem. Ki tudja: micsoda exotikus vámszerződés vár rá a nyár végén. A felvidékre megy, a fenyvesek, a források közé. Egész nap az erdőben lakik, sétál, hegyeket mász, és semmivel sem törődik. Két hét mulva, ha a gyermekek bevégzik az iskolát, egész családja utána megy: akkor aztán játszani, labdázni és futkározni fog.

Szinte dagadt a tüdeje, a mint elhagyta a vasuttal a fővárost. Két-három tüdővel szerette volna szivni az üde, egészséges levegőt, mikor a fenyvesek közé érkezett, valami haszontalan nyaraló helyre, mely a kuriai és királyi táblabirák, professzorok és öreg urak fosztogatására van berendezve hideg vizgyógyintézet révén. De a vidék felséges, a levegő balzsammal teli, s az öreg urak ép oly kedvvel kártyáznak, mint kugliznak.

Karjára fogta felöltőjét, elővette a szeges botot, és bement az erdőbe. Nagy sétát fog tenni, fölmegy a bérczek közé. Meg-megállt, hogy élvezze a fenyvek gyantás illatát. Minden virágot közelről megnézett, mert alig tudott eltelni velök. Tépdeste is, mint a gyermek, s utoljára már nem tudott mit tenni a nagy bokrétával, melynek szoritásában megizzadt a marka, hát elszórta, mint a gyermek. A tisztáson pillangókban gyönyörködött. A szűk ösvényen a bogarak és hangyák töltötték el gyermeteg ártatlansággal. A vad darázs döngése, a tücskök czirpelése, a harkály kopogása, a madarak éneke a méla ártatlanság szenderévei töltötte el, mint valami édes bölcső-dal.

Ment tovább, feljebb a hegyen. Homloka izzadt, melle lihegett. De oly csábitó minden; leköti egy helyhez, mégis vonzza tovább. Kijelölt magának egy pontot a bércz-oldalon. Odáig megy föl, ott megpihen.

Kifáradva érkezett meg. Térdében szaggatást érzett. Vére pezsgett, mintha mámor hevitné. Leült egy szikladarabra.

- Milyen gyönyörü, milyen szép innen minden!

A völgyet verőfény árasztotta el. A tulsó hegyoldal violaszinbe burkolózott. Az erdő susogott, és mindenfelé hallatszott a természet csodálatos zsongása, ez a mély ihletésü hymnusz, mely soha sem hallgat, melyet mindenki megért, melynek fenséges hatását állat és ember érzi, és élvezi.

Ez a száradt beamter, ki évek hosszu során mindig iróasztalhoz volt lánczolva, az iroda levegőjében sorvadt és őszült, nem birt együtt lélegzeni a szabad természettel. Ez a tiszta, erős lehelet nem való volt neki.

Csak másnap talált rá egy tót, de már akkor egészen megdermedt.

A fürdőorvos azt mondta, hogy az egész ember egy tökéletesen elkopott gépezet volt már, a halál oka pedig szivszélhüdés, a legjámborabb és leggyakoribb halál olyan embereknél, a kik nem érnek rá betegeskedni.

Szegény feleségének más meggyőződése volt.

- Agyon dolgozta magát.

Pályatársai bámultak, hogy még ötven éves sem volt egészen, hiszen mindenki azt hitte, évek óta megért a nyugdijazásra.

Ravatalát elhalmozták koszorukkal. Sirjára alig lehetett rátenni a sok virágot és feliratos szalagot.

Bánk bán becsülete.
(Rejtélyes történet a meggazdagodásról.)

A nagy-ur buzavirágkék mentében, czitromsárga csizmában, kivont görbe karddal ott állt a piacz sarkán, Simon boltja előtt. Hetivásárkor mindig mély megilletődéssel nézték a nagyszerü magyart, az iskolás gyermekek pedig a legnagyobb elkeseredéssel vitatták, vajjon mi lehet az ott mellette a vörösre teritett asztalon: egy csomó narancs vagy zsemlye; koszorus füge vagy pedig egy füzér dugó; egy vég gyolcs, avagy szappanhasáb. Mindezeket és sok egyéb mást árult Bánk bán.

A legelső, a legnagyobb, a legfényesebb bolt volt az, három ajtónagyságu ablakkal, a melyek mögött felhalmozódott öt világrész minden kimérhető csábja. Hasznos dolgok, nyalánkságok és vasedények, sőt egy aquarium is, pióczával és aranyhalakkal.

Simon nem mindig volt »Bánk bán«, hanem hosszu időkig csak »Fekete kakas«, ott a város legszélén, a hol a megszorult szekeresek számára lőcsöt, tengelykenőt, ostort, zabot egy marék szénát árult. De kovát, taplót, szalonnát és pálinkát is lehetett nála kapni. Hanem a fekete kakas peches madár volt. Mondta is sokszor a gazdája: »Ostoba egy barom, nem akar feljebb szállni a szemétdombnál, mindig abban kapargál.«

Hiába kapargált annyi ideig, nem talált semmit. Simon túladott a kakason potom árért Izsáknak, aztán maga eltünt és csak vagy öt esztendő mulva tünt elő ujra, de most már Bánk bánnal.

Talán valami főnyereményt csinált?

Ilyen fényes bolthoz, ilyen sok finom portékához a szerencse különös kegye szükséges.

Hol járt, mit csinált Simon öt esztendeig, hogy ilyen Bánk bán lehetett?

Amerikában volt. A többit nem kell magyarázni.

Mindenki Bánk bánnál vásárolt.

Látni kellett nemcsak a kék-mentés Bánk bánt, hanem odabent a fekete kabátost is, lakkos lábbeliben, nyáron sárga Stanley-czipőben, kifogástalan nyakkendővel, minden nap frissen borotválkozva az állán, simán és nyájas mosolygón hajlongva. Nemcsak mondta, hogy »kezét csókolom«, de meg is tette. Soha senkit sem nevezett kendnek. A boltban válogatott portéka volt csak. A legkisebb czim »ifj' asszony« vagy »kedves földi«, a többi mind »nagysága.«

A »Tárogató«, a környék üzleti és kereskedelmi szellemének várvavárt fölébredését üdvözölte Bánk bán-ban, s minden számában nagybetüs hirdetéseket közölt, vagy a palaczkos sörről, vagy az egyenesen Párisból érkezett changeant szövetekről, az ó-budai karton-szállitmányokról. A »Tárogató«-ból tudta a közönség, hogy Bánk bán mindenféle nagy vállalkozásokra készül. Először gőzfavágót akart állitani, s az csak azon mult, hogy az egész környék szalmával és tőzeggel tüzel. De rövid idő alatt csinál gőzmalmot és gőzfürdőt.

Bánk bánhoz csak az a méltó, hogy gőzzel dolgozzék. Igy jön el leggyorsabban a villamosság.

Nagyon érdemes volt öt esztendőt Amerikában tölteni.

A »Fekete kakas« és »Bánk bán«! Mily különbség.

- Az Oczeánon tul ujra születtem, - szokta mondani Bánk bán elégült mosolylyal, de alázatos hajlongással.

Majd mindenki megkérdezte tőle, hogy hát mi is történt Amerikában?

- Egynehány ezer dollárhoz jutottam. Ennyi az egész, - válaszolt Simon udvariasan, de mint igazi üzletember, csak röviden, mert ez már az üzleti titkok közül való.

- De csak volt valami pénze, mikor kiment?

Erre a kérdésre vállat vont, s hivatkozott a jól ismert körülményre, hogy a fekete kakas hiába kapart a maga dombján.

Hanem egyszer, mikor épen jókedvünek találták bizalmas ismerősei az »Arany szarvas« vacsoráló asztalánál, sarokba szoritották, beszélne valamit amerikai élményeiről. Egy jó félórát a tengeri hajózás viszontagságainak szentelt. Ez azonban senkit sem érdekelt.

- Fél esztendeig New-Yorkban a Grechy Horace fogadójában másodpénztárnok voltam - igy folytatta hát az amerikai. - Ez idő alatt többször megfordult ott valami Bascom, a ki Columbiából érkezett és nábob hirében állt! Nagyon megnyertem bizalmát, a mi egészen természetes. Egyszer rám bizott ötezer dollárt. Valamelyik bankba kellett volna beadnom. Legkisebb habozás nélkül vittem a bankba, mert a lábam épp oly becsületes, mint a kezem. A bank pénztárnoka azonban bizalmasan félre szólitott. »Nézze barátom, én nem akarom önt szerencsétlenné tenni. Ez a pénz hamis. Én elmegyek önnel ahhoz az urhoz, a kitől a pénzt kapta s meglátjuk, mit tehetünk.« Egészen elképedtem és szótlanul vezettem Bascomhoz emberemet. Ott azután nagy hangosan igy kiáltott a nábobra: »Uram, vagy a rendőrséghez viszem, vagy fizetni fog nekünk, hogy hallgassunk és futni engedjük.« Bascom bele is nyult a zsebébe, de nem pénzt, hanem revolvert vett elő. Társam, mintha csak el lett volna készülve erre, gyorsan megkapta a könyökét. Én is segitettem neki, és Bascom csakugyan fizetett, mert most már emberem kezében volt a revolver. »Igy kell bánni a nyomorult pénzhamisitókkal!« kiáltott társam megvetéssel. »Annyi szerencsétlen embert szednek rá, hogy más szerencsétlen embereknek méltó prédák.« Ezzel átadott nekem kétezerötszáz dollárt. Igy jutottam pénzhez Amerikában egy nemes és gyakorlati emberbarát, meg egy hamisitó szivességéből.

Bánk bán elbeszélését hitték is nem is. Ép ily csekély érdeklődésre talált egy másik történet, mely első üzlete alapitását adta elő, tömérdek sanyaru körülmények összetorlódásával.

- Jól van! - kiáltott akkor Bánk bán, hátra dőlve a széken és nagy fekete szemével belebámulva a petroleumlángba. - Elmondom tehát őszintén, hogy mi történt velem Amerikában. De előre tudom, hogy nem hiszik el. És én mégis kérem önöket, hogy minden szavamnak adjanak hitelt. Csodálatos, felette csodálatos! - folytatta méla hangon s nehány pillanatra lecsukta szemét. - Szegény, derék, jó Hogadorn Ned, mintha most is látnálak. Kedves barátom, Ned, te bizonyosan mellettem vagy most is mindig. Jól érzem intéző szellemed közelségét és vezérlő kezed ujjmutatását.

A bánatos, sőt mondhatni ájtatos hang, melybe valami ábrándos hála is vegyült, mindenkit meghatott Bánk bán arcza pedig oly mélaságot mutatott, hogy a társaság egyik tagja felkiáltott:

- Simon, föl ne ültess!

- Nem, uraim! Végre is méltán kérdezik tőlem: Számolj be ember, miből szerezted vagyonodat, holott három darab vörös-kereszt sorsjegynél egyebet nem birtál kimenteni a fekete kakas körmei közül. Én valóban számadással tartozom nagyrabecsült polgártársaimnak és vevőimnek, kik impozáns bizalmukkal megtisztelnek. Hadd tudják meg, mennyire vagyok méltó bizalmukra, mint e nemes város polgára és üzletembere. De nagyon esedezem, hogy e bizalmat tartsák meg számomra elbeszélésem alatt is.

- Simon, akadozik a nyelved.

- Szét kell oszlatnom minden gyanut vagyonom eredetéről, ha ugyan van valaki, a ki nem hinné, hogy Bánk bán tiszta és mocsoktalan.

Ünnepélyesen és minden szót megnyomva mondta ezeket Bánk bán és miután teát rendelt s hozzá dupla rumot, megint beszélni kezdett:

- Már elmondtam, tisztelt uraim, hogy jutottam az első pénzhez, kétezerötszáz dollárhoz Jacops utján.

- Lánczhordtát, ki hallotta a Jacops nevet? Nem, Simon. Jacopsról egy kukkot sem beszéltél. Másképpen hivták a te pénzhamisitódat.

- Bocsánatot kérek, Jacops a bank hivatalnoka volt, a ki velem jött a columbiai emberhez és ő juttatott a pénzhez. Különben mindegy, Jacops, vagy Bemis. Ördög vinné el azt a columbiai gazembert, bizony nem vésődött lelkembe a neve. De azért tudom, hogy Bascomnak hivták. Zsebemben harmadfélezer dollárral elég jól voltam hangolva arra, hogy végre elmenjek a temetőbe, a hová egész véletlenül jutottam. Ott láttam először a derék és felejthetetlen Hogadornt.... Egyébiránt, ha untatom önöket, nem folytatom tovább, mélyen tisztelt uraim...

Hatalmas kortyokat ivott a teából, mondván, hogy az a wiskeyre emlékezteti őt, arra a gyalázatos melegvizes pálinkára.

- És most azért is folytatom a felejthetetlen Hogadorn történetét! - kiáltott elszántan és hatalmasan füstölve. Meg kell tudni mindenkinek és mindent, hogy Bánk bán becsülete tiszta legyen. Tehát a temetőben találkoztam először a rendkivüli emberrel, Hogadorn Sámuellel, egy pompás őszi napon, az indus nyár legszebb napján és életem örökké emlékezetes órájában. Képzeljenek egy kis csontos embert, a ki noha nem fiatal már, de tökéletes öregnek látszik... Azaz uraim, Hogadorn Samu 45 éves volt akkor, sápadt, csupasz arczczal, melynek véghetetlen kedvességét szakáll és bajusz nem takarta, de az mégis elveszett a ragya mély gödreiben. Én azonban olvastam e mélységekből. Ott bolyongott a nagyszerü ember a sirok közt és törülgette izzadt homlokát. Ez a homlok, uraim, sima volt és ragyogott. Közeledtem felé és nyiltan megmondtam neki, hogy czudar meleg van. Ebben a véleményben volt a később oly feledhetetlenné vált, de akkor még tökéletesen ismeretlen, nagyszerü Hogadorn Samu szintén. A tökéletes harmónia már az első pillanatban, az első szónál jelentkezett mi köztünk. »Bizonyosan kedves halottjai vannak itt« - jegyzém meg részvéttel. Ő pedig ezeket az örök emlékezetü szavakat válaszolta: »Azt hiszi barátom, hogy képes volnék akkor itt járni a sirok közt, a nélkül, hogy a szivem megrepedne?«

Érzékenyen megszoritottam kezét a poetikus feleletre, mert éreztem, hogy az én szivem szintén megrepedne hasonló körülmények közt. »Ön sem idevaló e szerint, mert nincsenek halottjai?« - kérdeztem növekedő bizalommal. »Ördög vigye a halottakat!« - szólt ő a legderültebb filozófia hangján. »Inkább azt nézem, hol volna alkalmas hely a számomra.« - »Na, na uram! - kiáltottam megdöbbenve, - semmi bolondság! Csak nem akar valami ostobaságot elkövetni, ön, a kiben én oly kifogástalan és gyász nélküli szivet véltem feltalálni?« »De igen, helyre volna szükségem itt, hogy emléket állitsak Sbida Benjáminnak, a ki a Nevadában halt meg ugyan és ott pihen, de a közönségnek tudnia kell, hogy azért kalapos üzlete még fennáll és én viszem.«

Igy ismerkedtem meg Hogadorn Sámuellel s együtt tértünk vissza a városba. Azt hiszem, kölcsönösen nagy bizalmat éreztünk egymás iránt már akkor. Sam azonban nem állitotta fel a hirdető sirkövet, mert volt egy gonosz öcscse és élt egy hasonló gonoszságu emberi lény, kik megrontására törtek s el akarták hitetni a birósággal, hogy Hogadorn Sámuel nekik adósuk. Ezért, mihelyt észrevették, hogy a derék ember valami üzletbe kezd, rögtön rajta ütöttek, mint most is Slade üzletének átvételekor! A derék ember könyezve mondta el nekem az esetet, - mert ezentul gyakran találkoztunk.

- Pedig ha nyugtot engednének, - sóhajtott ihletett vágygyal, - nagyszerü üzleteket csinálnék. Kitünő orrom van, édes barátom. Mindent megszagolok. Sokszor álmodni is szoktam, és beüt, rettenetesen beüt. Van most négyezer dollárom, meglássa uram, hogy mit csinálok vele. Meg kell szagolnom, hogy ezek a dollárok mitől hiznak.

Harmadnap nagy örömmel mondta, hogy marylandi vasuti részvényeket vesz. Szörnyü vasuti szerencsétlenség történt azon a vonalon, sok kártéritést kell fizetni, a részvények teljesen értéköket vesztették. Most az ideje venni. Mind a négyezer dolláron marylandi részvényeket vett. Titokban én is a magam pénzén. Két hónap mulva szépen felmásztak a részvények. Negyedik hónapban eladtam őket, hétezer dollárt tettem zsebre s határtalan tisztelettel viseltettem barátom iránt, de nem árultam el neki, hogy nyertem rajta.

- Nagyon hasznos dolog vasuti szerencsétlenségekre spekulálni, - szólt szent meggyőződéssel Sam. - Ez akad elég a nagy Unióban. Most éppen a Rocky-Ridge vasutnál érzek valamit.

Több napig nem találkoztunk. Hogadorn elutazott valahová. Ez alatt olvastam a lapokból, hogy a Rocky-Ridgei vasutnál, Harris-Hous mellett nagy szerencsétlenség történt, még pedig alkalmasint gonosz szándék következtében. A vasutigazgatóság azt állitja, hogy a sineket fölfeszitették s igy történt a katasztrófa. Megsemmisült egy csomó műremek: képek, szobrok, melyeket San-Franciscoba vittek volna.

Barátomnak hát megint jó orra volt. Összevásárolt ujra egy csomó részvényt a legjutányosabban. Példáját megint követtem, a nélkül, hogy szóltam volna. Mert először ki akartam próbálni ezt a rendszert. A mint Hogadorn megjósolta, már aratásra ugy felszöktek a részvények, mint a papirsárkány. Csodálatos gazdag volt az aratás, a vasut alig birta szállitani a gabonát.

- És mindig nagy lesz az aratás egész Rocky-Ridgeben, mert egymás után keletkeznek a farmok. Drága kedves papirosok azok. Mégis unalmas sokáig tartani a papirosokat. Ki kell találni, mikor kell tuladni még a legjobb papiroson is. Édes barátom, mondok önnek valamit. Azt egészen szükségtelen önnek mondani, hogy becsületes embernek tartom, hanem azt akarom mondani, hogy én most elutazom egy kicsit üzleti dolgokban. A papirjaimat azonban nem szeretem magammal hordani. Önre bizom addig. Megtörténhetik, hogy közbejön valami és el kell adni; azt is önre bizom. No, ne ijedjen meg. Megtáviratozom önnek, hogy mikor. De a mint a táviratot kapja, rögtön el kell adni a papirokat.

Meghatott ily bizalom. Huszonnégyezer dollárt bizott rám ez az árkádiai ember. Rendkivül büszke voltam e bizalomra.

Ötöd napra reggel csakugyan táviratot kapok barátomtól. Csupán annyi volt benne: »Mindent eladni.« Csodálkoztam, hogy miért, de ugy tettem és eladtam mindent; a magam papirjait is, mert Sam barátom üzleti szimatjában feltétlenül biztam.

Este nagy vasuti szerencsétlenségről olvastam a lapokból. Az ilyesmi föl sem tünik Amerikában, de mivel Rocky-Ridgeben történt, engem közelebbről érdekelt. A részvények már az első hirre alászálltak. A lapok keményen megtámadták az igazgatóság páratlan gondatlanságát, mert a szerencsétlenség ugy történt, hogy valaki leitatta a mozdonyvezetőt s mikor az nem birt kibotorkálni az állomás csapszékéből, az itató jó barátja ugy könyörült rajta, hogy maga vette át helyét a mozdonynál és belevitte a vonatot a legnagyobb szerencsétlenségbe. Az igazi mozdonyvezető azt vallja, hogy soha azelőtt nem látta azt az embert, a ki aztán helyét foglalta el. Elnyerte azonban büntetését, mert az összeütközésnél karját és lábát törte, mindazonáltal elmenekült.

Ismét négy nap mulva Sam ujra táviratozott, hogy megint Rocky-Ridge-részvényt kell venni. Átkozott rosszul álltak a részvények, mert az igazgatóság nagy csávába jutott; maga egy énekesnő fél millió dollárt követelt szenvedett sérüléseiért. Természetesen ugy tettem, mint Sam mondta.

Hetek multak el, mig ő maga megjött, sápadtan, elsoványodva és egy botra támaszkodva; a karját pedig felkötve hordta. Azt mondta, kiesett a kocsiból, összetörte magát; mióta eltávozott, mindig feküdt. Fájós karjával is nagy melegséggel szoritott magához, mikor átadtam neki papirjait.

- Hanem hát pompás orrom van, mi? Nem megéreztem, hogy mikor adjunk tul a Rocky-Ridgen. Ugy-e pajtás, mennyire lesülyedtek azután és milyen szép haszonnal lehetett ujra megvenni? A vasuti szerencsétlenségek kifizetik magokat, ha számit rájok az ember.

Most már olyan szépen huzódtak feljebb megint a mi részvényeink, hogy gyönyörüség volt. Sam ekkor házasságra gondolt és birtokot akart venni. Ezért sokat jött-ment, utazgatott s vagyonát mindig rám bizta, hisz oly jó barátok lettünk.

Már a negyedik évet töltöttem Amerikában.

Hogadorn ismét utban volt. Egyszer megint táviratot kapok tőle: »Eladni North-Plattet.« Ekkor leginkább North-Platte papirjaink voltak, mert ezekkel még nem történt szerencsétlenség, mi pedig arra játszottunk. Eladtam mindent. Másnap reggel ujra nagy vasuti szerencsétlenséggel voltak tele a lapok.

Csodálatos, hogy Sam épen St.-Joseph-Citynál adta föl a táviratot, ahol a szerencsétlenség történt. Hogyan, ott volt ő is? Vagy talán ez a rendkivüli ember azóta, mióta eltávozott, folytonosan ezen a vasuton járt-kelt, előre érezve a katasztrófa kedves illatát.

Ott ült talán a végzetes vonaton is és meglehet, abban a biztos reményben, hogy ő adja az első hirt?

Még különösebb történt uraim. St.-Joseph-Cityből az igazgatóság táviratozott, hogy a katasztrófa egyik halottjánál nekem czimzett levelet találtak. Bizonyosan tudni fogok valamit Hogadorn Sámuelről. Itt valami nagy tévedés lehet. Sam nem halhatott meg, különben hogyan táviratozott volna nekem.

Azonnal St.-Joseph-Citybe utaztam. Oh uraim, ott találtam Sam barátomat, kiteritve, összeroncsolva. A hozzám intézett levélben azt irta, hogy egy hét mulva haza jön, értesitsem a kárpitost, lásson hozzá a butorozáshoz. Jelenleg utban van a menyasszonyához.

Ekkor érte a katasztrófa a kitünő embert. Egy kocsi roncsai közül huzták ki összetörve, holtan. A menyasszonyának vásárolt pompás kelmék itták föl vérét.

De akkor ki táviratozott nekem?

Elmentem a táviró hivatalba, de ott a sürgöny számára nem találtak rá, következésképpen nem is bizonyithatták, hogy ott adták föl a katasztrófáról szóló hirt. Onnan jóval később táviratoztak csak a gyászos esetről. Esti 11 óra előtt történt a szerencsétlenség és csak hajnalban adták föl az első sürgönyt. A távirótiszt azonban, a ki éppen olvasgatott, 11 óra és 2 perczkor a gépezet kopogását hallotta, mint mikor a sürgönyt adják tovább. Megijedt, mert hisz senki sem volt kivüle jelen. Oda ment, de már elhallgatott a gép.

Semmi kétség, uraim, az én Sam barátom lelke, a mint megszabadult a véres porhüvelytől, mint igazi üzleti szellem, mielőtt végleg elszállt volna, a táviró hivatalba ment és mindenek között először is ő közölte a szerencsétlenség hirét, a szokott stilben és üzleti czélzattal. Én, uraim, más magyarázatot nem birok találni; de én magam föltétlenül hiszek benne. Ismerni kellett Hogadorn barátom üzleti lelkét. Attól kitelhetett ilyesmi.

De engem a csodálatos eset és barátom gyászos halála, éppen boldogsága küszöbén, borzasztóan megrenditett, csak azt vártam még be, hogy a nagy szellem intentiói szerint a lecsappant részvényeket olcsó áron megint megvásároljam s akkor átadjam özvegygyé lett menyasszonyának, kitől, mint hallom, gonosz öcscse pörli vissza a papirokat.

Én a magam pénzén nem vettem ujabb részvényeket, hanem visszajöttem kedves barátom feledhetetlen emlékével.

Igy jutottam vagyonhoz, tisztelt uraim. És azt hiszem, most már az önök kiváncsiságát is kielégitettem s irántam való bizalmukat sikerült még jobban megerősitenem.

Ugyan mért?

Kora reggel verték föl álmából a gáléi csendőr őrsparancsnokot, hogy Piri Miska kézre került. Itt van jól megvasalva, tessék kihallgatni. Czifrán káromkodott a csendőr hadnagy. Örült is, nem is a fogásnak. Valami veszedelmes nem volt Piri Miska, csak mindig nyugtalankodott, mint valami elkényeztetett, vásott kölyök.

A csendőr hadnagy szinte azt gondolta, hogy korán fogták el még. Most már aztán vége a garázdálkodásának. Egy pár esztendőt kap. Ennyi az egész. Persze, az efféle telivér duhaj legény meg sem érhetik ma már, hamar bedugják az aszalóba Szegeden, Váczon, Illaván. Czigányokkal, bankócsinálókkal, falbontókkal, liba-lopókkal vesződik ma a zsandár. Nem ugy, mint a perzekutorok.

A hadnagy apja is perzekutor volt - rajthuzlis komisszárius ur!

Ezt a Piri Miskát szinte szerette volna fölnevelni, mint valami kölyök farkast. Hadd nőjje ki magát igazi betyárnak, igazi zsiványnak. Majd akkor csapott volna rá, mint az édes apja a Gölöncsér bandájára. Csak ez a régi fajtáju betyár volt az egész kerületben. Hanem a legényt már nem lehetett türni, mióta elszedte a pezsgővel telt ládákat, melyek a képviselő ur beszámolójának ünnepére voltak rendelve. Nem ittak semmi pezsgőt a nagy traktán. Piri Miska pedig összefogott egy karaván czigányt, megitatta velök a pezsgőt éhomra, s az egész pereputy ugy oda lett tőle, hogy a járásorvos kolerát telegrafált a főispánnak, az meg a belügyminiszternek. Másnap meg is érkezett a kolera-biztos. A főispán akkor azt mondta, hogy ezt türni nem lehet. Nézzenek Piri Miska után a zsandárok.

Most már hát itt volt.

A csendőr őrsparancsnok álmosan felöltözködött, zsebre tette jegyzőkönyvét, a mibe a legény bünlajstroma szépen bele volt irva s elment, hogy kihallgassa a foglyot.

Egy szuronyos csendőr az ablak előtt, másik az ajtónál, - ugy őrizték a Piri fiut. Kezén, lábán vas csörömpölt.

Erős, szép fiatal legény volt; vékony, kajla bajuszszal, egészséges orczával. A darócz szürébe mélyen belehuzta magát, ugy guggolt a sarokban, és rágta a bagót, a mit az egyik csendőr adott neki, hogy megbecsülje magát.

A hadnagy meg volt elégedve a legénynyel. Különb, mint a többi gézengúz. És a mint az meglátta a kakas-tollas zsandártisztet, szépen fölállt. A magassága meg a szálassága is jól festett. Még bátran, daczosan is nézett a zsandártisztre.

- Na Miska öcsém, csakhogy láthatlak, - szólt a hadnagy kemény hangon. - Elég régen kerestelek. Hát te vagy az a hires Piri Miska?

A legény megmozgatta a két vállát, azzal jobban belevette magát a subájába. Immel-ámmal engedte a szót, hogy hát csakugyan ő volna.

A csendőr, a ki eddig kivül az ajtó előtt állt, most belül került s oda czövekelte magát az ajtó elé. De a hadnagy kiküldte, hogy hozzon pálinkát és szalonnát. Addig pedig elolvasta, hogy mit követett el a legény.

- Három esztendő óta istentelenkedel Miska öcsém. Mondd el szépen, mit csináltál azóta. Kezdd ott, hogy megszöktél a katonaságtól.

A hadnagy átvette a csendőrtől a reggelit s el kezdett falatozni.

- Megszöktem hadnagy uram - viszonozta kurtán a legény. - Tudja mindenki.

- Nagy bün ám az.

- Nem tetszett a komisz kenyér. Van annál különb is.

- Még a puskát is magaddal vitted.

- Nem vettem hasznát, mert nem akadt hozzá való töltés. Bevetettem a lity-loty malomnál a vizbe. Ott kell lenni most is. Jobb volt a dupla.

- Azt meg a Steiner uraság ispánjától vetted el.

- Az ám! Csuffá ne váljék a Jehovája előtt az a Simi ispán. Hisz rám sem merte sütni. Mondok magamban: nem a kezébe való az. Pedig fáin egy jószág volt. Nagy lármát nem csinál, csak pukkan.

- Elvettél az ispántól 34 frtot.

- Annak megint Simi ispán az oka. Minek beszélte a patikusnak, hogy négyszáz forint fesziti a bugyellárisát. Ha csakugyan benne találom, ma becsületes ember vagyok. De a beszéddel becsapott Simi. A parasztokat is mindig becsapta. Hitvány 34 forintja volt.

A hadnagy irogatni kezdett magának. Attól kezdve Piri Miska már nagyon fukaron adta a szót. Rángatta a vállát, meg a szürét a vallatásra.

- Ugy lehetett - nem tudom már.

- Ne harapd szét a szót, drágalátos öcsém! - rivallt rá a hadnagy, - mert itt áll a hátam mögött ez a becsületes ember, aki majd fölvágja a beszélőkédet. Ugy-e Vidra Muki?

A csendőr egyet lépett előre.

- Sohse bántsanak, hadnagy uram, - dörmögött a legény. - Adjon egy korty pálinkát meg egy harapás valamit. Tegnap reggeltől hajszoltak a kopói. Katona korom óta elszoktam a koplalástól! tette hozzá kevélyen.

Még oda is lépett a hadnagy elé.

- Mondd el előbb, Piri Miska, mit csináltál a mátéi csizmadiákkal?

- Még az is! - kiáltott kicsinylő méltatlankodással Piri Miska. - Csapatosan mentek a vásárra, mint a darvak; öt szekérrel. Egynek-másnak még az ángya és komája is ott volt. Megijedtek szörnyü módon.

- Persze, mikor puskával álltál eléjök.

- Csak az első kocsinak, hadnagy uram. Be sem várták, mit akarok. Pedig csak egy kis pipába való tüzre lett volna szükségem. Hanem majszter uraimék szóba sem álltak velem. Mind azt nézte, hol tágasabb.

- Nem csak magad voltál, Piri öcsém. Mert a csizmákat az erdőben a fákra aggatva találták meg. Azt pedig magad meg nem tehetted.

- Két drótos tótra biztam. Azok másztak a fákra. Magok is elvittek annyit, a mennyit birtak. A mátéiak még két hét mulva is az erdőt járták, csizmát kerestek a fákon. Valósággal ott laktak az erdőben. A gyerekek iskolába sem mentek, csakhogy a fákat mászhassák. Ennyi volt az egész hadnagy uram. Ezt csak nem rójja fel bünnek. Még a Nyiren is nevették, hogy Mátéról hogyan jártak csizmát makkolni az erdőbe.

A hadnagy egy kupicza pálinkát adott a legénynek, meg egy kis falni valót. Arra az időre levették kezéről a bilincset.

A palotai kastélyból is eltünt valami. Mi is volt az? Egy kicsi kis vas láda. Azt hitte Piri Miska, szivar van benne. Még meg is boszankodott, hogy gyürűt meg lánczot talált benne. Minek az szegény legénynek.

- Te verted félre a harangot Csizen?

- Én, mert a vasutnál nagy füstöt láttam.

Ottan tudniillik éppen a viczinális vasut megnyitásához szabad ég alatt sütötték, főzték a nagy ebédet. Az egész város apraja-nagyja mind ott szorongott az indóház körül, hogy lássák az első vonatot, meg az uraságokat. Az asztalokat is szépen fölteritették az akáczok alatt. Abban a pillanatban, mikor megérkezett a vonat, Csizen félreverték a harangokat. Erre olyan gabalyodás támadt, hogy majd szétszedték az egész indóházat, a galyak alá állitott laczikonyhákat pedig valósággal felforditották. Ott veszett az ebéd, de még a főispán, alispán, miniszteri biztos és a többi előkelőségek számára hozott ezüstnemü is. Egy pár kanalat Módis Zsófi korcsmárosnénál találtak meg, a kinél Piri Miska szokott néha-néha vacsorálgatni, ha ugyan nem többször, mint a csendőrök megtudták. Szerencséje volt Módis Zsófinak, hogy az ezüstfélét csak pakfongnak nézte, a mit be is bizonyitott.

- Nem láttam én semmi egyebet, csak a nagy füstöt. A templom ajtaja meg nyitva volt, a faluban alig lézengett valaki. Megkongattam hát a harangot.

- Csináltál te a vasuton is valamit Piri Miska.

- Soha, hadnagy uram!

- Bemásztál egy pakli-kocsiba s mikor éjjel a vonat ment, ledobáltad belőle a portékát. Czukrot, vásznat, kartont, kávét, lisztet, narancsot. Hát még mit?

Piri Miska most már tagadni kezdett.

Igazi betyár vér ez - gondolta magában a hadnagy. Kár, hogy nem 30-40 év előtt élt.

Egész délig tartott a vallatás.

- No lásd Piri Miska, - szólt végül a hadnagy, - tudok ám mindent. Czégéres legény vagy te. Loptál, fosztogattál, raboltál. A felebarátaidtól elvettél annyit, hogy sok familia uraskodhatnék belőle. Hát már most mondd meg, mit szereztél magadnak? Találtak nálad egy dupla puskát, egy dohányzacskót, hét krajczárt, egy réz gyűrűt. Hát még mid van?

- Ez a szűröm, meg a testi ruhám.

- Mi hasznod volt hát abból a sok istentelen cselekedetből? A mit a vasutról leloptál, maga kitett 800 frtot. Vetted-e hasznát? Mit szereztél magadnak?

- Gondol is arra az ilyen magamfajta?

- De hát akkor mire raboltál, mért koczkáztattad még az életedet is, mért kergetted magad a tömlöczbe? Hát ugyan miért?

A jámbor szavakra Piri Miska összehuzta a szemöldökét, egy párt nyomintott a fejével, mintha a vállai közé szeretné heverni.

- De hát kérem alásan a - p a s s z i ó!

- Vigyen el az ördög! - kiáltott a hadnagy, mérgesen összeszedve írásait.

Ebből a legényből csakugyan pompás betyár lett volna a kellő időben.

A zseb-kés.

Ha az embert a bökönyi laposon viszi el az utja, kocsistól, konduktortól mindig hall valamit a Patolcsi, Mihálcsi és Maglódi uraságokról, akik hatalmas urak voltak ezen a vidéken, még nem olyan régen is. Épen mint mikor Gödöllőn megfordul az ember, mindig akad valaki ezen az elhagyatott helyen, a ki azt mondja: »hej uram, szebb napokat is éltek itt a Grassalkovichok idejében«, - épen ugy, a bökönyi laposon is mihelyt feltünik a patolcsi formátlan kastély, a mihálcsi vaskos torony, melyen vigyázó lakik, s ha füstöt lát, félre kellene vernie a harangot; ha feltünik a maglódi sürü jegenyés, akkor az ember okvetetlenül meghallja, hogy Patolcsi Zoltán hogyan szokta vagdalni a svalizsér tiszteket, Mihálcsi Gábor mit mondott ő felségének az első körut alatt s Maglódi Bertalan mikép fogadta 1861-ben az adó exekváló katonaságot, mely kastélyát ellepte, bőven talált ott mindent, enni és inni valót, csak a kutak voltak betömve; a katonaság hát mindennap leitta magát s nem birtak vele a tisztjei. Közbe az ember hall valamit Becskerekiről és Zöld Marcziról, a kikről nóta is énekel. Gyöngylegények voltak.

Maglódi Bertalan fiát, aki az exekváló katonákkal ugy elbánt, magam is jól ismertem. Sok mindent tanult, külföldi egyetemen is megfordult, és örömest beszélt a csillagászatról. A holdvilágot is megmutatta nekem a messzelátón. Az egész véghetetlenül kopár volt, s ugy tetszett, mintha egy lepényt, igazabban mondva máczest néztem volna közelről.

- Látni lehet, hogy mennyit ér, ha az embernek a holdban van birtoka, - szólt mogorván a maglódi ur, miközben a távcsövön egy kicsit mozditott, mert a gyorsan emelkedő hold már elszállt a távcső elől.

Abban az időben többször megfordultam a bökönyi laposon s Maglódi Gyulát rendesen az indóházban találtam, hol sört mértek és a vonatnak fél óráig kellett várakozni a csatlakozás végett. Legalább két agár mindig volt vele; ő pedig tüntetőleg vadász ruhában járt és soha sem hiányzott kezéből a szépen nyelére kunkorgatott korbács. A birtokát már régen eladta, csak egy kis tanyaház maradt neki, egy darab homoki szőlővel.

Egyszer arról beszélt, hogy biztosan megválasztják a megyéhez. Máskor a cséplőgép tökéletesitésére volt találmánya. Harmadszor meg tudományos munkát végzett be. Mindannyiszor kitünő szinben volt és jókedvű.

Utoljára nem volt neki egyéb dicsekedni valója, csak egy zsebkése, melylyel épen a szivar hegyét csipte le, a mivel a régi ismeretség révén megkináltam. Ekkor már az agarak is eltüntek a vadászruhával együtt. Összegyürt vastag vászon ruha volt az öltözete, szalmakalappal. Alig ismertem rá, de ő rögtön fölismert, a mint a vonatról leszálltam. Hatalmasan megrázta kezemet az egykori maglódi uraság. Egy kis pálinka szagot éreztem rajta.

- Gyere csak Lord! - kiáltott vissza, az indóház nyilt gangjának valamelyik részébe, a hol teritett asztaloknál söröztek és egy, még csak külföldre készülő czigány banda csikorgatta a Rákóczit. - Gyere Lord, be akarlak mutatni.

Nagyon választékosan öltözött fiatal ur állt föl az egyik asztaltól, félre ismerhetetlen keleti arczczal. Szarvasbőr nadrága, rövid bársony kabátja volt és bársony sipkája. Hosszuszárú lovagló csizmájára sarkantyu csatolva. Egészen frissen beretvált arcz, császárszakállal. A gomblyukban szegfű, a kézben lovagló ostor. Két vadászeb kullogott utána.

- Ez az én utódom, - szólt az egykori maglódi uraság. - Rothfeld volt a neve. Most Ráskai Leó. Én Lordnak hivom, mert tavaly nyáron Londonban volt. Egyébiránt jó fiu.

Ráskai Leó végtelenül sajnálta, hogy csak átutazom, de egyszer mindenkorra meghítt, hogy ha itt járok, látogassam meg.

- Szép lovai vannak, - szólt Maglódi Gyula. - Ugy-e bruder Lord, jól kiválogattuk? Hát ez a két dög? Angol vizslák. Mondtam ugy-e édes Lordom, hogy ne kimélj egy pár forintot. Ej! Hát még a hátas lova. Az én Lordom igazi ur!

Ráskai rögtön pezsgőt rendelt.

- De azért édes Lordom, még sincs ilyen késed, mint az enyém! - enyelgett Maglódi Gyula, maga elé téve egy fehér nyelü, lapos kést, melyet már az imént is bizonyos hánytorgatással forgatott.

- Milyen fölségesen csattan, mikor az ember fölnyitja. Egy jó zsebkésnek is megvan a maga hangja, mint a fülemülének. Első nyilásra egyet csattan, másik nyilásra, mikor hátra bicsaklik, másodikat. És micsoda ütközője van a tövében, hogy az éle oda ne csapódjék, ha behajtja az ember. Milyen pompásan jár minden ága a maga helyén. Soha köszörülni nem kell. A nyele elefánt csont. Sokat beszélnek a scheffieldi késekről. Ostobaság! Amerika előbb van. A levensi késeknek nincs párja a világon.

A műértő lelkesültségével nézte és csattogtatta kését s egészen boldognak látszott, hogy még van valamije, a miről beszélni lehet.

- Nincs pénz, a miért oda adnám.

Ráskai Leó a lóversenyekről tudakozódott, a miről én semmi felvilágositást nem birtam adni neki.

- Nekünk is vannak lóversenyeink, - szólt Maglódi Gyula. - Kétszer már futtattunk is ugy-e Lord? Egyszer másodiknak érkeztünk. Hej Lordom, ha akkor én ültem volna a Sárkány nyergében!

Csöngettek. Föl kellett szállni a vonatra, s én elbucsuztam Maglóditól és Ráskaitól. Mikor a vonat elhagyta az indóházat, fölismertem az országuton Ráskait, ki egy sárga deresen ficzánkolt.

- A maglódi uj uraság, - szólt a kupéban az egyik utas, s azzal hozzám fordult:

- Hallotta ön, mit tett Maglódi Bertalan 1861-ben a katonákkal?

Nem tudom már hányadszor, de ismét végig kellett hallgatnom, mialatt Maglódi Gyula egyetlen büszkeségére, a késre gondoltam.

Visszatérőben késő este érkeztem a bökönyi állomásra. Akkor csak néhány perczig kell ott várni. Nyári este volt, s az étkező helyiség tornáczán még elég sokan üldögéltek a helybeliek. Az egyiknél fölismertem a Lordot és Maglódi Gyulát. Még ketten ültek velük egy asztalnál és kártyáztak. A czigány pedig huzta.

Két uj utas szállt be a kupéba.

- Ma megint ugyancsak veszt Ráskai, - szólt az egyik a másikhoz hoz.

Ez pedig vállat vont. Hadd veszitsen.

Természetesen ismét meg kellett hallgatnom bizonyos 1861-iki esetet.

De aztán nem hallottam soká, évekig, mert a bökönyi lapos nem esett utamba. Hanem évek mulva az a vidék megint megnyilt számomra. Ismét keletkezett arra felé egy fészek, melyet meg szoktam látogatni.

Maglódi Gyulát már nem láttam az indóház tornáczán. Az 1861-iki esetet csupán egyetlen egyszer mondták el. A ki elmondta, attól rögtön kérdezősködtem Maglódi Gyula után.

- Meghalt, megütötte a guta. Jól járt, egészen elzüllött.

Fájt valami. Ezen a vidéken olyan sokan elpusztulnak. Abban a kis városban, a hol meg szoktam fordulni, a hol ismerek minden eperfát, minden ablak egy-egy ráma, melybe én még benne látom a régi arczokat; ahol a keritések és palánkok mellől kimagasló napraforgók óriás szemében ismerős, barátságos tekinteteket hiszek feltalálni - ott is olyan sokan hiányzanak. Nem a megholtak, hanem az elpusztultak. És végre is a napraforgók roppant szemei bámulva néznek rám: hát te nem tudod, hogy elszéledtek?

Ráskai Leót többször láttam, de nem beszéltem vele. Bizonyos, hogy nem emlékezik rám. Megsoványodott, száradásnak indult, de mindig a vidéki urak fitogtatós módján öltözködött, hogy fölmentsen mindenkit a kérdezősködéstől saját mivoltát illetőleg.

Az apjának nagy spirituszgyára volt a városban s külön vonatokon szállitotta a hizott marhát föl Bécsbe. A fiu már nem folytatta ezt az üzletet. Képviselőjelöltnek is föllépett egyszer. A bukás annál nagyobb volt, minél több pénzébe került.

A lapokból olvastam, hogy pompás agarai vannak.

Évek mulva ismét kiszálltam a bökönyi indóháznál, meg nem állhattam, hogy meg ne szólitsam Ráskai Leót, annyira emlékeztetett Maglódi Gyulára, csakhogy sápadt vézna ember volt, s az átvirrasztott éjszakák látszottak rajta. Vadászruha rajta, korbács a kezében, két agár mellette. Emlékezett rám és rögtön Maglódi Gyuláról kezdett beszélni, a ki bizony jobb sorsra lett volna érdemes, de ő minden hibája mellett is nagyon szerette.

A városban hallottam, hogy a maglódi uj földesur nagyon kártyázik.

- Ez is ugy fog járni, mint a másik maglódi uraság.

De hát mért »járnak ugy« nálunk az uraságok?...

Megint csak még jobban Maglódi Gyulára emlékeztetett Ráskai Leó, (akit most már mindenki Lordnak nevezett), mikor ismét találkoztam vele az indóház tornáczán. Az agarakról beszélt, de mellesleg valami hitelszövetkezetről is.

Egyszer aztán olvastam, hogy a birtokát eladta.

Láttam nem sokára gyürött nyári ruhában, kerek posztósipkában, de agarak nélkül. Pálinkaszag vette körül. Fanyar volt a képe és a hangja. Hiányzott a nagy óraláncza és minden gyürüje. A mint a pipáját egy késsel tisztogatta, odavetette a kést az asztalra.

- Érdemes megnézni ezt a kést. Nincs párja. Legalább is husz esztendős, és mégis hogyan csattog!

Elmondta csaknem szóról-szóra mindazt, a mit Maglódi Gyula mondott ugyanerről a késről, az ő elődje, a kinek mindenben utódja lett, még az utolsó dicsekvésben is.

De hát mi is az oka, hogy az a föld egyszerre olyan makranczos lett, nem akarja tűrni a gazdáit, mindegyre megrázkódik, s leveti őket magáról, a régieket ugy, mint az ujakat?

És nem marad meg nekik egyéb, mint a - zsebkés, hogy érezzék, mennyire nincs mint apritniok.

A becsületes kéz.

A nagy, széles Boglár Mihály mikor felhuzta a keztyüket, épen azt a látványt nyujtotta, mint a keztyüsboltok kirakata elé czégérül akasztott keztyük. A keztyüs ipar rendkivüli figyelmére mutat, hogy Boglár Mihály keztyüket kaphatott magának. Csak nagy télben viselt eddig báránybut keztyüt, melynek a hüvelykén kivül a többi ujjait nem szabják külön. Mi jött hozzá, hogy most nyárban is keztyübe bujik?

Hatalmas, tagba szakadt ember volt, ki egész életében vassal, kalapácscsal és pőrölylyel dolgozott és e kemény munka a maga számára idomitotta. Kis korától maga kereste a kenyerét, előbb keservesen, de most már magától is jön az, mert megcsinálta az utját. A nagy gyárban a kovácsok vezetője. A kezére 60-70 ember van bizva. Ujévkor a gyár évi keresete szerint osztalékot is kap. Az ilyen munkavezető ur és a jövedelme után bátran megilletné a nagyságos czim.

Már elmult 30 éves, de addig mindig csak a kovács tüzhely izzó tüzét és a sziporkázó vasat látta. Izzó szemekbe nem nézett, és soha sem mondott asszonynak vagy lánynak semmit, amitől annak az arcza kipirult volna. Mint jó barát, elment keresztapának, vett ajándékot a kicsiknek, és ilyenkor mindig azt gondolta a komájáról, hogy annak most már sokkal nehezebb lesz az élet. A házas élet tanulságait az előlegekért való futkározásból, a segélyező és betegápolási pénztárak számadásaiból vonta le magának. Az asszonyok, a gyerek sokba kerülnek. Ő takarékosan élt és vagyont gyüjtött. De soha rá sem gondolt, hogy önállóvá tegye magát, műhelyt nyisson. Meg volt elégedve a gyárral, sőt szerette. Ezt a zord, becsületes embert is szerette mindenki. Szigorú volt, de azért a szemei oly szelidek, mint egy gyermeké.

Megházasodni nem akart. Ha az ember egész nap dolgozik, jól esik nyugodni utána. Minek még akkor családi dolgokkal foglalkozni?

Valami megnyerő alak sem volt, hogy a lányok vagy asszonyok utána vetették volna magukat. Széles vállai közé egészen benőtt a nyaka. Arcza közönséges, ellepve szakállal. A haja csaknem gyapjas, mint a szerecsené. Lomhán járt, akár egy rucza. Akármiképen öltözött, semmit sem mutatott, s a bal fülében a kis arany fülbevaló megmondta, hogy munkásember.

Végre belenézett az izzó szemekbe is. Akkor vett először keztyüt. Harminczöt éves korában történt ez.

A gyár egyik elhunyt hivatalnokának leányát nézte meg jobban, mint eddig bármikor más lányt vagy asszonyt. Az apa temetésekor találkozott vele először, a mint a vas-munkások csoportja részéről átadta a koporsóra vitt koszorut. Aztán a lány eljött a gyárba, megköszönte ott az apja temetésekor tanusitott részvétet. Boglár Mihályt külön is megkérte, hogy munkásainak mondjon köszönetet. Talpig feketében, kalapján a még össze sem gyüremlett fátyollal, kisirt szemekkel, Boglár Mihályt meghatotta a fiatal, szép lány. Eszébe jutott, hogy ezentul most már szegényebben kell élniök, mert nagyon szerény nyugdíj jut az özvegynek.

- Nincs több testvére, kisasszony? - kérdezte részvéttel.

Szerencsére nem voltak többen, a mit Boglár vigasztalónak tartott. Épen aztán a nyugdíj elintézésénél Boglár még nehányszor találkozott az irodában a lánynyal és szivesen elvezette azokhoz a tisztviselőkhöz, kikhez a dolog tartozott. A lány - már tudta is Boglár, hogy Fánninak hivják, - mindannyiszor megköszönte a szolgálatot.

- Ön nagyon jó ember! - és megszoritotta az ember hatalmas kezét.

Emberi dolog volt, hogy végre Boglárnak is tetszeni kezdett egy lány. Ha az özvegy jött a hónap első napján könyvével a pénztárhoz, Boglár kérdezősködni kezdett Fánni kisasszonyról.

- Ki ez az ember? - kérdezte egyszer az özvegy a pénztárnoktól.

- Nagyon derék ember. Egy pár részvénye is van. Akármelyik órában földesur lehetne.

Az özvegy nagyon szépen megkérte Boglár Mihályt, hogy legyen egyszer szerencséje, Fánni nagyon örülni fog. Az első keztyüt ekkor vásárolta Boglár Mihály.

A szita keresztül szokta bocsátani magán a vizet. Boglár Mihály sem állt ellen.

Rövid idő mulva megházasodott.

A gyárban a régi maradt, ép ugy teljesitette a dolgát. De a gyáron kivül megváltozott, hisz most már otthona volt.

- Azért fáradtam eddig, - mondta ismerőseinek, - mert meg akartam szerezni magamnak az örömet, hogy legyen valaki, akinek verejtékem gyümölcsét hagyhatom.

Most már kezdte szeretni a gyermekeket is, de hiába várt egyet. Hogy szája két végén rancz vésődött be és a munkásokkal heveskedett, mindenki annak tulajdonitotta, mert Boglár Mihálynak nem lett igazi családja s csak férj és feleség.

Az asszonyt különben soha senki sem látta a gyárban. Bent a városban laktak. Mit keresett volna ezen a poros környéken, a folytonos zakatolás és kalapácsolás közt.

Egy darab idő óta Boglár sem jól érezte magát a gyárban. Maga megmondta ezt. Többször volt kellemetlensége a munkásokkal. Elég volt már a fáradságos életből. Rászolgált a nyugalomra. Még sem hitték, hogy oly hamar megválik. De Boglár hirtelen határozott most is, mikor megvált a gyártól. Megtraktálta azokat, a kikkel együtt dolgozott, elbucsuzott tőlük s a helyét más foglalta el. Még egypárszor eljött körülnézni, mintha nem volna oly könnyü a válás, de aztán végkép elmaradt.

Kávéházba gyakran eljárt. Törzstagja lett egy asztaltársaságnak, késő estén is ott maradt, ha szinházban nem volt a feleségével. Politizált, disputált és ivott.

A nyáron elment a feleségével a felvidékre a Tátrába. Mert urasan éltek - mindenki tudta.

A nyaralóhely közel volt egy vashámorhoz, s annak köszönhette, hogy vasuti állomása van. Különben csöndes emberek választották üdülésre, öreg urak, sápadt városi asszonyok és gyermekek, kiknek fenyő illatú levegő kellett. Boglár felesége is fenyő-erdőt óhajtott.

- No ez elég unalmas hely, - mondá Boglár már a második napon.

Nem volt más szórakozása, mint a barangolás a hegyek közt. Többnyire maga ment, mert felesége nem szeretett hosszú utakat tenni. A rétre, az erdőszélbe sétált el legfeljebb az asszony. Volt kisérője, egy nagy fekete kutya, a Plutó.

Mikor egyszer alkonyatkor Boglár hazatért, igy szólt a feleségéhez:

- Ma délután vendéged volt, ugy-e?

- Ugyan ki?

- Láttam Balogot a hegyről, mikor a hámorból erre jött. Azt hittem, látogatásra jön.

- Nem volt itt.

Egy másik alkonyatkor, mikor Boglár a hámor felőli uton tért haza, megint látta Balogot, hogy a nyaralók felől megy a hámorba és egy nagy csomó vadvirágot visz. Otthon is talált egy csomó vadvirágot.

- Együtt szedtétek Baloggal? - kérdezte.

- Igen, véletlenül találkoztam vele a réten.

- Balog többször is eljöhetne. Régi ismerős. - jegyzé meg Boglár, a ki ugyancsak ki volt fáradva.

Balogot még leány korából ismerte az asszony. Egy részvénytársaság hivatalnoka volt, s két év óta a hámor üzleti vezetője.

A másik délután hatalmasan elaludt Boglár, s mikor felesége figyelmeztette, hogy már 5 óra, lustának érezte magát és nem ment el szokott sétájára. Az ablakból nézegetett pipázva. Onnan látta meg Balogot, a mint a hajláson fölfelé jött a sárga ösvényen. Plutó elébe futott és körül ugrándozta.

- Az ördögbe is, Plutó nagyon jól ismeri azt az embert! - mormogta Boglár s valami parazsat érzett a mellében, mintha egy izzó vas szikrája pattant volna oda.

De Balog nem jött látogatásra, hanem tovább ment.

Boglár alkonyatkor szánta rá magát sétára. A feleségénél épen egy pár asszony volt. Elvitte magával Plutót is. Minden különös szándék nélkül a hámor felé vette utját. Plutó előre futott, aztán rátért egy mellékösvényre. Boglárnak az is mindegy volt, ment utána. Még nem is járt ezen az ösvényen. Csakhamar a hámor háta mögött voltak. Ritka lécz keritett ott egy sürü kertet. Plutó megállt az alacsony kapu előtt, ott bevárta gazdáját, s mikor Boglár oda érkezett, a kutya erővel be akart menni az ajtón.

- Hohó Plutó, te már jártál itt.

Boglár a fák sürüjén keresztül látta, hogy a kertben egy kis ház van, a milyet ezen a vidéken azért is épitenek, hogy a nyaralóknak kiadják.

Tovább mentek, de Boglár beszólt a hámorba és megkérdezte, hogy micsoda kis ház az ott a kertben, nem lehetne-e bérbe venni? Semmi esetre sem, mert Balog igazgató lakik most benne.

Boglárnak ugy tetszett, mintha kövek omlottak volna a fejére. Lehajtotta mélyen és elment a fenyvesbe. Késő este volt, mikor hazatért. Nem szólt semmit. Nagyon fáj a foga; majd kiül a verendára. Ott virradt rá. Reggel a felesége megijedt a sápadtságától, a vérbe futott szemétől. Egész nap nem evett semmit.

A délután nagyon szép. Maga az asszony kivánta, hogy sétáljanak el valahova. Boglár hirtelen felugrott, ugy hogy az asszony megijedt.

- Igen, igen! Menjünk! - hörögte az ember.

Mentek föl a bércznek. Plutó követte őket, vagy előttük szaladt. A nap alkonyodásakor a nagy, kopár sziklák közt voltak, egy mélység szélén.

- Üljünk le! - szólt Boglár.

Olyan rekedt hang volt ez, hogy az asszony szinte megborzadt.

- Te beteg vagy? - kérdezne.

- Az vagyok, nyavalyás vagyok! - kiáltott ekkor Boglár. - A düh fojtogat, és szégyenlem magamat.

Megragadta az asszony mindkét kezét és rettenetes szemekkel nézett az arczába.

- Féltem az asszonyoktól. Nem hittem nekik. Csak egynek hittem, neked! Te megcsaltál!

Az asszony felsikoltott és elfehéredett. Az ember ugy szoritotta a két kezét, hogy szinte égett a fájdalomtól.

- Az éjjel kutattam a szekrényedben. Leveleket találtam Balogtól! Hát hiába őrizkedtem! Az ég rám szakadt, a pokol megnyilt, de hol van, akit én kerestem, az angyal, a szent! Egy siralomházi lélek lettem, a ki remény nélkül és meggyalázva várja végét.

Egy pillanatig elhallgatott, mert a köny végig csorgott arczán, nagy, nehéz cseppekben.

- Irgalom! - kiáltott az asszony, térdre roskadva.

- Csak igazság és büntetés van én nálam. A gyehennát én nem birom elfojtani tenyeremmel. Ez a kéz másra való.

Felragadta az asszonyt magasra, mint egy gyermeket.

- Hát mit adtál nekem, te hitvány? Mit szültél nekem? A kárhozatot. De mindent elvettél tőlem, még ezt a két becsületes kezet is, hogy meggyilkoljalak vele!

Ledobta a mélységbe.

Plutó vonitott, aztán nyöszörgött a meredek szélén.

- Ha te is szeretted, menj utána te is, te hűséges eb! Majd a másik kutya is követni fog.

A hűséges ebet is utána vetette.

Az ő keze egész életében becsülettel fáradt!

Paraszt végrendelet.

Hajcsi Márton vagy a felesége ha bementek a városba, mindig akadt dolguk a takarékpénztárnál vagy a közjegyzőnél és a maguk ügyvédjénél. Takarékoskodtak, pörlekedtek s mindenki tudta, hogy mit érnek.

Hanem most az egyszer, a mint az asszony az urával együtt kijött a közjegyzőtől, a kapu alatt egyszerre el kezdte törölgetni a szemét, s majd meg az sem volt elég, hanem neki fordult a falnak, ugy zokogott. Hajcsi Márton csak nézte a szurós szemével. Az ő felesége nem szokott siránkozni, de még ő magának sincs hozzá természete.

- Mire való ez a sirás? - kérdezte türelmetlenül. - Ha az ember testamentumot tesz, azért még nem hal meg rögtön. Te akartad Zsuzsánna, hogy irásba tegyük. Hát megvan. De ha megbántad, azon is segithetünk. Nekem az is mindegy. Nem valami nagyon sietek magam se a koporsó felé, kedvem sincs hozzá. Széttéphetjük az irást.

Az asszony hirtelen kitörülte a szemét s fölemelte csontos képét a faltól.

- A világért sem tépjük szét! - szólt nyers és határozott hangon. - Csak az jutott eszembe, hogy mennyit fáradoztunk együtt és most hányan lesik a halálunkat, mert összekuporgattunk valamit. Most már nyugodt vagyok.

Szótlanul ment tovább a paraszt házaspár. A takarékpénztárnál az embernek még dolga akadt. Az asszony pedig az alatt bement az ügyvédhez, a ki nagyon szivesen fogadta.

- Megint a végrendeletről akarok valamit kérdezni a tekintetes urtól, - kezdte az asszony. - Az most már rendben van. A mink van közös kereset. Én is aláirtam a végrendeletet. Azt mondja meg a tekintetes ur, hogy rendben van-e most már? Ha én meghalnék, az uram sem változtathatná meg?

Az ügyvéd szépen elmondott mindent, a mit tudni akart és Hajcsi Mártonné megnyugodott.

Egy rázós, csörömpölő szekeren utaztak haza, de két jó ló volt befogva. A mint kiértek a mezőkre, Hajcsi Márton meg a felesége mindig nézegettek jobbra-balra. Szekeres embereket szólitgattak meg, a mezőn dolgozókat Hajcsi Márton oda kiáltotta magához. Egyiktől kérdezett, a másikat korholta, a harmadiknak parancsolt. Itt messze köröskörül ők voltak az urak. Mező, kazal, gulya és nyáj az övék. A mi ezen a környéken eladásra került, azt Hajcsi Márton szokta megvenni.

Gyermekök nem volt, csak pénzük s egy csomó atyafiság, mely messze földről is el-eljött, hogy meglátogassa őket, nehogy elfelejtsék, hogy ők is élnek. A ki azt várta, hogy a gazdag Hajcsitól még segitséget is vihet haza, nagyon csalódott. A láda kulcsát az asszony őrizte, s a mi az ő kezébe jutott, nagyon meg volt őrizve.

El is lehetett fásulni, mikor az a sok atyafi mindig irta a leveleket, mindig mutatkozott, néha olyan csapatosan, mint a darvak.

Hajcsi Mártonné azonban elszoktatta őket. Most már évek óta nem alkalmatlankodnak.

Harmincz esztendeje mult már, hogy együtt fáradoznak. Mikor összekerültek, szegények voltak Zsuzsa egy tehenet s egy pár tyukot hozott a házhoz. A tejet, turót, tojást maga vitte be a városba a piaczra; azután vitt még később apró marhát is. Hajcsi Márton maga meg birta művelni a földjét az asszony segitségével. Igy éldegéltek. Még a házat is kiadták, maguk a padláson hurták meg magokat.

Három esztendő mulva meglátogatta őket a Hajcsi Márton bátyja, a ki jegyző volt egy Tiszántuli faluban. Csak szegénységet látott. Este Zsuzsánna jól hallotta, mikor a tornáczon a jegyző azt mondta öcscsének:

- Látod, látod... Nem akartál semmit tanulni. De annyi mégis a fejedbe mehetett volna, hogy házassággal is segithet magán az ember. Köntés Maris nem volt már épen fiatal, de jól megvetette volna a fejed alját.

Hajcsi Mártonné megjegyezte magának ezt a beszédet. Aztán ő csak járt a piaczra ezentúl is és ott szorongtak egyetlen szobában. Senkivel jó barátságot nem tartottak, mert nem is értek rá. Föld, jószág, béres, cseléd szaporodott. Azokra nagyon kellett vigyázni. A kis házban már el nem fértek, hiába épitettek hozzá istállót, szint, ólat. Padlás, kamara, pincze nagyobb kellett. Vettek is egy nagy kőházat.

Az asszony azonban sehogysem érezte jól magát benne. Először is fölszedette a pádimentumot. Ő nincs ahhoz szokva, nem tud rajta járni. Földes szobában élt mindig; és nem bir ellenni a nélkül, hogy minden szombaton maga ne tapassza ki. A vaskemenczétől pedig valósággal fél, mikor vörös és zug benne a tüz. Maradjanak csak a régi szerint.

Különben az esztendő felét künn töltötték a tanyán, kora tavasztól késő őszig.

Évek multán megint eljött egyszer a sógor, a jegyző. Két napot töltött a faluban valami hivatalos dologban. Zsuzsa alig beszélt vele, mert nem ért rá a dolgától. Oda adta neki a kamara kulcsát, ott megtalál mindent, a mi kell. Volt is kiszáradt füstölt hus, avas szalonna, fekete kenyér s egy pár palaczk vinkó. Tessék ugy érezni magát, mintha otthon volna.

Hanem a sógor nagyon jó képet csinált mindenhez, s mikor bucsuzott, igy szólt az asszonyhoz:

- Mindenen áldás, gyarapodás van, a mihez te nyulsz kedves Zsuzsa. Nagy örömmel néztem és láttam mindent. Ugyan hogy győzöd édes sógorasszony? Máskor is eljövök én ide tanulni.

El is jött nem egyszer. Mindennel megelégedett, még a fukar szóval is. Hej, ha mindenki igy értené az életet.

Otthon pedig a jegyző azt mondta a Gyuri fiának, a ki Debreczenben gazdaságot tanult, hogy forditson hátat Debreczennek, bele se nézzen többé könyvbe, irásba, hanem menjen tüstént Hajcsi Mártonékhoz, ott szerezheti meg magának bőségesen, a mire az életben csak szüksége lesz.

- Vége az uraságnak Gyuri. Paraszt lesz belőled, érted. De soha meg ne haragitsd a bátyádat és nénédet. Türj mindent, rossz szót, rossz bánást, még a verést is. Majd hasznát veszed idővel.

A jegyző el is küldte a fiát egy levéllel. Gazda akar lenni Gyuri, hát a legjobb iskolát választotta számára. Ne ugy tekintsék, hogy atyafi, hanem mint cselédet, a ki bizonyosan érdemes lesz a bizalomra. Egy megbizható cseléd pedig mindig ér valamit.

Hajcsi Mártonné görbe szemmel nézte a jövevényt.

- Jól van öcsém! ha dolgozni akarsz, hát találsz itt eleget. De semmi teketóriára ne számits. Külön a számodra nem teritünk, külön ágyat se vetünk, s ha valamit akarunk, hát parancsoljuk.

Gyuri okos fiu volt. Lesz ő akár béres is, megérdemli a Hajcsiék vagyona. Kedvébe tudott járni Hajcsi Mártonnak, engedelmeskedett az asszonynak. Pontosan és szerényen tett mindent. Látni lehetett, hogy beválik a gazdaságba, akármilyen szigoru is hozzá az asszony.

Hajcsiné észrevette, hogy az ura hajlani kezd a fiu felé. Nem tudta elfelejteni, a mit a fiu apja mondott egyszer ő róla.

Azután neki is voltak atyafiai. Az a szegény Trézsi, az ő testvére a négy gyermekével. Messze Erdélyben élnek. Az apjok vasuti raktárnál kereste a kenyerét, a mig össze nem zuzta a jobb karját; akkor aztán nyomoruságba jutottak.

Egyszer Trézsi is fölkereste a gazdag nénjét, akkor épen, mikor az urát a nagy baj érte. Hajcsiné összeszedett a számára avult ruhákat, füstölt hust, szappant, azt adta oda a szegény asszonynak.

- Köszönöm Zsuzsa, - szólt az könybe lábadt szemekkel. - Ez is nagyon ránk fér.

Zsuzsa befogatott neki, a mi nagy szivesség volt tőle, s ugy küldte el a vasuthoz. No meg a vasuti költséget is oda adta neki. De a mint eltávozott az udvarról a szekér a hugával, Hajcsinét egyszer csak meglepte valami.

- Hát a saját vérembelit se segitsem?

Hirtelen befogatott a másik szekérbe, utána ment, s még utól érte.

- Trézsi, elfelejtettem valamit átadni. Nesze.

Mi volt, mennyi volt, senki sem tudta. Zsuzsa sose beszélt róla az urának. Hátha még az is a saját vérei felé fordulna.

De most már itt van az ura fajtája, annak a kevély jegyzőnek a fia. Az ide ült, hogy közel legyen, akármi történik. Az itt már bele akar tanulni mindenbe, s várja, hogy rászakadjon a vagyon. Hajcsi Márton dicsérgeti is.

Zsuzsa pedig azt gondolta, hogy mégis csak előbbre való a saját vérbelije.

A paraszt kettőhöz ragaszkodik: a földhöz és a véréhez. Földjétől, házától csak a szerencsétlenség tépheti el. Ha árviz, vagy tüz a szerencsétlenség, avval megküzd. A vérét pedig nem hagyja, habár nem is mindig szereti. De sokat tart az atyafiságra, s ha megszereti, indulatosan szereti.

Hajcsi Mártonné az ura atyafiaitól kezdte félteni a maga atyafiait. Ez a sivár parasztasszony csak azért szerette meg Trézsi családját, mert az ura bátyját gyülölte. Egy pár esztendő óta már gyakran küldözgetett egyetmást Erdélybe, sőt leveleket is.

Gyuri sokat szenvedett tőle, de bámulatosan türte.

Egyszer azonban vége szakadt türelmének.

- Márton bátyám, - szólt akkor Gyuri, - én mint cseléd érdemlem meg itt a kenyeremet. Két három cseléd helyett is akad dolgom. Pedig atyafi is volnék. Nénémasszonynak is vannak atyafiai, mért nem vagyok én azokhoz hasonló?

Igen, Gyuri, a ki igazán szemes volt, jól tudott mindent. Látta a vasutra küldözött ládákat.

Hajcsiné elsápadt, a szó torkán akadt. E helyett elkezdett zokogni. Hajcsi Márton semmit sem értett.

- Evvel a fiuval nem leszek többé egy fedél alatt! - kiáltott végre Zsuzsánna. - Szedd össze magad és menj. Vagy én megyek.

Hajcsi Zsuzsánna nem szokott tréfálni. Gyurinak még az nap távozni kellett.

- Hát nem szabad nekem az én testvéremnek egy morzsát küldeni abból, a miből garmadát raktam össze? - igy fakadt ki aztán az ura előtt. - Azt érdemeltem én, hogy a te fajtáid ide veszik be magokat és lesik, mikor dülök ki? Nem apjok, én nyugodtan akarok élni.

De ettől a pillanattól nagyon is sokat nyughatatlankodott és panaszkodott, hogy beteges. Hajcsi Márton egy párszor előhozta Gyurit, de Zsuzsánna kimondta, hogy nem fogja megtürni maga közelében. Főfájás, hasogatás kinozta. Rossz álmok gyötörték. Végre is még egyszer látni akarta Trézsit, a ki el is jött, s két hetet töltött nénjénél.

Ekkor egész télen Hajcsinénak csodálatos álmai voltak, melyekből senki sem tudott jót jövendölni.

- Apjok, megcsinálom a végrendeletet.

Ezen aztán sokat disputáltak a hosszu téli estéken. De utoljára is megcsinálták a végrendeletet.

Hajcsiné nyugodtabb lett, de sokat járt a templomba és sokat imádkozott.

- Zsuzsánna, - szólt egyszer mogorván Hajcsi Márton. Még sem vagyunk igazságosak. A testamentom terheli a lelkemet. Nekem is vannak atyámfiai, édes testvérem. Gyurit meg is szerettem. Az lett volna igazságos, ha Trézsi és az én bátyám gyerekei egyformán kapnak a vagyonból, nem mindent Trézsiék.

Az asszony hallgatott. Majd az éjjel gondolkozik még.

De az éjjel beleugrott a konok asszony a kutba, s csak holtan találtak rá.

Ha a parasztban fölgerjed a vére iránti szeretet, meg tud vadulni tőle.

MÁSODIK KÖTET.

A Stefánia-utról.

Csakugyan szép a természet, mely ugy májusban még a városligetben is üdén és csábosan képes fogadni az embereket, akik pedig bizony legkevesebbet törődnek az ő zsenge üdeségével és hagyományos szépségével, mert mégis csak fontosabb a tulajdon maguk pompája és tavaszi toiletteje. Ehhez meg nem a lombok kedves fodrozata, a fasorok festői perspektivája, a pázsit dagadozó szőnyege a fődolog, hanem hogy az utak tisztességesen meg legyenek öntözve s felszálló por ne lepje be a szabó, masamód drága alkotásait és az arczok ama himporát, melyek oly sok czim alatt fordulnak elő a reklám-hirdetésekben.

Végig a Stefánia-uton, egész a viztoronyig, nincs illata a természetnek; ott az illatszergyárak párolgása tölti be a levegőt - ugy tavaszkor, mikor a közönséges halandó virágok szagolásával sajtolja ki magának legközvetetlenebbül a természet érzékcsiklandozó ingerét. A parfüm buja fűszeres szaga hasitja át itt a levegőt, mint az oczeánokat a golf áramlata.

A mult kiállitáskor ültetett szilfák, platánok még fiatalok arra, hogy árnyékos lombbal takarják az utszéleket. A nap ide tüzi alkonyatkor fényét és melegét, de májusban még nem szokás bevárni, hogy leereszkedjék a budai hegyek mögé. Mire valók volnának a napernyők, ezek a kedves, szép mennyezetek, mindenféle szinü selyemből, csipke- és szalag-diszitésekkel, hosszu nyelekkel, melyeknek rendeltetésük, hogy egy csinos keztyübe bujtatott kéznek feltünő foglalkozást biztositsanak. És az ingerlő fátyolok szorosan az arczon! Semmi egyebet nem jelentve a fátyolok régi titokzatosságából, csak kaczérságot még a hervatagság számára is.

A tömeg oly pontosan jelenik meg egyszerre, mint a tropikus éghajlat esőzési évszakának elején az első záporok.

Negyed óra alatt a még meglehetősen néptelen ut megelevenült; még egy negyed óra s már nem látni semmit a szürke kavicsos porondból és a feketévé öntözött kocsiuton egymás nyomán dübörögnek a kocsik. A padokat ellepik az öregek, kik szülői és rokoni önfeláldozással engedik magokat hurczoltatni a friss levegőre, de örömest kikötnek az első rév-padnál, engedve, hogy a család büszke gályái csak lavirozzanak tovább ezen a hullámzó csatornán, mely kikötőhöz is vezethet, hiszen ugyis minden ut - Rómába visz. A préselő czipők, a kegyetlenül szoritó füzők szenvedői is elmaradoznak a nagy marsból s a padokon gyötrődnek. A fenyves széksorai megtelnek vegyes hüselőkkel, súgás-búgással és vizsga, bámuló tekintetek mérik azt a tarka látványt, mely az uton támadt, mely nem akar véget érni s csak az esti homály nyeli el.

Fél mértföldnyi utvonalon tolong a tömeg. Látni akar és bámultatni - ezért teszi meg ezt az utat ötször, tizszer, mig végkép ki nem merül. Egy nagy város minden rétege és szine torlódik össze a berek szélében, mint emberek és tarkaságok vándorlása, mint egy nyughatatlan dekameron, melyet láz üldöz, hogy minél többet halljon és lásson.

Tavaszi és nyári uj öltözetet a Stefánia-uton szokás bemutatni. Szép télibundát az Andrássy-uton. De a vedlett eleganczia is épp ugy folytonos viselet marad, mint a fakó kopottság. Egy évtized változandóságát nagy tömegek mindig magukon viselik. Az ideális hajfürtök; a papirpióczák és czukros viz segitségével sodort csigák foszil maradványai vajjon nincsenek-e meg?

Gyémánt mellett vörös gránát is látható a fülczimpákban; és az angol, meg bécsi czipőkkel együtt járja a porondot a keményszáru csizma. Az elegánczia finomságát és választékos izlését nyomon kiséri a kérkedő fitogtatás, a hánytorgató duslakodás, az izléstelen kirivóság. Szerény egyszerüség nem divat többé, mióta részletfizetésre lehet öltözködni. Mi is történnék egy nővel a Stefánia-uton, aki fiatal és csinos, ha nem a divat legteljesebb kimeritésével

jelennék meg ott, hol annyi az elegánczia és a sik, - ugyan mi történnék? Csodálatos, hogy még lehet látni nőket keshedt öltözetben. Vagy ezek csak véletlenül tévedtek ide, nem is tudva, hogy itt a tömeg szemlét tart egymás fölött? Bezzeg tudják a külvárosok asszonyságai, kik drága bársonyban, atlaszban és vastag arany lánczokkal, csörömpölő karpereczekkel teszik meg ezt a mars-rutát, legalább is vasárnaponkint.

A józsefvárosi vagy ferenczvárosi mama, ki divatosan soha sem öltözködött egész életében, szintén eljön ide leányával, aki az üllői-uti vagy soroksári-utczai ruhás boltokban föltalálja még, ami neki tetszik. Eljön az egész város, a divathölgy, a kereskedő, a tisztviselő, az iparos, a munkás felesége, a cselédek, a gavallérok, gigerlik, vén rouék, boltos legények, gyári munkások, - mert itt lehet látni egész Budapestet, a nagy urakat és ismerősöket, meg azokat, akiket soha sem láttunk még.

És mint a költészet története bizonyitja, hogy az egyszerü népdalok és népmesék életadó forrásává lesznek a műköltészetnek, ugy látjuk itt is, hogy a falusi házak előtti pletykapadok, az ősi »szakál-száritók« mint idomulnak át a Stefánia-uton a Buchwald-féle vasszékekké, megtartva népies eredetök minden szapuló sajátságát a nagyvárosi mű-formában is. A hivalkodó hüselők és a mödlingi czipők maródijai azonban épp oly pompásnak találják, mint falun például a baglyasi lóczát.

Meg kell adni, hogy mi budapestiek eléggé ismerjük egymást, mintha nem is félmillió lakosságnak, melylyel mindenütt találkozunk, szinházban, szabad ég alatt, vagy kirakatokban lefotografálva. Ennek aztán tudjuk a szülőföldjét, ismerjük apját, férjét, feleségét, udvarlóját, egész biztosak vagyunk a földet és házat terhelő bank-kölcsönökről, vagy a hivatali rangosztályról, mely szerint a fizetés jár. A szomszédos tisztelt vasszék pedig ismeri jól a Lipót-város minisztériumait, az Andrássy-uti czégeket, s folytonos nagy numerusokban beszél, ami könnyü is, mert forintokban beszél és nem holdakban, már pedig csak tizezer holdat sem oly könnyü kihasitani az édes hazai földből, mint oda vetni százezer forintot egy Wertheim-kasszából.

A lóczán igy szokás beszélni pattogatott kukoricza ropogtatása közt: »Böllér Terának a harmadik uj ruhája is megvan tavasz óta. Kerül az ispántól.«

A városligeti szomszédos vasszékek pedig igy beszélgetnek:

- A szép professzorné ott fiakerben... az a piros selyem zubbony!

- Egész délután látom.

- Mindenütt látni lehet és mindig fess.

- Egy professzor felesége? Fiaker egész délutánra lóversenykor! Honnan lehet az?

- Persze, hogy nem a professzori jövedelemből.

- Nini, a kegyelmes ur! Bizony vénecske és rut már.

- Meg is járta. Felséges nyaralót rendeztetett be Svájczban a nyárra a kicsike számára... Tudja, az a nagy, kövér szőke... mindjárt erre fog hajtani. De a kicsike nem akar oda menni, mert ugy hallotta, hogy himlő uralkodik azon a környéken. Képzelje, a kegyelmes ur hősiesen beoltatta magát, a kicsike azonban nem akarja csuffá tenni a szép karjait és nem megy a járvány felé.

- Éppen itt a kicsike. Minő gyémántok!

- Itt lovagol a hadnagy is!

- Talán ez a járvány?

A vasszékek ezen jót nevetnek és bonbont szopogatnak.

....No igen, a kocsikázókat nézni, megbámulni, azért gyűl össze annyi ezer ember a Stefánia-uton. Mikor nincs kocsi-korzó, nincs sétáló tömeg sem. Nagy tömeg soha sem lehet czél nélkül, valaminek vonzani és összetartani kell azt.

Májusban, junius elején, a lóversenyek idején, amig az előkelőség a fővárosban időz, ez a Stefánia-ut csakugyan egy világváros hivalkodó utja, melyre elhozzák megjelenésök fényét, rendes vagy keresve keresett luxusukat a felsőbb tizezrek, s ott robognak, lovagolnak egész délután le és föl, ujra kezdve a nagy köröndnél, megint visszafordulva a viztoronynál, az ut egyik szélén arra, a másik szélén erre; sokszor összecsapzódva négy-öt kocsisorban, s megtorlódva, mintha áradat ragadta volna, ugy hogy nyolcz-tiz perczig sem mozdulhatnak a hintók és fogatok.

A főrendiház legfényesebb czimerei ragyognak itt is, ott is. Innen ismeri meg őket a tömeg, mikor a Muzeum körül tüntetésre kerül a dolog. Itt azonban nincs abczug. Nagy tiszteletre gerjeszt az a czenzus, mely ide kell, akár ősi birtok, akár részvények szelvényei, gyár, vagy jól forgatott tőke, élelmes spekuláczió, okos házasság, állásbeli mellékjövedelmek, havi pénz, apanage, vagy nyegleség adja bár, s ide ülteti őket saját fogataikba, vagy ha bérkocsiba is, de láthatókká lesznek az elegáns dübörgésnek, lovak prüszkölésének, zablák csörgésének, kocsisok, inasok felséges »hollá!« kiáltozásának előkelő és kábító atmoszférájában, mint valami planéták, melyek a föld gőzén felül futják pályájokat, habár csak egy lóversenyi délután pár óráján keresztül is.

A hadnagy ur egy hétig nem fog billiárdozni és piccolózni. Elegáns Lenczi két hétig kontóra ebédel, de egy fiakerre valónak meg kell lenni. Ő nagysága egy részletfizetéssel hátralékban marad a szabónak, de legujabb kalapja van.

Minden asszony pompás, különben nem ülne kocsiba. A gyémántok szikrázóbban ragyognak, mint a szemek. (Nagyon sokszor a szép szemekből keletkeznek a gyémántok is.) Egy igazi elegáns toilette, egy sor gyöngy, gyémánt a nyakon valóságos szenzácziót csinál a versenyt bámuló, versenyt irigykedő tömegben, mintha valami exotikus szerecsen haladna végig. A szinésznők mindig hatást csinálnak, mert a legfrissebb divat szerint láthatók. Az orfeumok nevezetességeit előre nyujtott nyakkal nézik és suttogás támad utánuk. A demimonde világot észre sem látszanak venni, pedig lehetetlen, mert a legfeltünőbbek.

A családi határok a nagy nehéz lovakkal, az ezüst kulcsos szerszámokkal, kivált ha parókás kocsis ül a bakon, még akkor is lebilincselő látványok, ha a ragyogó belga üvegtáblákon keresztül semmit sem lehet látni. De az ilyesmi igazi jelenség. Legfestőibb mégis a négyes fogat, ha a tulajdonos hajtja. Vele együtt megy végig a gavallér ur neve szájról-szájra.

Az egyik Buchwald-szék egyszer csak felkiált: »Ez Grünfeld! Bizonyos vagyok, hogy Grünfeld Lázár. Három esztendeje még pörölt, mikor öt krajczárt kellett fizetnie értem egy ülő székért és késő estig el nem hagyott. Még libériás inasa is van!«

A felső ezrek olympusi nyilvánulása megigézi a tömeget, mely oda állt sorjában, hogy bámuljon és ámuljon. Átengedi magát egész naivságával, teljes őszinteségével, vágyaival, irigykedésével, fáradozása elkeseredésével és szenvedésével annak a látványnak: a lemenő napban tündöklő hintóknak, a kényelmesen szegett nyaku lovaknak (a leeresztett nyakuakat elengedi szeme előtt), az összefont karokkal ülő liberiás inasoknak, az illendőn tartott ostoroknak, a plüs és selyem kocsibéléseknek, a tarka védő pokróczoknak, melyek mind oly megkülönböztető jelvényei azoknak, kik mindezt a magokénak mondhatják.

Valami rejtélyes mithosz ez.

Az irigylett választottak éreztetik felsőbbségöket. Hidegen ülnek, nem is beszélnek. Az urak megfeszitik lábokat, vastag szivart szivnak, pompás felöltönyt szoritanak ölükbe; vagy nagyszerüen hajtják a lovat és semmivel sem törődnek. A hölgyek félig fekvő helyzetben tartják a napernyőt. Olyanok, mint egy ünnepi torta; édesek, kivánatosak.

Egy fagyos, zsarnok szellem tart elvonulást kocsikon, lóháton - igy érzi a néző tömeg, melynek hangulata minden egyéb, csak nem az üde természet, a friss májusi levegő élvezése. Erről egészen megfeledkezik.

Jól, rosszul rizsporozott arczok egész torzképpé változnak, amint beleful tekintetük a látványba. Sebesebben kering vérük; izgatja a selyem, a csipke, az ékszer; megszállja az irigység, valami kegyetlen szomjuság tikkasztja, s állati falánkság gyötri, hogy megizleljék a fényt, a jólétet, beülhessenek egy hintóba. Kábultan, deliriumos lázban állnak ott, s ki tudja, hol jár gondolatuk, mely kiszakitotta magát, hogy portyázni menjen valahova, ismeretlen régiókba, melyről azt sem tudni még, hogy lent vagy fent vannak-e, de ezek a gondolatok ma oly sokszor elcsapongtak már.

Pogány szép látvány! Van benne egy csomó lappangó és nyilt nyomor, meg elvetemültség.

A kis hivatalnokné, kinek férjét csak a télen helyezték át a fővárosba, véghetetlen alázatossággal nézett mindent egész délután, s mikor este hazatérve, szépen kirázta öltözetét s oda helyezte a divánra, sóhajtva mondta:

- Majd a másik öltözetemet jobban kiválasztom, mert ez nem járja itt.

A szent-János bogár.

A Blum és Társa czég virágzott és gyümölcsözött. Nagytekintélyü bankczég, rendületlen mint a kőszikla. A hirneves czéget azonban Blum szerette volna megváltoztatni igy: »Blum és Fia« vagy akár fiai. De évekig nem lehetett.

Ez is sikerült végre, mint minden ennek a kitünő és szolid czégnek. A harmadik lány után következett az, aki a czégen »és Fia« lesz majd.

Négy és fél hóval az örvendetes esemény előtt Blum Izor egy uj ismerősnek arra a kérdésre, hogy hány gyermeke van, azt válaszolta: »Három és 45 százalék.« Kilenczven százalékban vette át az uj czimletet alpári, de a kurzus emelkedésének legfényesebb reménységével.

A leendő czégtárs Csongor nevet kapott. A bölcsőtől kezdve ugy nevelték, hogy továbbéltetője és fentartója legyen a »Blum czégnek.«

Blum Izor a csemete Fia-t ölébe vette, s ugy revideálta a kassza-könyveket. Mikor tipegni kezdett, levitték a Comptoirba minden nap legalább egy órára. A játékszereit Wertheim-szekrénybe kellett zárnia. A hintó gyakran megállt a börze alatt és ott sétált Blum Csongorral. Hadd szokja meg azokat az embereket, ott az aszfalton. Az eltéphetetlen képes-könyvek lapjai közé értékpapirokat illesztettek. Hadd ismerje meg azokat egyszerre a kigyókkal, baglyokkal, tigrisekkel, elefántokkal és pillangókkal.

Az első sárkányt a nyaraló mellett maga Blum Izor eresztette föl Fia számára, és igy szólt hozzá:

- Látod ezt a papirost? Haszontalanság az egész, de vigyázz csak, hogy mi lesz belőle. Csak arra kell figyelni, hogy merről fu a szél. Látod, hogyan száll? Tetszik ugy-e? Ne feledd el, hogy a papir magasra tud szállni. Ha a tanitó azt kérdezi tőled, mi röpül legmagasabbra, te csak mondd, hogy a sas, de gondold hozzá: a jó papir még magasabbra.

Négy éves korában Blum Csongor már ismerte a pénzeket. Apja minden este elébe tett egy marok mindenféle pénzt és kikérdezte, hogy melyik mennyit ér és miféle pénz. A legjobb értékpapirok nevére is megtanitotta, mint a hogy rigmusokra tanitják a gyermekeket a kisdedóvóban.

Ezüstöt, aranyat sokszor kapott. Azt szépen perselyben tartotta és tudnia kellett, hogy mennyi van benne. A hónap első napján a pénzt betették a takarékpénztárba s az erről szóló könyvre azt mondta az apa:

- Igyekezzél minél több ilyet gyüjteni. Ez az igazi könyv, meg az, a mi az apa irodájában van, az a rézsarku nagy könyv. Azok a jó könyvek, melyeket soha sem nyomtatnak ki, hanem irva maradnak.

Blum Csongor egyszer egy koronáról nem tudott beszámolni. Hallgatva sütötte le a szemét. Már pedig Blum és Fiának pontos számadásokat kell kimutatni.

Csak annyi történt, hogy az urfi leszökött délután és a kapu alatt cseresnyét vett.

- Egy koronáért cseresnyét! - kiáltott Blum Izor, ki előtt az tünt föl, hogy Blum és Fiát becsapta egy kofa.

- Mind megetted? - kérdezte rémülten az anya és orvosért akart küldeni.

Kiderült, hogy Csongor egy pajtásával együtt lakmározott, a ki a második emeleten lakik.

Ezért a fél egyszeregyet el kellett mondania tizszer.

Blum Izor nagyon szentimentálisnak találta, hogy a leendő czégtárs cseresnyére pazarol. Ezt a fiut reálisan kell nevelni.

Fölhivatta az irodából Sipsi Lehelt, a kihez igy szólt:

- Hé izé! Tiz esztendeje ismerem, még egy virágot sem láttam magánál. Soha előleget nem kért, pénzzavarba nem került, sőt tőkét gyüjtött. Ezentul szeretném, ha Csongor mellett lenne, uri ellátással. Használhatja a hintót. Elmehetnek szinházba, hogy a gyerek lássa, mi illeti meg őt. A páholyból magyarázza meg neki, hogy mi a különbség a földszinthez képest. Nagyon reális gondolkozáshoz kell szoktatni.

Sipsi Lehel csakugyan arra való ember volt, hogy szépen bevezethesse a czég csemetéjét az üzleti világba és megvédje a többi világtól. Semmi más nem érdekelte, csak az üzlet. Ezért lelkesedni tudott, s egész tüzzel beszélt a gyermeknek pénzmüveleti történeteket, üzleti mesés eredményeket.

Csongor még csak hat esztendős volt.

Ekkor történt, hogy az apja egyszer oda adott neki egy bankót.

- Nesze fiucskám, ez a tied. Arra költheted, a mire akarod. Sipsi! magának azonban nem szabad semmi tanácsot adni neki. Majd a franczia kisasszony elviszi sétálni és Csongor vásárol valamit.

Csongor holmi bélyeg-gyüjteményt vásárolt.

- No no! - dörmögött a czég feje, ez mégis hasonlit valamit az értékpapirhoz, csakhogy átkozottul értéktelen. Sipsi, magának azon kell lenni, hogy Csongor ne soká maradjon gyermek.

A gyermeknek fényes játékai voltak; szaladó vasuti vonatok, járó, mozgó emberi és állati alakok, zenélő holmik, nagyszerü hintalovak, lóverseny, szinház, eleven ponny-fogat, külön zsebpénz, arany óra, gyémánt tű. Minden héten egyszer uzsonát is adott az ő válogatott pajtásainak.

Már tudott irni, először is számokat. A zsebpénzéről könyvet vitt, s a takarékpénztárban elhelyezett tőkéről minden hónapban kimutatást készitett és a kamatokat is kiszámitotta.

Ezen a nyáron Blum Izor nem utazott el sehová, mert fontos üzleti dolgokat kellett végezni. Hanem volt neki a főváros mellett ékes nyaralója a hegyek közt.

Ott Csongor is szabadabban érezte magát. A gyermek szinte megittasult minden nap az üde levegőtől, a virágillattól, a zöld mezőtől, a fák susogásától és az erdő méla árnyékától.

Szabad volt neki pillangót fogni és hosszu sétákat tenni Sipsi Lehellel.

- Csongor mit gondol, mennyibe kerül a papának a kert fentartása? - kérdezte egyszer Sipsi.

A gyermek nem tudta.

- Évenkint ezer forintba. A mi szép, az pénzbe is kerül.

- Ez a villa még többe kerülhet, mint a mienk, - szólt a gyermek, egy uj és elegáns nyári lakásra mutatva.

- Ez a villa bank-adósságból épült.

Sipsi megmagyarázta, hogyan épitenek bankadósságból.

Este volt, mikor visszatértek. Az utszélen valami ragyogott a fű közt.

- Mi az, gyémánt? - kérdezte Csongor megállva.

Sipsi lehajolt, s oda hozta a markában.

- Egy bogár, szent János bogárnak hivják.

- Hisz ez szebb, mint a gyémánt. Mibe kerül ez? - kiáltott a gyermek mohósággal. - Valaki elvesztette, vagy kiszabadult valahonnan?

- Hisz ez egy nyomorult féreg, egy pondró - felelt szárazon Sipsi és eldobta a szent János bogarat.

- Ah, mért nem adta ide.

- Hogyne! ilyen haszontalansággal fog bibelődni.

Megfogta a gyermek kezét, hogy sietve folytassák az utat. Csongor visszanézett. A féreg ott ragyogott a füben akkor is.

A vacsoránál Csongor nagyon szórakozott volt, végre megszólalt:

- Szebb volt a gyémántnál, sokkal szebb!

- Miről van szó? - kérdezte Blum Izor.

- Egy szent János bogarat találtunk, - felelt Sipsi Lehel.

- Mitől fénylik ugy? - kiváncsiskodott tovább a gyermek.

- Mit tudom én. Nem törődöm ilyesmivel, - szabadkozott Sipsi megvetőn.

- De a tudósok tudják? - kérdezte ismét a gyermek.

- Micsoda tudósok? - vágott közbe Blum Izor, egy pohár aszu bort hörpintvén föl nagyon előkelő szürcsöléssel. - Minek beszél maga Sipsi a tudósokról? Elég ha az iskolában beszélnek neki róla.

A gyermek nem tudott elaludni ezen az estén.

Rendkivüli kiváncsiság fogta el. Mindig a ragyogó bogárra gondolt. Szerette volna megszerezni. Elszenderült rövid időre, de ismét fölébredt, s azon kezdett gondolkozni, hogy holnap kora reggel fölkeresi a bogarat. De hátha addig valaki meglátja és elviszi!

Gyülölettel gondolt Sipsire.

Halkan fölkelt s kitekintett az ablakon. Csöndes, tiszta éj volt. A hold már leszállt, de mintha fényéből visszamaradt volna valami, az éj oly áttetsző. A csillagok ragyogtak.

Csongor lábujjhegyen ment köpenye után, aztán az ajtóhoz és kiosont a szobából. A verandán volt fölakasztva a kert ajtajának kulcsa.

*

Reggel üresen találták Csongor ágyát.

Egy pillanat alatt föllármázták a házat.

A kétség nem sokáig tartott.

A gyermeket egy tej-hordó ember megtalálta egy szakadékban, a hol keservesen sirt és nyöszörgött. Ő vitte haza.

Csongor véres volt. Homloka lehorzsolva, orra bezuzva, s az egyik lábát fájlalta.

- Mi történt veled, hol voltál? - fuldokolta a megrémült apa.

- Szent János bogarat szerettem volna fogni. Ott tündökölt... utána mentem... Leestem a mélységbe.

A gyermek sirt keservesen.

- Egy szent János bogárért! - lihegett a megrémült Blum. - Egy ocsmány féregért veszélyezteti ez a fiu a Blum czéget és jövőjét. Milyen nagy gyermek vagy te!

Sipsi Lehel rögtön levonta az esetből a tanulságot és azt mondta:

- Drága gyémántnak nézte.

Csak az Isten tudja.

A falubeliek és az egész környék a vasuti állomáshoz gyülekeztek. Várták haza a rezervistákat. Egynehány bizony nem fog soha haza jönni, mert ott veszett Boszniában.

Bán Lidi is felöltözött szépen, s elküldött a felvégre Borcsa néni után, hogy vigyázzon addig a kis fiura. Bán Lidinek nem volt senkije, csak az a gyermek. Nyugtalanul várta Borcsa nénit, félt, hogy ő elkésik. Már mindenki elment a vasuthoz. Lidi mindegyre kifutott a kapuba, még az utcza közepére is kiállt.

- Oh Borcsa néni, siessen már! - kiáltott Lidi, mikor végre meglátta az öreg asszonyt.

Borcsa néni azért nem gyorsitotta a járását.

- Mi baj hugom? - kérdezte szurós hangon, mikor Lidi elébe sietett. - Mert tudom, hogy baj nélkül még árnyékot sem tudsz vetni. Ejnye na Lidi hugom, be kicsipted magad. Tánczba készülsz? A főtisztelendő betiltotta a tánczot, mert rosszak vagytok egytől egyig. Te is, mint a többi.

- Egy órácskát vigyázzon Borcsa néni a fiamra. Alszik a kis ártatlan.

- Ártatlan! - ismételte sipitó hangon az öreg asszony és végig nézte Lidit. - A vasuthoz akarsz menni, ugy-e?

- Visszajövök azonnal. Talán nem is egyedül, - tette hozzá elgondolkozva, s maga előtt az udvarra bocsátotta Borcsa nénit.

- Hát az is megjön? Megirta talán? Két esztendeje hiába vártál tőle levelet.

- Oh abból a külső országból talán a posta sem ér el ide.

- Mások is voltak ott, a kik irtak. Hát aztán miért mész magad elébe, mért nem viszed azt a kölönczöt is. Hiszen ugy sem egyedül várod.

- Minek mutogassam magammal? - sohajtott Lidi.

- Ne félj hugom! nem olyan aggasztó már a becsület. Vállat vonva rázza le az ember magáról. Magam idejében, hajadon fővel sorba nem álltam volna veled. A templomban fölkeltek volna mellőled. Május napjára bemázolták volna a házad. Most ne tarts tőle, nem szólnak meg. Bodza Viczát látom, hogy kerteli a fazekas. Bürge Juczi hitetlenül él. Mák uramat ma figyelmeztette a főtisztelendő, hogy vigyázzon a lányára. No, hát téged is elszámolnak a többi közt.

- Ha szid is kelmed, néném-asszony, mégis csak a legjobb én hozzám, meg ő hozzá.

- Esztendeig feléd sem néztem a multkor.

- Oh hadd siessek! Vigyázzon a kis Gyurira.

- Csakugyan a vasuthoz készülsz? Öleltesd meg magadat! Talán még vacsorára is várod? Eregyj, mutasd meg magadat, hogy három esztendő mulva sem vagy csunya. Borulj a nyakába, rimánkodjál neki, hogy nézze meg a bornyát. Ugy illik az ilyen lánynak.

- Nem az oka, hogy katonának vitték.

Borcsa néni felnyitotta a pitvar ajtaját, megfogta Lidi kezét, s maga előtt belóditotta.

- Itthon maradsz! Egy tapodtat sem mégysz. Hadd jőjjön ő ide!

Várta is akkor egész este Lidi, hogy eljőjjön. De nem jött.

Nyiri Gábor uram nagyot vacsorált a fiával, s éjfélig hallgatta, hogyan élt három esztendeig, s mi történt vele abban a köves országban. Most már minden borzadalom nélkül meg lehetett hallgatni azt is, hogyan lőtték vállba a bosnyákok a fiut. Elmult, begyógyult a seb.

- Hát Bán Lidivel hogy vagy? - kérdezte az öreg Nyiri Gábor.

Nyiri Mihály belenézett a lámpásba.

- Talán el is felejtett már.

- Azt várd. Ott sivalkodik az emlékeztetője.

- Maradt Lidire valami az apja után?

- Az a kis ház, meg a kis föld.

- Megélhet belőle? - kérdezte mogorván a legény, s nem is hallotta, a mit az apja azután beszélt.

Éjfélkor az öreg kihuzódott a házvégbe. Mindig ott szokott aludni ilyenkor, mert tele volt gabnával a góré.

Mihály még ott maradt az első házban egy kancsó savanyu karczos mellett.

Megzörgették az utczáról az ablakot. Mihály összerezzent, de aztán félrevonta a vászon függönyt, és felnyitotta a kis ablakot.

- Én vagyok, Julcsa. Bocsáss be.

Mihály csöndesen ment ki a kapuhoz.

- Te is megjöttél Julcsa?

Bementek a házba, a katonaságból haza került legény és az utról jött lány.

- Nem tudok hova szállni, meg sokan ismernek is. Nem akarom, hogy valaki lásson ebben a faluban. Holnap majd korán haza megyek.

Julcsa egy könnyü kézi batyut tett le a sarokba s leoldotta fejéről a kendőt.

- Nem birtam magammal Mihály, most hát itt vagyok. Egy bokor tövis fakadt meg a keblemben és nagyon szurt. Vagy talán a Luczifer lakik bennem. Adj egy harapás valamit.

- Mikor érkeztél? - kérdezte a legény vontatva.

- Most este. A másik vonattal indultam utánad. Nem képzelted ugy-e! Nem vártál ugy-e? Nem tudok meglenni nálad nélkül. Mikor katonának vittek, utánad indultam, pedig tudtam, hogy nem szerettél. Veled voltam abban a kősziklás országban. Ugy mutattam, hogy Máté Gergely huzott maga után; pedig dehogy!

Julcsa mohón falatozott.

- Ott hagytad a kantint, Julcsa? - kérdezte Mihály, tompán és elgondolkozva.

- Ha te nem vagy a kaszárnyában, mit keressek én ott; megszokott már szemem, szivem. Most szeretném tudni, hogy visszaküldesz, vagy sem?

- Itthon vagy te a szomszéd faluban, Julcsa.

Julcsa oda könyökölt az asztalra, ugy nézett szemébe a legénynek. Szép, tüzes fekete szem volt az.

- Ebben a faluban pedig más van, - toldta meg Mihály mondását Julcsa.

- Tudhatod, hogy mióta katona lettem, semmi közöm hozzá. Mindig velem voltál, te álltál közel én hozzám.

A legény felhajtott egy pohár bort.

- Rossz kedved van, galambom, - folytatta Julcsa, le nem véve a villogó szemét Mihály képéről. - Ki boszantott meg? Nem szivesen fogadott az apád? Hát még engem hogy fogadnak majd oda haza. Miattad hagytam el a szülői házat és Máté Gergelyt okolják érte. Rólad nem is tudják, hogy szeretlek, mert titkoltam. Ha talán terhedre vagyok, Miska, édes Miska....

Julcsa sirni kezdett, és ujra faggatta, hogy mi veszi el a kedvét.

- Csak pihentetem a kedvemet, - válaszolt a legény. - Most ugy sem trombitálnak.

- Hej, mikor trombitáltak, ugy-e Miska! - szólalt meg szilajan Julcsa. - Mindig melletted voltam, akkor is, mikor Balog Pistát mellőled lőtték ki. Ördög tudja a kimondhatatlan nevét annak az isten verte helynek, a hol a kősziklák mögül lövöldöztek rátok. Egy hordó pálinkával, meg szalonnával mentünk utánatok.

- Nem volt olyan szép markotányosné, mint te.

Julcsa csendes, fojtott hangon egy bosnyák dalt kezdett dúdolni; és bort töltött Mihály poharába.

- Még nem mondtál el mindent Julcsa.

- Hogy a hordóba bele lőttek a bosnyákok, és szétfolyt a pálinka?

- Nem, hanem hogy a vállamba lőttek bele.

- Meggyógyult már az régen.

- Az isten áldjon meg Julcsa, jól gondomat viselted; el sem mentél az ágyamtól. Hej mikor a vállamra hajtottad fejedet, az volt az igazi orvosság. Meghálálom Julcsa!

Julcsa fölállt, oda huzta a székét Mihály mellé, a vállára hajtotta a fejét és halkan, nehogy más is hallja, dalolta azt a nótát, a mely legkedvesebb Nyiri Miskának.

*

Csaknem dél óta ott állt már a tengeri földek közt a kerülő egy halomnál. Nehány lépést tett jobbra, néhány lépést halra, de tovább nem ment.

A kezével elárnyékolta sokszor a képét, hogy jobban lásson. De mindig csak egyfelé nézett. Szinte megijedt, mikor egyszerre valaki a háta mögött jó napot kivánt.

- Te vagy az Lidi? Nagyon sokat jársz most itt a földeken. Eddig ritkán láttalak.

- Babot szedtem.

- Tegnap az itató kutnál láttalak Lidi.

- Megszomjaztam.

- Nyiri Miska is erre szokott járni, - folytatta a kerülő, s vállra akasztotta a puskáját, hogy Lidivel együtt mehessen. - Találkoztál már vele Lidi?

- Ne faggasson Máté Gergely. Én is kérdezhetném, hogy mért áll kelmed minden délután ezen a helyen.

- A tengeri közé vaddisznó jár, sok kárt tesz. Azt lesem.

Egy pár perczig szó nélkül mentek egymás mellett.

- Hányadán vagy Nyiri Miskával? - kérdezte aztán a kerülő.

- Az én bajom senkire sem tartozik. Tudja mit, Máté Gergely, szeretném ezt a kapát betenni a csőszházba. Minek hozzam ki magammal holnap is.

- Beteheted Lidi, mindjárt felnyitom a házat. Hanem azt nem szeretem, hogy a mély kút körül jársz. Ne csinálj bolondot hugom. Tudom én, hogy gonosz fráter Nyiri Miska, tudom én, mért jársz te most itt minden délután. Erre jár az a legény is.

- Én is tudom, hogy mért áll kelmed óra hosszat a halomnál. Onnan lesi Patyi Julcsát.

- Isten verje meg! - kiáltott haraggal a kerülő. - Hitegetett a katonaságnál, de mikor kiszolgáltam, hiába rimánkodtam neki, hogy jőjjön haza. Ott maradt a kantinban.

Lidi nem szólt semmit, hanem mikor beértek a csőszházba, csak ráomlott a lóczára, és ugy sirt.

Máté Gergely vizet adott neki, de a beszédével tüzelte a szerencsétlen teremtést.

- Patyi Julcsa két hete már otthon van, minden délután találkozik Nyiri Miskával, Julcsát az apja be sem bocsátotta a küszöbén.

Lidi csak hallgatta ezt a beszédet, de ő nem toldott hozzá semmit.

- Most is együtt vannak, - szólt tovább a kerülő. - A nyárfánál szoktak találkozni.

Lidi nagyon sápadt volt. Már többször megpróbálta, hogy távozzék, de nem birt magával.

- Máté Gergely, hagyjon pihenni engem. Menjen kelmed a dolga után. Az uraság ugy is a réten van, leszidja, ha nem látja kelmedet odakünn. A kulcsot majd oda teszem az ágas karja közé.

Máté Gergely csakugyan föl is vette a puskáját, s indulni készült, mert tartott az uraságtól.

- Máté Gergely, ne vigye magával a puskáját.

- Mondom, vaddisznó jár a földeken.

- Háborog kelmednek nagyon a lelke. - Hagyja itthon a fegyvert.

Olyan szépen kérte, hogy a kerülő csakugyan puska nélkül ment ki, csak egy fokossal.

Lidi ott sirt aztán keservesen, egyedül, sokáig.

*

Késő este Máté Gergely a községházánál dörömbölt és a zsandárkáplárral akart beszélni.

- Halálos szerencsétlenség történt. Vaddisznó helyett embert lőttem a sötétben. Egy leányt.

A zsandárok lóra kaptak és a nyárfa alatt találták megölve Patyi Julcsát halva.

Bán Lidi halálsápadtan a nagy vörös kereszt előtt imádkozott:

- Istenem, csak te tudod! Irgalmazz!

A sphynx.

A jó öreg Bánkházi Taksony, a derék vidéki szinházi direktor, vajjon az ország melyik részében alussza örök álmát? A mint a nemzeti szinház melletti »Griff« fogadót lebontották, eltűnt ő is. A mig az megvolt, a nagy-hétben ő sem hiányzott soha a vidéki direktorok közül, a kik itt szokták megmustrálni a Thalia papjait és papnőit s összeállitották a társulatot osztalékra. Minden tavaszszal megjelent Bánkházi Taksony és szilvórium, pörkölt és savanyuvizes itóka mellett szedte össze a kiválogatott truppot, melynek rendeltetése volt fél Magyarországnak megmutatni, hogy mi az igazi szinészet és hogy kell előadni »Bánkbánt«, »Don Caesar de Bazánt« és a »Nesleyi tornyot«.

Ez a jó öreg direktor, ki soha sem hagyott föl a reménynyel, hogy a »Griff«-ből majd csak áthijják a szomszédba a nemzeti szinházba, megjelenésének utolsó éveiben aláirási ivet hordozott zsebében, melyre előkelő maecenások nagy készséggel jegyezték oda nevöket, az s. k. és m. p. után pedig bizonyos számjegyeket is irtak, hogy hódoljanak egy csodálatraméltó léleknek, mely elszállt, de költeményeket hagyott hátra és jeltelen sirban nyugszik. Bánkházi Taksony élete legszebb feladatául tüzte ki, hogy a költeményeket átadja rendeltetésüknek, a halhatatlanságnak, a behorpadt sirra pedig az idő vasfogával daczoló obeliszket állitson.

Ebéd után, vagy vacsora után elővette a gyürött és felkunkorodott szélü papirost.

- Uraim! Nemzeti kötelesség... Uraim! Katolnai Lenke fölséges költeményeket hagyott hátra. A nemzet géniusza türelmetlenül várja, hogy diszkiadásban szemlélhesse. Uraim! Katolnai Lenke sirján még nem hirdeti semmi jel, hogy ott az enyészet küzd a halhatatlansággal... Csodálatos lány, csodálatos szellem, és átkozottul csodálatos, ha valaki azt kérdezi, hogy ki volt Katolnai Lenke.

A vén direktor mélázva nézett ilyenkor a boros palaczkra és a savanyuvizes üvegre, s az aláirási ivet oda vetve az asztal közepére, minden fölszólitás nélkül elmondta, hogy ki volt Katolnai Lenke.

Mindegy volt neki, - igy szokta kezdeni, - akár a »Tiszaháti libácska«, akár »Grizeldis«, vagy »Romeo és Julia«. A közönség bolondult utána, s ha nagyobb a nézőhely, ma nyugodtan pipázhatnám. De uraim, akkor nem voltak szinházak, a fogadók éttermében játszottunk, a mi mindannyiszor 5 forintba került. Igazi szépség volt. Soha sem kérdezte, hogyan kell kimondani a franczia neveket; tudta magától is. A garderobja kifogástalan. Egyetlen, de nagy hibájától azonban nem birt megszabadulni. Sehogysem tudott bánni a férfiakkal. Teringettét! Milyen szemek, milyen alak! Mindig egy csomó finom ur várakozott, mikor próbára vagy az előadásra jött.

Köztünk legyen mondva, meg vagyok győződve, hogy a legjobb családból származott. Hanem erről soha sem beszélt. Ámde a batiszt zsebkendők, a csipkék, a szép ruhák, a fehér, kicsi kéz és a nagyszerü modor! Ezek eleget beszéltek. Mindnyájan nagyon kiváncsiak voltunk ugyan, de Lenke hallgatott. Törvénytelen gyermek volt-e, vagy valami szerencsétlen lengyel menekült leánya, soha sem sikerült megtudni ettől a hozzáférhetetlen teremtéstől. Egyedül szerepe érdekelte.

Nagyon jól emlékezem, mikor először megjelent nálam, és az ő kimondhatatlan kedves sötét szemével és szivhez szóló hangjával arra kért, hogy léptessem föl a »Tiszaháti libácskában«. Nem akarok semmit mondani, hogyan játszották azt a darabot a nemzeti szinházban. Azután a »Tücsök« következett. Az én közönségem közt elég akadt, a ki látta azt a darabot Pesten is, az uj-téri nagy bódéban. Goszmann Friderika csak árnyéka lehet! Ennyit mondtak ezek. Hogy ki volt Goszmann? Hm! Tessék megnézni valami lexikonban. Én Lenkéről akarok beszélni.

Minden fölléptekor két nagy zászlót tüztünk ki a fogadóra. Estére minden szomszédos utczából össze kellett hordatni a székeket. Ez a csodálatos lány eljátszott mindent és fölséges volt. Az igazat megvallva, folyton attól féltem, hogy elragadják tőlem a nemzetihez. De ez ennél a nagyszerü tüneménynél sem következett be.

Meg vagyok győződve, hogy Lenke kitünőn érezte magát az én társulatomnál. Udvarlója is sok volt, csakhogy távol tartotta őket magától. A koszorukat, virágokat elfogadta, de a leveleket felbontatlanul tépte össze. Kis csomagokat, bársony tokocskákat is sokat kapott. Azok ott voltak letéve a pénztárnál, s én szoktam megirni a czédulát, mely tudtul adta, hogy ilyen meg ilyen csomagot, órát, lánczot, gyémántot az illető átveheti.

De Pallagi Bencze és Gibát Adorján nem tágitottak. Mind a ketten komolyan beleszerettek ebbe a bübájos és rejtélyes lányba. Két igazi gavallér - uraim! Mind a Pallagi, mind a Gibát-család régi maeczenása a hazai szinészetnek. Bizony megérdemelték volna, hogy Lenke jó szemmel nézze őket. De ez a rendkivüli lány...

Egyébiránt én ma sem tudom, hogy mi történt.

Pallagi Bencze és Gibát Adorján előtt nyitva állt minden uri ház, szivesen fogadták volna mindenhol. Számitottak is rájok több helyen. A két urfi azonban csak a szinházba szeretett járni. Mindenki tudta, hogy Lenke tetszik nekik.

Lenke a két fiatal urat is távol tudta tartani. A feleségem nem egyszer komolyan figyelmeztette, hogy gondoljon a jövőjére. Egy művésznőnek pártfogókra van szüksége. Ez a különös lány azonban, ki napról-napra szebb lett, azt válaszolta:

- Én a szinpadé vagyok és a szinpad nem engedi, hogy magán érzelmekbe mélyedjem.

A feleségem is megmondta azonban, hogy a magán érzelmekkel számot kell vetni, mert azokat ép ugy nem lehet elriasztani fellengzésekkel, mint a fogfájást. De ez nem használt Lenkének, a ki titokzatos maradt, mint a sphynx.

Mégis Pallagi Bencze édesatyja, a ki egy jó pártit szemelt ki fia számára, abban a megrögzött véleményben volt, hogy Bencze urfi Lenke miatt nem akar házasodni. Az öreg ur, ki nem értette a tréfát, egyszer a »Lázár a pásztor« főpróbáján feljött a szinpadra, s igen kurta módon követelte, hogy Lenke kisasszonynyal beszélhessen, a kinek pedig épen jelenése volt. Félbe is szakitottam a próbát, mert egy direktornak ildomosnak kell lenni. Hanem még most is bánom, hogy igy tettem. Az öreg ur nagyon furcsa módon támadt a kisasszonyra és fenyegette, hogy ha fiát ki nem bocsátja a hálójából, majd tudni fogja, mit kell tennie az ilyen személyek eltávolitására.

Más mindenki elájult volna a hallatlan sértegetésekre, de Lenke nyugodt és méltóságos maradt, és mint valami királynő, felséges hangon igy szólt:

- Távozzék uram! Én nem intézem az ön fia sorsát. Azonnal távozzék!

Személyzetem alig tudta visszatartani magát, hogy megtapsolja a páratlan primadonnát.

- Ejh, kisasszony, - szólt akkor az ádáz apa. - Kössünk egyezséget. A kisasszony elmegy innen jó messzire.

- Ohó! - kiáltottam közbe. - Hát a vinkulum és a többi. Nem engedem magam tönkretenni.

Czudar, nyers ember volt az az idősb Pallagi. Olyasmit válaszolt, hogy ő csak a kisasszonynyal akar beszélni. Beszélt is aztán négy szemközt. Én csak annyit hallottam, mikor Lenke az ő felülmulhatatlan nagyszerüségében annyit mondott:

- A gazdag emberek azt hiszik, hogy egy bankótapasz meggyógyitja a belső sebeket?

Megfordult és elsietett. Én »éljent« kiáltottam utána. Ő e válságos jelenet után is oly pompásan nyugodt maradt. Mily ártatlanság és megható naivság!

De mégis az öreg Pallagi zenebonát csinált a városban és a legjobb szinházlátogató családok közül többen elmaradtak végképen az előadásokról. A mint a feleségemtől hallottam, mások is nehezteltek, a kik a Pallagi és Gibát fiukra számitottak.

A szomszéd városba mentünk tehát, de Pallagi Bencze és Gibát Adorján oda is eljöttek.

Itt történt aztán az az érthetetlen borzasztó eset, melyről - uraim! - bizonyosan sokat hallottak.

Gibát Adorján lelőtte Pallagi Benczét.

Miképen történt? Én nem tudom. A rettenetes jelenet szinhelye Lenke lakása volt. Nem hiszem, soha sem fogom elhinni, hogy Lenke adott rá okot. Gibát és Pallagi, mióta megismerték Lenkét, mindig gyülölték egymást. Lehettek féltékenyek egymásra, de az a liliom árnyék nélküli volt. Mégis Gibát elkövette a sötét bünt. Hiába beszélték némelyek, hogy Gibát saját szemével győződött meg, s akkor rántotta elő a fegyvert. Valósággal vadásztak már azok egymásra mind a ketten.

Lenke görcsöket kapott és elájult. Mikor a vizsgálóbiró ki akarta hallgatni, ismét meglepték a görcsök, eszméletét vesztette, félre beszélt. Hol az Adorján, hol a Bencze nevét rebegte, a mi természetes is, mert ez a két ur dulta föl szüzi nyugalmát.

Balzsam Ptolomeust, az én akkori páratlan komikusomat, ki tiszteletreméltó érzelmekkel volt eltelve gyönyörü primadonnám iránt, a Lenke nagy szenvedései teljes hasznavehetetlenné tették.

- Az ő szive megnyilt! Ő szeretett. Szerette Pallagit. Ah, a sphynx végre megszólalt és kárhozatot mondott az én szivemre.

Igy dörmögött ez a derék fiu, ki mindeddig rejtegette szerelmét; most aztán nem birt magával, mikor látta a sápadt és fájdalmas Niobét, ki két hétig föl sem lépett, s üres házak előtt játszottunk.

- Akármit mond is Ptolomeus, - szólt egyszer hozzám a feleségem, a kit meghatott a szegény Lenke nagy szenvedése, nem hiszem, hogy szerette volna Pallagi Benczét.

- De az a fiatal ember csakugyan szerette, s talán házasságot igért neki. Ez pedig nagy dolog minden női szivre nézve - jegyzém meg, mialatt arra gondoltam, hogy a vetélkedők közt mégis én vagyok a győztes, mert Lenke, a szinpadok gyöngye, tovább is az enyém maradt.

Egy hónap mulva jött annyira magához Lenke, hogy a rendes repertoárhoz megint hozzájutottunk. Mindnyájan nagy részvéttel és tisztelettel viseltettünk iránta és bánatát még Ptolomeus sem háborgatta, mert csak a távolból sóhajtozott.

Gibát Adorján három hónapig ült vizsgálati fogságban, hat hetet ebből a megyei kórházban töltött, megfigyelés végett. Ekkor szabadon bocsátották a pör felvételéig. Én nem sokára többször láttam a városban, s eszembe jutott, hogy bizonyosan Lenke miatt nem bir nyugodni. No de az én primadonnám senkit nem fogadott el látogatóba, a szerencsétlenség óta. Hát még Gibát Adorjánt, a ki azt a nagy csapást mérte rá!

És ime megint történt egy rendkivüli eset.

Szegény Pallagi Benczének az öcscse, Menyus, a mint egyszer meglátta Gibát Adorjánt, korbácscsal ment neki. Persze, hogy annyiba nem maradt ez a dolog. Pisztolyra álltak ki és...

Én az egészről most nem tudtam semmit. A próbán csak berohan Balzsam Ptolomeus és elkiáltja magát:

- Hallottátok, mi történt? Pallagi Menyus és Gibát duelláltak pisztolyra.

Lenke, ki a szerepét olvasta, felugrott mint egy rugó.

- Mi az, mi az? - kérdezte elsápadva.

- Kisasszony, Pallagi Bencze meg van boszulva, - kiáltozott Ptolomeus szolgálatkész lelkesedéssel. - Pallagi Menyus golyója talált...

Tovább nem folytathatta, mert Lenke nagyot sikoltott és ugy végig zuhant a szinpadon, a mi becsületére vált volna játék közben is. A képe fehér lett, mint a vászon, s hiába rázogattuk a szegény teremtést.

Ptolomeus elképedt, aztán a haját tépdeste.

- Hát talán az volt az igazi! - kiáltott a ficzkó, a fejét lógatva.

A többieket gyötörte a kiváncsiság s miután Lenkét kivitték, tovább kérdezősködtek Ptolomeustól.

- A golyó a lábszárán találta Gibátot. Hanem Lenke nagysámot a szivén járta ez a golyó is. Most már melyik volt az igazi. Az asszonyok igazán sphynxek, s ha megszólalnak, sem értjük. Pedig mindig szeretnek.

Ilyen különös teremtés volt Katolnai Lenke, a kitől egy kötet költemény maradt hátra, sirja pedig jeltelen.

Gálé Balázs adjutánsai.

Gálé Balázsnak egyetlen egy leánya volt és van: Kata. Az igaz, hogy szép leány. De több nincs. Mégis a leányairól vált nevezetessé és hatalmassá.

A Gálé-család portája ott van a bérczes hazában, a székely hegységek közt. Nagy tisztességben élnek ott talán még Csaba királyfi ideje óta, hol békében, hol viaskodásban, a mint az idő hozza. Az utóbbi időben már csak a szászokkal és örményekkel viaskodtak. Azokon is kifogott Gálé Balázs s jól tudta, mikor aggathatja a nyakokba legjobban a deszkát, gerendát és török buzát, meg a többi holmit. Szászszal, örménynyel az önhaszna szerint bánni, megtanulta a székely. Gálé Balázs járt a világban is, még pedig nem csak az oláh grániczon tul.

Mikor a huga fiát: Domokost beszólitották a dévai nagy manöverekre, és istentől jól megáldott huga rémüldözve gondolt az urfi egyenruhájára és költségeire, Gálé Balázs nehány szóval lecsillapitotta.

- Hát még ez is gondot okozna a familiának? Bizd csak rám. Épen készülök fel Katával Magyarországba. Majd elcsinálom a képviselőnkkel. Ha még annyit sem tehetnék!

Kata épen jegyben járt. Staffirungra, mire volt szüksége. Régen elmult már az az idő, mikor Brassó, vagy Kolozsvár is tökéleteset adott a menyasszonyi kelengyébe. A zóna egyenesen Pestre visz. Gálé Balázs hát ide jött a lányával bevásárolni.

Kolozsvártt nevekedett a lány, nem volt hegyközi kisasszony. Csak a szép piros arcza mutatta Pesten, hogy talán még sem ebből a sokat vádolt levegőből való.

Gálé Balázs természetesen fölkereste a képviselőjét. Az előtt neki megvoltak az érdemei. Az első estén együtt vacsoráltak a »Vadászkürt«-ben. Egy délelőttet pedig a képviselőház karzatán töltöttek el, a kopasz fejek fölött. Gálé Katát ugyancsak szemüvegezték onnan alulról.

A képviselő ur egy pár képviselő társát föl is hozta a karzatra, s az egyikről, ki nagyon nyalka és parfümös volt, de már nem fiatal, oda sugta Balázsnak:

- Evvel beszélj Domokos dolgáról.

De az mindig csak Katával beszélt, egész addig, mig az elnök a zöld sátorban el kezdett csilingelni a villamos csengetyüvel s az üres ház megtelt. Valami szavazás volt, s erre a párfümös honatya is bucsuzott.

Gálé Balázs hirtelenében átnyujtotta a katonai behivót.

- Nem lehetne ezt elintézni?

- Dehogy nem! Ha megtudnám, hogy hol vacsorál Gálé ur, magam elvinném oda elintézetten.

Ugy is történt. Domokosnak nem kellett berukkolni.

Kata akkor őszkor férjhez ment.

Tavasz derekán a finánczokkal gyült meg a baja Gálé Balázsnak, holmi kis-üstökben főzhető pálinka miatt. A zöld nyakuak ugy találták, hogy kis üstökben sokkal kevesebb pálinkát lehet főzni, mint a mennyit találtak, és érzékeny pénzbirságot róttak Gálé Balázsra, a ki pénzbirság nélkül is érzékeny ember.

Mindjárt irt a képviselőjének, mert a pálinka is hozzá tartozik a mandátumhoz, kivált mióta a fillokszera országosan pusztit. A képviselő visszairt, hogy legjobb lesz, ha maga is fölfárad személyesen.

Akkor Gálé Balázs az első estét nem töltötte ugyan a képviselőjével a »Vadász kürtben,« hanem az első délelőtt elment a képviselőházba, s a képviselője végig vitte a dohányfüstös folyosón is.

A kivasalt nyalka és parfümös honatya nagy barátsággal ment elébe.

- Isten hozta Gálé ur. Hol a leánya?

- Nem a leányommal jöttem, instálom, hanem mindenféle bajjal. A finánczok környékeznek méltóságos uram...

- Oh ez a pénzügyminisztériumhoz tartozik.

A pompás nyakkendős, pompás kabátos honatya hamar hátat forditott. A karzaton is egyes egyedül ült Gálé Balázs az egész unalmas ülés alatt. Még a képviselőjét sem látta oda lent. Csak délben hallotta meg tőle, hogy ma senki és semmi sem volt a házban. Azért ő sem végzett senkivel semmit.

- A lányodat mégis csak felhozhattad volna Balázs.

- Nem lehet. Gólyát látott. Magamnak is elég vagyok e nagy bajommal.

A következő napon a képviselő egy tapodtat sem mehetett jó barátjával sehova, mert megrándult a lába a bokában. Gálé Balázs egyedül barangolt a vámpalotától Budavárig; de ezen a hosszu uton sem tisztult a feje fölött a birság nehéz felhője.

Akkor támadt egy jó gondolata, a mire hogy mi vezette, az az ő örökös titka.

Talán akkor jött rá, mikor régi barátját, Bereczki Somát meglátogatta, a ki a minisztériumhoz jutott be korengedélylyel. Volt ennek egy lánya, telve panaszszal, hogy a papa sehova se ér rá magával vinni.

- No Ágnes hugom, gyere hát velem, a mig itt leszek. Majd elviszlek én mindenfelé. A holnapi ülésre is itt a jegy a zsebemben. Azt mondják, érdekes lesz.

Ágnessel együtt Gálé Balázs másnap megint ott ült a képviselőház karzatán, s kutatta a képviselőjét, de az nem mutatta magát. Hanem az elegáns nyakkendős és párfümös egyszerre csak ott termett mellettük, és hajlongott. Gálé Balázs aztán nagy figyelemmel hallgatta a beszédeket, de oda sem figyelt, hogy az elegáns ur mit beszél Ágnessel. Csak hosszu idő mulva szólt oda:

- Bizony megnyuznak bennünket a finánczok a bérczes hazában.

- Valami baja van Gálé ur? Talán még megmenthetnők, hogy meg ne nyuzzák.

Az elegáns ur két illatos látogató-jegyre ráirt valamit. Az egyikkel menjen el ide, a másikkal menjen el oda.

El is ment, de Ágnest is magával vitte. A látogatójegyekre hamar elfogadták.

- Mondd Ágnes, hogy az a 300 frt a te anyai örökségedből kerülne.

Az anyai örökséget megkimélték és Gálé Balázs jókedvüen utazott haza.

Mikor aztán meghalt a közjegyző otthon, Gálé Mátyás azt gondolta, hogy az ő öccsének épen jó volna a közjegyzőség. Majd utána néz Pesten, de ám nem egyedül.

Előbb azonban elment Doroghi Áronhoz, a komájához.

- Add ide a lányodat, Birit. Elviszem magammal Pestre. Nem szeretek egyedül utazni. Katát nem engedi az apróság. Biri a legkedvesebb keresztlányom, régen akarok már neki meglepetést szerezni.

Biri nagyon örült, hogy fölmehet Pestre.

Gálé Balázs föl sem kereste a képviselőjét, hanem ott sétált Birivel a korzón, az Andrássy-uton. Ott meg is találta az elegáns és nyájas honatyát.

- A leányom.

- Milyen szép leányai vannak, Gálé ur.

- Sok gondot is adnak a familiában.

A honatya oly szives volt, hogy egész este velök maradt.

- Oh most legalább is egy hetet itt töltünk - mondta az éjjeli bucsuzáskor Gálé, ki a pezsgő mellett elbeszélte legujabb bajait.

Egy hétbe bele is került, mig végig jártak mindent. Biri már alig birta a lábait és megörült, mikor végre haza indultak. Gálé Balázs is meg volt nyugtatva.

Mikor az öcscsét csakugyan kinevezték, Biri kisasszony egy pár szép fülbevalót kapott ajándékba.

A kolozsvári vasuti igazgatóságnál is akadt baja Gálé Balázsnak. De oda Birit már nem vihette el, mert a lányok mulandók; ha szépek, hamar asszonynyá lesznek. Volt egy szegény, elzüllött rokona. A lányról sok mindent beszéltek, de szép volt. Gálé Balázs ezzel szokott utazni most már. Körülbelől tudta, hogy Magdolna nem megy egyhamar férjhez.

Gyakran följárt Pestre, kivált mióta a képviselője betegeskedett. Hol stipendiumot kellett megszereznie, hol a Ludoviczeumi alapitványi helyre bejuttatni valakit. Mert az atyafiság nagy volt.

- Magdolna pompásan beválik az én lányomnak, - gondolta gyakran a furfangos ember. - Nem süti le a szemét minduntalan. Megérdemli, a mit ráköltök.

Gálé Balázsnak otthon nőttön-nőtt a tekintélye. Sokat tudott keresztül vinni a felsőségeknél. Látszik, hogy jó összeköttetései vannak. Az aszályos esztendő után még az adót is elengedték felére, a mi már nagy dolog; állami iskolát kaptak. Most jött aztán a vasuti dolog. De erre már deputáczióval kérték föl Gálé Balázst, hogy csak még egyszer emelje föl a hathatós szavát. A képviselőre ugy sem lehet számitani, mert a köszvény zsugorgatja.

Két szép leánynyal járt akkor Gálé Balázs a fővárosban.

- Van-e még több leánya is Gálé ur?

- Az apámnak tizenkét felé kellett kenyeret osztogatni. Én sem esem kétségbe.

Ugy hivták Gálé Balázst, hogy a szép leányok apja. Sok méltóságos és exczellencziás ur jó ismerős volt vele.

Következett egyszer a legnagyobb dolog. Gálé Balázs képviselőnek akarta megválasztatni magát. A mostani képviselő jó ember, derék ember, de beteges. A két leánya is sokat tudott beszélni róla, hogy a kerületben nem népszerü. Nagyon nehezen lehetne megválasztani. De a képviselő régi ember volt, a kit nem akartak elejteni. A pártnak tetszett, az pedig nagy szó. Más kerületben nehéz volna az öregnek már ujra kezdeni.

- Na Terka és Lujza, most szépen menjetek haza. Már eleget láttátok Pestet. Én sem tudom mikor megyek föl ismét, - igy szólt a fogadott lányaihoz.

Gálé Balázs azonban diplomata volt. Nyelve eltitkolta az igazságot. Még csak most kellett igazán Pesten lennie.

Ekkor hozta föl a legfiatalabb és legkedvesebb lányát. Olyan volt a haja, mint az arany, olyan fekete a szeme, mint a szén, s olyan az arcza, mint az alma.

A mikor a képviselőház karzatán megjelent vele, az ismerősei mind egymást figyelmeztették:

- Gálé Balázs még nem fogyott ki a leányaiból.

Ezt a leányt Herminának hivták. Bécsben nevekedett, s tudott énekelni is, legfőképen pedig mosolyogni. Mindenki elismerte, hogy ez a legszebb Gálé lány. Mikor a margitszigeti majálison tánczolt, körülrajongták. Mikor Tarjáni miniszteri tanácsos ebédje után énekelt, mindenki azt mondta, kár hogy nem müvésznő, hisz annak született.

- Oh, Hermina a legkedvesebb lány a világon, - mondta elérzékenyülten Gálé Balázs, a ki különben nagy tüzzel kártyázott. - Itt is volna neki helye a nagyvárosban. A mi bérczeink közt ugyan mi lesz belőle? Tekintetes asszony. Szegény leány. De én nem jöhetek föl lakni, az én gyökereim a Királyhágón tul vannak. Jönnék ugyan, de ha nem lehet. Bizonyosan tudom, hogy a kerület is küldene nagy szeretettel. És még sem lehet. Én pedig meghajlom a párt parancsa előtt. Hermina is férjhez megy valami góbéhoz.

Nagyon el volt keseredve. Annál jobban érezte magát Hermina.

Gálé Balázs szőke leánya egy pár nap alatt ismerős lett a főváros egész elegáns világa előtt, mert mindenütt látni lehetett. Sok meghivást is kapott Gálé Balázs és lánya. A párt-klubban is szivesen látott vendég volt az öreg. Ismerte már ott mindenki és ő szintén mindenkit.

Este mindig nagy társaságokban vacsorált és pezsgőzött. Ott volt vele Hermina. Nem bánta, ha jó kedve támadt is.

- Szegény Hermina, talán most mulat Pesten utoljára. Azért engedek neki egy kis szabadságot. Meg talán én is vajmi ritkán kerülök már fel. Bucsuzzunk uraim, bucsuzzunk barátaim.

Még néha el is szenderedett Gálé Balázs, s csak reggel csodálkozott, hogy a szállásán van.

Bruder lett egy csomó urral. Volt köztük exczellencziás is.

- No öregem, a kerületben csakugyan nagyon melletted vannak. Olyan hű kerületnek még sem lehet valakit a nyakára erőszakolni. Bizhatsz öregem.

Jól is fordult minden.

A választások idejére Gálé Balázs leutazott haza, de itt hagyta Herminát a fővárosban Tarjáni miniszteri tanácsoséknál, hadd élvezze még a fővárost, mert ugy is bizonytalan minden. A kerületben ugyanis nagyon kavarodtak a dolgok. Gálénak kemény ellenfele támadt, s a mi fő, amaz pénzzel is győzte.

Gálétól egymásután érkeztek a táviratok: »Meg kell menteni a bérczes haza határszélén a lobogónkat.« Hermina nem egyszer futott ilyen táviratokkal a végrehajtó bizottsághoz.

Az ilyen megmentésekre ötpecsétes leveleket és postautalványokat szoktak alkalmazni.

A lobogót csakugyan sikerült is megmenteni. Gálé Balázst megválasztották.

Még otthon élvezte diadalát, mikor táviratot kapott Pestről. Tarjáninné küldte neki s ez volt benne:

»Hermina két nap óta eltünt. Meg vagyunk rémülve.«

- Bizonyosan megszöktette valaki, - szólt egykedvüen Gálé Balázs és pipára gyujtott a távirattal.

A sárosi gázló.

A vizeki töltésen leszegett fővel haladt tovább Göre Miska, a tanyaházak felé. Tarkójára tolta vissza a kalapját, nehogy a karimája eltakarja az eget, melylyel épen pörbe szállt.

- Hej, te magasságbeli, minek fogadtad el az esküjét, mikor tudtad, hogy nem tartja meg. Tudom, érzem, hogy megszegte álnokul. Ne büntess meg, ha számon veszem a neked és nekem tett esküjét.

Megállt a töltésen. Mintha maga sem tudná, hogy előbbre menjen-e? Hátrafordult a falu felé, rátámasztva a két kezefejét az elébe szurt fütykösre, de a fejének nem volt támasztója, csak sulya és lelógott. Ugy nézett vissza Vizekre, hogy nagy megerőltetéssel birta csak ráemelni szemét a zöld fák bodrai közül kidomborodó bogárhátu barna házfedelekre. A meszelt falakat tündöklővé tette a nap fénye. A tömzsi kéményekből sebesen sodródott föl a barátságos és hivogató füst, messzire hirdetve a tüzhelyt. A jegenyefákkal versengve meredt föl a körte-formáju vörös torony és a gőzmalom hosszú kéménye, nehéz, fekete füstbokrétájával.

Göre Miska rásóhajtott a falura, szinte hogy dagadt tőle a melle.

- Mondják is, tudom is, megvette valaki a szivedet, Magdus. Jaj nekem, de jaj annak is, a ki megrontott minket.

Megint csak tovább haladt a töltésen, lassan, elgondolkozva, mintha nem is volna czélja a járásának.

Alig egy hajitásnyira téglavető czigányok dolgoztak. A purdék elébe futottak kunyorálni.

- Ismeritek Bokor Pistát? - kérdezte Göre Miska. - Járt ma erre?

Mit tudták azok, hogy kit hínak Bokor Pistának. Csak azt ismerik, aki krajczárt ad nekik, az pedig mind »szípsíges ur«, vagy nagyságos ur.

Arrább meg vizeki gyerekek szedtek sóskát. Azok bizonyosan ismerik.

- Nem láttátok erre Bokor Pistát, onnan Sárosról?

- Már délben járt itt. Arra ment a faluba.

Négyen-öten is mondták ezt.

- Akkor hát erre kell neki visszatérni hazafelé, Sárosnak.

Ugy tett, mintha nézdelne. Rátámaszkodott a botjára, beszélgetett a gyermekekkel; de csak megint ment tovább a töltés aljában.

Délutáni idő volt s melegen tűzött le a nap.

Köröskörül csendes minden. Igazi magány ez a nagy sikság, melyre az ég teljes kupolája borul rá, mintha mindent egybefoglalna, a mit csak beér kékes peremével, tündöklő boltozatával és felhőivel. De egészen más magány, mint az erdőké, ahol elbujik, elrejtőzik az ember. Itt elvész, megsemmisül, mint a madár a légben, a hangya és a tücsök a földön. Kikerülheti, a kit akar, van rá elég távolság. Ebben a magányban mindig egyedül érzi magát az ember és azt hiszi, ő az ur.

- Találkoznom kell veled, Bokor Pista.

A zsombékos, vizes környékből gólyák szálltak hazafelé, a fészkükbe. Göre Miska busan, irigységgel nézte.

- Boldog oktalan párák! Van fészketek. Nekem nincs már!

Megtelt a szeme könynyel, mert égette szeme világát a vadvizekről visszatüző fényesség, a mint a napsugarak sziporkáztak mindenfelé.

A Tisza tavaszi kiöntése sok vizet lopott el ide, mert a mióta a rakonczátlan folyót szabályozták, alattomosan kerülget mérföldekre. Az esős tavasz is fölfakasztotta a zsombékokat. Tündöklik köröskörül minden, a viczinális vasut töltése is meghorpadt, annyi viz áztatta. A vadrucza, szárcsa visszatért. Kasban, kosárban hozzák a csíkot, és esténkint békáktól zeng az egész tájék.

Hanem most ragyog, mintha óriás pléhdarabok volnának szétteritve. A délibáb habos pántlikája mintha csak folytatná a vizet a széleken, ugy beleillik ebbe a tájba, mely valóságos tenger.

Szigetre jutott a »Bogaras-csárda«. Még a környékére sem lehet eljutni. Teknőn, kapun járnak a vizen a nádashoz, egész nap puffog a puska a szárnyasokra. A gyalogutak, a dohánycsempészek ösvényei, belevesznek a vizbe.

Göre Miska elnézi ezt a tájat a töltésről, de mindig visszafordúl a tekintete Vizek felé, pedig ugyan mi látni való van ezen a sikságon egy kis falun, mely szintén csak meglapul, mintha oda volna tapasztva a földre, s csak az égalján támaszt egy kis csorbát. Torony, sudar, kicsinyes kérkedés itt. A zugási nagy topolyfa olyan, mint valami gomba. Csak a hol rétet égetnek, annak a füstje emelkedik fel magasra, mint valami roppant orsó.

Göre Miskára egy szekeres ráköszönti a jónapot és szitkozódik utána.

- Fölvet bennünket a viz. Már a sárosi gázlónál sem lehet átjutni. A Tisza a zöld árt hozza, abból is kapunk. Vissza kellett fordulnom a gázlótól, elvesztettem az egész napot.

Mit törődik azzal Göre Miska. Egyre nyughatatlanabbúl tekint vissza Vizek felé, végig a töltéses uton.

Egyszerre felszisszen, hozzákap a melléhez, mintha tapló égne a zsebében. Valaki közeledik a falu felől. Még jó távol van, de megismeri.

- Ott voltál megint Bokor Pista. Most már leszámolunk.

Megáll, hogy bevárja. De az a másik nemsokára letér a töltésről s oldalvást veszi az utját Sáros felé. Göre Miska is letér a töltésről, hogy elébe kerüljön.

Gidres-gödrös föld ez, egy-egy nagy veremmel, a mit a vályogvető czigányok vájtak. Csenevész giz-gaz, bogáncs, kutyatej, üröm, papsajt, apró pipacs nőtt imitt-amott, de oly szétszórva, mintha szégyenlenék egymástól nyomoruságos szegénységüket. Göre Miska lába azonban sokszor megbotlik ezekben, mert nem keres ösvényt, csak megy egyenesen annak a másiknak. Emez is siet ám.

Bejutnak a vadvizek közé. Ezek ott terülnek el a mélyedésekben, mint apró tengerszemek és hosszu, keskeny halas tavak. Az a másik ember mindig jobbra tart és egy dombhátnak veszi az utját. Mielőtt szóval utolérte volna Miska, már egy vizöntés választja el tőle, mély és széles, mint egy folyó. Bokor Pista jól tudta, hogy miért tért le amaz a töltéstől.

De Göre Miska megy tovább és utána kiált:

- Állj meg Bokor Pista!

Meg is áll Bokor Pista a viz tulsó szélén.

- Te vagy az, Miska? Mit akarsz velem?

- Gazember vagy Bokor Pista! Nálam jártál, megloptál, megrontottál. Az egész falu beszél róla.

- Elhiszed te azt, Göre Miska?

A szalmakalapján vigan lengeti a szél a kék pántlikát, egy csomó sárga viola is mellé van tüzve.

- Ismerem ezt a pántlikát, a viola is az én kertemből való. Számolj velem Bokor Pista.

- Hosszat álmodtál czimborám, aludj rá még egyet.

Erre tovább indult.

- Az életedet akarom, Bokor Pista, az életedet! - harsogott Göre Miska.

Bokor Pista visszafordult erre a hangra, mely átjárta a levegőt, mint az eb üvöltése.

- Különb legény vagyok mint te! - kiáltott vissza, fölemelve mind a két karját, melyről visszahullt a bő ingujj és látni lehetett a két izmos kart. Hatalmas legény volt, másfélszer akkora, mint Göre Miska.

- Te akarnál nekem ártani? - kérdezte gúnyosan a vizen tulról.

- Meg akarlak ölni, Bokor Pista, most vagy máskor. De a halálok halálát szántam neked, - kiáltott át Göre, felemelve a botját és megrázva.

- No majd elvárom, Göre Miska! Vagy jőjj át a vizen, tudom, nem éred el a partot.

Göre Miska is tudta azt, hogy ha átgázolna a vizen, ott a tulsó szélen, mielőtt még kilépett volna belőle, a halálos ellensége hatalmában volna. Nem volt egyéb fegyvere a botjánál.

Bokor Pista kaczagott egyet és folytatta tovább az utját a sár ősi gázló felé. Hallotta mögötte megint azt a vad üvöltést.

A földhát után sovány, szikes föld következett, az is egészen szárazon állt. A vadvizek azonban ott csillogtak Bokor Pista előtt mindenfelé, mintha halpikkelyeket hintettek volna el. Emelkedés, domb azonban mindenütt akad, azokon jött délelőtt is Sárosról; tudja jól az utat a gázló felé. Ott a Morgó-éren hid visz keresztül.

Tanya vagy ház nincs itt. A vadvizek sokszor három-négy esztendeig sem apadnak ki, kivált a mióta az egyik oldalon egy vasuti töltés is zárja; a lecsapolásra alakult társaság pedig nem bir túladni a részvényeken. Legalább igy kizöldül a legelő és nád.

Negyedóra mulva Bokor Pista körülnézett, mert azt vette észre, hogy olyan helyeket is viz borit, ahol délelőtt még szárazon járt. A mint széttekintett, meglátta, hogy Göre Miska követi, de jó távolra választották szét őket a vizek és pocséták. Hanem az elkeseredett ember most már nekigázolt a viznek s ugy törtetett előre vizen és szárazon.

A nap lenyugvón állt, és hosszu árnyékot vont. Göre Miska árnyéka az egyik földhátról átért a másikra. Olyan volt, mint egy szörnyü óriás, de elterülve a földön.

Átgázolt a »Bogaras-csárdá«-hoz és Bokor Pista látta, hogy a szigetté vált dombon legelésző lóra veti magát, aztán neki megint a kátyuknak, a kiöntéseknek. A ki pedig lovon ül, az mindig erősebb a gyalognál. Ez most már kemény hajsza.

- Ej, ha legalább botom volna! - gondolta Bokor Pista és vizsgálta a szárazat.

A Morgó-ér mentét mutatták az apró füzek, meg a láncsás és bokrétás nádas. De a gázlóhoz vivő ut el volt öntve és Göre Miska épen arra tartott. Bokor Pista nyugtalankodni kezdett.

Szép biboros szint ontott a lemenő nap. A barna dombok és halmok közt mintha nem is viz, hanem izzó tüz rezegne.

- Gyere hát utánam a zsombék közé! - mondta magában Bokor Pista. - Gyere oda a lovaddal, jőjj utánam a nádasba!

Gyorsan haladt előre, jobbra fordulva, a hol az ér zsombékot és ingoványt táplál. Vizi madarak keringtek a levegőben, messziről hallatszott a nádiveréb berregése, a csiripelés, a hápogás, kuruttyolás, a szüntelen való hangkeverék, mely mégis össze bir olvadni valami csodálatos, vad kórussá.

Lábai alatt egyszerre dagadozóvá lett a föld és sziszegni kezdett minden lépésre, háta mögött pedig már egész érthetően hallotta Göre Miska szitkait és fenyegetőzését. Itt van egész közelében. Bokor Pista megrázkódott. Mindjárt szemközt állnak leszámolni.

Most már olyan szép sima zöld rét terül el előtte, mintha selyemmel volna letakarva. Hanem a föld mind jobban puffadozik lábai alatt, és nagyokat fuj, mint a fuvó. Itt már csülökig besülyed a ló lába. Vajjon mi történt a Göre Miska lovával? Hátra néz. Göre Miska azonban már leszállt a lóról; nem kell tovább gázolni, hogy utolérhesse. Csupa viz és iszap az ember, olyan, mint egy kisértet, hanem az arcza fehér, azzal is jobban hasonlit a kisértethez; és a mint a nap tüzében megcsillog a vizes ruhája, vörösen, szikrázón - igazi pokolbeli ördög. A hosszu, fekete árnyéka meg itt himbálózik egészen Bokor Pista előtt.

Ennek pedig a lelke ég belől.

Neki megy annak a szép selymes zöldnek, mely rögtön felhasad, a hol lába érintette s bele sülyed térdig. Ez a békalencsés viz máskor nem szokott itt ilyen mély lenni.

Göre Miska magasra föltartott botjával rohan előre.

- Se viz, se tüz, se pokol föl nem tart engem.

De a mint oda ér a süppedékes földön a mocsár széléhez, mégis megállitja valami.

A szép zöld takaró libeg, mozog, körbe gyürüzik s a feslések közt vörös tündöklés támad. A lenyugvó nap tüze ég azokban is. Alig négy ölnyire ott bent emberi fő emelkedik ki, szemközt épen a nappal. Egyszer az egyik kar nyul fel, aztán a másik, két izmos, hatalmas kar, de tehetetlen. Aztán egy pillanatra eltünik minden s a helyén meghasad a zöld takaró, mint egy nagy csillag, még ragyog is vörösen. Megint felbukik a fő, elboritva békalencsével, maszatos indákkal. Hörög és ordit, de nincs semmi emberi sem az arczán, sem a hangjában. A két szeme épen ugy tündököl, mint a mocsár megtépett felülete. Rémesen kimereszti s tüzel a két vörös karika, villogva, szikrázva, de ennek mégis egy ember rémületes tekintete van és benne a szörnyű iszonyodás, a borzalom, az esdeklés. Száját kitátja, a zöld maszat azonban belecsapódik, mondani nem bir semmit, kiáltani sem, csak hörög, ordít és sohajt hosszan, rettenetesen.

Még egyszer-kétszer csapkod a karjával, s akkor, mintha olvadt tüz támadna reá, szikrák és lángnyelvek veszik körül. De vergődik egyre, kiemelkedni azonban nem képes, kitátott szája sivit és bőg. Még egy nagyot csattan a viz, nehány hab ugrik fel magasra, sziporkázik a viz és nagy, vastag, lapos gyürük fodrozódnak körbe, megringatják a mocsár egész felületét, ugy játszanak a zöld selyem takaróval és a nap utolsó sugaraival.

Göre Miska ott áll az ingovány szélén, két kézre szoritva botját és oda bámulva, ahol most buborékok emelkednek fel. Azok is olyan vörösek, mintha a pokol tüzéből fúnák föl.

De aztán elcsendesül minden azon a helyen. A zöld takarón maradt ott egy nagy szakadás.

A Bokor Pista fejéről leesett a pántlikás és bokrétás kalap; ott van a viz szélén.

Göre Miska felragadja, oda vágja abba a szakadásba, mely Bokor Pista sirja fölött támadt. Hantot szokás vetni a sirba.

A kalap a kék pántlikával és sárga violával ott lebeg a mocsárban.

A második kötet.

A nagyságos asszony rendkivüli izgatottsággal olvasott egy sötétzöld vászonkötésü disztelen könyvből, melyre könnyen rá lehetett ismerni, hogy kölcsönkönyvtárból való. A lámpa piros selyem ernyőjét levette, mert nagyon bántotta, hogy ilyen vörös világosságban látszik a szoba, akárcsak egy szinpad, mielőtt kisértet lépne föl. Az óra azonban még nem mutatott tizenkettőt.

A nagyságos asszony becsöngette a cselédet és a nagyságos ur után kérdezősködött, hogy nem jött-e még haza. De nem jött meg. Lapozgatta tehát tovább a könyvet, miközben holmi pasztillákkal igyekezett csillapitani izgatottságát.

- Oh boldogtalan lady Watkins, oh szerencsétlen asszony, oh te ártatlan bünös! - sohajtott a nagyságos asszony mély érzéssel. - Jóságos istenkém! ha én is lady Watkins sorsára jutnék. Ha egy nyomorult Sevab, egy megszökött gályarab, azt mondaná nekem: Morvai Nina, 10,000 font sterlinget adsz, különben...

Összerázkódott, megint férje után tudakozódott, és meghagyta a cselédnek, hogy a mint a nagyságos ur megérkezik, rögtön küldje be hozzá.

- Be kell vallanom mindent férjemnek! - sóhajtott nagy elhatározással az asszony, s aztán nézte tovább a könyv kinyitott lapját, a nélkül, hogy olvasott volna.

Férje, Morvai Pál, csak éjfél után jött haza, egy orfeumi kuplét duruzsolva a lépcsőn, melyet a házmesterné lámpája világitott meg előtte oly alázatosan, a minő alázatossággal csak egy háziurnak képesek világitni a házmesterné kezében levő lámpák. De abba hagyta a dudolást rögtön, a mint a cseléd értesitette, hogy a nagyságos asszony nyughatatlanul várja. Hiába nézte óráját, az idő épen nem volt biztató.

A nagyságos asszony azonban minden szemrehányás nélkül fogadta; s ezért Morvai Pál meg is ölelte s kijelentette, hogy parancsolatját várja. Az asszony egészen feléje forditotta kerek, husos orczáját, de a szemével bizonytalan irányba nézegetett s mikor megszólalt, hangja reszketett, de komoly és ünnepélyes volt.

- Nem olvastad Pál valamikor ezt a könyvet? A czime »Sötét titok«. Két kötet. (Gyürüktől ragyogó ujjai ott jártak a czimlapon.)

- Mit gondolsz Nina, hogy egy épitkezési vállalkozó Budapesten és ilyen épitkezési időben még regényt olvasson! - kiáltott indignálódva Morvai Pál.

- Te is voltál fiatal valamikor - folytatta a nagyságos asszony hátra dőlve a karos székben. - Én leánykoromban olvastam, de csak az első kötetet. Füzetenkint hordozták a házhoz és én mohón kaptam rajta. Akkor a Svábhegyen nyaraltunk.

A nagyságos asszony ismét sóhajtott és szünetet tartott.

- Pál, vallomással tartozom neked.

- Mit fogok hallani! - dörmögte Morvai drámai hangon, mert ha nem is olvasott regényeket, a szinházba sokszor jártak.

- Pál, mielőtt téged szerettelek volna, az én szivem már megnyilt, - szólalt meg ismét az asszony nyujtott és suttogó hangon. - A győztes azonban te lettél. Ne szólj közbe Pál. Ugyis el akarok mondani mindent.

- Oh Nina!

- De ha mondom, ne szólj közbe! Valaki (ő volt, majd megmondom nevét) levelet irt nekem. Én csupa ártatlanság voltam és nem tudtam neki mit válaszolni. De a »Sötét titok«-ban ott volt lady Watkins válasza Fülöphöz. Lady Watkins is leány korában irta azt Fülöpnek. Lemásoltam a levelet válaszképen és elküldtem. Mily ostoba voltam, istenkém! csak most látom be. Persze, te nem tudod, hogy mi volt a levélben. (Fölveszi a könyvet és olvassa.) »A park ajtaja az éjjel nyitva lesz, ott várom a tó mellett.« Nem ezt irtam szó szerint, mert a »park« helyett »kertet«, a »tó« helyett »lugost« tettem.

- És csakugyan igy történt? - kérdezte mohón Morvai.

- Mondom, hogy ne szólj közbe Pál! - kiáltott erélyesen a nagyságos asszony. - Nemsokára megismertelek téged. Pál. Aztán mult az idő, mindent elfelejtettem, mignem ma reggel az ujságból ezt olvasom. Olvasd el magad is.

Morvai Pál átvette az ujságot, s a megmutatott helyen ezt olvasta: »Marosi Béla nyugalmazott pénzügyi titkár meghalt 47 éves korában.«

- Marosi Bélának irtam a levelet, - vette át ismét a szót a nagyságos asszony megilletődéssel. - Visszagondoltam a multra. És eszembe jutott a »Sötét titok« regény, melyből a levelet lemásoltam. Kiváncsivá lettem, hogy mi lett lady Watkins levelének a következménye. A regényt Marcsa azonnal elhozta a kölcsönkönyvtárból. Borzasztó, borzasztó! A becsületes Fülöptől egy gonosztevő kezébe jutott a levél, a ki lady Watkinstől 10,000 font sterlinget akar kicsikarni vele, különben nyilvánosságra hozza. Oh a nyomorult Sevab! Tudod-e Pál, hogy mennyi 10,000 font sterling?

- Meghiszem azt, hogy tudom, lelkecském. De az egész történet nekem nem tetszik.

- Egyszer találkoztam Marosi Bélával és kértem, hogy adja vissza levelemet. Azt mondta, hogy mindörökké szive fölött fogja viselni. De most már vége a mindörökkének. Meghalt! Hátha ez a levél egy elvetemült Sevab kezébe kerül.

- Gondolod, - mondá sziszegve Pál, - hogy 10.000 font sterlinget fog kérni a te irkafirkádért?

- Hogyan Pál? Te még 10,000 fontra sem becsülöd a feleséged hirnevét! Oh istenkém, minő ember! - csattant föl a nagysága és összecsapta a kezét. - Tudja meg, uram, hogyha a gaz Sevab, a gályarab előmbe áll Fülöp levelével, én lady Watkins, azonnal oda vetem elé a 10,000 font sterlinget.

- Szép. Legalább is 120,000 forint.

- De az én becsületem!

- Ki nem állhatom a regényességet.

- Morvai Pál, önnek kötelessége holnap reggel megjelenni a halottas háznál és tudakozódni lady Watkins levele után. Bizonyosan a szive fölött találták. A család most nagyon meg van hatva s ön könnyen megszerezheti.

- De ha már nem viselte a szive fölött?

- Valamelyik fiókban lesz jól elzárva.

- De hátha nem engedik meg a kutatást?

- Megvesszük a butorokat. Én semmi áldozattól nem riadok vissza.

- Nem rossz! Igazán nem rossz. Olyan hangon beszélsz Nina, mintha meg sem sebezted volna szivemet.

- Rosszul illik hozzád a regényeskedés, Pál.

- De szindarabokból is tudhatnád Nina, hogy milyen bolondság bizonyos leveleket kutatni és nyomozni. Mindenki felsül vele, s az emberek nevetnek. Végre megtalálják valamelyik zsebben, vagy a kalaptartóban. Aztán nem mondtad meg, hogy nyitva volt-e csakugyan a kert ajtaja?

- Nem szenvedhetem a kiváncsi embereket.

- De az én szivem, sajog, arra valami csillapitó tapasz kell.

- És az én szivem, te kegyetlen Pál, az én becsületem? Meggondolhatnád, hogy a szökevény gályarab 10,000 font sterlingre verte föl lady Watkins levelét?

- Az bizony szörnyü sok pénz!

Morvai Pál másnap reggel csakugyan elindult és fölkereste a halottas házat. Egy óra mulva már visszajött. Felesége elébe rohant.

- A levél nincs. Marosi Béla semmit sem hordott a szive fölött. Különben is szélütött béna volt már évek óta, hát nem szorongathatta a te leveledet. Milyen mesét kellett kigondolnom régi barátságról, fiatalkori villongásról, hogy a bánatos család bizalmát megnyerjem.

- Bizonyára nagyon ügyetlen mesét! - vágott közbe szenvedélyes kétségbeeséssel az asszony. - Marosi Béla bizonyosan egész haláláig keblén viselte a levelet. Talán már gonosz kezekbe akadt! Oh nincs nyugtom, nincs!

Az asszony elkezdett keservesen sirni, azután meg jajgatni.

- Mért nem olvastam én előbb a »Sötét titok« második kötetét! Menj vissza Pál, vásárold meg a butorokat, minden butort.

De a butorvásárlásról csak a temetés után lehetett beszélni. Morvai Pál azzal állt elő, hogy ha ugyis kiköltöznek a lakásból, valószinüleg eladják a butort. Neki épen szüksége volna minden darabra.

Igen, a család rögtön elköltözik a városból is. Eladnak hát mindent.

- Ezer forintot kellett fizetnem a lomért! - kiáltott Morvai, mikor elbeszélte az alkut. - Felét sem éri meg.

- De én már egy kicsit nyugodt vagyok! sóhajtott az asszony.

Marosi hátrahagyott családja két nap mulva már elszéledt. Mivel a lakásból még ugy sem kellett volna kiköltözködniök, ott hagytak mindent.

A nagyságos asszony aztán hozzálátott a kutatáshoz. Az ő levelének meg kell lenni. Felnyitogatott mindent, szétbontott tükröt, képet. Három napig tartott a kutatás, mert mikor befejezte, ujra kezdte. Ekkor is csak ugy maradt abba, hogy belebetegedett. Láza volt és lady Watkinssal meg a gályarabbal foglalkozott. De az ilyen láz elmulik, azonban a kétségbeesés és lelkiismeret élve marad.

A boldogtalan asszony megint csak kutatja multját a butorokban. Nem akarta hinni, hogy nincs semmi.

Morvai Pál végre meg akarta nyugtatni és ő is elolvasta a »Sötét titok« regényt.

- Nina, megbocsátok neked. Ezt azért jelentem ki ünnepélyesen, mert Sevab gályarab a levéllel ugy akart pénzt csikarni, hogy különben megmutatja a férjnek. Mihelyt tehát valaki előmutatja neked azt a levelet, csak igazitsd hozzám és én megrázom a fülét a semmirekellőnek.

- Mai világban az olyan leveleket kinyomtatják és ugy tesznek vele tönkre! - szólt kétségbeesve az asszony. - De én már nyomon vagyok. Marosinak volt kertje és nyári lakása a városon kivül. Bizonyosan ott van elrejtve a levél.

- Talán azt is megvegyük! - csipősködött Marosi.

Az asszony hallgatott. Öt nap mulva azonban azt mondta a férjének.

- Megvettem Marosiék kertjét, házát és földjét.

- Teringettét! Minek a földet is?

- Ugy sem akarták eladni, s mikor látták, hogy minden áron meg akarom venni, azt mondták, hogy csak a kert alján levő földekkel adják el. Tizezer forintban megkötöttem az alkut.

Morvai Pál káromkodott, mert mihelyt pénzről volt szó, nem ismert tréfát.

- Asszony, nagyon a szivembe mártogatod a tőrt. Hol fekszik ez a mi uj birtokunk?

- Jó messzire, a Rákoson.

- Csupa homok!

- A pénzemen azt vehetek, a mi tetszik. Megveszem a nyugalmamat és jó hirnevemet is.

- De én hol találok tapaszt a szivemre? - sóhajtozott Morvai.

A rákosi falusi lakban is összevissza kutatott mindent az asszony. Már négy nap óta be sem jött onnan. Sok irkafirkára akadt, azokat mind végig nézte. Morvai is kiment hozzá, hogy megnézze: mit lehetne csinálni azzal a pusztasággal, mely a kis kertet körülvette.

- Pál, Pál! Megvan! - kiáltott egyszerre az asszony lázas sikoltással és egy kis négyszögletü papirt mutatott. - Ez az én levelem. Igen, az én levelem, de én nem ezt kerestem. »Tisztelt Marosi ur! Nagyon köszönöm a bokrétát, melyet születésnapomra küldött.« Oh istenem, tévedtem Pál, tévedtem. De most már mindenre emlékszem. A hadnagynak küldtem lady Watkins levelét...

- Nina! Nina! Meg akarsz ölni. Még egy hadnagynál is van leveled. Összezuztál, megsemmisitettél. Most természetesen a hadnagyot is föl kell kutatni, ha generális is, és megvásárolni a birtokát. Megmondod-e most már, hogy a lugasban voltál-e akkor?

De az asszony néma maradt mind e kérdésekre, csak a levelet nézte. Aztán diadalmasan fölkiáltott:

- Ugy-e hogy megőrizte Marosi Béla az én levelemet?

Hanem Morvai Pál nagyon megharagudott, fogatott és behajtatott a városba. Három napig nem látta a felesége. Akkor egész derült arczczal lépett elébe.

- Nina, rendbe hoztam mindent.

- A levél?...

- Ne emlegesd azt a levelet. Tul adtam a rákosi buczkán. Ki vittem oda az irodából két rajzolót, mindenféle piros-fehér póznát és három napszámost. A póznákat leszurták a földbe, czövekeket is vertek le, a rajzolók messzelátóval néztek és jegyezgettek. Estére már elterjedt a hire, hogy villamos vasut fog arra menni. A másik nap megrohantak, hogy nem adom-e el a buczkákat. A harmadik nap el is adtam az egészet, épen háromszoros áron, pedig téged ugyancsak becsaptak. Ez legalább egy kis tapasz a szivemre. De kérlek Nina, ne regényeskedjél! Szerencséd, hogy oly praktikus férjed van, mint én.

Igy aztán megnyugodtak. Morvainé pedig nagyra volt vele, hogy valaki egész a haláláig megtartotta az ő levelét.

A kisasszony fejkötője.

Amint ugy tavaszkor a meleg déli szél végig járja a fél-toronyi lapost, s a hó olvadásnak indul, a Fitymáló csárda közelében kopaszodik meg legelőször egy dombocska. Nyáron belepi a vetés, a tengeri, akkor észre sem lehet venni. Hanem tavaszkor alig várja, hogy a fehér lepelből kiüsse magát s egy jókora barna foltot ejtsen legelőször is azon a nagy abroszon, melyet a tél teritett le.

Mindössze egy bütyök az egész, legfeljebb két ölnyivel magasabb hely, mint a környezete. De még csak egy kökénybokor sincs rajta.

- Látszik már a kisasszony fejkötője, - mondja a szekeres gazda ilyenkor, amint a Fitymálóba érkezik. - Egy hét mulva szánthatunk.

A tóból kifeketélő dombhátnak olyan a formája, mintha valami óriás fejkötő volna oda dobva. Látszik még a kontya is; elől meg a dudoros csipke pereme, mint a minő ezen a vidéken szokott lenni a fejkötő, melyet minden hetivásáron szép sorban ott árulnak a templom tövében, ember emlékezet óta.

Minek kérdezni hát tovább, hogy a Fitymáló melletti dombot mért hivják fejkötőnek.

De a vármegyei régészeti társulat nagy érdemü titkára fölvetette a fogas kérdést, hogy mért hivják »kisasszony« fejkötőjének? Ez ellentétes fogalom. A kisasszonynak nincs fejkötője, az csak asszonyt illet meg.

A kérdés nagy tudományos vitát keltett, s a környékbeli lapok csak ugy visszhangoztak tőle.

A titkár ur ásatásokat is rendezett a kisasszony fejkötőjén, s konstatálta, hogy az a domb nem hun sir, sem római sáncz, de még római castrum sem volt, hanem valami elpusztitott kastély maradványaiból keletkezett. Minden jel mutatta, kormos téglák, szénrétegek, hogy ezt a kastélyt tüz pusztitotta el, kő kövön nem maradt; aztán a homok betemette, eltakarta, szép dombot hordott föléje. Valami elpusztult uri lak helye az.

Ki lakott ott, mikor pusztult el, ki pusztitotta el?

A tudós titkár egy csomó pergament rejtegetett a fiókjában. A fél-toronyi kastély pókhálós kamarájában találta, mikor a millenniumi kutatásokhoz ő is hozzá akart járulni. Egyszer aztán, mikor a »kisasszony fejkötője« eredetének vitájával már fölizgatta az archaeologiai kedélyeket, hirtelen csak előállt vele.

*

A Rákóczi ideje után, mikor a szatmári béke visszaparancsolta a kardokat hüvelyökbe s a buzogányokat szépen felakasztották a pohárszék mellé, az Izsépi és Nyárádi familia is szépen visszakerült megint a családi tüzhelyhez. Az Izsépié volt Féltorony, a Nyárádié pedig Tömzsi. Szabad szemmel is jól láthatták egymás portáját.

A zürzavaros világban mind a két család volt labancz is, kurucz is. Ezért egymásnak semmit sem vethettek a szemére. Még azonképen katholikusok és protestánsok is voltak fölváltva. Még ez is kiegyenlitődött volna, ha Izsépi uram nem épen az uj rend kezdetén szánja-bánja meg tévedését, ellene mond az ördögnek és lesz ismét katholikus, még pedig nagyon buzgó. Nyárádi uram pedig épen akkor bicsakolta meg magát, s maradt zsoltáréneklőnek.

Ezért a két család messzi kerülte egymást, s Izsépi uram még annak a nyulnak sem adott grácziát, mely Tömzsi felől futott az ő tagjára. Különben is ő érezte magát hatalmasabbnak, mert Károlyi Sándor mellett volt akkor is, mikor a szatmári békekötést megcsinálták.

Akármennyi érdemet szerzett is a két család, aligha marad fenn emlékezetök, ha az egyiknek lánya, másiknak fia nincs. Ez különben egy csöppet sem ismétlődése a Montecchi és Capuletti családok ismeretes történetének, mint a régészeti társulat nagyérdemü titkára is megjegyzi.

Izsépi Ilona és Nyárádi Miklós közt semmiféle erkély-jelenet nem volt. A két család nem érintkezett egymással. A fiu és lány szépen felnőttek. A pergamentek nem tudnak semmit fiatalságokról.

Csak ott kezdik a történetet, a mikor Izsépi Ilonát egyszer hiába várják haza, nem jön. Kiment a mezőre a belső lánynyal, sétálni, vagy virágot szedni s már esteledett, de egyik sem tért haza. Az éjjel is elmult, s mindhiába várták, mind hiába kutatták. Másnap lovasok vágtattak szerteszét, hogy hirt szerezzenek. De csak annyit tudtak meg, hogy Ilona kisasszonyt és a belső leányzót a vetés közt látták, a mint pipacsot szedtek.

A török-világ idejében ilyenkor rögtön gyanakodni lehetett az agára, vagy a basára, de hol voltak most azok.

Izsépi Lázár uram elküldött Tömzsire is, hogy nem tudnak-e valamit a lányáról. A kérdezős-ködőt elkergették.

Napok mulva Borbála, a belső lány megérkezett. Nem volt se rongyos, se sovány, se halvány. Sőt a tiz nap alatt mintha meghizott volna. De keservesen sirt és a fuldoklástól alig tudott beszélni.

Nyárádi Miklós neve akkor fordul elő először az Izsépi család után maradt pergamen irásokon. Hórihorgas, istentelen életü ifju, a ki nem érdemes, hogy a föld hátán járjon-keljen. Borbála nagynehezen mégis csak elmondta, hogy az istentelen ifju ur harmadmagával ott őgyelgett a földeken, aztán szépen magok mellé, a lóra emelték őket, elvitték Tömzsire. Ő ezóta nem látta a kisasszonyt, mert külön tartották elzárva. Ma hajnalban azonban megszökött. A kisasszony bizonyosan ott van még most is Tömzsiben.

Izsépi Lázár csak elbődült, mint egy vadállat és káromkodott iszonyatosan. A feleségét eczettel dörzsölték föl. Lázár uram aztán vette a fringiáját, a buzogányát, még négy emberét maga mellé ültette, s aztán elvágtatott Tömzsibe.

Erős falu kastély volt az, apró ablakokkal. A kapu nagy bolthajtása bele szolgált épen a kastélyának homlokzatába, csak azon lehetett bejutni az udvarba. Köröskörül pedig árok védelmezte a mogorva tanyát, melyet azokban az időkben épitettek, mikor nem minden kopogtató érdemlette meg a bebocsátást. Az ablakot is sürü rostély védte.

Este felé volt már, mikor Izsépi Lázár a kastély elé érkezett. A kapu be volt zárva, de a mikor Lázár döngetni kezdte, az egyik ablakon kiszóltak valamit.

- Hol van a gazda, Nyárádi Gergely? - harsogott Lázár.

- Már régen nincs itthon. Őszig nem is várjuk.

- Hát az istentelen gézenguz fia?

- Az meg ki nem nyitja a kaput.

Hiába volt káromkodás, fenyegetőzés. A kapu ki nem nyilt.

- No hát majd visszajövök én még! - kiáltott Izsépi Lázár.

Ment haza Féltoronyba. Még éjjel összegyüjtötte a jobbágyokat s megparancsolta, hogy kaszát, fegyvert, cséplőt tartsanak készen. Reggel ellovagolt a Nyirségbe, ott összeszedett egy csapat hajdut. Aztán megindult velök Tömzsi ellen. Volt vagy ötven fegyverese, de tudta azt is, hogy Nyárádi Miklós szintén a kastélyba gyüjtötte a környékből a fegyverbirókat.

- Nyárádi Miklós, te istentelen! Add vissza a leányomat.

- Izsépi Lázár, add hozzám feleségül a lányodat! - hangzott a válasz valamelyik ablakból.

- Inkább a pokolnak adom, mint neked.

Az ostromló csapat körülfogta a kastélyt, szépen oda lapulva a kastély árkának széle mellé. Ugy lövöldöztek be az ablakon, de sok kárt nem tettek.

A hiteles följegyzések szerint az ostrom julius 24-ikétől kezdve jul. 27-ikéig tartott. Akkor éjjel szurkos csóvákat dobálták a kastély tetejére és udvarára. A tető két helyen kezdett égni, az udvaron is kigyult a szénaboglya.

- Nyárádi Miklós, ha az életed kedves, add ki Ilonát.

Nem válaszolt egy hang sem.

Hajnalra betörték a kaput, miközben az árok átmászásánál három embert lelőttek az ostromlók közül. Ez bőszitette föl azután Izsépi Lázár embereit annyira, hogy mikor behatoltak az égő kastélyba, ott szörnyü pusztitást vittek végbe. Szobáról szobára mentek, de se Nyárádi Miklóst, se Ilonát nem találták. Végre a sebesült kulcsár megmondta, hogy a kisasszony lent van a pinczében, az a legbiztosabb hely.

Ott valóban meg is találták Ilona kisasszonyt, a ki sirva imádkozott. A mikor meglátta apját, elfedte az arczát és nem tudott szólni semmit.

- Szerencsétlen gyermekem!

Nyárádi Miklós azonban szerencsésen megmenekült.

- Bosszut állok érted boldogtalan leányom!

A mi még nem égett a kastély udvarán, azt is felgyujtották. Szabad volt elragadni, a mi tetszett. Reggelre csak kormos omladék volt a tömzsi kastély.

A győztes csapat nagy ujongással tért vissza Féltoronyba. Az édes anya beszélni sem tudott, mikor lányát ismét megölelhette.

Nem szólt semmit ez a lány, csak sirdogált csendesen, és sóhajtozott.

- Megtalálom én még Nyárádi Miklóst! - fenyegetőzött az apa.

Három napig volt már szülőinél Izsépi Ilona. Akkor megint eltünt.

A belső leányzót faggatták, hogy hová lett a kisasszony.

- Elment... nem tudom... Visszament, - hebegte a lány. - Az este kopogott az ablakon Nyárádi Miklós. A kisasszony azután kiment, és azóta nem jött vissza.

...Ezért égették föl és dulták szét a tömzsi kastélyt 187 esztendővel ez előtt. Ezért nevezik annak helyét most is a »kisasszony fejkötőjének«. Senki sem tudta meg, vajjon a pap áldása is egyesitette-e az istentelen Nyárádi Miklóst a szép Izsépi Ilonával.

Mindenesetre a lovag romantika utolsó történetei közé tartozik már ez.

Az uti társ.

A gerjeni erdőt egészen vörösbe boritotta a letünő nap világa. Égni, lángolni látszott, s az ember szinte várta, hogyan fut ki belőle minden élő lény. De csak lomha varjak röpdöstek fölötte, melyek a földekről, a félig érett tengerivel jóllakva, tértek szállásukra s a parasztok boszuságára nagy elégültséggel károgtak. A réteges felhők közül sokáig nézett vissza a vörös nap és az egész táják olyan szinü lett, mintha piros márványból volna.

Egy ember jött ki az erdőből, ott, a hol ut sincs, a bokrok közül. Magas, izmos ember, a jómódu falusiak viselete szerint öltözve, sötétkék posztóba, rövid ujjasba. Túl lehetett a harmincz éven. Arcza sápadt és izzadt, ruhája poros. Az erdő szélén nyugtalanul állt meg, előre és hátra nézett s a hosszu botot görcsösen szorongatta. Tétovázva vizsgálódott, mintha csapást keresne vagy utat kerülne.

- Már alkonyodik? Ennyi az idő!

Augusztusi meleg alkonyat volt, de az ember didergett. Tájékozatlanul, révedezve nézte a tájat. Mögötte az erdőben csendes szél suhogott és száraz gallyak zörögtek. Visszafordult arra felé, belenézett az erdőbe.

- Senki sincs ott, senki sem jön!

Köröskörül sem látott senkit. Ledőlt egy bokor tövébe, megpihenni, de nyugta nem volt. Hirtelen felgombolta az ujjasát, bőrbugyellárist vett ki a belső zsebéből és kezdte számlálni, hogy mi van benne, a szép sima kék bankókat. A szeme rámeredt, a keze reszketett.

- Sok! Elég! - hörögte lázasan égő tekintettel. - Most már az enyém mind! Nyugodj, öreg Tavi Bálint, nyugodj békén szegény ember. Ne jőjj utánam, ne zörgesd a harasztot, ne suhogtasd az ágakat. Maradj te itt az erdőben, nincs már neked semmi bajod. Engedj az utamra egyedül. Ugy sem tud te felőled senki semmit többé. Senki sem látta, hogy együtt mentünk be az erdőbe. Most meg már kinek mi köze hozzá, hogy nincs többé utitársam és egyedül jöttem ki az erdőből. Most már megnézhetnek, a szemembe nézhetnek; mit törődöm velük. Megyek a magam utján, nem félek, gazdag vagyok, jóba foglalom magamat. Szegény Tavi Bálint, szegény jó öreg, maradj itt csöndesen, nagyon csöndesen, hadd menjek én tovább egyes egyedül.

A dünnyögő beszéd alatt össze-összemarkolta a nagy csomó bankót, beletömte a bugyellárisba, majd kivette, mintha nem tudná, hogy mit csináljon vele. A fejét mindig nyujtogatta, mint a gém, hogy ki láthatja, vagy kit láthat ő. De mégis csak visszafordult mindannyiszor a tekintete az erdő felé, mely nem volt csendes, mindig zsongott benne valami nesz a szél, és járta a madár.

Az ember érthetetlen motyogással tovább bucsuzott az erdőtől és attól a másik embertől, a kinek neve vaczogó foga közül előtör. Egy varju rákiabált a magasból. Ekkor aztán felugrott a bokor mögül, tenyerével lecsapdosta magáról a port, kalapját is megtörülte a könyökével, arcza verejtékét fölitatta zsebkendőjével s neki indult a tarlónak, mely messze terült el laposan és sárgán. Nagy távolságra el lehetett látni, de nyugodt minden, csak a föl-föléledt szél kavarta itt és ott a port. Az ember feje nagyon legörnyedt s ugy vonta a lábát, mintha béklyóba volna verve.

Előtte a tücskök egész raja pattant föl, néha olyan zörgéssel, hogy az ember riadva kapta föl a fejét. A szeder indáiban sokszor megbotlott s akkor, mintha fölébredt volna, elkiáltotta magát:

- No mi az, ki az?

Igy ért ki a poros szekérutra; azon jobbra kellett fordulni. A nap hosszu árnyékot vetett s az ember mellett megjelent a saját árnyéka, ott ment vele, belekapaszkodva. Amikor meglátta, félreugrott és két kézre fogta a botot. De aztán összerázkódott.

- Uram teremtőm! Ki kisérne engem? *Az* bizonyosan nem. Más meg nem ismer itt senki.

Éppen mellette szólalt meg egy hang:

- ’Csés jó estvét kivánok.

A kerülő volt, a mint az utszéli árok fölötti hantra felkapaszkodott s megemelintette réztáblás, süvegét.

- Nini, hát hol a kegyelmed társa? - kérdezte.

Az ember megtántorodott, mintha mellbe lökték volna.

- Micsoda társam?

- Hisz az imént beszélgetett valakivel kelmed. Azt hittem, a molnárék térnek haza.

- Egy dongót szidtam, mert a szemem világának esett, - dadogta az ember és ment tovább, a falu felé.

Már beállt a szürkület, mikor bejutott a faluba. Ott megkérdezte valakitől, hogy merre a korcsma. Az nagyon megnézte.

- Nem erre a környékre való kegyelmed, látom a ruhájáról.

- Azért kérdeztem a korcsmát, hogy megszálljak.

- Magában van kegyelmed?

Az ember torkát görcs szorongatta. Persze, hogy magában van, nincs vele senki. Minek kérdezik?

- Mert ha kocsival van, akkor menjen a templomon túl; ott akad szin meg istálló. Ha pedig magában van kigyelmed, amott lóg a czégér, ott is kap szállást.

Fáradtan telepedett le az ivóban. A zsidó korcsmáros éppen akkor gyujtotta meg a petroleum-lámpát és sokáig szöszmölődött vele. Az alatt egy öreg paraszt is oda ült az asztalhoz.

- Adjon egy ital bort, gazduram!

A korcsmáros elhozta a bort és két poharat állitott mellé. Az ember fölcsattant.

- Minek az, hiszen egymagamnak kell.

- No bizony! Azt gondoltam, együtt isznak.

A fáradt ember megtöltötte mindakét poharat; oda kinálta az egyiket az ismeretlen embernek.

- Igyék kelmed is, ha már két pohár van.

Azután jött a korcsmárosné, letörülgette az asztalt, és megkérdezte, hogy nem kivánnak-e valami harapni valót.

- De bizony hozzon.

- Két porcziót?

Az ember káromkodott.

- Hát ki van itt én velem?

- Ejha! Együtt isznak, hát csak szabad kérdeznem.

- Vagy ugy! - motyogta az ember összerázkódva. - Hozzon hát ennek az embernek is.

Hamar összebarátkozott a két ember és koczintgattak.

- Honnan jött kelmed?

- A Tiszántulra való vagyok. Egy kis ügyes-bajos dolgom akadt itt.

- Csak egyedül jött kegyelmed?

- Hiszen látja, atyafi! Nincs senkim, magános ember vagyok.

Koczintottak és ittak. Kivülről a szél zörgette az ivó ablakát.

- Kié az az erdő a határban?

- Az uraságé. Fáczánost tart benne, de alig egyszer egy esztendőben lövöldözik, mert az uraság Pesten lakik.

- Falusiak hát nem is járnak az erdőbe?

- Még gombát szedni sem szabad.

Csaknem éjfélig ittak, beszélgettek és nagy barátságban bucsuztak el.

A jövevény embernek keskeny, dohos szobát nyitott fel a korcsmáros. Nagy légáramlás lobogtatta meg a gyertyát.

- Két ágy, ily szük szobában, két ágy! - zsörtölődött a vendég. - Két pohár, két porczió, két ágy. Hát látott engem valaki másodmagammal? Van is nekem, volt is nekem utitársam. Nincs más szobája, csak egy ágygyal?

- Ugyan ne csörömpöljön kegyelmed, ha még többet is kap, mint kellene. Bizony nagyon várja kendet valamelyik ágy. Feküdjék le és aludja ki magát.

A korcsmáros ásitva csoszogott ki a szobából s ott hagyta a faggyu gyertyát a szék karjára akasztva.

A vendég megnézte mindakét ágyat, nem fekszik-e benne valaki. Gyorsan bezárta az ajtót, behuzta az ablak külső tábláját és leült az ágy szélére. Az ablaktáblát rázogatta a szél, a kályha kürtőjének nyilásában pedig dudolt.

- Soha sem lesz már csöndesség körülöttem?

A bugyellárist oda tette a párna alá s rögtön maga is ráfeküdt, végig nyujtózva az ágyon csak ugy felöltözötten. A gyertya gombás kanóczczal égett és lobogott s árnyak imbolyogtak a falon, fölemelkedve, leszállva. A szél dörömbölt az ablakon, a kürtőnyilás morgott, sóhajtott, sipolt és horkantott.

- Tudom, hogy itt vagy, Tavi Bálint. Mindig velem vagy, jól érzem. Te sóhajtasz, te fuldokolsz. Ismerem én a hangodat, mindig hallom, hogyan hörögsz. Eljöttél velem, a csősz is meghallotta, hogy beszélgettünk. Velem vacsoráltál, velem ittál és ágyat vettettél magadnak énmellettem. Menj hát aludni, ha nem haltál meg. Hagyj nyugtot, hadd aludjam. Minek állsz itt, mért fuldokolsz, mért dörömbözöl, mért sivalkodol? Pihenj meg, elég öreg voltál. Hagyj élni most engemet. Hagyj aludni, Tavi Bálint.

Elfujta a gyertyát. A nagy kanócz azonban parázs maradt, s kellemetlen füst szállt föl belőle. Teljes erejével ráfujt, hogy eloltsa azt is, de akkor a kanócz lángra lobbant és megint világosság támadt.

- Neked kell világosság, Tavi Bálint? Itt akarsz maradni mellettem, a szemem közé akarsz nézni? Jó, jó! Ugy-e hogy élsz, ugy-e nem haltál meg, ugy-e nem bántott senki? No lásd, no

lássa kegyelmed, jó uram, milyen iszonyu bolondságot álmodtam - de nagyon irtózatosat, rémségeset. Hallja kelmed, hogy dörömböl a vonat, hogy fortyog a lokomativ? Nem jó volna, ha most kiugranék a sinből. Felesége is van ugy-e, és két nagy fia. Lássa, nekem senkim sincs. A feleségem meghalt, most nézek másik után. Hát kigyelmed meg vásárra mén? Mit mond kelmed, hogy 8-10,000 forint ára marhát is összevásárol? Tyü! milyen mód kell ahhoz. Most is hatezer forint van kelmed zsebében - hatezer forint! Oh, Tavi Bálint uram, be jó hogy megismerkedtünk, hogy éppen mellé jutottam a vasuton. Hát lássa kelmed, négy ökröm volna eladó - pénzzé kell tennem, mert az uj asszony is hoz jószágot, én meg házat épitek neki. Nézze meg az ökreimet, hogy mit szól hozzá. Kiszállunk Gerjennél, azután, ha megegyezhetünk, bizony köszönetet mondok. Igy lesz? Egy fél óra alatt már ott vagyunk Gerjennél...

A szél egyre erősödött és a kürtő nyilása sikongott. Künn a kutágas csikorgott s a padlás nyitva hagyott ajtaját folyton csapdosta a szél. A gyertya lángja himbálózott s az árnyak egyre tánczoltak a piszkos falon.

- Nem alszik, Tavi Bálint uram? No hát beszélgessünk tovább. Én sem akarok elaludni, mert a mélységes poklot jártam álmomban. Hogy mikor én megláttam kegyelmednél azt a sok pénzt... Hallja kelmed, a mit mondok? Némely álmot a sátán csinálja. Nem lakom én Gerjenben, sohasem is laktam. Katona koromban voltam ott manőveren. Messzebb utazom én, le Aradra. Nincs nekem Gerjenben négy ökröm, de még semmim sincs. Mégis, hogy megálmodtam, a mint leszálltunk a vasutról mi ketten, neki mentünk a rétnek, aztán be az erdőnek... annak a csendes gerjeni erdőnek, a mély vizmosás felé... Oh jaj, Bálint gazda, csakhogy itt van kelmed, mellettem. De ne sóhajtson ugy, ne hörögjön ugy, mert fölszakad a fülem, szétpattan a fejem! Ugy-e, hogy itt van kelmed, édes gazduram?

A gyertya leégett egészen, sáppadtan pislogott; még egyet lobbant és kialudt. A szél dörömbölt tovább, eső csapdosta az ablakot és a viz zuhogott az ereszről.

A korán fölkelt korcsmáros, a mikor elment az ajtó előtt, beszélgetést hallott a szobából. Gondolta magában, két ágyért fognak fizetni. A vendég jó sokáig aludt, de hát sokat is ivott az este. Az arczán is meglátszott. Fakó volt, a szeme beesve. A korcsmáros káposztalevest ajánlott neki, az majd helyrehozza.

- A társának is csináljunk talán?

- A társamnak?

- Akivel az egész éjjel beszélgetett. No tudja, kelmed.

- Igen, az uti társamnak is.

Megfizette két személyért a hálást, két személyért a korhelylevest. Azután valami szekeres után tudakozódott, a ki elvinné Szent-Jánosra másodmagával. A szekér előállt és az ember beült.

- No hát meddig várunk még?

- Várom a kelmed társát, hisz másodmagának rendelte a szekeret, - válaszolt a szekeres.

- Hajts! ha mondom.

A szekeres gondolta magában, hogy ez az ember csakugyan másodmagával van, ami a paraszt szójárás szerint azt teszi, hogy lakója akadt a felső kondignáczióban.

A szent-jánosi fogadóban sok volt a vendég, éppen hetivásár lévén. A czigány is huzta. Az az ember nem tudott helyet találni egyik asztalnál sem, mert neki két hely kellett.

- Ketten vagyunk. Két palaczkot, két poharat, két tányért. Becsüljék meg kigyelmetek a társamat.

A mig hely akadt, félre állt. A czigánynak két darab pénzt adott a tányérozáskor. »Magamért, meg a társamért.«

Alkonyat felé neki indult gyalog, hogy tovább menjen. És ment ismeretlen uton, beszélgetve folyton.

- Majd csak haza érünk már, Tavi uram. Marján lakik ugy-e, kigyelmed? Elkisérem, elvezetem én oda. Nem gyujtana rá Tavi Bálint uram? Nem fáradt el kigyelmed? Nézze, ott az alatt a fa alatt nyugodhatunk egyet. Kelmed már törődött ember, jó lesz a pihenő. Ne féljen semmit, őrzöm én a bugyellárisát. Semmi hiány, semmi baj! Oh jőjjön kelmed, pihenjünk egy nagyot.

...Soványan, elcsigázva, rongyosan jutott el Marjára. Két bot volt a kezében; az egyik az utitársáé. A kutyák majd lehuzták, két kézbeli bottal védte magát. Odaszólt az egyik embernek, ki a csaholó ebeket kussolta el:

- Megérkeztünk, - semmi baj! Hát nem ismeri kend Tavi Bálintot, még a kutya sem ismeri! Mi? Miért nem köszön kend neki.

A Tavi Bálint nevére megálltak az emberek, közre fogták a szurtos, megviselt jövevényt. Mindig többen és többen gyülekeztek körüle.

- Hol van Tavi Bálint? Mit tud róla?

Az az ember pedig nevetett, feltolta a konyaszélü kalapját a homlokáról, egészen a feje bubjára. Kényesen lépegetett és lenézett mindenkit.

- Nem látják kendtek? Itt jön velem. Együtt utaztunk.

Az emberek csapata szépen hozzá tartotta magát az irányhoz, amely elvezetett Tavi Bálint házához, egy nagy hosszu épülethez. A tágas udvarból hetes, béres, szolgáló jött ki lelkendezve. Egy öreges asszony pedig a tornáczról futott le.

- Hol van az én Bálintom?

A rongyos ember bele nyult a kebelébe, kivette a bugyellárist és átadta.

- Semmi hija.

- Hová lett Bálint?

A szerencsétlen körülnézett és a kétségbeesett asszonyon akadt fenn a tekintete.

- Elhoztam, velem jött... együtt utaztunk. Mindig mellettem volt, mindig, mindig! Oh sokan látták velem, mikor elhagytuk a gerjeni erdőt. A csősz hallotta, mikor beszélgettünk. A gerjeni korcsmában együtt mulattunk. A korcsmáros megmondhatja, hogy éjjel is velem volt. Sokan látták velem, van rá tanum sok. Azután együtt keltünk utra.... Tavi Bálint uram, hova lett kigyelmed? Hisz itthon vagyunk! Mindig mellettem volt, édes uram, édes bátyám uram, hát most miért hagyott el kelmed.

Az asszony sirt, jajgatott, forgatta a bugyellárist. Jól ismerte, hogy az uráé. De hát hol van az ura?

Megtelt az udvar emberekkel. Két zsandár csak nehezen tudott áttörni rajtuk. A mint a ványadt emberhez értek, azok is azt kérdezték tőle:

- Hol van Tavi Bálint? Mit tud róla?

- Velem jött, soha el nem hagyott. Itt kell lennie, itt van mellettem. Szóljon már kelmed Tavi Bálint uram, szóljon. Mondja el, hogy velem jött a gerjeni erdőből....

A zsandárok lánczot tettek az ember kezére.

- Van nekem elég tanum, a kik látták, hogy a gerjeni erdőből együtt jöttünk, együtt utaztunk...

A szél szekerén.

Mindenki, aki látta valahol azt a kifogástalan megjelenésű urat, finoman, elegánsan öltözötten, frissen beretválkozottan, feszesen simuló keztyüivel, értékes melltűvel és óralánczczal, mozgékonyan és nyájas mosolylyal: mindenki tudni akarta, hogy kicsoda. Azok közül való volt, akik jól festenek, mint mondani szokás. Akár frakkban, akár könnyü nyári ruhában, mindig ugyanaz az elegáns stilben mutatkozó ember, a kiről hajlandók vagyunk föltenni azonnal, hogy előkelő és igen derék ember. Modorában is világfi, elég előzékeny, elég tartózkodó udvarias tulajdonságai bizalomra gerjesztenek, de a maga részére is megtart valamit magából, a hol aztán a bizalmasság véget ér és megtalálhatni a tiszteletre méltó gerinczet, amely ezt az alakot mozgatja, magasra emeli.

Birivszky Zenó, bankhivatalnok...

Nagyon sokfelé ismerték és régen. Soha sem élt visszahuzódva. Látni lehetett az aszfalton, szinházakban, hangversenyeken; szakbeli tanácskozások zöld asztalánál, sport-kompániákban, bálokban, kirándulásokban, Tátra-Füreden és Karlsbadban. Jól ismerték elegen már fiatal kora óta, a mint szakálosodott, emelkedett. Mindig ugyanaz a kifogástalanság, az a fogyatékosság nélküli tökéletesség, melynél fogva odaillik bárhová.

A bankhivatalban a kapustól legtöbbször ő utána tudakozódtak. A szines ablaku folyosón az ő ajtaján nyitottak be legtöbben s mikor nyári szabadságát élvezte, kétségbeeséssel akarták tudni, hogy mikor tér vissza. Mert csupa szivesség volt és kitünő vérmérséklettel birt.

Éppen ilyen jól festett családja is, a nagyságos asszony, a fiu és két leánya. És minden jól festett, a mi körülöttük volt, a pompás szállás, a nagyságos asszony selymei és ékszerei; a fiu hivatala egy biztositó társulatnál, a leányok szépsége.

A fiu Hamburgban és Londonban tanult.

- Azt hiszem, mindent megtanult, amit egy gyakorlati embernek tudnia kell, - mondta büszkén az apa. - Most hát vegye elő a csákányt s törje magának az utat. Semmit sem szabad egyebet remélni az élettől, se sikert, se szerencsét, csak a mit kiküzdhetünk magunknak. Előre Vilmos! Veled már rendben vagyok, te magadra onthatod a bizalom egész lavináját. Hanem a két lány gondot ád.

Két szép leány nem is könnyü ráadás a családi életre. Minél szebb, annál nagyobb egy szülő feladata, hogy ez a szépség érvényesülni tudjon és ne csenevészszen el hatalma, hanem hóditson.

Birivszky Zénónak nemcsak kitünő vérmérséklete volt, hanem határozott elvekkel is birt.

- Ugy kell venni az életet, mint valami szivtelen zsugorit, a kitől semmit sem kapunk másképen, csak ha kicsikarjuk. Azért semmi alkalmat sem szabad kimélni. Még fejszével is halántékon üti az ember, ha birja.

A két leányt franczia és angol gouvernanteok nevelték. Egy csomó nyelvet beszéltek, azonkivül énekeltek, zongoráztak, festettek. Elárasztotta őket minden, a mi divatos volt; jourfixek, esték, udvarlók.

Láposiné, a miniszteri tanácsos neje, a ki Birivszkyékkel egy emeleten lakott, jóval kisebb lakásában, - évek óta emésztő irigységgel nézte, hogy mi történik odaát. Ha véletlenül a lépcsőn összetalálkoztak, ő mindig visszamaradt, mert hisz a vak is észrevehette volna, hogy mi különbség, van közte és Birivszkyné közt. Ez még nem fájt annyira neki, mint hogy annyi

a különbség a két Birivszky-leány és az ő egyetlen leánya közt. Pedig az ő leánya is szép, de a Birivszky-leányok valóságos herczegnők.

- Igy aztán könnyü jól férjhez adni a leányt. Mindig és mindenütt ott vannak, - igy panaszkodott sokszor férjének. Minden két hétben estély. Nyáron fürdő, télen bál és konczert.

Láposi, a sovány és sárga beamter is csak azt mondta:

- Oda át egészen más. Bugyelláris és kalamáris, nagyon különböző kádenczia.

De azért ő is jó barátságban élt Birivszkyvel, mint mindenki, a ki ismerte e példaszerü embert. Sőt Birivszky sokszor át is ment, hogy szeretetreméltó szemrehányásokat tegyen, a mért Láposiékhoz oly ritkán van szerencséjük.

A szomszédi barátság azonban nem ment annyira, hogy Birivszky egyszer igy ne szólt volna a fiuhoz:

- Vilmos, tudom, hogy bokrétákat küldözöl a Láposi lánynak. Nem szeretném, ha ott ragadnál, mint a viasz a papiroson. Nem azért költöttem rád, hogy egy bolond pillanatban holmi feszitő rudakkal állj elő s betörd a falakat, a melyeknek utadat kell elzárni. Bécsbe mész, jobb állást szereztem számodra. Majd ott egészen közeledben lesz valaki, a kinek aztán küldhetsz bokrétát. Nagyon is szeretném, ha küldenél.

Az ifjabb Birivszky heveskedni kezdett és ellenkezett. De az idősb Birivszkynek családja számára is megvolt a maga kitünő modora. Először is megölelte fiát, aztán érzékenyen szólt:

- Egész életemben ti értetek fáradtam, mint valami pelikán. Semmit sem kiméltem tőletek. Vagyont nem hagyok rátok, hanem inkább szárnyakat adtam, hogy szabadon szállhassatok. Édes Vilmos, mindig azt hittem, hogy te már egészen rendben vagy. Az ördögbe is fiu! Azt hiszed, olyan könnyü valakit ugy talpra állitani, mint én téged, hogy akárhol megállhatod helyedet! Barátocskám, hiába voltunk Hamburgban, Londonban? Most Bécsben folytatod, egy kicsit más pályán, a vasutnál. A leány nem nagyon szép, de teringettét, nem szabad köznapian gondolkozni és érezni. Nézd meg mellette az apja részvényeit. Nem tudnád, mit jelent egy csomó részvény a közgyülésben? Azért hát, édes Vilmos fiam, ne keseritsd az én életemet. Ne játszd ki az én számitásaimat. Azt akarom, hogy mindnyájan szerencsések legyetek és ne ott kezdjétek, ahol én és ne a szél kocsiján járjátok az életet, mint én, mert az oda visz, ahová neki tetszik és az ember soha sem tudja, mikor dobja le. Holnap tehát Bécsbe indulsz, édes Vilmos.

Birivszky megtörölte a szemét, mert könyezett; azután megölelte a feleségét, a két lányát s meghatottan kérte őket, hogy készitsenek el mindent a Vilmos utazásához. A fiatal ur azonban morgott és sohajtott, hogy mért akarják őt megfosztani mindazoktól, a kiket szeret.

- Reménylem, Vilmos, hogy szülőidet és testvéreidet érted? - kérdezte Birivszky mély megindulással. - Testvéreidtől, ha az ég is ugy akarja, nemsokára ugyis meg kell válnod. A mi pedig minket illet, mi velünk is szabadon rendelkezhetik az ég. Azután tudd meg, Vilmos: atyai akaratom, hogy távol légy innen. Ezt jegyezd meg magadnak.

Birivszky oly komolylyá és ünnepiessé vált, hogy az egész család elnémult. Felesége mélázva ismételte többször is: Atyai akaratja - hallod, Vilmos!

Vilmos csakugyan elutazott.

A Birivszky-családnál azonban csak most kezdődött az igazi élet. Alig mult el nap látogatók nélkül, kocsik jöttek-mentek. Este kvartetteket játszottak, tánczoltak. A divatárus-kereskedések »kifutó« leánykái nagy skatulyákkal szaladgáltak a házhoz. Az udvari ablakoknál varrónőket lehetett látni.

Eliz kisasszonyt elvette egy bácskai birtokos. Birivszky meg nem állhatta, hogy el ne mondja Láposinak.

- Nyolczszáz hold, prima klasszis. Utána néztem a telekkönyvnél is. Meg vagyok nyugodva. Csakhogy szegény Eliz elmegy messzire, de az ura szeretni fogja.

Birivszky Zenó azonban az utóbbi időkben hatalmasan öregedni kezdett. Az arcza halovány és szürke lett, mint a hamu. De még mindig az az elegáns ember, mint valami inkognito lord.

Csak rövid idő mult el s már a másik lány is férjhez ment. Egy vasuti vállalkozó szerette meg s elvitte Bulgáriába.

- Megfosztanak, mint a hársat héjától, - mondta Birivszky odaát Láposiéknál, a hová most már gyakrabban átjárt, mert otthon a felesége szemrehányásokat szokott tenni, a miért igy magánosan maradtak s ugy szétszóródtak a gyermekeik.

Birivszky azt mondta, hogy most már nyugodt, most már pihenhet. Egész életének feladata csak az volt, hogy gyermekeit boldoggá tegye.

- Adtam nekik nevelést. Akárhol megjelenhettek, volt hozzá gyémántjok és módjok. Nem kell hinni, hogy a szép leánynak arczában van a szerencséje, tőkéje, oh nem! A leánynak nemcsak ugy kell magát kinálni, mint a virágnak: a szépségével. Hogy is ne, könnyen leszakithatnák. Eliz is, Berta is, Vilmos is... Mind rendben vannak.

Láposiné kelletlenül nézett Birivszky szeme közé, mert ugy tetszett, hogy az ő leányára czéloz. De Birivszky a telt pohár után nyult, mohón kiüritette és észre sem vette a kihivó pillantást.

- Itt hagyjuk a lakást, folytatta nemsokára, dünnyögő hangon. - Minek nekünk fényes lakás. Jobb nekünk a csendesség... Szegény feleség! bizony nagyot változott körülöttünk a világ... Talán még el is utazunk.

Ujra a pohár után nyult, ujra mohón kiitta. Láposiné ideges kezdett lenni s oda sugta férjének, hogy ő több bort nem tesz az asztalra. Birivszky hátradőlt a széken, otthonosan, mint a fáradt, álmos vagy ittas emberek szoktak.

- A szél szekerén... Az bizony ragadja az embert... A rosszul ruházottakhoz ugyan mikor alkalmazkodik a szél?

Birivszky mindig szerette a hasonlatokat, de a zagyva beszéd hallatára a háziasszony eltávozott s együtt hagyta a két férfit. Birivszky hosszu ideig csak a lámpába bámult. Láposinak nem volt kedve erőltetni a társalgást, mert az idő már későre járt s vendége arcza egyre dúltabb lett. Végre Birivszky az óraütésre fölriadt.

- Már ennyi idő? Pedig ma este sokat akartam feleségemmel beszélgetni.

Fölállt, összeszedte magát. Megint visszatért finom modora, a mint bocsánatot kért és üdvözletét adta át őnagysága számára. Az előszobában melegen megszorongatta a házigazda kezét.

- Még mindig vannak pelikánok, akik keblük vérével etetik övéiket.

E homályos mondással bucsuzott el. Erre Láposi is megcsóválta a fejét és a feleségével még hosszan beszélgetett Birivszkyről, kinek kitünő modora ma este annyira oda volt.

Kivül a folyosón egyszerre futkosó lépteket lehetett hallani. Ajtók nyiltak és becsapódtak. Zürzavaros hangok hallatszottak, elharapott szavak, izgatott beszéd. Aztán megint lótás-futás, ajtók csapkodása, futkározás le és föl a lépcsőn, csengetyü csilingelése. Minden zaj, mely hirtelen kerekedik, veszedelmet szokott jelenteni.

Láposiék kiszóltak a cselédekhez, hogy mi történik. Azok már künn voltak a folyosón, melynek tulsó részén lámpával szaladt végig Birivszkyék szobalánya.

- A nagyságos asszony nagyon rosszul van.

Birivszkyné ott feküdt az ebédlő nagy divánján, merev, fagyos és szederjes arczczal, felakadt szemmel, mozdulatlanul, megdermedve. A mig Láposiék bejutottak hozzá, azalatt a szobalány a hátok mögött elmondta, hogy mi történt. A nagyságos ur és a nagyságos asszony együtt beszélgettek. Egyszer csak a nagyságos asszony felsikoltott, hosszan és borzasztón, ugy, hogy mindenki meghallotta a lakásban. Be is futottak az ebédlőbe. A nagyságos ur akkor emelte föl a földről és a divánra vitte. A nagyságos asszony csak hörgött és fuldokolt. Hirtelen leöntötték vizzel, próbálták feldörgölni, de nem jött magához.

Ott feküdt föltépett ruhában, vizesen. Szürkülő, összecsapzott haját Birivszky félre simitotta. Ajka nyitva maradt, a szeme is; fény nélküli szem, tekintet nélkül, de mély és borzalmas sötétség vette körül, mintha örvény volna, mely kavarog. Birivszky lehajol hozzá, homlokát, kezét tapogatja; lélekzetét hallgatja. Az ember arcza is épen olyan szürke, olyan sárga; az ő szeme is két mélységes örvény, ég benne valami foszforos tüz, mely villog kisértetiesen, hidegen, hanem oly emésztőn, hogy elhamvadással fenyegeti az egész embert, mintha tapló gyuladt volna meg.

- Az orvos? - kérdezi kongó hangon hátrafordulva s mikor látja, hogy nem az orvos jött, mikor visszaesik kezéből az a másik kéz, mikor hiába figyel a lélekzetre, akkor maga is oda hull a diván mellé és fuldokló, sivitó zokogását beletemeti a vizes ruhába és elfojtja a tehetetlenség lármás és feltarthatatlan kitörését a kéz csókolgatásával, melyet mint valami szent ereklyét szorongat és von ajkához félelmes, mohó kétségbeeséssel, vad fanatizmussal, mintha csodatevő talizmán volna.

Az orvos végre megjön.

- Csakugyan meghalt?

Az orvos is fölemeli a nehéz kezet, megtapintja a sziv táját. Aztán felgyüri a karon a ruhát megszurja a könyök-hajlásban az eret. De a vér nem szökel ki. Meghalt.

Birivszky eltántorog egy székig s ahogy beledől, ő is olyan, mintha halott volna.

Szegény Birivszkynét szélhüdés érte. Nagyon sajnálták őt is, jeles férjét is, ki a csapásra ugy összeesett, mint az üres kabát. Nagy pompával temették el a szegény asszonyt.

A temetés után másnap Birivszky haza sem tért. Hiába várták a másik napon is, egy egész hétig. Elment valahova, hogy felejtsen. A házbeliek már nem is érdeklődtek utána. Hanem ugy a tizedik napon más érdeklődők jelentkeztek a lakáson s mivel a kopogtatásra az ajtók föl nem nyiltak, hivatalosan betörték; ott kutattak egész nap, aztán pecsétet tettek az ajtókra.

Láposi ismerte a rendőrtisztet.

- Mit keresnek?

- A mit ugy sem találhatni meg, mikor bizonyossá lesz, hogy hiányzik.

- Pénz!

- Még pedig sok.

Birivszky eltünt végképpen, magával ragadta az a szekér, melybe annyian kapaszkodnak, melyet az élet förgetege hajt maga előtt, melynek szél a kocsisa is. Talán valahol a Dunába vetette be s az a fölismerhetetlen halott, a kit a szigetségnél dobott ki a hullám, csakugyan ő volt.

Évekig sikkasztott és váltókat hamisitott. A rendőrség annyit kinyomozott, hogy Birivszky a maga és felesége számára külföldi utlevelet akart szerezni, de a szegény asszony hamarabb és messzibbre elutazott.

Csakugyan pelikán volt ez az ember, de a legnyomorultabb, a ki keble becsületét adta oda családjának, hogy duslakodjék.

Mit őröl a molnár?

Ott volt fiatal, ott is nyűtt el sok kalendáriumot Gyürke Pista bátya abban a háromkerekű malomban, a Sebes-Ág partján. Jó messzire köröskörül nincs is malom, pedig jó buzatermő az egész környék. A szilasi gőzmalmot felépitették ugyan, abban a reményben, hogy majd erre jön a vasut, de a vasutak iránya kiszámithatatlan lévén, másfelé görbült, s az állam egy pár ezer forintért megvette az egész gőzmalmot vinczellér-iskolának. Az sem maradt soká benne, mert a filloxera elpusztitott minden szőlőt és nem volt miről tanitani. Most a nazarénusok imádkoznak és énekelnek benne.

Gyürke Pista bácsi őrölte tovább is az egész vidék gabonáját, férjhez adta két leányát, pompásan eltemette a feleségét, s most még a Gyuri fiú van hátra, hogy diplomás gépmester legyen, amikor aztán akár műmalmot is rendezhet be a Sebes-Ágon. Az öreg molnár mindig kedves embere volt az uraságnak is, a ki soha sem emelte az árendát. Ez a vén malom ugy hozzá nőtt Gyürke uramhoz, mint a csigához a háza. Már csak itt szeretett volna meghalni, ha egyszer csakugyan meg kell halni, minél későbben.

Gőzmalom, szélmalom nem okozott volna Gyürke bátyónak akkora aggodalmat, mint mikor az uraság meghalt. Ki láthat az uj uraság veséjébe? De még ekkor is szerencsés volt. A szilasi jószág miatt pörlekedés támadt és nem sokat gondoltak a malom árendájával. Két év mulva költözött csak oda Semlei Vilmos, az uj földesur, a Semlei-nemzetség nyitrai ágából, a melyik perelt a nemzetség meleghi ágával, de csak felében nyert, s a vagyon a nyitrai és meleghi ág közt oszlott meg. Nyitrai Semlei Vilmos igy is meg volt elégedve. Egész életében köszvény és adósság gyötörte. Az elsőre Gyürke bátya ajánlott neki hathatós kenőcsöt, a másik pedig most már elmult, a leányát is, Matildot férjhez adhatta, s igy annak az asszony-áldásnak szintén csak a fele maradt meg, a mit felesége és leánya együtt képviseltek.

Nagy kár, hogy a Semleiek nyitrai ága nem hosszu életű. Leánya lakodalmán Semlei Vilmos annyira meghült, hogy ama bizonyos jéghideg kéz felbátoritva érezte magát utána nyulni. A jóval szivósabb meleghi Semleiek akkor aztán szépen bevonultak a Sebes-Ág mellé is, de nem mindjárt, mert a pör ujra kezdődött.

A meleghi Semleiek bezzeg egészen más nép volt. Gyürke Pista bátyának sehogy sem tetszett se az ur, se az asszonyság, két vénség. No ezeknek már a sok ősz hajából és orczájuk ránczából is látszott, hogy jobban birják, mint a szegény nyitraiak, a kik megint hozzá láttak a perhez.

Meleghi Semlei Mihály és felesége már a harmadik napon ott jártak a malomban.

- Halljuk, hogy van mit őrölni! - szólt Semlei Mihály nagyon katonás, kemény hangon.

- Ha ebben a patakban csupa tej folydogálna, még akkor is volna mit apritani bele, - folytatta a nagyságos asszony, rögtön elárulva, hogy a jelképes beszédeket szereti.

- Oh nagyságos asszonyom, csakhogy a patak nem tej; az apritani valót a bicskám hegyére szurhatom, - válaszolt a molnár alázatos sopánkodással. - Halakban sem bővelkedem, mert a mi hálóba akad, csak arra sok, hogy minél több szálkája akadjon a torkomon.

A nagyságos asszony végig nézte a molnár gazdát, de ugy, hogy a nézéshez hozzá toldta szájának kevély fölbiggyesztését is. Aztán belefogózott férje karjába, hátat forditottak a molnárnak, s oda mentek az őrlető asszonyok közé, kik a malom előtt a vásott és törött malomköveken ülve szokták várni, mig rájuk kerül az őrletés sora. Most pedig alázatosan álldogáltak ott, azt sem tudva, mit tegyenek dagadt erű vörös kezeikkel.

- Mindig ennyien várakoznak itt? - kérdezte a nagyságos asszony.

- Olykor többen is.

Gyürke Pista bátya pedig megvakarta a tarkóját s ugy nézett a távozó uri pár után. A parfüm illat ott maradt utánuk a levegőben. A molnárnak nagyon csavarta az orrát.

- Bizonyos, hogy felsrófolják az árendát.

Vasárnap, a mint elzárta a malom zugóját, s megálltak a kerekek, vadgalamb szinű ruhájába felöltözve, elment a nagyságos urhoz. Utána ballagott Misa, a csacsi is, a hátára vetett egy pár megosztott zsákkal, mely tele volt láng-liszttel. Az uraság a gangon ült; a molnár alázatosan kérte, hogy ne vessék meg jó szándékát.

- Mikor a nagyságos Matild kisasszony férjhez ment, az én lisztemből sütöttek kalácsot, fánkot, csőregét.

- Hallom, bejáratos volt kelmed akkor ebbe a házba? - kérdezte a nagyságos asszony, fagyos, barátságtalan hangján.

- Régi ember vagyok itt, hát egyet-mást megkérdeztek tőlem; egy pohár bort is elémbe tettek, ha jöttem. Szivelt a nagyságos ur, meg a kapitány ur is...

- Micsoda kapitány? - kérdezte a nagyságos asszony hirtelen.

- A városból lovagolt ki. Szép, fekete ember volt s ugy ült a lovon, mintha egy lett volna vele. Pedig dehogy volt egy. Sok ló elpusztult alatta. Nem is csuda. A városból ide kijönni, aztán visszamenni éjfélkor...

- Matildért járt ide? - kérdezősködött ujra a nagyságos asszony.

- Már mint a nagyságos kisasszonyért? - ismételte a kérdést a molnár, figyelmessé lévén a nagyságos asszony kiváncsiságától. - Hiszen tudja nagyságos asszonyom, hogy máshoz ment férjhez. Kedves, jámbor teremtés volt, olyan jó, mint egy darab kenyér.

- Ugyan Miska, - fordult a nagyságos asszony férjéhez, - kináld meg a gazduramat valami pohárból. A ki viznél él, nem vizzel él. Matild kisasszonynyal sokszor volt együtt a kapitány?

- Nem tudom, nagyságos asszonyom. Én csak akkor láttam a kapitányt, mikor a malom előtt ellovagolt. Néha hajnalban is hallottam a lova dobogását.

- Hajnalban.... mondja gazduram? No még egy pohárral!

- Lehetett más katona is, azért, mert kardja csörgött. Mindig lovas katonaság van ezen a vidéken. Az ezredes is nem egyszer volt itt, meg az őrnagy, meg sok tiszt. Ezen a helyen uzsonnáztak, a hol mi most vagyunk. Ha nagy egzeczirozás volt, még a banda is játszott.

- Meghiszem azt! - kiáltott közbe fanyar képpel a nagyságos ur. - Vilmos atyámfia élte a világát. Teringettét! Miféle törvényeket csinálnak, hogy még olyan ember betehette ide a lábát.

Semlei Mihály képe egészen kivörösödött, a mig ezeket mondta. Látszott, hogy mennyire gyülöli kedves atyafiát még a sirban is.

- Arról a kapitányról szeretnék valamit tudni, - mondá a nagyságos asszony, férjéhez fordulva, mialatt a molnár megint egy pohár bort ivott ki.

- Hát aztán volt-e pénze rendesen annak az uraságnak? - kérdezte nagyságos Semlei Mihály nagyon gunyos hangon.

- Engedelmet kérek, nem mutatta nekem a bugyellárisát soha.

- Nem tudja gazduram a kapitány nevét?

- A nevét... a nevét? - elmélkedett a molnár. - Ha a fejem leütnék, se jutna eszembe ebben a pillanatban.

- Nézze csak molnár uram, - vette át a szót megint a nagyságos ur, - tudom, hogy maga belső ember volt itt. Nem vette észre, hogy... izé, hogy a jövő évi termésre már télen alkudozott volna az a nagyságos ur?

- Az allegóriákkal csak megillető alkalmakkor kell élni, - jegyzé meg szigoruan a nagyságos asszony. - Nem jártak-e ide uzsorás zsidók?

Ez persze ujabb allegóriája volt bizonyos dolognak, de a molnármester felfogásához mért népies formában. El is értette Gyürke uram. Lehunyta a szemét, végig simogatta a bajuszát, s fölkapta a vállát.

- Jártak ide elegen, ki és be, szaporán, mint a szűcs tűje. Semmi közöm hozzá. Én soha életemben nem adtam tovább a szót. Csókolom kezét nagysága.

Szépen, illemtudón köszönt s mentegette magát, hogy még egy kis sora van, mennie kell.

- Ez a vén ember tud valamit, - szólt a nagyságos asszony, mikor Gyürke bátya az udvaron eloldotta a szamarat. - Én is szeretnék tőle megtudni valamit arról a kapitányról. Ha valami rásülne Matildra, el lehetne tőle ránczigálni a férjét, azt a gonosz Biga Miklóst és visszaforditani szegény Ellához....

- Ugyan már min jár az eszed?

- Ella az én hugom gyermeke. Soká hitegette Biga Miklós. Most is sir utána a lelke.

- Én meg azt szeretném tudni, hogy honnan pénzelt Vilmos, mikor ellenem pörösködött és meg is nyert félig. Az pedig pénz nélkül nem megy. Ez a vén ember arról is tud valamit.

- Maraszszuk itt ebédre, Mihály.

Gyürke Pistát visszahivták, s délben oda ültette az uraság maga mellé az asztalhoz. Öntöttek a poharába vöröset is, fehéret is, meg savanyu vizet.

- Volt ilyen bora a másik uraságnak? Volt ilyen ezüstje, ilyen arany czukortartója?

- Néha volt, aztán megint nem volt. De gyémántja, smukja mindig volt a nagyságos asszonynak, meg a Matild kisasszonynak. Ezüst nyakravalója volt a nagy fekete kutyának is. Nem ugatott soha, csak morgott. Se szelindek, se agár... soha se láttam olyat.

- De a kapitány, Gyürke uram?

- Nagyon szeretett agarászni, nagyságos asszonyom. Az a két agár röptében fogta el a fecskét. - Isten bizony.

- Nem emlékszik a nevére? vág közbe boszusan a nagyságos asszony.

- Na bizony! Minden agár vagy Szellő, vagy Fecske.

- A kapitány nevére.

- Az őrnagyot Bivaliczának csufolták, mert kövér volt.

A nagyságos asszony haragosan állt föl az asztaltól.

- Ez az ember olyan mint a szivacs. Tele szivja magát, de semmit sem ád ki. No de majd meglássuk később. Ne hozd elő neki most az árendát.

A nagyságos ur együtt maradt a molnárral, s tele-tele töltötte a poharát.

- Nekem bezzeg soha sem szakadt ugy a nyakamba a pénz, mint nyitrai Semlei Vilmosnak; - bizalmaskodék meleghi Semlei Mihály.

Gyürke uram rejtelmes szippantás közben huzott egy nagyon sürü füstfelleget a pipájából, egész homályba burkolta vele magát, de a szemének egy furcsa villanása mégis áttört ezen a fellegen.

- Hej, hej nagyságos uram! Hátha nem is egyenes uton jutott ahhoz a nagyságos Semlei Vilmos, - mormogta mély hangon.

- Mit mond, édes barátom, mit mond?

Gyürke Pista köhécselni kezdett, mintha a kimondott szó reszelné a torkát.

- Alázatosan bocsánatot kérek... Valami bolondot mondtam. Egy kicsit eljár a nyelvem. Jó bor, igazán jó bor. Talán 1868-iki termés... vagy csak buza termett akkor sok és nem bor? Akkor tizenkét kőnek is dolgot tudtam volna adni a malomban. Egész garmadák vették körül a malmot. Soha sem lesz több olyan idő. Apám beszélte, hogy 1834-ben...

- Semlei Vilmos nem egyenes uton jutott hozzá?..

- A nagy fekete kutyához?

- Az ördögbe! a pénzhez! - kiáltott ingerülten Semlei Mihály.

- Mondom, hogy szép ezüst holmik...

A nagyságos ur belátta, hogy semmire sem mehet ezzel az emberrel, mert azt sem tudja, hol áll a feje. Elővészi majd később.

- Én sem tudhattam meg tőle semmit, - panaszkodott boszusan a feleségének. Nagyon homályos ember ez.

- A gyanu és a bagoly szemének homály, sötétség kell, - válaszolt fenségesen ő nagysága.

Gyürke bátya pedig nagy megelégedéssel látta, hogy elmult Szent-Mihály napja, a nélkül, hogy a malom árendáját emelték vagy felmondták volna.

- Kezemben tartom már a rigót! - dörmögte az öreg.

De a nagyságos asszony nagyon panaszos levelet kapott Ellától. Ez az ifju hölgy kolostort emlegetett, a mi a derék asszonyt mélyen meghatotta s egyik csipős novemberi délután kisétált a malom felé. Az emberek épen a sokféle névnapra, disznótorra készültek, melyek ilyen időre esnek. Annyi volt az őrlető, hogy a molnárral alig lehetett beszélni.

- Látja nagysága, mind egyszerre jönnek, - sopánkodott a molnár. - Egész éven üresen jár a garat. Most mit csináljak velük. Máskor oly egyedül vagyok ebben a malomban, mint most ebben a kabátban.

A nagysága azonban mégis szépen rátért a kapitányra.

- Ugy káromkodott az, kérem szépen, mintha nagy terüs-szekérbe fogott rossz lovat hajtana.

Egyebet sem lehetett tőle kivenni. A nagyságos ur biztatón mondta a feleségének: »Majd megszárnyalom én a madarat«, amire ő nagysága kicsinylőleg mosolyog, s tovább füzte a szárnyaló képletet: »Majd én fogom meg a rigót.«

Ha ő szépen elválaszthatná Biga Miklóst Matildtól!

Látogatásokat tett a városban, kérdezősködött a hadsereg vitézeiről, a kik kapitányi rangot viseltek s a muló emlékezet még vissza tudott gondolni rájuk. Egész névsor és több fotografia volt látható jele egy gárda szereplésének. Azután szépen áthitták a molnárt a kastélyba, valami

beszélnivalóra. Csupa panasz volt az öreg. Csorog a fedél, nincs egy jó zár; kirothadt a malomkerék tengelye.

- El-elnézem napjában azokat a kerekeket a mint le- meg fölkapaszkodnak a vizben, - igy beszélt molnár uram, - és azt gondolom, bizony igy küzködöm én is.

- Becsülettel küzködik gazduram, - szólt a nagysága, kinek érzéke volt a hasonlatok iránt.

- De bezzeg jó volt ide beülni annak a földes urnak, én helyettem. Én is tudom, hogy nem tisztességesen jutott a pénzhez, a mivel a szilasi kastély kapuját betörhette. Jól tudom én azt.

- Én is, - szólt tompán a gazda, - de megfogadtam, hogy nem szólok. Megfogadtam. Becsületes ember vagyok. Tessék megkérdezni Csengőéket...

A nagyságos asszony elővette a fotografiákat.

- Nem ismeri ezeket, gazduram?

- Kétféle posztó, ennyiből áll egy katona. Egyik olyan mint a másik, - mondja a gazda. - Ha a hangját hallanám, az más...

- Ez Vogel, ez Brunner, ez Madarasi, - sorolta föl a nagyságos asszony, felmutatva a képeket. - Hogy hivták azt a kapitányt?

- Azt hiszem, Kamerád volt a neve.

A nagyságos asszony összecsapta a képeket mint egy tuczat kártyát. - Ez az ember mindjárt leiszsza magát. Most is már alig tud hebegni.

Gyürke uram még sokszor lecsipte magát az asztalnál. Már egész otthonosan bejárt a szilasi urasághoz, a hol szivesen fogadták mindig. Hanem ha inni nem adtak neki, sehogy sem forgott a nyelve; egyáltalán nem emlékezett semmire. A jó szivar is bedugta a száját. A bortól azonban megindult belőle a szó, de az olyan áradat volt, mint a záportól dagadt pataké, s hozta magával a 49-iki muszkákat, az 56-iki földrengést, a kolerát, sáskát, a himlőt, mely a kis Pannát is elvitte, a ki épen olyan volt mint az édesanyja.

Egyszer nagyon értelmesen elmondta, hogy a kapitány virágot is küldött Matildnak és hogy arrafelé sétáltak a malom mellett, a nagy füzfák felé; de a füzfánál megállapodott valami holttestnél (tudniillik a molnár beszéde állapodott meg), a melyiket huszonkét esztendő előtt fogtak ott ki és ma sem tudják kicsoda. Ettől a holttesttől aztán el nem mozdithatták.

Hanem a nagyságos urnak mégis csak azt mondta egyszer:

- Megfogadtam ugyan annak a másiknak, hogy nem szólok bizonyos dologról. Hanem czudar ember volt az. Hej, be magasan hordta a vizet! Kevély náczió volt és megbántott. Majd eljön az idő, hogy elmondom...

Közelebb hajolt Semleihez és titokzatosan sugta:

- Elmondom a dolgát, mert bizony furcsán került az a pénz.

A nagyságos ur mohón kapott ezen a konczon.

- Hogy is volt hát?

- Sohse baltázott az az igazságos oldalon! Soha!

Azután hirtelen ott volt az öreg az előbbi, meg az előtte való uraság igás lovain, leszállt a téglavetőnél, a hol a czigányok közt végleg megrekedt és Semlei megint csak nem tudott meg semmit.

- Majd elmondom én azt! - biztatta Gyürke a mérges uraságot. - Tudom, nagyot bámul nagyságod.

A nagyságos asszony most már ingerülten sürgette, hogy ne hagyják meg a malomban azt a vén rókát. Háromszáz forinttal többet igérnek a malomért.

- Már csak mégis megfosztom én azt a hársat a héjától! - fogadkozott Semlei.

- Elmult már három esztendő. Akkor Szent-Mihálykor Gyürke uram emelt fővel és olyan keményen, mint valami heraldikai figura, lépett be a nagyságos urhoz.

- Megkövetem alásan. Nem tarthatom tovább a malmot. Tessék kiadni másnak.

- Hát nem elég olcsón árendálta kelmed? - fakadt ki a földesur.

- De most már nem ér semmit, mert a patak másik oldalán, az országut mellett, csaknem szemközt azzal a vén malommal, műmalmot épitenek.

- Ki épiti?

- Én, meg a fiam. Köszönöm nagyságos uram a sok szivességet. Csókolom ő nagysága kezét.

A csodálatos kép.

A kávéház villamos lámpái egy pillanat alatt pislákolva fölgyultak. Zeusz villámai a világitó részvénytársaság kezéből már mint szembántó mécsvilág jutott az apró üvegkörtékbe. A lámpák bronzlevelei dermedten állnak, mintha megkövültek volna annak a kötelességnek teljesitésében, hogy ily világitáshoz diszül szolgáljanak. Egy csomó ember eldobta a lapokat s álmélkodva nézte a fényleni akaró üveggömböket, mint a tudomány és technika csodálatos vivmányát, mely a felhők ragyogó fényét ennyire képes meghamisitani.

A kávéház legvégén, a nagy kerek márványasztalnál, most is együtt volt a rendes társaság: festők csoportja, mely naponkint eljött ide a maga becsvágyával, szép terveivel, elégületlenségével, kifakadásaival és mindazon társas erényekkel, melyekre nézve a magány nem kedvező, de többek közt ragadós lesz, mint az ásitás.

Taksonyi Adorján eddig szorgalmasan irogatott jegyzőkönyvébe. Most félbehagyta, a mig hozzá szokik szeme a részvénytársasági világitáshoz. Nem volt rendes tagja a kompániának, nem is a festőkhöz tartozott, hanem életrajzi lexikon számára gyüjtött adatokat. Szivesen fogadták hát a halhatatlanság nevében s bőven földiktáltak neki mindent.

- Hol találom meg Daróczy Károlyt? - kérdezte türelmetlenül. Már nyomtatni kellene a D ivet, és Daróczyról nincs életrajzom. Legalább hatszor irtam neki, még nem is válaszolt. Most már itt az utolsó pillanat. Mondjanak kérem róla valamit.

Megint maga elé teritette a jegyzőkönyvet és türelmetlenül fogta kezébe a czeruzát. De mivel késtek a válasszal, sürgetni kezdte:

- Született... hol született?... Járt külföldön... képei közül nevezetesebbek... No igen, tudom, hogy van egy nevezetes. Hogy is hivják azt?

Erre egyhangulag rámondták: a pályi kép.

- Mi az? Hol van?

Mindnyájan mosolyogtak, némelyek hangosan nevettek.

- Elég annyit oda irni az életrajzába, hogy a pályi kép festője.

- Hát egyebet mit festett még?

- Édes barátom, egyetlen kép is nevezetessé tehet valakit - szólt a társaság egyik tagja a legkomolyabb meggyőződés hangján. Egyébiránt 8 óra 27 perczkor itt lesz maga a pályi kép festője.

Addig már nem sok idő volt. És 8 óra 28 perczkor csakugyan megérkezett egy zömök ember, a ki egyetlen fejbólintással köszöntött mindenkit s elfoglalta üresen tartott székét. Mindig ugyanazon helyre ült, soha nem enyhülő dúló-fuló kedélyben, és az ideges mozgékonyság szakasztott egyforma gesztusaival törölte végig homlokát, szedte elő szivarát, lecsipte hegyét, rágyujtott, megczukrozta pikkolóját, üritette ki az apró csészét és végig futtatta szemét egy csomó hirlapon, melyet meghatározott sorrendben elébe raktak. Az ideges emberek tettetett közömbösségével nézte meg a lapokat, keresve, hogy mi érdekelhetné.

- Mindig ilyen? kérdezte sugva Taksonyi.

- Egyik nap ugy, mint a másik napon.

- Bocsánat Daróczy ur...

Bemutatta magát és elmondta: miért jött.

- Gondolja Taksonyi ur, hogy nekem is a festők közt van a helyem?

- A pályi kép festője kitünő helyet foglal el ott.

- A pályi kép bizony pompás dolog volt a maga idejében, - szólt Daróczy Károly, összeránczolva a homlokát s elgondolkozva. - Magam is szeretek rá visszaemlékezni, mint tanulságosra és meghatóra. Hanem azontúl semmi és semmi. Ez az én életem. A pályi képet nem ismerik, de a mi azontul van, mindenki ismeri.

- Daróczy ur több évet töltött külföldön. Szabad-e tudnom, hol tanulmányozta a festészetet?

- Hol? Megnéztem egy csomó képtárt...

- Tudom, hogy irt is róluk. De maradjunk előbb a festésnél.

- Oh azt rendkivül szeretem, még ilyen kontárok alakjában is, minőt akárhányat lehet találni ennél az asztalnál.

- Édes öregem, - szólt akkor a kövér Maróti, ünnepélyesen fölemelve a csibuk szárat mint valami tamburbotot - meg lehetsz győződve, hogy ezek a kontárok, ugy mint a többiek, csak a te kedvedért jönnek ide.

De egy borzas haju, hegyes szakállu, szőke ifjoncz kellemetlenül, csak ugy félvállról odavetette.

- Ej professzor ur, mikor is látunk már öntől valamit?

Nyolcz vagy tiz festő együtt szokott lenni itt, eltelve egymás iránti barátsággal és vegyesen világgyülölettel, a mi már Rafaelnél kezdődött, a ki ha most élne, bezzeg tapasztalhatná, hogy nem fizetnék ugy. Mindnyájan szemhunyoritással és fejcsóválással figyelmeztették a fiatal embert, hogy hallgasson.

Daróczy Károlynak már szürkébe játszott a feje. Nagy és szép formáju fej, kemény, erős vonásu arczczal, nyilt tekintetü, éles szemekkel és vastag szájszéllel, mely rátermett az elbiggyesztésre, a gunyos és megvető mosolyra. A két szélén az adott érzelmek szerint fölhajlik a száj, mint a patkó, a mikor oly hatalmas gunyt fejez ki, hogy szivesen megörökitették vásznon, falon és márványban, valahányszor egy szatirt vagy középkorbeli stilszerü zsarnokot kellett festeni. A félelmes és jól ismert szatiri mosoly most is megjelent egész festői és erkölcsi erejében.

- Édes barátom, Rubens, hiába vágyakozik könnyü győzelmekre, én nem állok be versenytársai közé. Ha az ember nem tudja, hogy egy selyemruhába öltözött hölgy helyett nem egy bádogtokba bujt hölgyet festett-e, jobb, ha egyébre gondol, mint a festésre.

A Rubens-fiu vörös lett mint a rossz tégla. A társaság a pikkolós csészékbe nézett és hunyorgatott. Az életrajzi adatok gyüjtője a czeruzáját hegyezte. Daróczy Károly pedig fél szivarját szétnyomogatta a findzsa tálczáján.

- Professzor lettem, Taksonyi ur, - folytatá Daróczy, egy csillogó pillantást vetve a Rubens-fiura. Megtettek rajztanárnak. Bizonyosan protekczió müködött hozzá. Réme voltam tanitványaimnak. Akadtak köztük, a kik komolyan rajzolni akartak tanulni lineával és czirkalommal. Sajnáltam a boldogtalanokat és kellő időben utjába álltam hóbortjoknak. Te, vastag Maróti, mondd csak, nem valóságos inkvizicziót rendeztem ellened és kényszerülve voltál kerülni és elhagyni az iskolát? Ez a szerencsétlen fiu komolyan kezdett rajzolgatni, és mutogatta nekem, hogy mivel tölti idejét. Emlékezel, mit mondtam neked?

- Meghiszem azt! kiáltott Maróti. Nagyon mormogtál öreg, mikor azt mondtad: »Öcsém, neked Rickert, Rifler vagy miféle rajzeszközökkel kell dolgoznod, és meghatározott nagyságu papirosra rajzolnod, a mint a tanrend megszabja, klasszikus virágokat, kacskaringós ornamen-

tikát s egyéb hasznos dolgot.« Nekem hát elő ne állj többé efféle haszontalanságokkal, mert az ilyesmivel megronthatod az egész életedet.

Daróczy haragosan nézett maga elé.

- Hogy is ne, azért fizet bennünket az állam - igy dohogott tovább - hogy holmi eltévesztett pályára neveljük a kölyköket, a kik aztán az államot cserbe hagyják, és többek akarjanak lenni, mint segédmérnökök és hivatalnokok.

A Rubens-fiu oda sugta szomszédjának: »Valóságos anarkhista.« Daróczy bizonyosan meghallotta, mert arcza rögtön egy első rendü modell minden kitünő tulajdonságát öltötte magára. Megvető mosolya valóban nagyszerü volt és tekintete olyat villant, mint valami futó meteor.

- Hát bizonyos, hogy egy pár rossz piktort még kellő időben megfojtottam, mert hát Taksonyi ur - szólt a biográfiai adatok gyüjtőjéhez - festő professzornak is alkalmaztak, de csak mithológia és antikok elméletét bizták rám. Egyébiránt ma a geométriát tanitom, a mi keservesen emberi dolog ugyan, azonban nem olyan végzetes, mint a rajzolás és festés és nem gerjeszt holmi ideális ambicziókat.

- Hej, öreg pajtás, előállsz te még egyszer, - szólt a társaság egyik tagja, ki épen egy főherczeget festett most életnagyságban és lóháton. - Fogadni merek, pajtás, hogy nagy meglepetést szerzel még nekünk.

- Meg kellene ám festeni a pályi kép párját - mondja a Rubens-fiu szörnyen füstölve.

A vakmerő fiu incselkedő közbeszólásai már nyugtalanitották a társaságot, mert, habár senki sem látta közülök a pályi képet, sem más képét, a telivér bohém itéletéről sokat tartottak s elég volt a Rubens-képüre nézve, hogy őt semmibe sem vette. Egész csodálatos módon azonban Daróczy Károly most a hetyke kérdésre kifejező arczának épen legkevésbbé várt tulajdonságát vette elő. Jóságosan, mint valami szerető apa, nézett a ficzkóra, a ki izgatottan kezdte szipákolni a füstöt czigarettájából.

- Nem lehet, édes öcsém, - szólt Daróczy szeliden, hanem a szája körül ott volt az ő bizonyos mosolygása. - Nem lehet annak párját festeni.

- Oly kitünő és nagyszerü az a pályi kép? - akadékoskodott tovább a kis szőke, a ki nem akarta megadni magát.

Daróczy lehunyta szemét és elgondolkozott. Azután sóhajtott, de csak röviden, mintha rögtön megbánta volna. A társaság tagjai, kik már régen ismerték, elérkezettnek hitték a pillanatot, mikor a rejtélyes képről tudakozódhatnak.

- Öreg, szeretném látni azt a képet! - kiáltott elszántan Maróti.

- Mit ábrázol? kérdezte czeruzáját forgatva Taksonyi.

- Valami szent kép, vagy genre?

- Kié most a kép?

Daróczy minden kérdezőnek csak a szemével válaszolt olyan formán, hogy a kérdés után ránézett és a tekintetét belekapcsolta annak a szemébe; aztán hirtelen kiakasztotta és a másik kérdező arczába tüzte. A morózus embernek kék szeme volt, s olyan puhává, olvadozóvá birta tenni az ő hires, büszke nézését, mint a gyermek tekintetével fegyverzett szemet. Most egyszerre felragyogott, ártatlanul, szeliden, könytől ázottan, üdén, mintha fényes harmat lepte volna el.

- Soha sem láttok ti oly képet. Én sem láttam, - tevé hozzá nyugodtan, szilárdan, mint mikor azt szokta mondani: semmit sem ér a vásznad, kedves pajtás.

- Bizonyosan valami bájos női arczkép, folytatta a nagy Viktor, a ki csak lovakat és vadászebeket fest.

- Ostobaság minden festő történetében a szép nő, mihelyt a vászonra kerül, - válaszolt Daróczy mordul. Soha sem hittem azokban az émelygős mesékben. Édes öcsém, fordult a Rubens-fihoz, elmondom neked. Tanulhatsz belőle.

Mindenki kiváncsi volt. Daróczi Károly azután hátra dőlt székében és a pályi képről ezeket mondta:

- Olaszországból jöttem haza s meg voltam győződve, hogy sokat tudok. Három esztendőt töltöttem mindenfelé és jól ismertem a mestereket. Apám szemrehányásaira kerültem haza, a ki megakadályozta, hogy Mexikóba menjek önkénytesnek, mert én sok mindenre kedvet éreztem. Végre elhatároztam, hogy festő leszek, a mi apámnak nem nagyon tetszett, de szegény öregnek utoljára is mindegy volt, csakhogy legyek valami. Elvonultam hát a zajos világtól s folytattam kóborlásaimat szerte-szét és festegettem mindent, leginkább körorvosokat, patikusokat, plébánosokat, jegyes párokat és aranylánczos meg karpereczes asszonyságokat és katonatiszteket. Pályiban nagyon festői volt a természet, igen népes a káptalani ispán családja, maga az ispán pedig műszerető és hiu ember. Fejenkint tizenöt forintban alkudtam meg, de csak az első portréra, mert az ispánt le kellett festenem mint családfőt, vadászt, tüzoltókapitányt és bandéristát panyókában és kócsagtollas kalpaggal. Nagyszerü iskola volt a pályi, azt mondhatom. Közönséges falusi házban ütöttem föl a műtermet. Persze hogy semmiféle szőnyeg, régi fegyver, váza, vagy japáni napernyő nem volt benne. Még egy paraszt család lakott ott, szegény népség. Felső Mátyás gazd' uram, a kinek volt egy tizennyolcz éves lánya is.

- Ahá! - szólt valaki a társaságból.

- Semmi ahá! Lidi egész nap csak sirt-ritt, estenkint jajgatott, és ha az ember kérdezte, két kézre szoritotta a fejét, ugy fuldoklott, mintha csont akadt volna a torkán. El volt keseredve a halálig, mert a szeretőjének apja megmondta, hogy az a leány, ki az ő menye akar lenni, egy pár ökörrel álljon elő. Felső Mátyásnak négy gyermeke és egy kecskéje volt. Ez szomoritotta a leányt. De hát segiteni nem lehetett. Az ispánt már az ötödik formában festettem, mikor fotografiát mutat nekem, s azt mondja, hogy az senki más, mint a prépost, a ki ezelőtt tiz esztendővel a templomot épittette, jubileumot ül, a falu is megüli, eljön ide és Pályi nemes községe, hogy ha már én épen itt vagyok, elhatározta, hogy meglepi a prépostot arczképével. Az örök időkre ott lesz a községházában. Hanem fogjak hozzá, de aztán becsületet valljon velem Pályi községe, mert a prépost érti a képeket, magának is képtára van. Elhatároztam, hogy kiteszek magamért. A képet megfestettem.

- Ez a pályi kép? - kérdezte nyughatatlanul a szőke borzas.

- Várja csak édes öcsém a végét. Nagyon szép volt az ünnepély. A képet én állitottam föl a község házában, az ispánné vörös függönyei közé és ugyancsak az ispánné gránátszinü ruhájából készült az ünnepélyes lepel. A beszédet a szolgabiró mondta. A prépost, a kit kezdet óta figyelmesen néztem s örömmel győződtem meg, hogy jól el van találva, meg volt hatva. Egy rántás a zsinóron s a kép le volt leplezve. A falu háza előtt a taraczkok durrogtak és zúgott az éljenzés. A prépost hosszan nézte a képet és engemet, a kire a szolgabiró rám mutatott. Aztán a prépost közelebb jött a képhez s a mig mindenki éljenezte, mosolygott oly különös mosolygással, hogy nekem nyughatatlanul kezdett dobogni a szivem. Megnézett engem is és mosolygott. Az ünnepély után magához hivatott s papirba göngyölve, valamit nyomott a kezembe: »Édes barátom, tanuljon tovább,« szólt jóakaró mosolygással. Ezt mondta - nekem, a ki annyi időt töltöttem a külföldön, a ki kész művész vagyok!

Daróczy elhallgatott és a pikkolós findzsát bámulta.

- Nem sikerült a kép? - kérdezte a szőke fiatal ember, nem tudva, hogy csakugyan véget ért-e már az elbeszélés.

- Gyalázatos mázolás volt, édes öcsém. Mert nemcsak magunknak kell hinni, hogy értünk valamihez. Bizony nem elég az! Lássa, pedig csakugyan tanultam is valamit. De az sem elég. Nem volt tehetségem. Összeszedtem a sátorfámat, hanem mielőtt eltávoztam volna Pályiból, odaadtam Felső Mátyás uramnak, a mit a prépost a kezembe nyomott. Jó lesz Lidinek. Kibontották a papirost és szétteregették az asztalon a benne levő képes többi papirost. »Ez a Lidié volna?« kérdezte Felső Mátyás álmélkodva. Kétszáz forint volt a pénz. »Vegyenek egy pár ökröt,« - biztattam az öreget. Hej édes barátim, ha ezt a képet láttátok volna, azokat a tündöklő, boldog képeket. Ilyen képet nem lehet ám festeni. Meg is elégedtem vele és többet nem festettem. Ez a pályi kép története.

Daróczy Károly a legteljesebb szatir-mosolyával, milyet valaha csak láttak az arczán, a Rubens-fiut nézte, hosszasan, de nyugodtan.

Csorvinka felesége.

A plébánia hosszu ambitusán az eczet-ágyas üvegeket jó darab ideig nézegette már Csorvinka János, de a plébános még mindig nem jött haza. Tizszer is eszébe jutott ezalatt, hogy hátha a lutheránus paphoz menne el, az ő papjához, mert a plébános ugyis az asszony papja. De ám épen azt akarja, hogy az asszony papja adjon neki tanácsot az asszony ellen.

A gazdasszony már egy pohár szilvóriummal is megkinálta Csorvinka Jánost.

- Nem jött még meg az asszony? - kérdezi a gazdasszony, kit nyilván nagy kiváncsiság gyötör.

- Talán beteg. Bizonyosan beteg, - válaszol csöndes hangon Csorvinka János. - Vagy más egyéb tartóztatja.

- Két hónapja már, hogy nem láttam.

- Nincs két hónapja, hogy elment! - válaszol Csorvinka. - Egy hétig azért nem jöhetett ki a házból, mert üvegbe lépett.

- Mikorra várja haza Csorvinka uram?

- Akár ma is megjöhet. De én most a főtisztelendő plébános urat várom.

- Tessék, foglaljon helyet addig, Csorvinka uram.

A csontos, nagyvállu és szőke Csorvinka János le is ül. Mintha csak azért nem nőtt volna se bajusza, se szakálla, hogy a gazdasszony annál jobban belenézhessen az orczájába. Jól meg is nézi a kopasz ábrázatot, de még az egész embert is, aztán vállvonogatással, fölbiggyesztett szájjal fordul el tőle, s megy a dolga után.

- Oh be jámbor ember!

Végre megérkezik a plebános. Csorvinka kezet akar neki csókolni, de a pap hamar elfogja a keze után kinyuló kart még a csuklójában és megrázza barátságosan. A küszöbnél is hiába akar hátul maradni Csorvinka, a plébános előre bocsátja. Odabent aztán a pádimentumot nézve, várja Csorvinka, hogy megkérdezzék, mi járatban van.

- Bajom esett az asszonynyal, főtisztelendő ur. Megint nincs itthon.

A plebános szépen leülteti, még pipát is tesz elébe.

- Hát mit jelent az, édes Csorvinka uram, hogy megint nincs otthon?

Csorvinka elháritja maga elől a dohányos dobozt, a pipát is oda állitja az asztal lábához. A ritka szőke haját simogatja hátrafelé a füle mögé és nagyot sohajt:

- Nagyon rossz a falu nyelve, főtisztelendő uram, régen rágódik a becsületemen. A multkor is, mikor elment Zsófi... Bizonyosan a főtisztelendő ur is tudja, hogy hetedik hétben a lakodalom után történt. A városba ment a vásárra, de rossz vonatra ült. Várad helyett Csaba felé vitte, s mikor megtudta, egy pusztán szállt ki. Eltévedt szegény Zsófi. Bolyongott... elég pénze sem volt. Három hét mulva gyalog jött vissza, keservesen sirva. A szivem megesett, mikor elbeszélte szenvedéseit az idegen emberek közt.

- Emlékezem Csorvinka uram, - felelt a főtisztelendő, nagyon nézve az ember jámbor ábrázatát.

- Hogyne emlékeznék főtisztelendő ur! Kis gyermek korától ismeri Zsófit. Milyen szép leány volt! Én is itt ismertem meg, mikor a bucsura lejöttem gyolcscsal, kartonnal. Azután eljöttem bucsu nélkül is a portékás szekérrel. Oh Bozse, Bozse! Zsófi feleségem lett. Tudja ezt mind a főtisztelendő ur.

- Tudom, Csorvinka uram. Becsületes, jó lelkü ember kelmed, azt is tudom.

Erre fölvillogott Csorvinka mélyen beesett kék szeme, mint a hal pikkelyes háta, ha fölpattan a viz felületére.

- Én nagyon szeretem Zsófit. Mégis bántanak Zsófi miatt a faluban, nem férnek tőlem, mert nem ide való vagyok, mert nem járok a korcsmába és nem káromkodom. Sulya Mihálynét már meg is kellett volna fojtanom, mert mindig azt kérdezi: »Otthon van a felesége, Csorvinka uram?« Bolyó Gábor szomszéd pedig kiváncsi, mivel kenem az utcz'ajtó sarkát, hogy nem nyikorog éjjel. Módis Borcsára a botom is ráfogtam már, mert folyton ismétli, hogy a Sajó kutyámat mikor üttetem agyon, hisz akkor nem ugat, mikor kellene. Most pedig már két hónapja, hogy mindenki Zsófit kérdezi tőlem. Én pedig nem tudom, hová lett Zsófi, nem tudom, főtisztelendő ur. Hát mit kell most nekem tenni?

Csorvinka János, a mig ezt elmondta, forró harmatkása verte ki a homlokát, irult-pirult, a lélekzete is elakadt, s mikor odáig ért, hogy most már mit kell neki tenni, akkor esedezőn fogta össze a két kezét, s a hangja egészen elhalt.

- Hát keresse föl Csorvinka, uram, a feleségét.

- Nem tudom, hol van.

- Utána jár, kitudakolja, - folytatta szelid részvéttel a plebános.

- És azután? - kérdezte Csorvinka.

- Terringettét! - kiáltott fölcsattanva a plebános és Csorvinka szeme közé nézve, de aztán hirtelen alább eresztette hangját. - Ez, kedves Csorvinka uram, nem tartozik énhozzám, semmi egyházi törvényt nem tudok rá. De máskülönben is, Csorvinka uram, kegyelmed a másik eklézsiához tartozik, az én hiveim közül Zsófi való. Neki tudnék is valami kegyes intést mondani, küldje ide Csorvinka uram. Más egyebet nem tehetek.

Égett az arcza Csorvinka Jánosnak, a szeme előtt is mintha tüzszikrák pattogtak volna. Nehezen találta meg a kalapját, s ájtatos köszöntések közt távozott. A falu másik vége felé vette utját. Senki köszöntését nem viszonozta az egész utján; de még ki is kerülte a szemközt jövőket.

A lutheránus pap is szépen végig hallgatta, attól is megkérdezte Csorvinka János, hogy már most mit csináljon.

- Mikor a csabai vonat megtévesztette Zsófit, akkor kellett volna...

- Mit, tiszteletes uram, mit?

- No, ahogy szokás, Csorvinka uram.

- De hát nem lett volna igaza Zsófinak?

- Persze, persze Csorvinka uram, hogy igaza lehetett.

- És a mit azóta róla beszélnek, tiszteletes uram, ha én azt mind összefoglalom! Meg hogy két hónap előtt eltávozott, hogy a sógornéja lebetegedésére megy; de oda nem ment, és én nem tudom, hol van. Oh jaj!

- Válni akar feleségétől, Csorvinka gazda?

Csorvinka felüti a fejét, mint a kakas, mely valami gyanus neszt hall! Figyel egy pár pillanatig a levegőre, a csíz énekére, a sétáló pap csizmájának ropogására. Megbámulja az ablakon beszüremlő napfény sávját a padlón. Végül pedig keservesen hajtogatja ide-oda a fejét.

- De én ugy szeretem Zsófit.

A pap megáll előtte, ráteszi a kezét vállára.

- Várja meg, gazduram, Zsófit. Ha majd hazajött, talán saját magától is megtudja, hogy mit tegyen vele.

Csorvinka azt sem tudja, hogyan jutott ki a paptól. Kimegy a mezőre, ott kóborog. Látja a távolban a füstölgő vasuti vonatot, látja az országuton felfodrosodó porgomolyt, melyet a szekerek vernek. De a vasut tovább megy, az országuton nem érkezik Zsófi.

A tanyai kutyák ugatják, s ő az utszélen levág egy botot, azzal megy tovább. Olyan fenyegetőn forgatja kezében, hogy a ki találkozik vele, önkénytelen köszön neki.

- Ejha! mi lelte ezt a jámbor tótot? - kérdezi magában a csősz.

A falu szélén egy furulyás zsidót talál. Attól hosszadalmas alku után megvesz egy nagy kést. És most már mintha nyugodtabban érezné magát, ugy megy be a faluba. A mint köszönnek neki, a köszönő arczába néz és éles tekintetével mintegy elmetszi, hogy az még valamit kérdezzen tőle. De Sulya Mihálynén nem fog ki, az mégis megkérdezi:

- Nem érkezett még haza a szomszédasszony?

Csorvinka János fölkapja a sudar husángot, de csak a levegőben suhint vele egyet.

- Ez a felelet, hogy az ember még sajnálkozik? - sápit az asszony és tovább kullog.

Hát a ház ajtajában ott várja Bokor Andrásné, a ki közel rokona Zsófinak. A mint látja a közeledő Csorvinkát, elibe megy.

- Oh, kedves lelkem, nagy hirt mondok. Engem tudósitott Zsófi, mert nem is merészkedett kegyelmedhez fordulni. Megint nagy sor érte szegény galambomat. Ő talán majd jobban elmondja, ha megjön. De addig is éntőlem tudja meg gazduram...

Csorvinka János becsapja maga után az ajtót, hogy kapu, kerités csak ugy reng belé. Bokorné pedig kivül maradt.

- No hát csak jőjjön haza az asszony! - kiált vissza Csorvinka.

Nagy kőház ez. Az udvar tele baromfival. Még páva is büszkélkedik a szinen. Csorvinka sietve megy be a házba, körül sem néz. Ottbenn egy nagy vasas ládát, a melyben egykor a gyolcsot, kartont és barkettet hordozta vásárokra, nyit föl. Annak a fenekén van egy régi pisztoly. Az is a vásárokra kellett.

Most már van botja, kése, pisztolya. Szépen egymás mellé teszi az asztalra. Aztán a felesége ruháját rakja egy ládába.

- Ez az övé. A többi itt mind az enyém.

Délután kimegy az országutra. Ha egy domb vagy földhányás akad, arra föláll, körülnéz. Onnan lesi a vasuti vonatot, az érkező szekereket. Meg-megpihen, mintha nagyon fáradt volna, s ilyenkor a botjára támaszkodik. Ha közeledik egy szekér, megtapogatja zsebében a pisztolyt, fölkeresi ujjaival a kés nyelét.

A vasut fütyöl; a szekerek ostorpattogással hajtanak el mellette.

Csak az a kérdés, hogy Zsófi haza fog-e térni?

A keztyü fele.

Bodon Kálmán ugy nézett egy épen most kapott táviratra, mint valami rémlátványra. Azután összevissza gyűrte és a földhöz csapta.

Felesége épen a reggeli öltözködést végezte és a tükörből látta az indulatoskodást.

- Nagyon rossz hirt kaptál?

- Aligha leszek törvényszéki elnök.

- Már talán ki is van nevezve az elnök?

- Még nincs, de Máté nem biztat. Protekczió dolgozik ellenem.

- Mit? - kérdezte az asszony, egészen hátra fordulva a tükörtől. - Máté nem biztat téged, aki erdélyi fejedelmi sarjadék vagy? Hát ilyen képviselő Máté, hogy még biztatni sem tud. Micsoda képviselő Máté, ha még protekcziója sincs? Nem ugy, édes Kálmán, én törvényszéki elnökné szeretnék lenni. Igazán nyomorult kivánság, mikor fejedelmi ivadékról van szó. Ha Máté a jövő választáskor nem akar megbukni, törvényszéki elnökké kell lenned. Különben keresünk másik képviselőt.

- Már pedig alighanem Bencze Miksáné lesz az elnökné.

- Kálmán, te csak bosszantani akarsz! - válaszolt a fejedelmi ivadék felesége, olyan elutasitó hangon, mintha képtelenségről volna szó. - Reménylem, nem nyugszunk bele, hogy ne te légy az elnök és én az elnökné. Felutazok azonnal Pestre. Azaz, hogy mivel kettőnkről van szó, én is veled utazom. Mátének megmondjuk, hogy nem törődik a kerület érdekeivel. Aztán elmegyünk mindenhová. Az esti vonattal indulhatunk.

Este csakugyan el is utaztak. A másnapi képviselőházi ülésen Bodon Kálmán már a ház pipafüstös folyosóján tudakozódott Máté képviselő ur után. Az asszony pedig a karzatról nézegetett, mert hallgatni ugy sem volt érdemes az unalmas ülést.

- Máté csókoltatja a kezedet, Bertuskám, - szólt Bodon Kálmán a feleségéhez, - de bizony engem nem igen biztatott. A miniszter nagyon makacs.

- Mintha nem mindegy volna a miniszternek, te, vagy más, pláne Bencze Miksa!

- Talán nem is ő. Máté sem tudja, csak azt tudja, hogy a protekczió nagy.

- Máté semmit sem tud, még tisztességet sem, mert különben nem üzente volna a kézcsókot, hanem feljött volna maga. Tudakold meg mindjárt, hogy mikor fogad a miniszter.

Azon a nap 2 órakor fogadott a miniszter. Az asszony elkisérte az urát abba a nagy kaszárnyaépületbe, maga pedig ott sétálgatott a folyosón azalatt, mig Bodon Kálmán a miniszter szine elé kerülhetett.

Bizony semmi sem ragyogott az arczán, mikor kijött a kegyelmes urtól. Hanem a feleségét nem találta sehol. Kereste végtől végig a folyosón, a lépcsők fülkéiben, az ablak-közökben. Utoljára a szolgáktól is tudakolta, hanem azok rendszerint nem tudnak utbaigazitást adni.

Hanem az egyik ablaknál meghallotta a felesége hangját. Nagy hévvel és körülményesen beszélt. Bodon Kálmán meghökkent, amint a legközelebbi ajtón levő feliratot megpillantotta.

- Az államtitkárnál van. Talán csak nem tört be? Bertuskától minden kitelik, ha az én jövőmről van szó. Csakhogy el is ronthatja a dolgomat szépségesen.

Ment utána az államtitkárhoz, de a szolga utját állta. Hogyan, hát a feleségének több joga van, és neki még annyi sincs, hogy utána menjen. De az államtitkár ma nem fogad senkit. Mig a szolgával pörölt, megnyilt az ajtó és Bodon Kálmánnét két ur kisérte udvariasan egész a küszöbig.

Bodon Kálmánné fiatal és szép asszony volt, s most különösen jól mutatott kipirult arczával. Elsőrendü intézetben növekedett, és egészen természetes volt önérzete, hogy törvényszéki elnökné kivánt lenni. Férje aggodalma hirtelen lecsillapult, amint meglátta, hogy felesége milyen finoman hajtotta meg magát a két ur előtt, amint épen távozni készült.

- De épen itt van a férjem, Bodon Kálmán, törvényszéki biró, - szólt hirtelen az asszony. - Egészen el van csüggedve, hogy tehetségét, szorgalmát nem méltányolják. Aggódik, hogy talán életpályát tévesztett. Ah istenem, ne vegyék el egy derék ember életkedvét. Kálmán kérlek... Az államtitkár... a tanácsos ur ő méltóságaik. Már mindent tudnak és az államtitkár ő méltósága holnapután szivesen fogad.

Bodonné még egyszer meghajtotta magát s beszédes szemeivel köszönetet mondott a két urnak. Bodon hatalmasan hajlongott az előszobából.

- Holnapután igénybe veszem a kegyességet.

A két ur, kifogástalan gavallérok módjára, még egyszer üdvözölték Bodonnét és visszatértek.

- Reménylem, barátom, hogy holnapután rám fog ismerni? - kérdezte Bodon, jól megnyomott hangon a szolgától s karját nyujtotta feleségének.

Az asszonytól nem igen kellett kérdezni, hogy mi történt.

- Vannak még udvarias emberek a világon. Nem mindenki olyan mint Máté, akiről most már megtudtam, hogy semmi befolyása sincs. Amint itt a folyosón várakozom rád, egy ur megkérdezte, hogy kire várok. A tanácsos volt. Megmondtam neki s a derék ember fölajánlotta, hogy foglaljak addig helyet szobájában. Hirtelen valami jutott eszembe. »Oh istenem, nem beszélhetnék az államtitkárral?« Mert épen a szemembe ötlött egy ajtó feliratán. »Ha oly sürgős, nagysád kivánságának, védpajzsa alatt talán megpróbálhatjuk.« Ezt válaszolta, s nehány pillanat mulva bevezetett az államtitkárhoz. Elmondtam mindent. Azt is, hogyha elveszted kedvedet és a bizalmadat, akkor nincs a kerületben senki más, aki összetartaná a pártot. Nagyon fontos politikai érdek kivánja, hogy te légy az elnök. Nagyon figyelmesen hallgattak és a tanácsos ur maga ment egy pohár vizért, mihelyt mondtam, hogy szomjas vagyok. Ez alatt aztán tudtára adtam az államtitkárnak, hogyha Bencze Miksát neveznék ki, én ezt a férjem tisztessége ellen intézett oly támadásnak tekinteném...

- Bertuska, mért heveskedtél?

- Igen, édesem, oly támadásnak tekinteném, hogy megrendülne bennem a hit férjem iránt; megrendülne bizalmam, hogy családját képes eltartani és gyermekeinek szép nevet hagyni...

- Nem kérdezték a gyermekek számát?

- Nem, Kálmán, mert látták, hogy fiatal vagyok, sőt testvérednek képzeltek. No, méltóságos uraim - mondám, - ha egy nő (egy fiatal nő) bizalma igy megrendül, akkor vége a családi boldogságnak, akkor én válópört inditok, mert ha férjem csakugyan méltó volna az elnökségre, okvetetlen megkapná, de ha nem méltó, ha érdemetlen rá egy fejedelmi ivadék: akkor isten velünk. Méltóságtok egy család boldogságát dulják föl; az erdélyi históriát végig gázolják egy fejedelmi ivadékban. Kérem, gondolják meg ezt.

- Jaj, Bertuska, ezt még sem kellett volna mondanod. Hivatalos ügyekről igy beszélni nem szabad.

- Hát te ugyan mit mondtál a miniszternek?

- Tárgyilagosan hivatkoztam sokféle érdememre.

- És mit válaszolt neked a kegyelmes ur?

- Megfontolja, megvizsgálja és beható figyelme tárgyává teszi a kérelmet.

- Oh istenem! - kiáltott nevetve az asszony, - csakugyan elmondják ezt a választ a nagyurak? Én azt gondoltam, hogy ellenzéki lapok fogják rá a miniszterekre és a kabinet-irodára. Nekem még sem mertek ilyen haszontalan választ adni.

- Mit mondtak neked, Bertuskám?

- Az államtitkár a távozáskor kezet csókolt.

*

Ügyes erdélyi asszony volt ez a Bodonné. Magyarországi fogalmak szerint az erdélyi asszony épen olyan jól a sarkára tud állni, mint a férfiak amilyen jól tudják kinyujtani a kezöket; és amennyi ravaszságok van a férfiaknak, annyi az eszök az asszonyoknak. De hát ez csak afféle beszéd a férfiakról, nem pedig az asszonyokról. Pedig az igazi szerepet mégis csak a férfiak viszik.

Harmadnap a derék asszony megint elkisérte férjét a miniszteriumba. A hűvös és barátságtalan folyosón már egészen otthonosan érezte magát Bertuska. A tanácsos úr szolgája megismerte a tegnapelőtti asszonyt, s a tanácsos úr is gyorsan megjelent a folyosón, ágbogas piros szegfüszárral a kezében, és finom hajlongással, a miben még - az erdélyi úr-asszonyok állitólagos véleménye szerint - a magyarországi nem épen fejedelmi vérű, sőt labancz eredetű uraságok előtte járnak a királyhágóntúli fejedelmi sarjadékoknak.

Bodon Kálmán azalatt az államtitkárnál tisztelgett, s oly elégülten jött ki, hogy a folyosóbeli párbeszéd az alaphangulat egész unisonojával fordulhatott felé:

- Mi történt?

- Bizonyosan tudom, hogy az érdem szárnyaiból semmit sem nyestek le.

- Nem kell odább vinnünk a kis széket, - válaszolt Bodon Kálmán, valami közmondás jutván eszébe.

- No, de az elnöki szék? - faggatta az asszony.

- Ő méltósága biztositott teljes befolyásáról, hogy az érdem nem marad jutalmazatlanul. Erre számithatok.

Bodon Kálmánná savanyu arczot csinált.

- Az érdem? Mi az érdem? Valahol elég elejteni egy ragadozó farkast, és az már érdem. De máshol nem érdem. De valamit el kell ejteni - nekem ugy látszik. Azért hát résen kell lenni.

- Nagysádtok még itt maradnak és résen lesznek. Bodon úr szabadságidejéről majd én gondoskodom.

Bodonék csakugyan résen maradtak. Nem távoztak el a fővárosból.

Nyár kezdete volt, s a fiatal asszony jól érezte magát a Svábhegyen, a Margit-szigeten, a mulatságokban, ahol ismeretségeket kötöttek, s ahol gyakran találkoztak befolyásos emberekkel, az államtitkárral, a tanácsossal.

- Mégis csak más élet ez, mint odaát a bérczes hazában, - szólt egyszerre az asszonyka. - Nem volna-e helyesebb, ha ide tétednéd át magad. A fáradság egyre megy, kisegitőnek, birának a kuriához, vagy rendes birának a táblához - azt hiszem, hogy ami a fáradságot illeti, tökéletesen egyre megy.

- De a költségek, édes Bertuska - a költségek. Az erdélyi fejedelmek semmit sem helyeztek el az angol bankban ivadékaik számára.

E nevezetes, de épen nem históriai, sőt fölötte modern kérdés daczára a nyarat a fővárosban töltötték, mert a törvényszéki elnökséget hirtelen nem lehetett kihüvelyezni. A miniszter arra nézve már határozott igéretet tett.

Utoljára is Bodon Kálmán azt mondta a feleségének, hogy sok a mulatság, kevés a pénz. A szabadságuk is lejár. Hathatós szószólókat már szereztek, az eredményt a bérczes hazában is megvárhatják. Ott mégis olcsóbb az élet mint a hotelban.

- A nyáron sokan távol szoktak lenni, a kikkel hát meg sem ismerkedhetünk, - válaszolta Bertuska. - Ezeket mégis meg kellene várni. Én már nem ragaszkodom a törvényszéki elnökséghez. Neked a legméltóbb helyed itt volna a központban.

- Meghiszem azt! kiáltott Bodon Kálmán. - De hol van mai napság az érdem igazi elismerése!

- Édes Kálmán, jó barátaink vannak.

- Az államtitkár, a tanácsos úr, az igaz, hogy elég gyakran megfordulnak nálunk, - szólt bizonyos ingerültséggel Bodon, - a szigeten is mindig ott vannak, de hát mit tettek eddig?

- No, olyan gyakran nem fordulnak meg nálunk, édes Kálmán. Távollétedben nem fogadok senkit! - szólt oda erélyesen Bertuska.

- Csütörtökön kikocsiztál, édes Bertuskám. Tegnap is előbb indultál a gőzhajóra, mint én hazajöttem, amikor kimentem a szigetre, még nem voltál ott.

- Kálmán! Mit jelent ez? Ah, mennyire elkeserit téged a türelmetlenség, hogy még szemrehányásokkal illetsz engem, aki fölsegitettelek arról a szál deszkáról, melyet az a hitvány Máté tett a lábad alá. Fölsegitettelek egy szilárd, kőlépcsőre. Győződj meg róla magad. Siess, menj az államtitkárhoz, kérdezősködjél saját magadról, s hallani fogsz valamit, ami megszégyenit.

Bodon Kálmán nagyon izgatott volt. Hamar feketébe öltözött. De ez aztán az utolsó utja. Végre is egy fejedelmi ivadék nem fog lótni-futni annyit.

Az államtitkár előszobájában még a keztyűjét akarta felhuzni.

- Egy fél keztyű, csak a jobb kezemre. Micsoda keztyű ez is! Hogy került ez hozzám? A mosdó-szekrényről kaptam föl. Hm! A feleségemnek nincs ekkora keztyűje. Ördög vigye. Legalább a fél kezemre keztyűt huzok.

- Méltóztassék belépni, - szólt a szolga. - A méltóságos úr már épen távozni akart. Méltóztassék...

Bemegy az államtitkárhoz.

- Ah, Bodon úr! Csakugyan ragaszkodik ön az elnökséghez? - kérdezi ő méltósága.

- Nagy megnyugtatásomra szolgálna, ösztönzés lenne egész további életemre.

- Az ön képessége, buzgalma talán többet is érdemelne.

Bodon Kálmán meghajtja magát.

- Többet érdemel, mint abban a kis városban a törvényszéki elnökség.

- Méltóságod bizonyára hivatott, hogy megitélje szerény képességeimet.

Az államtitkár úr, mint már a szolga is jelentette, távozni akart valahová. Már a felöltője is oda volt helyezve a szék karjára. Az egész beszélgetés alatt a készülődés előkészületeit folytatta. Az iróasztal fiókját becsukta, a nyakkendőjét megigazitotta.

- Kedves biró úr, engedje meg, hogy e pillanatban ne magyarázzak bővebben semmit. Sietnem kell egy anketra. A személyes ismeretség önnel, kedves Bodon úr, meggyőzött engem róla, hogy ön a birói kar legkitünőbb tagja... György! György! Nem látta maga a másik keztyűmet... Bodon úr, mit szólna hozzá, ha ide a központba neveznék ki?

Bodon Kálmán valamit épen szólni akart ehhez és már meg is hajolt hozzá.

De György, a szolga, nem találja sehol a keztyűt.

Bodon Kálmán hirtelen hátra kapja a maga keztyűs kezét. Épen olyan van ő méltósága balkezén, mint az ő jobbkezén. Vörösbarna keztyű, a kezefején kivarrva selyemmel négy vonal.

- Méltóságos uram, meg kellene ezt előbb gondolnom.

- A kedves nejének talán nem lenne kifogása ellene. Hogy van ő nagysága, már régen nem láttam.

- Bertuskát? Oh méltóságos uram, Bertuska aligha jól érezné magát ebben a nagyvárosban.

- A királyi táblánál épen üresedés van, édes biró úr.

- A táblánál, méltóságos uram? De hát ott, a mi törvényszékünknél is megüresedett az elnökség.

- Ugyan mit ragaszkodik annyira hozzá. Nem akar táblai biró lenni?

- Nem.

Az államtitkár csodálkozva néz rá.

- Még nem láttam szemtűl szembe ilyen ambiciózus embert. De a kuriánál csak elfoglalna egy széket?

Bodon Kálmánnak zúgott a feje erre a nagyszerű carriérre.

- Az ön kitünő tulajdonai, - folytatta az államtitkár, - megérdemlik, hogy ide, miközénk jőjjön, a kuriához.

- Köszönöm. Nem akarok ide jönni! - kiáltott csodálatos izgatottsággal Bodon Kálmán. - Minél messzebb akarok innen maradni.

Magából kikelve rángatta le jobb kezéről a fél keztyűt és oda vetette a méltóságos úr elé.

- Itt van a másik keztyű. Méltóságod jobban tudhatja, mint én, hogyan jutott hozzám!

Idill a drámában.

A fényes, zajos élet után a kétségbeesettek Istene elé dobta magát Osgyáni Dénes. Annyi Isten között, a melynek addig áldozott, az utolsó Isten ő tőle sem fordult el, hanem magánál tartotta.

A véres testét fölvitték az erdőből a törteli kastélyba. Utána ment az egész falu, kezüket csapdosva, sápitozva, sugdosva. Oh, hogy ilyen vége lett a nagyságos urnak! A főszolgabiró lóhalálba hajtatott a kastélyba, azután a táviróhivatalba ment, hogy elsőnek tudathassa az alispánnal, a főispánnal, a kik oly sok jó napot töltöttek a törteli kastélyban. Csakhamar megtudta az egész megye, és ép ugy csodálkoztak az urak, mint a falu népe, habár ők előre látták, hogy ez fog történni, hisz Osgyáni Dénes három napig sem szokott fölkelni a játszóasztaltól. Mégis egy csomó ember rohant az ügyvédekhez, a takarékpénztárhoz, a hitelintézetekhez, a kik még nem rég szentül hitték, hogy ha valakinek, ugy Osgyáni Dininek meg lehet tenni azt a bizonyos kis szivességet, a melyhez egy darab halványbarna czifraságu papiros s egy csöpp tinta szükséges.

A törteli kastélyban a cselédek és a többi léhütők csomagolni kezdtek s mindenik igyekezett minél nagyobb pakkokhoz jutni. Este felé többen közülök kiosontak a vasuti állomásra, ott hagyva a sülyedő hajót. A kastélyban alig maradt valaki, a kitől a megyei főorvos meg a többi hivatalos személyiség megtudakolja, hogy hol fekszik a nagyságos ur.

- Micsoda lótás-futás ez a kastélyban? - kérdezte ingerülten egy száraz, öreg asszony, ki egy kertre néző hüvös szobában a divánon üldögélt, homlokán zöld selyemernyővel.

Szegény Ella, a ki majd megfult a zokogástól, erre nem tudta visszatartani fájdalmát. Oda borult az öreg asszony ölébe és ott sirt.

- Nagyon beteg apánk, édes néném. Most vannak nála az orvosok.

Annak az öreg asszonynak lehetett mondani akármit, el lehetett vele hitetni. Vak volt már évek óta. Ella apránkint szép mesében beszélte el, hogy most már vége mindennek; az édesapát megütötte a szél.

A szerencsétlen ember másik gyermeke, Osgyáni Tivadar, a ki külön vonaton érkezett meg a katasztrófa hirére, a temetés után szomorun megölelte hugát és igy szólt hozzá:

- Készülj, Ella, el kell innen mennünk. Semmi sem a mienk többé. Ah, Ella, ne kérdezz semmit - borzasztó ez. Majd elmegyünk valahová, a hol elrejtőzhetünk, mert nekünk el kell rejtőzni a világ elől.

E pillanatban a kastély összes villamos csengetyüi megszólaltak és a szomszéd szobában is hatalmasan csilingelt egy nagyobb csöngetyü. Egy türelmetlen, éles hang ezen is felül szólt:

- Hol vannak a cselédek? Senki sem gondol velem?

Ella hirtelen besietett.

- Hát most már senki sem gondol velem? - fakadt ki az öreg asszony. - Énvelem, dengelegi Osgyáni Katalinával, dengelegi Osgyáni Domokos leányával? Azt hiszem, nekem is van részem ebben a kastélyban. Én Dénesnél két cselédet kikötöttem magamnak... Hol is van - hol is az irás, a kontraktus? Te vagy, Ella, te vagy, Tivadar? Olvassátok el a kontraktust.

A vak öreg asszony egy csomó kulcsot keresett ki az oldalán függő bársony-zacskóból, abból egyet kiválasztott és feltartotta. Nyissák ki vele a kis szekrény felső fiókját, ott van a hiteles irás, olvassák föl.

Kikeresték, meg is találták a vastag diósgyőri papirost, szépen összehajtva. Meg volt abban irva, hogy dengelegi Osgyáni Katalin, nemes és vitézlő Boronkay Boldizsár özvegye; minden vagyonát átadja használatra öcscsének, Osgyáni Dénesnek, a következő föltételek mellett. És harmincznégy pontban voltak fölsorolva a föltételek, végűl hitelesitve, lepecsételve.

- Uri tartás illet engem, kedves öcséim, engem, dengelegi Osgyáni Domokos leányát, Boronkay Boldizsár özvegyét.

Osgyáni Dénes két árvája fájdalmasan összenézett. Tivadar eltakarta az arczát a kezébe.

- Szegény Katalin nénénk! - sóhajtott halkan.

Ella nyugodtabb volt. Megsimogatta az öreg asszony arczát.

- Oh, édes néném, parancsolj velünk mindnyájunkkal. De ne haragudj! A cselédeknek felmondtunk, mert elköltözünk innen.

- Bálintnak csak nem mondtatok föl?

- Oh, az nagyon hanyag volt, és sokat dörmögött, ha csengettél. Tivadar nem türhette, hogy tiszteletlenül bánjon veled. Nagyon derék inast ajánlottak helyébe.

- Egy felolvasónőre is szükségem volna. Az ember nagyon elmarad a világtól, ha nem olvassa a hirlapokat.

- Akár én is olvasok neked, kedves jó Katalin néném.

Az öreg asszonyt megnyugtatták; mikor pedig megtudta, hogy felköltöznek a fővárosba, egészen felvidult.

- Sokat megyünk konczertbe, operába, ugy-e, fiam?

Gyorsan el kellett hagyniok a törteli kastélyt, mert nagyon kellemetlen emberek jártak-keltek ott. De egyenesen még nem mentek föl Budapestre, hadd rendezzék be ott a lakást. Addig Katalin néni és Ella elvonultak egy csodálatos hatásu forrás mellé, melyet csak most fedeztek föl és Ellának az orvosok nagyon ajánlottak. Szerencsére még kaptak ott uri lakást, közvetetlen a forrás mellett. Ella reggelenkint kivezette nénjét a patakhoz, ittak a forrásból, melynek vizét bedugaszolt palaczkokból öntötték pohárba. Nagyon kár volt, hogy az egész környéket oláhok lakták, azok nyelvén Katalin néni beszélni nem tudott; azok közül cselédnek való sem vált be. Majd a városi lakásban áll be az uj cselédség, addig Ella szivesen megtesz mindent egy öreg oláh asszonynyal.

Késő őszig maradtak abban a kis, szegényes falusi lakásban, melynek pompás klasszikus külsejéről, felséges fekvéséről Ella annyit tudott beszélni. A leány naponkint várta a postát, és szomoruan olvasta Tivadar leveleit, mert sokáig semmi bizonyosat nem tudott irni arra nézve, hogy miért is mennének ők a fővárosba.

De a régi fényes élet morzsáiból, a családi összeköttetések foszlányaiból Tivadar még fölhajszolt egy kis pártfogást, s a fiatal ember szerény állást kapott valamelyik minisztériumban.

Katalin néni már mélyen sohajtozott a konczertek és európai előadások után, mikor végre csakugyan felutazhattak Budapestre.

A szállás nagyon szép és fejedelmi volt, s a vak asszonyt háromszor is bevezették egy-egy szobába, hogy igy nyolcz szobát járhasson be. Abból három szoba a Katalin nénié volt. Ennyiből állt az egész lakás. A felolvasónő is tisztességtudó asszony. Miska, a szolga is egészen más mint Bálint, igazán nevelt és mivelt legény, mennyire csak egy szolga lehet. És a konczertek, meg az Operaház.

Az öreg asszony olyan jól érezte magát.

És gyakran megjelent Bátti László, a ki régibb ismerőse, a mennyiben a kataszteri fölméréseknél hosszabb időt töltött Osgyáni Dénes kastélyában s azontul is többször akadt még dolga a fiatal mérnöknek a környékben. De Katalin néni nem igen tudott róla valamit. Most is, mikor először megjelent, azt kérdezte Ellától:

- Ugy-e, valami vén ember ez a mérnök, olyan vastag hangja van.

Ella ráhagyta, hogy Bátti László csuzos öreg ember. Hiszen Miska, az ügyes legény sem volt más mint egy szegény szinész, ki egy kis sötét szobát kapott s a néni körül játszotta első szerepét, az alakoskodást. Oh és milyen nyugodt szeptemvir tudott lenni, aki dengelegi Osgyáni Domokos előtt czenzurázott valaha, rendkivüli becsben is tartja emlékét! Ez a lurkó, ki a Gyönyörffy Bánk nevet készül halhatatlanná tenni a magyar Tháliában, a nagyságos asszonyt a legkitünőbb társasággal volt képes ellátni, mert alig távozott el a derék szeptemvir, mindjárt megjelent az ezredes, a ki a nagyságos asszonyt még leánykorában ismerte és váltig csodálkozott, hogy nem emlékszik rá, holott tánczoltak is együtt a főispánnál. Gyönyörffy Bánk ugy változtatta a hangját, hogy három-négy személy gyanánt is beszélt.

Egyik hónap első napján hosszu asztalt teritettek s fiatal emberek jelentek meg déli 12 óra után. Morvainé, a felolvasónő, egy kis hivatalnok özvegye, alig győzte délelőtt, hogy a konyhában is legyen, regényt is olvasson a nagyságos asszonynak.

- Egy kis villásreggeli lesz, édes néném - magyarázta Ella szorongva. - Tivadar ismerősei jönnek el.

- Nagyon szeretem a társaságot - felelt előkelő modorban a nagyságos asszony. - Reménylem, bemutatjátok nekem az urakat.

Tehát bemutatták. Csupa előkelő ur volt.

Másnap déli 12 órakor megint teritették a hosszu asztalt, de akkorra már a szomszéd lakásból béreltek ki egy szobát. Odajárt 8 - 10 kosztos mindennap. Tivadarnak, Ellának nagyon kellett törni magukat, hogy a néninek teljesithessék a kivánságait és az Operában páholyba vihessék.

Ez időtől kezdve gyakran volt társaság a háznál, egy héten kétszer is megjelentek Tivadar ismerősei. Köztük hires orvos az egyik - nagyon el is van foglalva az egyetemen, mert szorgalmas tanuló. Maklári egy locsogó fiatal ember, a ki ismeri egész Európa valamire való városát, mert postatiszt. Szenczi Ádám három izben volt képviselő, negyedszer is ráköltött a választásra 20,000 forintot, csakhogy 50,000 forint állt vele szemközt, igy aztán 3 nyomorult szavazattal megbukott. Előkelő hivatalnok, iró szintén megfordult a társaságban, leggyakrabban Bátti László, kit a néni fölötte mogorvának talált, s csodálkozott is rajta, hogy Ella mért emlegeti mégis legtöbbször.

Lassankint igen szép társaság vette körül az asszonyságot, ki minden hónap második csütörtökjén jour fixet is adott, mert Tivadar és Ella szeretetreméltó hölgyekkel ismertette meg a nénit.

- Meddig tarthat még ez az alakoskodás, - kérdezte egyszer nagy aggodalommal Tivadar. - A konczert, az Opera sokba kerül. Alig birjuk a néni számára a zsebpénzt. Morvainé sem győzi, hogy olvasson is, főzzön is.

- Pedig atyánk emlékét tisztán kell tartani testvére előtt! sóhajtott Ella. - Talán tul sem élné, ha mindent megtudna.

Morvainé lépett be, a felolvasónő, felgyürt ujakkal, konyhabeli köténynyel.

- Látja, kisasszony, a nagysága megint regényt akar olvastatni velem. Hát most ott hagyjam a konyhát?

Nem lehetett mást tenni, mint fölkérni a harmadik emeletről a kis sánta varrónőt, hogy csináljon hirtelen egy bucsulátogatást az özvegy generálisné képében, a mig Gyönyörffy Bánk haza érkezik. Ebben a három emeletes házban sok előkelőség lakott.

De nagyon is érezni lehetett ennek a helyzetnek nyomasztó sulyát. Olyan szorongás fogta el Tivadar és Ella szivét, a mikor az öreg asszony szépen felöltözött selyembe, fölrakta ékszereit, kocsit kivánt, hogy látogatást tegyen a generálisnénál, a konziliáriusnénál, és azután megkocsikáztatták, a másik lépcsőn fölvezették a varrónőhöz, vagy a japáni apróságokkal kereskedő vénasszonyhoz.

Bátti László volt oly jó, hogy a saját hivatalos bérkocsiját rendelkezésre bocsátotta.

Gyönyörffy Bánk jót akart tenni, mikor összebeszélt az ebédre járó hires orvossal és a szeptemvir hangját véve föl, igy szólt:

- Nagyságos asszonyom, a régi doktorok nem tudtak semmit. Merem mondani, hogy semmit sem tudtak. Csak szegény áldott feleségemre kell gondolnom, a ki egy hitvány hideglelés áldozata lett legszebb virágában. Ha a nagyságos öcsémasszony helyében volnék, nem hagynám annyiban a dolgot és doktorhoz mennék. Bozsó doktor is azt mondta a multkor, hogy neki ugy tetszik, nem egészen rossz a szem, de bizonyosan rosszul gyógyitották.

- Én is mindig azt mondtam! - kiáltott hévvel a szegény vak asszony.

Mindjárt meg is hagyta, hogy a mint jön a doktor, küldjék be hozzá. Annak pedig Gyönyörffy megmondta, hogy mit beszéljen, mikor megnézi a szemét.

- Lehet egy kis remény. Ki tudja. Hanem a fő a nyugalom. Őrizkedni kell mindenféle izgalmaktól, mert az a nervusokra hat, s a nervusok okoznak minden bajt. Nem kell annyit olvastatni. A zene is izgat.

- Nem vagyok gyermek, hogy vissza ne tudnám magamat tartani! - szólt reményteljesen és elszántan az öreg asszony.

Ezentul még azt sem szerette, ha Ella zongorázott, pedig ezelőtt órákig kellett játszani a leánynak, mikor egyéb dolga is bőven akadt volna. Konczertbe, operába nem járt. A hires orvos pedig mindennap megnézte a szemét.

- Becsületemre, becsületemre! - igy kiáltott föl egyszer Gyönyörffy Bánk elképedve, a mikor szeptemviri látogatását végezte. - A jó néni lát, semmi esetre sem vak többé. Bátti Lászlóról beszélt, és azt mondta: »az a fiatal ur.« Én kérdeztem, hogy micsoda fiatal ur? Erre különösen mosolygott s megint azt mondta; »Nem öreg ur az és - -.« Ah, Ella kisasszony, valóban azt mondta: »és udvarol Ellának«.

Ella lángvörös lett. A szinész pedig hirtelen lehorgasztotta fejét és nagyot sóhajtott:

- Jobban lát mint én. Mert én ezt nem láttam, nem!

- Talán Bozsó doktor szerei csakugyan használnak, - jegyzé meg szórakozottan Ella, csak azért, hogy valamit mondjon.

Az öreg asszony nagyon türelmes volt egy darab idő óta. Még azt sem emlegette, hogy dengelegi Osgyáni Domokos leánya. A jour-fixeket abba hagyta, látogatásokat nem tett. Majdnem összes szórakozása az volt, hogy Bátti fiakkerén kikocsizott olykor.

- Látni kezdek valamit, - szólt egy alkonyat felé az öreg asszony. - Igen, édes Ella, látni kezdek. Jer csak hozzám, hogy vagy most öltözve?

Ella elmondta részletesen, hogy milyen elegáns, szép pongyola van rajta.

- Közönséges rózsaszin ruha van rajtad, - szólt azután az öreg asszony, határozott hangon.

Tivadar és Ella összenéztek.

- Csak mi hárman vagyunk itt most? - kérdezte tovább Katalin néni.

- Igen, igen, - válaszolt zavartan Ella, - én, Tivadar és te, édes néném.

- No és még valaki, az öreg ur, Bátti László, ott a másik szobában. Ugy-e, gyermekeim, hogy látni kezdek? A harmadik szobában van. Akkor ment oda, mikor én ide bejöttem. Mindössze három szoba... Ugy-e, hogy látok?

Az öreg asszony fölállt, hirtelen levette homlokáról a zöld selyem ernyőt.

- Nézzetek rám. Látok, mindent látok. Nézzetek rám!

Feltartotta arczát, mely nyugodt, komoly, ünnepies volt és jóság sugárzott róla. Tivadar és Ella oda siettek hozzá, megfogták a kezét, ugy néztek arczába. De a szem most is az a merev, fénytelen szürke golyó volt, tekintet nélkül. Hanem annál jobban ragyogott az arcza.

- Látom én a szeretetet, azt a nagy szeretetet, a mivel körülvettetek. Látom a sziveteket és gyönyörködöm benne.

Mind a kettőt magához ölelte, ugy megczirógatta a fejüket.

- Látok én még egyebet is, az öreg Bátti Lászlót, és látom a szivét is. Jőjjön ide, László, édes öregem.

Bátti László valóban ki is jött a másik szobából azonnal és kiegészitette a csoportozatot. Kezet csókolt azután az öreg asszonynak, a ki azután megszoritotta az ő kezét, mig a másik kezével az Elláét tartotta. Bátti László bünbánólag lehajtotta a fejét.

- Én voltam az áruló, Ella kisasszony, - szólt csöndesen. - Nem tudtam tovább türni, hogy a néni ne gyönyörködjék abban a nagy gyöngédségben és szeretetben, mely körülveszi. Neki is látni kell ezt, mint én látom már régen.

- Látok tisztán, látom a sziveteket. És tudok mindent! - felelt a vak asszony és kicsordultak könyei.